

Kultainen nuoruus

Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin
ja sen tutkimiseen

Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähteenmaa (toim.)

KULTAINEN NUORUUS

KURKISTUKSIA NUORTEN HYVINVOINTIIN JA SEN TUTKIMISEEN

TERHI-ANNA WILSKA JA JAANA LÄHTENMAA (TOIM.)

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
Verkkajulkaisusarja

Kansi: Tanja Nisula
Taitto: Milla Koski
© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittajat

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja

ISBN: 952-5464-26-1 (PDF)

Nuorisotutkimusseuran julkaisujen tilaukset:
Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
p. 0207 2653
fax. 0207 2627
sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

SISÄLLYS

JOHDANTO Terhi-Anna Wilska ja Jaana Lähteenmaa	4
NUORET SANKARIT JA SANKARITTARET? MENESTYNEET NUORET MEDIAN VALOKIILASSA Sinikka Aapola-Kari	7
ARKIPÄIVÄN RASISMI JA OSALLISTUVA NUORISOTUTKIMUS MONIKULTTUURISEN KOULUN ARJESSA Anne-Mari Souto	28
NUORET RASISTISESSA NUORISOKULTTUURISSA – ETNOGRAFINEN HAASTATTELU TUTKIMUSVÄLINEENÄ Sini Perho	39
KOTIPAIKKA MAASEUDULLA. NUORTEN NÄKÖKULMIA IDÄSTÄ, LÄNNESTÄ JA ETELÄSTÄ Jaana Lähteenmaa	56
ASUINALUEEN VAIKUTUSTEN ANALYYSI MONITASOANALYYSIN JA REKISTERIAINEISTON AVULLA Timo M. Kauppinen	73
NUORET PERHEESSÄ. PÄIVÄKIRJATUTKIMUS PERHEEN ARJESTA TYÖSSÄKÄYVIEN VANHEMPIEN JA HEIDÄN KOULUIKÄISTEN LASTENSA KOKEMANA Marjukka Sallinen	82
NUORET, MATKAPUHELIN JA KULUTUSKULTTUURIT – VERTAILUSSA SUOMI JA RIO DE JANEIRO Terhi-Anna Wilska	99
SUMMARY	112
KIRJOITTAJAT	115

JOHDANTO

TERHI-ANNA WILSKA JA JAANA LÄHTEENMAA

Tämä artikkelikokoelma perustuu Nuorisotutkimusverkoston tutkimushankkeeseen *15–19-vuotiaat nuoret suomalaisessa yhteiskunnassa*, joka toteutettiin vuosina 2003–2005. Hankkeessa tarkasteltiin 15–19-vuotiaiden suomalaisten nuorten elämän eri ulottuvuuksia toisaalta nuorten omassa sosiaalisessa ympäristössä ja toisaalta yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden määrittämässä tilassa. Hankkeen tutkimusten aihekirjo oli laaja: kulttuurisesti määritelty ikäjärjestys ja sen ylittäminen, monikulttuurisuus ja rasismi nuorten arjessa, nuorisoprojektien merkitys erilaisissa sosiaalisissa instituutioissa, asuinalueen ja perhetaustan vaikutus nuorten koulutusuraan, vanhempien työn vaikutus nuorten hyvinvointiin sekä nuorten kulutuskulttuurien muutokset tietoyhteiskunnassa. Hankkeeseen liitettiin myös uusia osahakkeita, jotka jatkuivat vuoden 2006 puolelle.

Projektin tutkijoina toimivat eri aikoina Sinikka Aapola-Kari, Timo Kauppinen, Pasi Koski, Jaana Lähteenmaa, Petri Paju, Sini Perho, Marjukka Sallinen ja Anne-Mari Souto sekä projektin vastaavana tutkijana Terhi-Anna Wilska. Tieteenaloista hankkeessa olivat edustettuina sosiologia, kasvatustiede ja psykologia, tutkimusmetodeista muun muassa arviointi- ja toimintatutkimus, osallistuva havainnointi, ryhmä- ja yksilöhaastattelut, media-analyysit, tekstianalyysit sekä survey- ja tilastoanalyysit. Tieteenalojen ja tutkimusmenetelmien moninaisuudesta johtuen tämän julkaisun artikkeleissa keskitytään erityisesti esittelemään kussakin tutkimuksessa käytettyä metodologiaa.

Kokoelmassa on neljä artikkelia, jotka perustuvat kvalitatiivisella otteella tehtyihin tutkimuksiin. Sovelletut tutkimusotteet, niiden perusteet ja niihin liittyvät tietoteoreettiset pohdinnat poikkeavat kuitenkin toisistaan niin, että artikkelit avaavat monenlaisia perspektiivejä kvalitatiivisen tutkimuksen tekoon. Artikkeleissa pohditaan konkreettisten tutkimusprosessien moninaisia vaiheita, tutkimukseen ja sen aihepiiriin liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä johtopäätösten tekemisen edellytyksiä kerättyjen aineistojen ja niiden analysoinnin pohjalta.

Sinikka Aapola-Karin tutkimusote on diskurssianalyysi erityiseen kohteeseen eli nuorten menestyjien julkisuuskuviin tutkimiseen hiottuna. Artikkelissaan *Nuoret sankarit ja sankarittaret? Menestyneet nuoret median valokiilassa* Aapola-Kari huomauttaa, että diskurssianalyysi ei ole automaattisesti ja jokaisella kerralla samalla tavoin toteutettava metodi vaan herkkä käsiteltävälle aihepiirille ja aina myös soveltajansa näköinen. Hän esittelee oman sovelluksensa, sen perusteet ja vivahteet tarkoin ja valaisevasti. Analyysissa on erityisen jännittävää se tapa, jolla Aapola-Kari jäljittää ”tavallisen nuoren” implisiittistä kuvaa ikään kuin käänteiskuvana mediassa esitetyille nuorten menestyjien kuvalle. Analyysiin mukaan otettuina elementteinä ovat iän lisäksi erityisesti sukupuoli. Analyysitavan, sen valinnan perusteiden ja analyysin tulosten esittelyn lisäksi artikkelissa käydään läpi kotimaassa ja myös Suomen ulkopuolella tehtyä nuorten mediakuvien tutkimusta – yhtäältä sen päätuloksia ja toisaalta vähemmälle tieteelliselle huomiolle jääneitä ilmiöitä.

Anne-Mari Soudon tutkimushankkeella, johon hänen artikkelinsa perustuu, on alkujuurensa joensuulaisen rasistisen nuorisokulttuurin tutkimuksessa ja siihen tehdyssä interventiossa, nuorisotyöntekijöiden ja -tutkijoiden taannoisessa Exit-projektissa. Souto on jatkanut rasismin ja monikulttuurisen arjen tutkimusta joensuulaisessa koulussa. Artikkelissaan *Arkipäivän rasismi ja osallistuva nuorisotutkimus monikulttuurisen koulun arjessa* hän kuvaa sitä, mitä etnografian teko koulussa on tutkijalta vaatinut sisältäessään interventio-otteen, ainakin potentiaalisen ”väliin tulemisen”, jolla tutkija on osaltaan pyrkinyt purkamaan rasistisia tilanteita. Souto perustelee ratkaisujaan haastavasti korostaen sitä, ettei muu kuin interventionistinen ote olisi tällaisen tutkimuksen kohdalla moraalisesti eikä metodologisestikaan mahdollinen. Tai se ei olisi ollut sitä ainakaan hänelle itselleen. Kuvaukset tutkimuksen kenttättyövaiheista – kon-

flikteista, provokaatioista, avunpyynnöistä, haastetuksi tulemisista kahdessa monikulttuurisessa luokassa – avaavat elävän, väliin pysäyttävänkin kuvan koulujen arkipäivän rasismista ja antirasistisen tutkijan siellä kohtaamista ja käsittelemistä ristipaineista. Soudon artikkeli on tärkeä ja rehellinen avaus tutkimuksen kantaottavuutta koskevaan, yllättävän vaiettuun mutta sitäkin keskeisempään kysymykseen.

Artikkelissaan *Nuoret rasistisessa kulttuurissa – etnografinen haastattelu tutkimusvälineenä* Sini Perho kuvailee ja pohtii metodivalintaansa, etnografista haastattelua – ja siihen liittyvää haastateltavien kanssa kentällä olemista ja heihin tutustumistaan – suhteessa tutkimuskohteeseensa, rasistiseen nuorisokulttuuriin Joensuussa. Perho nostaa artikkelissaan esiin tärkeitä teemoja haastattelutiedon tuottamisesta. Hän pohtii muun muassa, miten etnografinen haastattelu merkitsee tiedon tuottamista yhdessä haastateltavien nuorten kanssa heidän asiantuntemustaan kunnioittaen, mutta myös heidän näkemyksiään ajoittain haastaen. Monet konkreettiset esimerkit tutkimuspäiväkirjasta ja haastattelusitaatit valaisevat Perhon huolellisia pohdintoja ja sitoutuneisuutta tutkimuksen tekoon. Perho esittää artikkelissaan myös tutkimustuloksiaan nuorten erityyppisistä suhteista rasistiseen alakulttuuriin ja sen yllättäväänkin ytimeen, ”tavallisuuteen”. Perhon mukaan ”tavallisuus” merkitsee nuorille erityisesti muista poikkeamattomuuden pitämistä arvossa arvaamattomassa.

Jaana Lähteenmaan aihe on suomalaisessa nuorisotutkimuksessa marginaaliin pikemmin kuin valtavirtaan kuuluva, mutta metodi päällisin puolin melko yleisesti käytetty. Artikkelissaan *Kotipaikka maaseudulla. Nuorten näkökulmia idästä, lännestä ja etelästä* Lähteenmaa punnitsee metodivalintansa tuottamia aineiston rajoja monipuolisesti. Lähteenmaa on tutkinut erityyppisillä suomalaisilla maaseuduilla – syrjäseudulla, perinteisellä viljelymaaseudulla sekä Helsingin satelliittialueella – asuvien nuorten kotipaikkamielikuvia. Tutkimuksen pääaineistona ovat nuorten aihepiiristä kirjoittamat aineet, ja tutkimuksen taustalla on Lähteenmaan edelliseen tutkimukseen kytkeytyvä pitkä osallistuva havainnointi erään kunnan nuorisotalolla. Artikkelissaan Lähteenmaa kuvailee tutkimusideansa syntymistä epämääräisestä tunneimpulssista kohti tutkimustehtävien kehittelyä. Artikkelissa edetään eettisten ongelmien punninnasta kohti analyysin ja sen ongelmakohtien esittelyä. Mistä koululaisten tutkijalle kirjoittamat aineet lopulta kertovat sensitiivisen aiheen ollessa kyseessä? Mitä niistä voi päätellä, ja mitä ei? Lähteenmaa esittää artikkelissaan myös tulkintojaan nuorten kotipaikkamielikuvien ja -suhteiden keskeisistä rakennuselementeistä, joissa paikkakunnan maineella ja tulevaisuuden visioilla on keskeinen merkitys.

Kvantitatiiviseen tutkimusotteeseen perustuvia artikkeleja on julkaisussa kolme. Timo Kauppinen on tutkinut Helsingin eri alueiden nuorten koulutusvalintoja rekisteriaineistoon eli Tilastokeskuksen Työssäkäyntitilaston pitkäaikaistiedostoon nojautuen. Artikkelissaan *Asuinalueen vaikutusten analyysi monitasoanalyysein ja rekisteriaineiston avulla* Kauppinen analysoi koulutusvalintoja toisaalta asuinalueen, toisaalta perhetaustan suhteen. Tilastollisena analyysimenetelmänä hän käyttää monitasoanalyysejä. Monitasoanalyysein avulla voidaan muun muassa suhteuttaa alueiden välinen vaihtelu yksilöiden väliseen vaihteluun. Kauppinen saamista tuloksista käy ilmi, että vaikka nuorten keskiasteen tutkintojen suorittamisessa näyttää olevan eroja eri asuinalueiden välillä, asuinalue ei kuitenkaan ole erojen varsinainen selittäjä. Perhetausta on helsinkiläisnuorten kannalta selvästi merkittävämpi koulutusuraa ennustava tekijä kuin asuinalueen väestön koulutusrakenne. Toisaalta Kauppinen tutkimuksessa koulutusrakenteen vaikutus selittää perhetaustan vakioinnin jälkeen jäljellä olevan alueiden välisen vaihtelun lähes kokonaan, mikä osoittaa, että tietyn koulutuksen saaneet perheet valikoituvat tietyille alueille, ainakin jossain määrin.

Psykologian alaan lukeutuvassa artikkelissaan *Nuoret perheessä. Päiväkirjatutkimus perheen arjesta työssäkäyvien vanhempien ja heidän kouluikäisten lastensa kokemana* Marjukka Sallinen analysoi nuorten ja vanhempien suhteita perheen sisältä käsin katsottuna. Artikkelissa tarkastellaan työssäkäyvien vanhempien ja heidän kouluikäisten lastensa arkea päiväkirjatutkimuksen valossa. Sallinen kiinnostukseen kohteena on erityisesti työn ja perheen yhteensovittaminen, tunteiden siirtäminen ja perheiden hyvinvointi. Näitä kysymyksiä hän tarkastelee käyttämällä sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia aineistoja ja analyysitapoja. Sisällöllisten seikkojen ohella Sallinen kuvaa päiväkirjamenetelmää, jossa on hyödynnetty mobiiliteknologiaa, pohtien sen soveltuvuutta nuorten ja perheiden tutkimiseen. Kvantitatiivisten analyysien (parametrittomat testit, monitasoregressioanalyysi) perusteella perheet näyttävät melko toi-

mivina ja hyvinvoivina. Äitien työstressi ei heijastu äitien ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen eikä nuorten masentuneeseen mielialaan. Kvalitatiivinen analyysi (sisällönanalyysi) puolestaan tuo esiin monisäikeisemmän kuvan perheiden arjesta. Arjen dynamiikassa keskeisenä tekijänä, erityisesti äitien taholta, katsotaan olevan aika ja varsinkin sen puute. Sallinen kuitenkin toteaa, ettei työ yksin näytä aiheuttavan stressiä ainakaan siinä määrin, että se heijastuisi perustavanlaatuisesti lasten hyvinvointiin. Arki näyttäytyy Sallisen tutkimuksen perusteella melko suunnitelmallisena ja haasteellisena ajan jakamisena työn, perheen ja vapaa-ajan välillä.

Viimeisessä artikkelissa *Nuoret, matkapuhelin ja kulutuskulttuurit – vertailussa Suomi ja Rio de Janeiro* Terhi-Anna Wilska analysoi matkapuhelimen merkitystä nuorten kulutuskulttuureissa kahdessa hyvin erilaisessa ympäristössä: toisaalta Suomessa ja toisaalta Rio de Janeirossa, Brasiliassa. Tutkimusmetodina on kvantitatiivinen vertaileva tutkimus, analyysimenetelminä käytetään faktorianalyysia ja monimuuttujaista varianssianalyysia. Tärkeäksi kysymykseksi artikkelissa nousee muun muassa se, kuinka paljon yhteiskunnan kehitystaso ja sosiaalinen rakenne vaikuttavat uuden teknologian omaksumiseen nuorten kohdalla. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuoret antavat matkapuhelimelle hämmästyttävän samanlaisia merkityksiä kummassakin kulttuurissa. Lisäksi etenkin Suomessa matkapuhelin ei ole nuorten kulutustyylien erillinen osio vaan linkittyy selkeästi muuhun kulutukseen. Rio de Janeirossa merkittävimmäksi puhelimen käyttöä selittäväksi tekijäksi osoittautuu koulutyyppi, joka taas on vahvasti yhteydessä perheen taloudelliseen ja sosioekonomiseen asemaan. Kuitenkin sosioekonomisen aseman selittävyys on Riossakin yllättävän vähäinen ottaen huomioon maan jyrkät luokkaerot. Uuden teknologian tuotteiden avulla nuoret voivat siis luoda hyvinkin samankaltaisia kuluttajaidentiteettejä eri puolilla maailmaa. Vain taustalla vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat erilaisia – eivätkä ne digitaaliaikana välttämättä rajoita elämäntapoja aivan samalla tavalla kuin ennen.

Julkaisun artikkeleista käy ilmi nuorten elämäntapojen moninaisuus: muuttuvassa yhteiskunnassa perhe, asuinympäristö, koulu, kulutuskulttuurit, uusi teknologia, jäsen- ja viiteryhmät, kulttuurien ja etnisten ryhmien väliset erot sekä työelämä ja harrastukset asettavat nykykuorten elämään koko ajan kasvavia haasteita. Elämänrytmin kiihtyessä monet perinteiset rakenteet ovat muutoksen tilassa. Nuoret joutuvat jatkuvasti asemoimaan itseään uudestaan suhteessa lähipiiriinsä sekä eri instituutioihin. Elämänpolut eivät ole enää yhtä suoraviivaisia kuin ennen. Toisaalta moninaisuus on toki myös rikkaus ja mahdollisuus. Nykykuorille on avoinna enemmän ovia kuin yhdellekään aikaisemmalle nuorisosukupolvelle. Toisaalta nyky-yhteiskunta myös odottaa kuorilta enemmän nimenomaan yksilötasolla. Samalla yksilöiden väliset erot sosiaalisissa ja taloudellisissa lähtökohdissa ovat kasvaneet. Lukuisista mahdollisuuksista huolimatta nuoruus ei ole enää ”kultainen” väli-tila, jossa odotellaan aikuisuutta velvollisuuksineen. Nuorisotutkimuksen suurimpana nykyhaasteena onkin kartoittaa mahdollisimman monipuolisesti ja monien menetelmien avulla nuorten erilaistuvia elämäntapojen. Se on ollut tutkimushankkeemme ja myös tämän julkaisun tavoitteena.

NUORET SANKARIT JA SANKARITTARET? MENESTYNEET NUORET MEDIAN VALOKIILASSA

SINIKKA AAPOLA-KARI

Tarkastelen artikkelissani nuorten mediarepresentaatioita Suomessa. Analysoin siis tapoja, joilla nuoria ihmisiä kuvataan julkisuudessa, varsinkin sanomalehtien henkilökuvahaastattelussa. Tavoitteeni on pohtia erityisesti sitä, miten nuoruutta määritellään silloin kun nuori on myönteisen julkisen huomion kohteena. Analysoin myös sitä, millä tavoin sukupuolta rakennetaan nuoriin miehiin ja naisiin kohdistuvissa mediakuviissa. Nuorten mediakuviin kohdistuvan tutkimukseni keskeisenä tavoitteena on kartoittaa ikään liittyvien kulttuuristen puhetapojen vaihtelua ja tehdä näkyväksi mediatekstien sisäisiä tapoja määritellä nuoruutta muuttuvassa viestintäkentässä. Näillä kysymyksillä on laajempaa merkitystä sen kannalta, millaiset ovat nuorten mahdollisuudet tulla yleisemmin vakavasti otetuiksi aikuisten yhteiskunnassa, sillä viestimet tuottavat osaltaan kuvaa nuorista toimijoina. Lisäksi nuorten mediakuvien tarkastelulla on laajempiakin yhteyksiä tapaan, jolla yleensä mediassa esitetään erilaisten vähemmistöryhmien edustajia, kuten esimerkiksi etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä tai vanhuksia.

Aineistonani toimii valikoima (20 kpl) lehtiartikkeleita, jotka olen kerännyt Suomen laajalevikkisimmästä sanomalehdestä, Helsingin Sanomista. Kyse on vuosien 2003–2005 aikana ilmestyneistä henkilöhaastattelusta, joissa on esitelty alle 25-vuotiaita nuoria naisia ja miehiä. Olen valinnut syvällisempään analyysiin tietyn ”teoreettisen otoksen” laajemmasta, noin neljäsataa artikkelia käsittävästä juttuarkistotani (ks. Strauss 1987). Henkilökuvia on keräämistäni nuoria koskevista artikkeleista runsas kolmannes, eli merkittävä määrä. Henkilökuvissa esitellyt nuoret voi luokitella menestyneiksi, sillä he ovat kaikki ylittäneet yhteiskunnallisesti arvostettuihin saavutuksiin esimerkiksi urheilun, kulttuurin, koulutuksen tai liike-elämän alalla. Yleisemminkin sanomalehden henkilöhaastattelut keskittyvät ihmisiin, jotka ovat tehneet jotain yhteiskunnallisesti merkittävää tai arvostettua, ja heidät esitellään myönteisessä valossa. Henkilökuvahaastattelussa voivat tulla esitellyiksi niin ”arjen sankarit” kuin jo aiemmin julkisuudessa tunnetuiksi nousseet henkilöt. (Siivonen 1999; Barnason ym. 2005.) Henkilökuvahaastattelujen määrä on merkittävästi lisääntynyt sanomalehdissä viime vuosina.

Analysoin lehtiartikkeleita kriittisen diskurssianalyttisen tulkintakehyksen valossa, eli tutkin yksittäisten kirjoitusten kautta yleisempiä nuoruuteen liittyviä kulttuurisia jäsenyksiä. En siis tarkastele sanomalehtitekstejä heijastuksena todellisuudesta, ”tosiasialausumina” haastateltavien elämästä, eikä kiinnostukseni kohdistu yksittäisten henkilökuviin kuvaamiin henkilöihin sinänsä, vaan tutkin niiden kautta ennen kaikkea tapoja, joilla henkilökuvateksteissä tuotetaan tietynlaisia käsityksiä maailmasta ja määritellään ilmiöitä (ks. myös Aapola 1999, 67–73). Olen kiinnostunut niistä usein näkymättömäksi jäävistä, mutta vaikutusvaltaisista kielellisistä ja tekstuaalisista prosesseista, joiden kautta sosiaalista todellisuutta – tässä tapauksessa erityisesti ikään liittyviä näkemyksiä ja kulttuurisia käytäntöjä – tuotetaan (vrt. Jokinen 1999, 40–41).

Valitsemani kriittisen diskurssianalyttisen luennan avulla on mahdollista tehdä näkyväksi niitä hienovaraisia tapoja, joilla erityisesti nuoriin liittyviä käsityksiä jokapäiväisessä tiedonvälityksessä luodaan sekä yhteiskunnallisia valtasuhteita, jotka vaikuttavat niiden taustalla. Vaikka mediatekstejä ei voi pitää suorana heijastumana yhteiskunnasta, niiden muotoutumiseen vaikuttavat kuitenkin niin yleiset kulttuuriset asenteet ja arvostukset kuin sosiaaliset valtasuhteetkin. Tällä tavoin medioiden sisältöä tutkimalla voidaan tehdä näkyväksi laajempia yhteiskunnallisia rakenteita ja kulttuurisia käytäntöjä, joilla vallitsevia valtasuhteita uusinnetaan ja toisinaan myös haastetaan. (Ks. esim. Fairclough 1995.)

Valitsemalla tutkimusotteekseni kriittisen diskurssianalyttisen tarkastelun tavoittelen syvällisempää laadullista ymmärrystä mediajulkisuuden moniulotteisuudesta. Esimerkiksi pelkkä nuoria käsittelevien artikkeleiden määrien tilastointi ja niiden teemojen tarkkakaan luokittelu eivät tuottaisi tietoa niistä tekstuaalisista keinoista, joilla nuorten mediakuvissa tuotetaan nuoruuden määrittelyjä, vaan tällainen tarkastelu voisi tuottaa jopa vääristyneitä käsityksiä nuorten esiintymisestä viestimissä. Diskurssianalyttinen luenta antaa välineitä juuri teksteissä esiintyvien kulttuuristen puhetaiposten ja niissä rakentuvien ikäkäsitysten moninaiseen analysointiin, mikä on ollut tutkimukseni tavoitteena.

Diskurssianalyysi ei ole sidoksissa johonkin tiettyyn metodiin, vaan kukin tavallaan rakentaa oman tulkintansa diskurssianalyysista ja muotoilee oman analyysinsä kytköksissä valitsemaansa näkökulmaan, käyttämäänsä käsitteistöön ja vuorovaikutuksessa tarkastelemaansa aineiston kanssa (Jokinen 1999, 37). Omana analyttisenä menetelmänäni on tekstien kriittinen lähiluku, jota olen täydentänyt temaattisen sisällönanalyysin ja narratiivisen analyysin välinein (ks. myös Aapola 1999, 67–73). Keskityn analyysissäni erityisesti iän ja sukupuolen tekstuaalisiin muotoiluihin nuorten henkilökuvahaastattelussa. Teoreettisena kehyksenä toimivat myös keskustelut muuttuvasta elämäkulusta ja iän merkityksistä jälkimodernissa yhteiskunnassa (ks. Aapola 2002; Sankari & Jyrkämä 2001) sekä iän ja sukupuolen asemasta mediapuheessa (esim. Hartley 1998; Halonen 2002). Pohdin myös henkilökuvaa journalistisena genrenä ja sivuan yleisemminkin nuorten mediakuvia koskevia keskusteluja ennen kuin esittelen aineistoni ja analyysini tarkemmin.¹

Miksi tutkia nuorten menestyjien mediakuvia?

Nuorten menestyjien henkilökuvat edustavat vähemmistöä ja kenties melko poikkeuksellista osaa mediasa esiintyvistä nuoruuskuvista. Ne ovat kuitenkin kiinnostavia sosiologisena tutkimuskohteena, sillä niiden kautta voidaan tarkastella yleisempiä käsityksiä ikävaiheista ja erityisesti nuoruudesta. Samalla ne kertovat osaltaan nuorten asemasta ja sukupuolen merkityksestä suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa nostaessaan tiettyjä nuoria julkisen huomion kohteeksi. Kertoessaan poikkeuksellisesta ne määrittelevät samalla sitä, mikä olisi odotuksenmukaista ja tavallista.

Nuorten henkilökuvahaastattelut mediassa edustavat osaltaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja laajemminkin länsimaissa parhaillaan käynnissä olevaa kiivasta neuvottelua ikävaiheiden merkityksistä. Iän määrittelyt ja erilaiset diskurssit, joiden avulla ikävaiheista ja niiden merkityksistä neuvotellaan, ovat läsnä kaikkialla, hyvin monenlaisissa teksteissä ja erilaisissa konteksteissa. Joukkoviestimien ikään liittyvä puhe on kuitenkin erityisen tiivistä juuri sellaisissa ”murtumakohdissa”, joissa jotenkin poiketaan ikään liittyvistä konventionaalisista odotuksista, kuten mediatutkija Irma-Kaarina Halonen (2002, 3) on todennut. Nuorten menestyjien henkilökuvat voi nähdä juuri tällaisina murtumakohtina, koska niissä esitellään nuoria, jotka ovat tehneet jotain ikäisilleen poikkeuksellista ja ovat juuri sen vuoksi kiinnostavia. Heidän kohdallaan purkautuvat ainakin jotkut perinteiset odotukset nuoruudesta elämänvaiheena, ja sen vuoksi heistä kirjoitetuissa artikkeleissa voi odottaa esiintyvän erityisen ”tiheää” keskustelua iästä, nuoruudesta ja niiden merkityksistä (vrt. Hyvärinen 1998, 325).

Sanomalehtiartikkelien – kuten minkä tahansa tekstin – analysoinnissa on otettava huomioon niiden konteksti, yleisö ja tavoitteet. Nuorten henkilökuvilla voi mediateksteinä olla monenlaisia päämääriä. Joukkoviestimet paitsi välittävät tietoa, nimeävät, järjestävät ja luokittelevat ilmiöitä, myös esittävät niistä moraalisia arvioita ja toimivat sosiaalisen kontrollin jatkeena (Hoikkala 1989, 88–90). Viestimillä voi olla myös sosiaalistamiseen ja kasvattamiseen tähtäviä tehtäviä, samoin kuin terapiatehtäviä. (Ks. myös Heiskanen & Mitchell 1985.) Joukkoviestimien kesken on havaittavissa työnjakoa: niissä esiintyy hieman erityyppisiä juttuja riippuen esimerkiksi siitä, mikä on kunkin viestimen pääasiallinen yleisö ja rahoitustausta. Niinpä esimerkiksi kaupallisten iltapäivälehtien artikkelit ovat usein sensaationhakuisempia kuin perinteisten sanomalehtien. (Siivonen, tulossa.) Sanomalehdissä korostetaan enemmän perinteisiä julkisia uutiskri-

teereitä, kun taas esimerkiksi aikakauslehdissä nostetaan selvemmin esiin myös ihmisiin ja ihmissuhteisiin keskittyviä *human interest* -teemoja. Sähköisten ja painettujen medioiden välistä työnjakoa en edes pyri tarkastelemaan tässä yhteydessä.

Viestintätutkimuksen piirissä on todettu, että mediatekstien, varsinkin niin kutsuttujen kovien uutisten oletettu lukija on yleensä keski-ikäinen, hallitsevassa asemassa oleva mies (ks. Siivonen, tulossa). Siten nuoria käsittelevät tekstit pyrkivät ilmeisesti puhuttelemaan ensisijaisesti aikuista lukijakuntaa. Uutistutkija John Hartley (1998, 47–51) on esittänyt, että uutisjournalismia on viime vuosikymmeninä leimannut ilmiö, jota hän kutsuu nuorentamiseksi². Tällä hän tarkoittaa sitä, että varsinkin niin kutsutuissa pehmeissä uutisissa näkyy yhä enemmän kuvia ja kirjoituksia nuorista ihmisistä ja heidän kiinnostuksen kohteistaan, mutta myös perinteisten kovien uutisten ydinalueilla – esimerkiksi talouden ja politiikan alueilla – on pyrkimystä diskursiiviseen nuorentamiseen. Hartley (1998, 52) toteaa, että uutisten nuorentaminen on viestinnällinen strategia, jonka tarkoitus on houkuttaa ihmisiä lukemaan asioista, joista he eivät muuten olisi kiinnostuneita. Samalla journalistisista teksteistä pyritään tekemään kiinnostavampia niille kohdeyleisöille, jotka eivät välttämättä niistä muuten välittäisi. (Ks. myös Halonen 2002, 5.)

Nuoriin liittyvillä jutuilla on ollut viime vuosikymmeninä usein suurta julkisuusarvoa. Uutisviestintä on pitkään pitänyt nuorekkuutta kiehtovana, varsinkin urheilun, muodin ja viihteen alueella, ja nuorten ihmisten vartaloilla, tavoilla ja mieltymyksillä on ”herkuteltu” viestimissä. Toisaalta viime vuosina ovat lisääntyneet myös negatiivisesti sävyttyneet skandaalinkäryiset uutiskertomukset, kuten raportit koulujen vaihtelevista opintotuloksista, lapsipornosta, anoreksiasta, rikoksista, joiden kohteena tai tekijöinä ovat lapset ja nuoret sekä yhä nuorempien päihteidenkäytöstä ja seksuaalisista kokeiluista. Hartleyn mukaan nuoriin liittyvän kirjoittelun lisääntymisessä on kyse iän uudesta politisoitumisesta tilanteesta, jossa perinteiset poliittiset kahtiajaot ovat lieventyneet. Nuoria koskevien uutisten avulla tuotetaan sosiaalisia rajoja ”meidän” ja ”muiden” välille. Iällä on merkittävä rooli ihmisten välisten jakojen luomisessa, ja uutismedia tuottaa ja uusintaa näitä jakoja. (Hartley 1998, 53–54; ks. myös Halonen 2002, 5.)

Kiinnostukseni nuorista kirjoitettuihin mediahenkilökuviin liittyy myös laajempaan tutkimukselliseen suuntautumiseeni: ikään liittyvien kulttuuristen merkitysten tarkasteluun. Olen aiemmin analysoinut muun muassa murrosikään liittyviä määrittelyjä erilaisissa teksteissä (Aapola 1999; Aapola, Gordon & Lahelma 2002). Mediassa esiintyvien henkilökuvien analyysi kytkeytyy *Vääränikäiset – Kulttuuristen ikäjärjestysten nuoret ylittäjät* -tutkimusprojektiin, jossa tarkastelen erilaisia aikuistumisen reittejä nyky-yhteiskunnassa (ks. Aapola & Ketokivi 2005; Aapola 2005). Tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu erityisesti sellaisiin nuoriin, joiden voi katsoa ylittäneen kulttuurisia ikään liittyviä odotuksia ainakin tietyillä elämänalueilla. Sanomalehtien henkilökuvissa esiintyvät nuoretkin voi usein luokitella tällaisiksi kulttuuristen ikäjärjestysten ylittäjiksi. Tarkastelen muun muassa sukupuolen merkitystä nuorten mediakuvissa: puhutaanko nuorista miehistä ja naisista samantapaisten vai erilaisten iän diskurssien sisällä?

Aiempaa tutkimusta nuorten mediakuvista

Nuorten mediarepresentaatioita koskeva aiempi tutkimus on korostanut voimakkaasti ongelmallisten stereotyyppien vallitsevuutta. Monesti nuoriin liittyvä kirjoittelu on saanut jopa moraalisen paniikin piirteitä, jolloin heidän käyttäytymisessään on nähty merkkejä yhteiskuntajärjestyksen murtumisesta tai yleisen moraalin rappiosta. (Ks. esim. Cohen 1972/1990; Heiskanen & Mitchell 1985; Wyn 2005.)

Suomessa viestinten nuorisokuvia on selvitelty muun muassa Ilkka Heiskasen ja Ritva Mitchellin jo klassikon aseman saaneessa *Lättähatuista punkkareihin* -teoksessa. Heiskasen ja Mitchellin mukaan lehtikirjoittelu nuorista on Suomessa pääsääntöisesti ollut melko neutraalia tai kuvailevaa; selkeästi negatiiviseen sävyyn kirjoitetut jutut olivat tarkastelluissa lehdissä vähemmistönä. Myös nuoria varsin myönteisesti käsitteleviä artikkeleita mahtui aineistoon. (Heiskanen & Mitchell 1985, 102–103, 109.)

Nuorista erilaisissa medioissa myönteisessä sävyssä esitettyjä kuvia ja niiden merkityksiä on nuorisotutkimuksen piirissä kuitenkin käsitelty Suomessa tai kansainvälisestikin niukasti. Tommi Hoikkala (1989,

95–96) on todennut, että sanomalehtien nuorisokuvat jakautuvat herkästi kahtia: enkeleihin ja paholaisiin. Nuoret esitetään joko ihannoivassa valossa luovina tulevaisuuden airueina, tai niin aikuisille kuin itselleenkin uhkaavina, hallitsemattomina pahantekijöinä.

Australialainen nuorisotutkija Johanna Wyn (2005) on huomauttanut, että vaikka mediat levittävät yleisesti stereotyyppisiä käsityksiä ja luovat sukupolvien vastakkainasetteluja korostamalla eri aikakausina syntyneiden välisiä eroja, eivät kaikki esitetyt stereotyypit nuorista kuitenkaan ole kielteisiä. Wynin mukaan nuorista puhutaan viestimissä usein huolestuneeseen sävyyn. Heidän arvellaan kohtaavan enemmän vaikeuksia pyrkiessään kohti aikuisuutta verrattuna aiempiin nuorisopolviin. Samaan aikaan kuitenkin osa Y-sukupolvea koskevista mediakuvista esittelee juhliwaan sävyyn nousevan nuorisopolven elämäntyylejä.

Median nuorisokuvan sukupuolierityisiä piirteitä on niin ikään tarkasteltu melko harvoin, mutta mainittakoon Lesley Johnsonin kiinnostava teos *Modern Girl* (1993), jossa käsitellään median roolia modernin tyttöyden määrittämisessä 1950-luvun ja 1960-luvun Australiassa. Tuolloisissa sanomalehdissä työstä kirjoitettiin erityisen myönteisesti sävytettyjä ”saavutustarinoita”³, joissa keskeistä oli tietynlaisen normatiivisen femininiteetin juhliminen ja vahvistaminen. Kirjoitusten avulla korostettiin tyttöjen valmentautumista vaimon ja äidin rooliin oikeanlaisen koulutuksen avulla, jonka kautta he hankkivat tarvittavia taitoja. (Johnson 1993, 78–81.)

Sukupuolen merkitys nuorten mediakuvissa on yhä keskeinen. Uutisviestinnän nuorentumista käsitellyt Hartley (1998, 51) on todennut, että erityisesti nuoret tytöt ovat tällä hetkellä julkisuudessa esillä vahvemmin kuin koskaan ennen; he ovat julkisen politiikan, keskustelun ja katseen kohteena ennen näkemättömällä tavalla (ks. myös Aapola, Gonick & Harris 2004). Hartley (1998, 53) väittääkin, että nuoria tyttöjä käytetään nykyviestimissä eräänlaisina opetusvälineinä, ja heihin kohdistuvissa kirjoituksissa tiivistyvät usein erilaisten journalististen tyylien väliset jännitteet. Näin ollen on erityisen tärkeää analysoida sukupuolen merkitystä nuorten mediakuvien tutkimisen yhteydessä.

Nuorten henkilökuvahaastatteluista ei ole juuri lainkaan aiempaa tutkimusta, ja henkilökuvat ylipäänsä ovat mediatutkimuksenkin piirissä olleet harvoin tutkimuksen kohteena (ks. kuitenkin Siivonen 1999; Siivonen, tulossa; Barnason ym. 2005; Husu & Tainio 2004). Käsitellenkin seuraavaksi henkilökuvia erityisenä journalistisena genrenä.

Henkilökuvat journalistisena genrenä

Journalistisessa uutistyöskentelyssä korostuvat yleensä viralliset ja institutionaaliset lähteet, objektiivisuus sekä uutisarvo (esimerkiksi erilaiset konfliktit, ristiriidat ja rikokset). Kuitenkin viime vuosina on ollut havaittavissa myös vastakkaisia tendenssejä, kuten intimisoituminen, kaupallistuminen ja henkilölistäminen. Muun muassa Norman Fairclough (1995, 51) on todennut, että median sisältö on yhä viihteellisempää, ja persoonallisuuksia markkinoidaan samaan tapaan kuin esineitä, instituutioita tai poliittisia ideologioita. Samalla medioiden yleisö konstruoidaan yhä enemmän kuluttajiksi. Tämä median suuntaus liittyy myös henkilökuvagenreen. (Ks. Siivonen 1999, 65.) Myös Irma Kaarina Halosen (2002, 5) mukaan julkisuus ja politiikka ovat yhä henkilöityneempiä, mikä on kulutuskeskeiselle kulttuurille ominaista. Journalistiset lajit tyyppit saavat yhä enemmän sisältönsä ”kiinnostavista” ihmisistä puhtaan asiapitoisuuden sijaan.

Hartley (1998) on niin ikään todennut viestinnän muutostendenssien viittaavan uudenlaisten arvotuskriteerien vahvistumiseen. Hänen mukaansa aiemmin mainittu median nuorentaminen kytkeytyy luontevasti muihin mediatrendeihin, joita ovat muun muassa naisistuminen, yksityisen sfäärin korostuminen ja seksualisointi. Ne vievät myynnin lisäämisen nimissä journalistista diskurssia yhä syvemmälle aikaisemmin täydentäväksi katsotun yksityisen sfäärin piiriin. Viestinten lukijoiden oletetaan yhä enenevässä määrin olevan naisia ja kiinnostuneita sellaisista aiheista – muun muassa perheestä, kodista, vapaa-ajasta, yksityiselämästä, muodista ja terveydestä – jotka aiemmin olisi luokiteltu feminiinisiksi. Nykyisin näitä aiheita voidaan käsitellä lehden etusivuilla, ei vain erillisillä ”naisten sivuilla”. (Hartley 1998, 55–56.)

Henkilökuvien määrän yleistymisestä sanomalehdissä ei ole saatavilla tilastollisia tietoja, mutta omassa aineistossani henkilökuvat edustavat yli kolmasosaa kaikista nuoriin liittyvistä artikkeleista⁴. Myös esimerkiksi uutisreportaaseissa saattaa olla eräänlaisina kainalojuttuina henkilökohtaisia tarinoita ihmisistä. Vertailussa eri maiden välillä on havaittu, että henkilökuvien määrä päivälehdessä riippuu muun muassa lehden taloudellisesta tilanteesta ja markkinoiden laajuudesta: mitä enemmän aineistoa lehdessä ylipäättään on, sitä enemmän on myös *human interest* -aineistoa, mukaan lukien henkilökuvia (Barnason ym. 2005, 57–58). Näin ollen voisi olettaa, että laajalevikkisessä ja sivumäärältään mittavassa Helsingin Sanomissa on muita suomalaisia sanomalehtiä enemmän henkilöhaastatteluja.

Henkilökuvien kohdalla saattaa toteutua myös yleisempi uutisarvo, mikäli ne sidotaan johonkin ajankohtaiseen tapahtumaan tai ilmiöön. Usein niiden kriteerinä toimii kuitenkin *human interest* -taso, joka ei varsinaisesti yksinään riittäisi uutiseksi. Usein on läsnä kahdenlaisia syitä: ajankohtaisuus (henkilökuva liittyy uutiseen) ja taustalla piilevä syy (journalistiikka rakentuu erityisiä ihmisiä koskevista kertomuksista) (ks. Bell 1991, sit. Siivonen 1999, 70). Henkilökuvan julkaisuaikataulu ei ole yhtä tiukka kuin uutisen, ja lehti voi tavallaan luoda itse asialle ajankohtaisuutta julkaisemalla henkilökuvan. (Siivonen 1999, 71–72; Barnason ym. 2005.)

Henkilökuvat edustavat lehdessä yleensä ”pehmeitä” uutisia verrattuna ”koviin”. Niissä vallitsee pääosin positiivinen henkilön kehystämiskurssi, jonka mukaan haastateltava esitetään myönteisessä valossa. Tällaista lähestymistapaa on pidetty tyypillisenä tietyille aikakauslehtijournalismille, joka on suuntautunut viihdealan tähtiin liittyviin juoruihin. Päähuomio on tällöin elämäkerrallisessa materiaalissa, joka saatetaan esittää varsin kliseisessä muodossa. (Rowe 1992, sit. Siivonen 1999.)

Jonita Siivonen (1999, 66) toteaa, että periaatteessa lähes kenen tahansa tarina voidaan muovata mediassa *human interest* -tarinaksi jos se dramatisoidaan oikein, sisäisten vastakkainasettelujen kautta, ja mukaan sisällytetään myös viittauksia yksityisasioihin. Tämä kuitenkin vaihtelee lehden mukaan; iltapäivälehdissä on enemmän kiinnostusta *human interest* -tyyppisiin konstruointeihin, kun taas päivälehdissä haetaan enemmän *public interest* -konstruointeja. (Siivonen 1999, 66.)

Tabloidien *human interest* -materiaali koskee kuitenkin useimmiten julkkiksia, eliittä, jotka ovat mahdollisimman kaukana arjesta, ”tavallisesta maailmasta”, kun taas päivälehdissä pintajulkisuuden henkilöitä käsitellään harvemmin. Ylipäättään journalismissa etsitään alati dramatiikkaa, ristiriitoja, uutisarvoa, mikä on omiaan avaamaan tilaa uusien nousevien kykyjen esittelylle eri elämänalueilla. Nuoret tarjoavat resurssijoukon, josta etsitään uusia kasvoja mediajulkisuuteen. Osa heistä on kerran elämässään kuuluisia, osasta taas voi muodostua kestojulkkiksia.

Siivosen (2006) mukaan journalismissa yleensä rakennetaan sellaisen dramatiikan varaan, joka syntyy kahden tai useamman tahon keskinäisestä vastakkainasettelusta, ristiriidasta. Henkilökuvissa sen sijaan ristiriita on usein sisäinen, päähenkilöön itseensä liittyvä, harvoin hänen ja jonkun muun tahon välinen. Niissä on yleensä pyrkimys totuudenmukaiseen, mutta positiiviseen kuvaukseen päähenkilöstä.

Ikä ja sukupuoli mediapuheessa

Ikä ja sukupuoli ovat merkityksellisempiä kategorioita tietyissä mediakonteksteissa ja -diskursseissa kuin toisissa. Esimerkiksi rikosuutisissa, mainoksissa ja aikakauslehtimäisessä julkisviihteessä, kuten henkilökuvissakin, ikä ja sukupuoli tuodaan merkittävinä ominaisuuksina esille. Asiajournalismissa iän ja sukupuolen esitykset pyritään yleensä neutraloimaan. (Halonen 2002, 3.)

Journalististen tekstien tuottajat asemoituvat yleensä luonnollistettuun aikuisen näkökulmaan. (Uutis)journalismin tekijöiden on myös havaittu asemoituvan maskuliinisesti (silloinkin kun he ovat itse naisia), jolloin paitsi naiset ja tytöt, myös nuoret miehet määrittyvät ”toisiksi”. On todettu, että uutisten oletettu maailma on keski-ikäisten miesten, ja tästä normista poikkeavat toimijat – kuten naiset, lapset ja vanhukset – jäävät uutisten ”reunamille” (Halonen 1999, 59, sit. Halonen 2002, 3).

Iän ja sukupuolen murtumakohtia journalismissa ovat Halosen (2002) mukaan nuoruus ja vanhuus, joita artikuloidaan normaalin journalistisen käytännön marginaaleissa. Halonen (2002, 11) on todennut, että journalistisissa teksteissä ikä muodostaa merkittävän tunnistamisen apuvälineen, joka lisää tekstien kiinnostavuutta ja vastaanotettavuutta. Henkilöhavaitsemisessa ikä on keskeisiä määrittäviä tekijöitä. Se on kulttuurinen muodostelma, eronteko, määrittely, todellisuus ja kokemus.

Asiajournalismi piilottaa useimmiten iän julkisuuden toimijoiden representaatioista, mutta esimerkiksi rikosuutisissa ikää määritellään. Sekä tekijät että uhrin ”ikäistetään”, mitä Halonen (2002, 11) vertaa tapaan, jolla ihmiset mediassa sukupuolitetaan ”luonnollisen” kaksijakoisesti. Ikäistäminen kategorisoi ihmisiä samaan tapaan luonnollistetun iän marginaaleihin: vanhoiksi ja nuoriksi. Iältään poikkeuksellisen nuorten ja vanhojen teot ja saavutukset ylittävät julkaisukynnyksen sensaatiomaisuudellaan. Ikäistämisen negatiivinen seuraus on tietyn iän pitäminen yhteiskunnallisesti läpinäkyvänä, luonnollistettuna (aikuiset, työikäiset) ja normista poikkeavien leimaaminen ja esittäminen stereotyyppisessä valossa. Ikäistäminen tulee selkeimmin näkyviin journalismin murtumakohdissa, silloin kun normin mukaisesta ikäjärjestyksestä poiketaan, kun kuvataan esimerkiksi vanhoja ”tervaskantoja”, avioparin ikäeroa, nuoria rikoksentekejiä tai lapsineroja. (Halonen 2002, 11–12.)

Norminmukaiset ikäkontekstit edellyttävät Halosen (2002) mukaan, että lapset käsitellään journalistisissa teksteissä suhteessa aikuisiin, aikuiset suhteessa toisiin aikuisiin, ikääntyneet suhteessa toisiin ikääntyneisiin ja nuoret suhteessa toisiin nuoriin (tai aikuisiin). Näin tuotetaan journalistista ikämatriisia, joka saa itsestäänselvyyden luonteen, ja siten siitä tulee läpinäkyvä. Halonen (2002, 6) nimeää tiettyjä ydinstrategioita, joilla journalistisissa teksteissä piilotetaan iän ja sukupuolen kriittisiä murtumakohtia. Yksi näistä journalistisista strategioista on ongelmakeskeinen ikäjournalismi; tällöin kyse on yleensä sosiaalipoliittisesta näkökulmasta, jossa vanhuus esitetään sairautena, köyhyytenä, avun tarpeena ja taloudellisena uhkana muulle yhteiskunnalle. (Halonen 2002; Vakimo 2001.)

Samaan tapaan myös nuoruus esitetään usein ongelmakeskeisen journalismin puitteissa. Hoikkalan (1989, 95–96) eri viestimissä esiintynyttä nuorten alkoholinkäyttöä koskevaa kirjoittelua erittelevässä tutkimuksessa todetaan, että nuoriin medioissa yleisesti liitetyn ongelmakuvan kääntöpuolena ja vastinparina toimii nuorten toimintaa ihanteellistava kirjoittelu. Keskeinen juonne nuorisoa koskevassa kirjoittelussa on siis nuorten leimaaminen ongelmaksi niin kulttuurisella, sosiaalisella kuin yhteiskunnallisella tasolla. Samaan aikaan kuitenkin voi havaita myös toisen juonteen, joka ihannoit ja eksotisoi nuoria. Heissä on toivo ja lupaus paremmasta tulevaisuudesta. Nuoret ovat siis kärjistäen joko paholaisia tai enkeleitä. (Hoikkala 1989.) Nyt tarkasteltaviksi otetuissa henkilökuissa nuoret ovat oletettavasti voittopuolisesti ”enkeleitä”, ihannoituja vaikkakin eksotisoituja.

Nuorten henkilökuva-aineisto

Olen 2000-luvun alkupuolelta lähtien kerännyt lapsia ja nuoria käsitteleviä artikkeleita sanoma- ja aikakauslehdistä. Vuoden 2003 syksyllä aloin kerätä näitä juttuja tietoisemmin ja systemaattisemmin, ja keruu on jatkunut vuoden 2005 toukokuun loppuun. Olen pyrkinyt systemaattisuuteen Helsingin Sanomien nuoria käsittelevien artikkeleiden keruussa, erityisesti nuoria koskevien henkilökuviin kohdalla. Aineisto luokiteltiin ja arkistoitiiin teemoittain kesän 2005 aikana.⁵ Henkilökuvahaastattelut on lisäksi eroteltu kunkin teeman sisällä muista artikkeleista.

Keräämässäni tausta-aineistossa on kokonaisuudessaan noin 400 kotimaisia nuoria käsittelevää artikkelia. Lisäksi arkistossani on noin 80 artikkelia, joissa käsitellään nuoriin liittyviä kysymyksiä ulkomaisissa konteksteissa. Olen keskittynyt tässä yhteydessä Helsingin Sanomien artikkeleihin, vaikka laajemmassa arkistossani on jonkin verran myös muissa lehdissä ilmestyneitä juttuja. Tämä valinta on tehty toisaalta siksi, että kyse on Suomen laajalevikkisimmästä päivälehdestä, ja toisaalta aineiston yhtenäisyyden turvaamiseksi. Kun lähtökohtana on yksi ja sama sanomalehti, ei tarvitse ottaa kantaa eri medioissa ilmesty-

neiden artikkeleiden keskinäiseen vertailtavuuteen tai juttujen mahdollisesti erilaiseen rooliin erityyppisissä lehdistä. Tuloksia ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan suomalaisia sanomalehtiä yleensä, joskin samantapaisia juttuja ilmestyy päivälehdissä melko yleisesti.

Kotimaisia nuoria koskevat artikkelit on arkistossa luokiteltu kymmeneen teema-alueeseen: urheilu, taide/kulttuuri, ammatit/koulutus, terveys, perhe/ihmissuhteet, lainsäädäntö/sosiaalipolitiikka, uskonto/politiikka/ideologia, muoti/kulutus, vapaa-aika sekä rikokset/onnettomuudet. Lisäksi olen koonnut erikseen alle 12-vuotiaita lapsia (alle 12-vuotiaita) käsitteleviä artikkeleita. Suurimpia teemaluokkia juttujen lukumäärän mukaan ovat arkistossani urheilu, ammatit/koulutus, taide/kulttuuri sekä rikokset/onnettomuudet. Osa jutuista sijoittuu kahden tai useamman teeman välimaastoon ja niistä on tällöin arkistossa kopiot kunkin relevantin teema-alueen sisällä. Ne on kuitenkin laskettu aineistoon vain kerran. Tästä huolimatta arkistoni luokitteluja ja artikkelien lukumääriä voi pitää vain suuntaa-antavana.

Henkilökuvia kotimaisista nuorista on arkistossa noin 140, eli ne edustavat yli kolmasosaa kaikista artikkeleista. Teemoittain ne jakautuvat siten, että urheilun alueelle sijoittuu noin puolet henkilöhaastattelusta, noin 70 kappaletta. Kulttuurin tematiikkaa – johon luetaan myös taide ja viihde – edustaa noin 35 henkilökuva, eli noin puolet jäljelle jäävistä henkilökuvista. Ammatteihin ja koulutukseen liittyviä henkilökuvia on noin 20. Muut henkilökuvat jakautuvat melko tasaisesti muihin mainitsemini teemoihin. Rikoksia ja onnettomuuksia käsittelevissä jutuissa ei aineistossani ollut nuorten henkilökuvia lainkaan, kuten ei myöskään lainsäädäntöä tai sosiaalipolitiikkaa koskevien artikkelien joukossa.

Nuoren olen määritellyt tässä yhteydessä kronologisen iän perusteella 13–24-vuotiaaksi, mutta kontekstista riippuen jopa yli 30-vuotias saattaa joissain yhteyksissä tulla esitellyksi ”nuorena”. Laajemmasta tausta-aineistossani on mukana myös yli 25-vuotiaista sekä alle 12-vuotiaista lapsista kirjoitettuja juttuja, joita en kuitenkaan tässä yhteydessä tarkastele. Olen määritellyt artikkelin henkilökuvaiksi seuraavien kriteerien mukaan: siinä on selkeästi yksi päähenkilö, jonka sanomisista on lisäksi esitetty vähintään yksi lainaus sekä ainakin yksi kuva, jossa kyseinen henkilö esiintyy. Lisäksi tekstissä esiintyy jotain elämäkerrallista aineistoa. Olen tässä soveltanut Jonita Siivosen (1999, 77) naisten henkilökuvia ruotsinkielisissä sanomalehdissä käsittelevän tutkimuksen henkilökuvia koskevia kriteerejä. Suurin osa mukaan valituista artikkeleista täyttää nämä henkilökuvakriteerit vaivatta, mutta mukana on aiheiden monipuolisuuden varmistamiseksi lisäksi joitain rajatapauksia, joissa elämäkerrallisen materiaalin määrä on melko vähäinen.

Aineiston järjestämisen yhteydessä kävin kursorisesti läpi kuhunkin kategoriaan sijoitetut henkilökuva-aastattelut. Artikkelien suurehkon kokonaismäärän vuoksi päätin valita tarkempaan analyysiin suppeahkon otoksen. Keskityin sellaisiin henkilökuviin, joiden otsikoinnissa jollain tavalla viitataan päähenkilön ikään. Joko jutun pää- tai alaotsikossa on mainittu ikä numeroina, siinä on jokin ikään liittyvä nimitys, kuten tyttö tai nuorukainen, tai henkilön elämänvaiheeseen, esimerkiksi opiskelijan statukseen tai lähestyviin ylioppilaskirjoituksiin, viitataan muulla tavoin. Kyse ei siis ollut satunnaisesti arvotusta ”otoksesta” vaan tietoisesta valinnasta, niin sanotusta teoreettisesta otannasta (Strauss 1987). Mukaan on valikoitu sellaisia tekstejä, joista on oletettu otsikon perusteella löytyvän muuta aineistoa enemmän erityisen ”tiheää”, yksityiskohtaista ikään liittyvää puhetta (vrt. Hyvärinen 1998, 325). Näin ei välttämättä ole, sillä lehden toimituksessa jutun otsikon saattaa laatia joku muukin kuin artikkelin kirjoittaja, eikä otsikko aina ole täysin linjassa artikkelin sisällön kanssa. Kuitenkin, kun jutun otsikossa viitataan päähenkilön ikään, lukijaa tavaltaan kutsutaan tarkastelemaan esiteltyä henkilöä erityisesti ikäryhmänsä edustajana. Oletin tällaisten artikkeleiden olevan kiinnostavimpia ikään liittyviä määritelmiä kartoittavan analyysini kannalta.

Valitsin yllä mainituilla kriteereillä analyysin alkuvaiheessa ensin 12 henkilökuva lähempään tarkasteluun siten, että neljä jutuista edusti urheilu- ja neljä kulttuurin alan artikkeleita, ja loput oli valittu eri teemaluokista. Yhdeltä toimittajalta on pääsääntöisesti mukaan otettu vain yksi juttu kultakin. Myöhemmin olen täydentänyt analyysiani lisäämällä otokseen useita henkilökuvia, joiden otsikoissa ei ole suoraan viitattu päähenkilön ikään varmistaakseni aineiston riittävän monipuolisuuden. Tämän artikkelin yhteydessä olen analysoinut yhteensä 20 henkilökuva. Toisissa yhteyksissä olen myös lisäksi tarkastellut erikseen nuorten naisten (Aapola 2005) ja lasten henkilökuvia (Aapola 2006).

Keskeisenä analyttisenä artikkelien valintakriteerinä on lisäksi ollut ”menestys”, eli olen valinnut henkilökuvia, joiden kohteena oleva nuori on yltänyt johonkin yhteiskunnallisesti arvostettuun saavutuk-

seen. He ovat esimerkiksi saavuttaneet joko merkittävää taiteellista tai urheilullista menestystä, kuten kärkisijoja kansallisissa tai kansainvälisissä kilpailuissa, heitä pidetään erityisen lupaavina tulevaisuuden menestystä ajatellen, tai he ovat saaneet taideteoksensa julkaistuksi. Vaihtoehtoisesti joidenkin opintomenestys on ollut erityisen hyvä. Suurin osa henkilökuvista täyttää nämä kriteerit melko helposti, mutta aina rajaa menestyksen ja jonkin muun taustasyyn vuoksi kirjoitetun artikkelin välillä ei ole helppoa vetää. Olen kuitenkin ottanut mukaan muun muassa henkilökuvan itsemurhaa harkinneesta nuoresta miehestä, joka haki itselleen apua ja jätti itsemurha-aikeensa toteuttamatta. Hän on siis selviytynyt vaikeasta elämäntilanteesta voittajana. Lisäksi hänen mainitaan esiintyvän päähenkilönä piakkoin esitettävässä näytelmässä, eli hän on yltänyt myös taiteelliseen saavutukseen. Hänenkin voidaan siis katsoa täyttävän nuoren menestyjän kriteerit. Lisäksi kyseisessä artikkelissa käsitellään mielenkiintoisesti iän ja sukupuolen kytkeytymistä toisiinsa nuorten itsemurhien kohdalla. Mukana otoksessa on myös henkilökuva nuoresta romaninaisesta, joka opiskelee menestyksellisesti yliopistossa. Koska romaniväestön nuoret harvoin opiskelevat korkeakouluissa, kyseinen nuori nainen on ylittänyt uutiskynnyksen nimenomaan – valtakulttuurin kriteerien mukaan – menestyneenä vähemmistöryhmän nuorena edustajana, kun taas pelkkä yliopistossa opiskelutuskun olisi riittänyt kriteeriksi valtaväestöä edustavasta nuoresta naisesta tehtävään henkilökuvaahaastattelun.

Otokseen valikoimani artikkelit eivät jakaudu samassa suhteessa kuin eri teemoja käsittelevien artikkeleiden määrä koko aineistossa, sillä tarkoitus ei ollut tavoitella temaattista edustavuutta vaan lähinnä varmistaa, että analysoitavan materiaalin sisällä on riittävä temaattinen kirjo. Sukupuolen osalta olen tehnyt sellaisen valinnan, että mukaan valituissa henkilökuville on teema-alueittain yhtä monta nuorta naista ja miestä. Tämäkin poikkeaa aineiston yleisemmistä jakaumista. Nuorten naisten henkilökuvia on koko aineistossa ja useimpien teema-alueiden sisällä selkeästi vähemmän kuin nuorten miesten. Urheilussa nuoria miehiä käsitteleviä henkilökuvia on noin 50, naisia käsitteleviä noin 20. Kulttuurin alueella nuorista miehistä on aineistossa noin 24 henkilökuva, nuorista naisista noin 12. Ammattien ja koulutuksen alueella henkilökuvat jakautuvat melko tasaisesti sukupuolten kesken.

Olen kuitenkin halunnut mukaan yhtä monta eri sukupuolia käsittelevää henkilökuva, sillä sukupuoli on aiemmissakin tutkimuksissa todettu merkittäväksi journalistiseksi kriteeriksi (esim. Carter & Steiner 2004), ja oma tutkimuksellinen mielenkiintoni kohdistuu iän ja sukupuolen määrittelyjen yhteen kietoutumiseen. Miehet ja naiset esitetään usein medioissa eri tavoin. Vaikka en analyysissäni systemaattisesti vertailekaan eri sukupuolista kirjoitettuja henkilökuvia toisiinsa, haluan tarkastella sitä, miten sukupuoli mahdollisesti nostetaan esiin nuoria koskevissa henkilökuville. Onko esimerkiksi menestyksen määrittely erilaisista nuorille naisille kuin miehille? Aineistoni on kuitenkin niin pieni, että huomioitani ei voi laajemmin yleistää. Esittelen aineistooni kuuluneet henkilökuvaahaastattelut tarkemmin liitteessä 1.

Diskurssianalyttinen lähestymistapa ja lähiluku

Analyttinen viitekehyseni suhteessa kerättyyn aineistoon on kriittinen diskurssianalyysi. Diskurssianalyysi on varsin monitahoinen tutkimuksellinen lähestymistapa, joka sisältää laajan kirjon erilaisia näkökulmia ja varsin erilaisia painotuksia. Yhteistä diskurssianalyttisille lähestymistavoille on kuitenkin tekstien konstruktionistinen tarkastelu: tekstejä lähestytään tarkoituksena analysoida sitä, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytön tuloksena. Tekstien ei ajatella heijastavan suoraan jotain ulkopuolista todellisuutta, vaan niiden nähdään olevan sidoksissa tiettyihin tarkoituksiin tietyissä historiallisissa konteksteissa, ja huomio kiinnitetään tapoihin, joilla tekstit on tällöin muotoiltu. (Jokinen 1999, 38.)

Diskurssianalyysi ei myöskään kytkeydy tiukasti mihinkään tiettyyn, tarkasti rajattuun menetelmään, vaan jokainen diskurssianalyttikko tavallaan rakentaa oman analyysinsä läheisessä vuorovaikutuksessa oman aineistonsa kanssa.

Omaa diskurssianalyttista lähestymistapaani leimaa pyrkimys tarkastella tutkimuksen kohteena olevia tekstejä laajemmassa kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa, osana kulttuurisia tekstejä, joissa

neuvotellaan iän ja sukupuolen merkityksistä. (Ks. myös Aapola 1999.) Olen kiinnostunut myös tarkastelemieni tekstien kytköksistä yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, mikä tekee lähestymistavastani kriittistä diskurssianalyysia (vrt. Fairclough 1995).

Olen kiinnittänyt tekstien tarkastelussa erityistä huomiota tiettyihin seikkoihin, joista osa on muotoutunut aiempien erilaisiin iän määrittelyjä koskeviin teksteihin kohdistuneiden tutkimusteni yhteydessä ja osa hahmottunut erityisesti Siivosen (1999; tulossa) henkilökuvia käsittelevien tutkimusten analyttisten kategorioiden avulla. Olen keskittynyt erityisesti seuraaviin kysymyksiin: Miten ikää, ja erityisesti nuoruutta, määritellään teksteissä? Miten sukupuolta käsitellään?

Jokaisesta mukaan valitusta artikkelista olen tehnyt ensin raaka-analyysin, joka sisältää artikkelin sisällön lyhyen tiivistelmän sekä lisäksi yksityiskohtaisempia huomioita tekstistä tiettyjen analyttisten kysymysten perusteella.⁶ Liitteessä 2 on esitelty kaksi esimerkkitapausta aineistosta.

Nuoruus sanomalehden henkilökuvan kontekstissa

Henkilökuvissa on aiempien tutkimusten mukaan lähtökohtana se, että niissä päähenkilöä käsitellään lähes aina positiivisessa valossa, silitetään myötäkarvaan. Siivonen (1999) kuitenkin toteaa, että henkilökuvan dramaturgia on nimenomaan sitä, että esiteltävässä henkilössä on jokin journalistisesti mielenkiintoiselta vaikuttava ristiriita. Uutisarvoltaan henkilökuvat edustavat lähinnä *human interest* -linjaa. Yleisempää uutisarvoa niillä on kuitenkin silloin kun ne liittyvät johonkin ajankohtaiseen, yleistä kiinnostusta herättävään tapahtumaan.

Näyttää siltä, että nuoriin liittyvissä henkilökuvissa edellä mainittua journalistista ristiriitaa etsitään juuri henkilön nuoren iän ja tämän saavutusten välisestä vastakkainasettelusta. Taustalla piilevä peruskysymys kuuluu: miten on mahdollista, että joku on näin nuori ja saavuttanut jotain tällaista? Yleensä tämä kysymys jää implisiittiseksi, eikä sitä ainakaan esitetä juuri tällä tavoin haastattelun päähenkilölle. Se tulee kuitenkin esiin henkilökuvan käsittelemistä asioista. Nuoruus esiintyy nuorten henkilökuvissa jännitteisenä. Haastatteluissa esiteltyjen henkilöiden nuori kronologinen ikä on keskeinen seikka, jonka vuoksi heitä on ylipäätään ilmeisesti pidetty kiinnostavana henkilökuvan kohteena, mutta samalla nuoruuden yleiset merkitykset näyttäytyvät artikkeleissa usein ongelmallisina.

Nuoruutta määritellään tarkastelluissa kirjoituksissa lähinnä kielteisten merkitysten kautta: kokemattomuutena, epävarmuutena, haavoittuvuutena, passiivisuutena ja mahdollisena pinnallisuutena. Artikkeleissa tämä nuoruuden yleinen negatiivisesti sävyttynyt määrittely näkyy muun muassa seuraavanlaisina viittauksina: 16-vuotiaasta ”nais-räppäristä” sanotaan, että tämän ”(t)ekstit ovat kuitenkin yllättävän kypsä ja pohdiskelevia” (Runotyttö... HS 1.5.2005), maailmanmestaruustason suunnistajasta ja hiihtäjästä mainitaan, ettei häneen ”voi kirveelläkään yhdistää puheita passiivisesta ja huonokuntoisesta nuorisosta” (Viulunsoittaja ladulla... HS 25.3.2005). Nuorta jazz-säveltäjää koskevassa artikkelissa puolestaan todetaan, että on ”hauskaa tavata nuori musiikista kiinnostunut suomalaisnainen, joka ei halua *Popstars*- tai *Idols*-kisaan” (Yllätykset... HS 9.4.2005). Aiemmissa nuorisokuvia käsitelleissä media-analyseissa esiin nousseet kaksijakoisuudet (esim. Hoikkala 1989) näkyvät siis myös erityisen menestyneiden nuorten henkilökuvissa, vaikka ne päällisin puolin vaikuttavat nuoria ihannoivilta. Ihannointi kohdistuu kuitenkin vain esiteltyihin nuoriin, jopa muiden nuorten kustannuksella: henkilökuviin nostetut nuoret näyttäytyvät erityistapauksina, poikkeuksina muusta nuorisosta. Vasta toissijaisesti nuoruus näyttäytyy positiivisena resurssina, silloinkin lähinnä päähenkilön tulevaisuudessa käytettävissä olevana runsaana aikana, kuten sirkustaiteilijan tapauksessa: ”Jos Schönberg viihtyy kanadalaissirkuksessa vaikka kolmekin vuotta, hän on sen jälkeen vasta 25-vuotias. Mitä sen jälkeen?” (Kanada vei... HS 26.5.2005).

Nuorten henkilökuvista hahmottui analyttisessä lähiluvussa toistuvia piirteitä, jotka vaikuttavat liittyvän juuri siihen, että on haastateltu nuorta henkilöä. Kaikkia näitä piirteitä ei voi havaita jokaisessa tarkastellussa artikkelissa, mutta ne ovat sen verran toistuvia, että vaikuttavat muodostavan jonkinlaisen säännön, nuoren henkilön esittelykehiksen (vrt. Husu & Tainio 2004). Näihin piirteisiin lukeutuvat tiettytyyp-

piset kysymykset, joita esitetään juuri nuorelle henkilölle, kirjoitusten sävy ja teemat, joita kirjoituksissa mainitaan. Koska nyt käsillä olevassa tutkimuksessa ei ole vertailtu nuorten henkilökuvia aikuisten henkilökuviin, ei ole täysin varmaa, esiintyykö näitä mahdollisesti myös vanhempien henkilöiden haastattelujen yhteydessä, mutta ainakaan aiemmissa, aikuisten naisten henkilökuvia tarkastelleissa tutkimuksissa ei ole kiinnitetty huomiota mainitsemiini seikkoihin (Siivonen 1999; Husu & Tainio 2004).

Nuoren henkilökuva kehystetään usein tavalla, jota kutsun setämäiseksi/tätimäiseksi kehykseksi. Tämän diskursiivisen kehyksen sisällä aikuinen toimittaja omaksuu ikään kuin vanhemman sukulaisen tai tuttavallisen suhteessa nuoreen haastateltavaan, jolloin suhde ei ole tasavertainen, vaan aikuinen on ikänsä puolesta ikään kuin ylempänä kuin nuori haastateltava, jota katsotaan alaspäin. Kehys mahdollistaa tietyn tyyppiset tuttavalliset, joko huolehtivat tai kiusoittelevat kysymykset ja määrittelee muutenkin keskustelun aiheita.

Keskeinen setämäisen/tätimäisen diskursiivisen kehyksen ilmenemismuoto on humoristinen sävy, jolla päähenkilön tekemisiä ja näkemyksiä käsitellään. Kaikissa kirjoituksissa se ei ole läsnä, mutta muutamissa teksteissä se on varsin hallitseva. Tällöin aikuinen toimittaja ikään kuin kiusoittelee nuorta tuttavallisesti tai kommentoi tämän tekemisiä humoristisesti. Esimerkiksi lumilautailijana maailmanmestaruustasolla menestyneen Antti Autin henkilökuvasa miestoimittaja esittää haastateltavalle useitakin kiusoittelevia heittoja ehdottamalla muun muassa, että lumilautailijoiden rentoa ja löysää pukeutumistyyliä tulisi uudistaa näyttävämmäksi vaikkapa paljetteja lisäämällä. Toimittaja myös viittaa takamuksen vilahtamisen mahdollisuuteen: ”Lumilautailijoiden housut ovat löysät, mutta pysyvät jalassa, vaikka putkimiehen pyöräteline saattaa joskus vilahtaakin temppea tehdessä” (19 vee, perusjätkä... HS 8.2.2005). Hän mainitsee samassa yhteydessä toisen maailmalla menestyneen suomalaisen nuoren urheilijan kohua herättäneen yökerhokäyttäytymisen, jossa takapuoltakin väitettiin vilautellun. Haastateltava torjuu humoristisesti nämä toimittajan esittämät huomautukset viittaamalla surullisenkuuluisaan suomalaiseen talviurheilijamieheen: ”Ei me (lumilautailijat) lähdetä tollaseen. Ei kukaan mikään Nykänen halua olla” (19 vee, perusjätkä... HS 8.2.2005). Toisessa jutussa nuorelta miespuoliselta hiihtäjältä tiukataan kiusoitellen, onko tämä jo saanut fanipostia, ja ennustetaan tämän nousevan teinityttöjen suosikiksi (Aika lupaava... HS 21.3.2005).

Toinen mahdollinen setämäisen/tätimäisen kehyksen ilmenemismuoto nuorten henkilökuviissa on jutussa ilmaistu huoli nuoren pärjäämisestä. Mikäli nuori on esimerkiksi joutunut olemaan harrastustensa tai koulutuksensa vuoksi paljon poissa perheensä luota tai muuten toimimaan itsenäisesti vaativissa tilanteissa, toimittaja omaksuu huolehtivan aikuisen sukulaisen position ja kyselee nuoren pärjäämisestä. Erityisesti nuorilta naisilta kysellään, onko heitä jännittänyt tai pelottanut lähteä maailmalle, tai ovatko he kokeneet koti-ikävää ollessaan poissa perheensä luota. Samaan sarjaan voi lukea myös haastattelijan kysymykset nuoren vanhempien suhtautumisesta jälkikasvun tekemisiin, kuten sirkustaiteilijan lähtiessä maailmalle rakkauden perässä: ”Ja äitkö sai taas sydämentykytyksiä?” (Kanada vei... HS 26.4.2005).

Luokittelen tällaisen huolehtimisen diskursiivisen kehyksen sisälle myös monissa artikkeleissa esiintyvän kiinnostuksen haastateltavien nuorten opintomenestystä kohtaan. Nuorten henkilökuviissa voi havaita ajatuksen opiskelusta nuoruuteen kuuluvana selkeänä normina: nuorilta kysellään säännönmukaisesti koulun sujumisesta, mikäli heidän muu toimintansa vaikuttaa kovin vaativalta. Sellaisilta nuorilta, jotka eivät ole haastatteluhetkellä olleet koulutuksen piirissä, tiukataan, mihin he ovat hakeutumassa opiskelemaan seuraavaksi. Esimerkiksi lukion keskeyttäneeltä nuorelta toimitusjohtajalta kysytään: ”Entä johtajan lukion toiseen luokkaan tyssänneet opinnot? Niistä Hyppönen ei halua turhia lupailia.” (Eetu Hyppönen... HS 9.11.2003.)

Setämäisen/tätimäisen kehyksen kysymysrepertuaariin kuuluu myös klassinen ”mitä sinusta tulee isona?”, jota aikuisten sukulaisten ja tuttavien on perinteisesti sallittu udella. Artikkeleissa käsitellään säännönmukaisesti nuoren tulevaisuudensuunnitelmia, mutta tällöin harvemmin tarkoitetaan aivan lähitulevaisuutta, vaan yleensä kauemmas aikuisuuteen ulottuvia ammatillisia tai koulutuksellisia aikomuksia. Nuorelta jalkapalloilijalta kysytään: ”Uskotko pelaavasi joskus ManU:n ykkösjoukkueessa?” (Puustinen katsoo... HS 29.1.2005), räppäristä taas todetaan, että ”Amoc tähtää nyt soolouralle jalat maassa. Samalla hän hakee mahdollisesti opiskelemaan kasvatustieteitä tai radiotyötä” (Räppäri taivutti... 6.2.2005). Ten-

nislupauksesta todetaan: ”(a)jatus tulevasta ammattilaisurasta on vahvistunut kuluvan vuoden aikana niin urheilijan mielessä kuin hänen lähipiirissäänkin” (Emma Laine... 1.10.2003).

Kyseisen kehityksen kysymysvarantoon kuuluu niin ikään tiedustelu nuoren ammatillisista, taiteellisista tai urheilullisista esikuvista ja idoleista. ”Koivuranta ei juuri mieli vastausta kysymykseen mahdollisesta esikuvasta. ’Kyllä se on Samppa Lajunen, koska hän voitti yhdistetyssä kaiken mahdollisen.’” (Aika lupaava... 21.3.2005.) Esikoisrunoilijan kohdalla todetaan: ”(v)arhaisin kirjallinen vaikuttaja oli Väinö Lina. – Muita Sinivaaran arvostamia suomalaiskirjoittajia ovat Otto Manninen (–), Timo K. Mukka, Eeva-Liisa Manner, Mirkka Rekola ja Panu Tuomi.” (Runoushan kuuluu... 11.2.2005.)

Esittelemäni diskursiivinen kehys on tuskin henkilökuviin kirjoittajien tietoinen journalistinen valinta. Sen yleisyys haastatteluissa viittaa kuitenkin siihen, että kyse on vahvasta, nuoriin kohdistuvasta kulttuurisesta suhtautumistavasta, joka helposti aktivoituu, mikäli muunlaista lähestymistä ei tietoisesti etsitä. Samalla setämäinen/tätimäinen kehys paljastaa, ettei nuorten henkilökuvia ole kirjoitettu niinkään toisille nuorille kuin oletetulle aikuiselle lukijalle. Tällä tavoin aikuinen journalisti ja aikuinen lukija ikään kuin kuvaannollisesti keskustelevat nuorista heidän ylitseen, sen sijaan, että heitä lähestyttäisiin tasavertaisina.

Kärjistäen voisi sanoa, että moniin nuorista tehtyihin henkilöhaastatteluihin ja muihinkin artikkeleihin on kirjoitettu sisään aikuinen lukija, jolla oletetaan olevan stereotyyppiset, usein kielteiset käsitykset nuorista ja jonka kanssa ihmetellään, miten ennakkoluulot eivät toteudukaan haastateltujen nuorten kohdalla. Toinen muunnelma tekstin sisäisestä lukijasta on huolestunut aikuinen, joka olettaa nuorten olevan erityisen haavoittuvia ja kiinnostuu siksi tekstin päähenkilön hyvinvoinnista ja pärjäämisestä. Kolmas muunnelma on viihdytystä kaipaava aikuinen lukija, joka pitää nuoria huvittavina, eksoottisina olentoina, joiden vakavamielisiksikin tarkoitettuista tekemisistä löytyy koomisia piirteitä.

Sukupuoli nuorten henkilökuviissa

Sanomalehtien nuoria käsittelevissä henkilökuva-haastatteluissa on havaittavissa hienovaraisia sukupuolituneita eroja tavoissa, joilla päähenkilöä ja hänen toimiaan esitellään (ks. myös Siivonen 1999; Husu & Tainio 2004). Sukupuoli otetaan sinällään harvemmin haastatteluissa avoimesti keskustelun aiheeksi, mutta implisiittisesti siihen viitataan muun muassa tavoilla, joilla haastateltavan henkilön toiminta ja persoona kehystetään. Ainoita otoksessani mukana olevia artikkeleita, joissa naiseuden merkitystä pohditaan laajemmin, on nuorta naispuolista jazz-säveltäjää käsittelevä juttu (Yllätykset kiehtovat... HS 9.4.2005), jossa korostetaan sitä, miten säveltäjä on opiskeluympäristössään lähes ainoa nainen. Lisäksi mainitaan, että tämä kuuluu myös nais-jazzin asemaa edistävään yhdistykseen. Säveltäjä nostaa esikuvakseen naispuolisen jazz-säveltäjän ja toteaa tämän olleen hänelle tärkeä malli nimenomaan sukupuolensa vuoksi. Tämä haastattelu oli kuitenkin poikkeuksellinen sukupuolen tarkastelun osalta.

Samalla kun tarkastelemisani henkilökuviissa toistetaan stereotyyppisiä käsityksiä nuoruudesta ikävaiheena, niissä uusinnetaan myös pitkälti perinteisiä sukupuolinäkemyksiä. Tämä näkyy muun muassa siten, että nuorten naisten henkilökuviissa korostetaan enemmän ihmissuhteiden merkitystä, haavoittuvuutta, varovaisuutta ja epävarmuutta, kun taas nuorten miesten henkilökuviissa painotetaan vahvemmin railakkuutta, itsevarmuutta, kunnianhimoa ja itsenäisyyttä. Esimerkiksi ulkomailla kesän valmistuksessa olleen 17-vuotiaan naispuolisen tennispelaajan kohdalla painotetaan moneen kertaan, miten niin tyttö itse kuin hänen vanhempansa ja vielä valmentajakin jännittivät etukäteen, miten tämä pärjäisi, mutta kaikki menikin lopulta hyvin, kuten haastateltava itse mainitsee:

Aluksi ajatus pitkästä poissaolosta kotoa ja sopeutuminen ventovieraaseen ryhmään sekä uusiin oloihin vähän jopa pelottivat, mutta kaikki sujui paljon, paljon, paljon paremmin kuin koskaan uskalsin odottaa. (Emma Laine... HS 1.10.2003.)

Pari vuotta vanhemman, kansainvälisesti menestyneen miespuolisen lumilautailijan kohdalla taas päinvastoin ihmetellään, miksi tämä asuu yhä lapsuudenkodissaan pikkukaupungissa, ja häntä verrataan vastaavia

kilpailuja voittaneeseen, vuotta nuorempaan amerikkalaiseen lumilautailijaan, jolla on jo ”kolme kotia Kaliforniassa ja tallit täynnä upeita autoja” (19 vee, perusjätkä... HS 8.2.2005). Kyse on kuitenkin hienovaisista painotuseroista, sillä esimerkiksi myös ulkomailla harjoittelevan nuoren miesjalkapalloilijan mainitaan alkuaikoina kaivanneen äitiään. Häntä valmentava seura oli sitä mieltä, että ilman äitiä nuorista miehistä tulee helpommin ”itsenäisiä ja kovia pelaajia” (Puustinen katsoo... HS 29.1.2005).

Nuoret naiset esitellään miehiä tyypillisemmin nais erityisissä toimintaympäristöissä, kuten työskentelemässä hoiva-alalla, ja heidän naiseuttaan korostetaan. Sen sijaan nuorten miesten kohdalla ei erikseen viitata maskuliinisuuteen, vaan se on ikään kuin ihmisen normi, jota ei tarvitse erityisesti kommentoida sukupuolen näkökulmasta. Vastaavaa ilmiötä – joka ei rajoitu yksinomaan mediaan vaan on yleistä muuallakin yhteiskunnassa – on jo pitkään kritisoitu feministisen ajattelun piirissä. (Esim. Koivunen & Liljeström 1996, 11.) Ulkonäköön liittyviä kommentteja nuorista naisista löytyi analysoimistani henkilökuvista ehkä yllättävänkin niukasti verrattuna Liisa Husun ja Liisa Tainion suomalaisia tiedenaisia koskeviin henkilöhaastatteluihin (Husu & Tainio 2004); lähinnä vain etnistä vähemmistöä edustavan nuoren yliopistopiskelijän ”valtavaa kiharapörröä” ja ”säädyllysen peittävää” paitaa ja muuta ulkoista tyyliä kommentoidaan heti artikkelin alussa (Moderni mustalainen... HS 20.6.2004). Tässä yhteydessä ulkonäkökommentit liittyivät sukupuolitettuun etniseen rajanvetoon (Huttunen 2005, 125).

Nuorten naisten henkilökuviissa saatetaan herkemmin korostaa heidän muita avujaan ja kiinnostuksen kohteitaan kuin sitä elämäneluetta, jolla saavutettua menestystä erityisesti esitellään, kun taas nuorten miesten kohdalla pysytään johdonmukaisemmin ”ammattilaisen kehyksen” sisällä. Näin ollen maailmanmestaruustason hiihtäjäneidon henkilökuviassa nostetaan esiin hänen ”mestarillinen” ajankäyttö- ja soitotaitonsa (Viulunsoittaja ladulla... HS 25.3.2005) ja rakennetaan hänestä tällä tavalla monilahjakasta supernaista (vrt. Husu & Tainio 2004), kun taas runoilijanuorukaisen kohdalla pysytellään selkeämmin nimenomaan tämän kirjallisissa saavutuksissa ja esikuviissa (Runoushan kuuluu... HS 11.2.2005). Tosin myös nuori miesurheilija esitellään henkilökuviassa teinihurmurina, vaikka ulkonäöllä ei tietenkään sinänsä pitäisi olla merkitystä urheilun kannalta (Aika lupaava... HS 21.3.2005). Muunkinlaisia viittauksia itsestään selvänä pidettyyn heteroseksuaaliseen suuntautumiseen esiintyy artikkeleissa myös, nuorten naisten kohdalla erityisesti: ”(r)yhymässä oli eräs miespuolinen taiteilija... ja loput on arvattavissa” (Kanada vei... HS 26.4.2005).

Poikkeuksellisia ja stereotyyppisiä nuoria

Tarkastelemani sanomalehden henkilökuvat nuorista naisista ja miehistä ovat osa laajempaa nuorten moninaisten mediarepresentaatioiden joukkoa. Henkilökuvat edustavat kuitenkin viestimissä yhä kasvavaa journalistista suuntausta, joka korostaa ihmisiä asioiden sijaan, viihdyttämistä kriittisyyden ja faktojen kerromisten kustannuksella sekä läheisyyttä objektiivisuuden sijaan. (Ks. esim. Hartley 1998.)

Nuorten menestyjien henkilökuvat nostavat esiin poikkeuksellisia nuoria, jotka täyttävät mediassa sankariroolia. Journalistisessa kerronnassa sankareilla on tärkeitä tehtäviä. He ovat ihailun ja uneksinnan kohteita, mutta erityisesti heitä tarvitaan keskustelunaiheiksi arjen eri tilanteissa. (Hultén 1993, sit. Siivonen 1999, 67.) Medioiden sankaritarinoille on sosiaalista tilausta, jonka kulttuurista pohjaa voidaan hakea jopa vanhoista mytologioista (Näre 1991). Sari Näre toteaa, että nykypäivän mediavihteessä viljellään samantyyppisiä pelkistettyjä ja kertautuvia rakenteita kuin perinteisissä ihmesaduissa. Osaltaan ne palvelevat kaupallisia päämääriä, joita viihteen avulla toteutetaan. Näre (1991, 31) vertaakin vihteessä esiintyviä mediasankareita kollektiivisiin uniin, joissa erilaisten toiveiden projektiot kertautuvat.

Ehkä medioiden esittämien, nuorista tehtyjen henkilökuviiden yleisyys viittaa siihen, että lukevalle yleisölle halutaan tarjota yhä uusia nuoria sankareita ja sankarittaria, joiden teot kelpaavat ihanteeksi ja haaveksinnan kohteeksi muille. Toisen selityksen mukaan nuorista kirjoitetaan, koska heistä kertovat jutut houkuttavat sanomalehden lukijoita tutustumaan aiheisiin, joista he eivät kenties muuten olisi kiinnostuneita.

ta (Hartley 1998, 51–52). Menestyneet nuoret edustavat eksotisoitua, ihanteellista nuoruutta, enkeleitä (vrt. Hoikkala 1989), jotka kuvastavat yhteistä hienoa tulevaisuutta.

Tarkastelemani henkilökuvat näyttävät ensi silmäyksellä nostavan esiin myönteisiä kuvia nuorista, ovathan niiden kohteena erityisen menestyneet nuoret. Kuitenkin, kuten tarkemmassa analyysissäni yllä olen osoittanut, heidän esittelyissään tullaan silti implisiittisesti vahvistaneeksi stereotyyppisiä ja huomattavasti negatiivisempia käsityksiä nuorista yleensä. Samaan tapaan nuorten henkilökuvat vaikuttavat myös toistavan perinteisiä, kaavamaisia käsityksiä sukupuolista. Esiteltyt nuoret kuvataan artikkeleissa poikkeuksellisina nuorina, jotka ovat pärjänneet nuoresta iästään *huolimatta*, ei sen ansiosta. Yleinen kuva nuoruudesta määrittyy siten teksteissä yhä negatiiviseksi, eivätkä kielteiset stereotyypit murru, vaikka haastatellut nuoret sinänsä esitellään positiivisessa valossa.

Lisäksi nuorten henkilökuvahaastatteluja kehystävä setämäinen/tätimäinen diskursiivinen kehys ja siihen liittyvät konventiot kuvastavat vakiintuneita ikäsuhteisiin liittyviä kulttuurisia käytäntöjä, joiden mukaan aikuisen (haastattelijan) on luvallista omaksua nuorta (haastateltavaa) kohtaan tuttavallisen kiusoitteleva positio, josta käsin nuoren vakavamielisetkin pyrinnot voivat näyttäytyä julkisuudessa humoristisesti sävyttyneinä. Samalla se korostaa sitä, että nuoristakin kirjoitettujen artikkelien yleisöksi on viime kädessä määritelty aikuinen lukija, jolle toinen aikuinen kirjoittaa ikään kuin nuoren ylitse ja ohitse. Miksi näin sitten on, vaikka nuorten haastatteluista näyttäisi avautuvan mahdollisuuksia rakentaa myös uudenlaisia, positiivisempia määrittelyjä nuoruudesta? Tämän ymmärtämiseksi tulokseni on asetettava laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Media tuottaa nuorten toiseutta

Journalismissa ja sosiaalisessa ajattelussa on havaittu yleinen suuntaus, jota kutsutaan toisentamiseksi⁷ (Raittila 2004). Yksinkertaistetusti se tarkoittaa, että sosiaalisia jaotteluja luodaan erontekojen perusteella niin mediateksteissä kuin muissakin diskursiivisissa toimissa ja että tietyt sosiaaliset ryhmät tulevat määritellyiksi osaksi ”Meidän” yhteisöä toisten rajautuessa ulkopuolisiksi: ”Heiksi”, ”Toisiksi”. Eniten on tutkittu mediateksteissä esiintyvää etnisiin erotteluihin perustuvaa toisentamista (ks. Raittila 2004), mutta myös ikään liittyviä erontekoja ja toisentamista mediateksteissä on tarkasteltu jonkin verran (Halonen 2002; Hartley 1998). Pentti Raittila (2004) on huomauttanut, että toisentaminen ei journalismissa liity minkään tietyn yksittäisen metodin tai ilmaisutyylin käyttämiseen, vaan toiseutta luodaan tai kyseenalaistetaan aina kokonaisen kirjoituksen tasolla, joka koostuu useista erilaisista seikoista.

Usein toisentaminen on tulosta varsin pienistä tekstuaalisista ratkaisuista, kuten siitä, miten artikkeleissa esiintyvät ihmiset kontekstualisoidaan, miten tosiasiat esitetään ja mikä kirjoituksen sävy on. Vaikka mediateksteissä ei useinkaan tietoisesti pyritä uusintamaan syrjiviä näkemyksiä vähemmistöryhmiä kohtaan, niin voi tapahtua implisiittisesti liittyen tapoihin, joilla ryhmiä viestimissä käsitellään. (Raittila 2004, 282–283.) Mediakuviissa esiintyvällä toisentamisella on puolestaan vakavia seurauksia sen kannalta, miten vähemmistöryhmien edustajiin suhtaudutaan laajemmin yhteiskunnassa: nähdäänkö heidät ensisijaisesti potentiaalisten ongelmien aiheuttajina, eksoottisina ja hämmäntävinä muukalaisina vai mahdollisesti yhteisön uusina voimavaroina.

Vaikka nuoria ei voikaan pitää samanlaisena yhteiskunnallisena vähemmistöryhmänä kuin esimerkiksi etnisiä vähemmistöjä, heidän esittämisellään mediassa voi silti havaita olevan analogisia piirteitä muiden vähemmistöryhmien yllä mainittujen toisentavien esittämistapojen kanssa. Nuoret poikkeavat yhteiskunnassa aikuisesta normista, ja kronologisen ikänsä vuoksi he usein kohtaavat erilaisia ennakkoluuloja ja stereotyyppisiä. (Vrt. myös Halonen 2002; Vakimo 2001 vanhenemiseen liittyvistä stereotyyppisistä esitystavoista.) Vaikuttaa siltä, että myös nuorten henkilökuvissa on käytössä vähemmistöihin kohdistuvan toisentamisen tekniikoita, kuten eksotisointi, stereotyyppien toistaminen ja humoristinen sävytytys. Niiden tuloksena nuoret menestyvät ja tulevaisuuden lupaukset näyttävät usein ei-niin-vakavasti-otettavina ja jopa jonkinasteisina kummajaisina ikäistensä joukossa.

Periaatteessa olisi mahdollista, että kasvava nuorten henkilökuvien määrä medioissa helpottaisi yltämään erotteluja meidän (pääasiallisesti aikuisen ja miehisen lukijajoukon) ja heidän (nuoret ikäryhmänä) välillä antamalla nuorille mahdollisuuden esiintyä julkisuudessa positiivisessa yhteydessä (vrt. Raittila 2004, 234–236, 282). Ne vaikuttaisivat päällisin puolin tuovan tervetulleen käänteeseen nuorten mediakuviin, joiden negatiivisuudesta on aiemmissa tutkimuksissa keskusteltu paljon.

Diskurssianalyttinen lähiluentani kuitenkin paljastaa, etteivät nuorten menestyjien henkilöhaastattelut sittenkään edusta merkittävää uutta käännettä nuorten mediakuvien keskuudessa. Niissä vahvistetaan aiempien mediakuvien tapaan ikäryhmien välisiä erotteluja ja uusinnetaan negatiivisia käsityksiä nuorista. Samalla tavoin kuin naiset ovat perinteisesti joutuneet mediakuvissa edustamaan sukupuoltaan miesten edustaessa ”ihmistä” tai etniset vähemmistöt on pelkistetty edustamaan etnisyyttä – valkoisten edustaessa ihmistä – ovat nuoret saaneet ensisijaisesti edustaa ikäänsä aikuisten edustaessa ihmistä (ks. esim. Carter & Steiner 2004). Tällaiset asetelmat ovat varsin ongelmallisia ja johtavat herkästi stereotyyppisten käsitysten vahvistamiseen sen sijaan, että pyrittäisiin purkamaan niitä.

Mediakuvat ovat varsin vaikutusvaltaisia tarjotessaan yleisölle jäsennyksiä ja tulkintoja maailmasta ja erilaisista ilmiöistä, ja henkilöhaastattelut ovat yhä merkittävämpi mediakuvien muoto nykyviestinnän kentässä. Sen vuoksi vaatisikin paljon tietoisempaa pyrkimystä journalistien taholta purkaa kirjoituksiinsa toiseutta tuottavia asetelmia, mikäli halutaan edistää tasa-arvoa eri ikä- ja sukupuoliryhmien välillä. Vaikka mediat eivät yksin ratkaise nuorten tai muiden vähemmistöryhmien kohtelua yhteiskunnassa, niiden ylläpitämällä käsityksillä voi olla merkittävä rooli niin myönteisten kuin kielteistenkin seurausten kannalta. Mediassa olisikin astuttava ulos setämäisistä/tätimäisistä diskursiivisista kehyksistä, oltava valmiita kyseenalaistamaan luutuneet ikävaiheisiin – kuten nuoruuteen – liittyvät käsitykset ja pyrittävä lähestymään haastateltavia tasaveroisemmin heidän iästään (tai sukupuolestaan tai etnisestä taustastaan) riippumatta. Vain tällä tavoin voidaan vähitellen purkaa toisentamisen kielteisiä vaikutuksia sosiaalisessa yhteisössä ja edistää erilaisten vähemmistöryhmien parempaa integroitumista yhteiskuntaan.

Viitteet

1. Artikkelini pohjautuu esitelmiin, joita olen pitänyt useissa tieteellisissä seminaareissa syksyllä 2005. Olen saanut näissä yhteyksissä hyödyllisiä kommentteja, joista olen kiitollinen. Haluan kiittää erityisesti Irma-Kaarina Halosta, joka kommentoi artikkelin varhaista versiota Nuorisotutkimusverkoston tutkijaseminaarissa elokuussa 2005, Jonita Siivosta, Tuula Gordonia, Tarja Tolosta ja Jukka Lehtosta, jotka tutustuivat englanninkieliseen versioon käsikirjoituksesta loppusyksystä 2005.
2. Englanninkielinen termi *juvenation*.
3. Englanninkielinen termi *achievement stories*.
4. Tosin olen kerännyt systemaattisemmin juuri henkilökuvia, joten aineistoni saattaa olla hieman vääristynyt tältä osin.
5. Haluan kiittää tutkimusavustajana toiminutta yht. yo Sonja Kopposta, joka auttoi merkittävästi artikkeliaineiston järjestämisessä kesällä 2005.
6. Artikkelien raaka-analyysin yhteydessä olen tarkastellut myös hieman artikkeleissa esiintyviä valokuvia ja muuta kuvitusta. En ole kuitenkaan tässä yhteydessä tilanpuutteen vuoksi tehnyt tarkempaa visuaalista analyysia henkilökuvien kuvituksesta, vaikka kuvilla onkin merkittävä rooli sanomalehtijutun kokonaisuuden kannalta.
7. Englanninkielinen termi *othering*.

Lähteet

- Aapola, Sinikka (2006) Little Heroes and Heroines. Media Portraits of Children and Youth in Finland. Rethinking Finnish Childhood(s)? -luentosarja. Helsingin yliopisto, Helsinki 2.2.2006. Julkaisematon esitelmä.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa: Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56.

- Aapola, Sinikka (2005) Onko julkisuus valtaa? Nuoret naiset mediajulkisuudessa. Naistutkimuspäivät, Tyttö tutkimuksen työryhmä, Helsingin Kauppakorkeakoulu, Helsinki 18.11.2005. Julkaisematon esitelmä.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2004) *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Palgrave: Houndmills.
- Aapola, Sinikka (2002) Dimensions of Age in Young People's Lives. A Discourse Analytical Approach. *Time & Society* 21 (3), 295–314.
- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Aapola, Sinikka & Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2002) Citizens in the Text? International Presentations of Citizenship in Textbooks. Teoksessa Carlos Alberto Torres & Ari Antikainen (toim.) *The International Handbook on the Sociology of Education. An International Assessment of New Research and Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bjarnason, Hilmar Thor & Edström, Maria & Piltve, Barbi & Siivonen, Jonita (2005) Here I Am! Portrait Interviews in Estonian, Finnish, Icelandic and Swedish Daily Newspapers. *Nordicom-Information* 2, 57–69.
- Carter, Cynthia & Steiner, Linda (toim.) (2004) *Critical Readings: Media and Gender*. Maidenhead: Open University Press.
- Cohen, Stanley (1972/1990) *Folk Devils and Media Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. Oxford: Basil Blackwell.
- Fairclough, Norman (1995) *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Halonen, Irma Kaarina (2002) Sukupuolen paikkoja median ikämatriisissa. *Tiedotustutkimus* 25 (3): 2–15.
- Hartley, John (1998) *Juvenation: News, Girls and Power*. Teoksessa Cynthia Carter & Gill Branston & Stuart Allan (toim.) *News, Gender and Power*. London and New York: Routledge.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva (1985) *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Helsinki: Otava.
- Hoikkala, Tommi (1989) *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Husu, Liisa & Tainio, Liisa (2004) Tiedenaiset suomalaisten sanoma- ja aikakauslehtien haastatteluissa. *Tiedotustutkimus* 27 (4–5), 56–76.
- Huttunen, Laura (2005) *Etnisyys*. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (1998) *Lukemisen neljä käännettä*. Teoksessa Matti Hyvärinen & Eeva Peltonen & Anni Vilkkö (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Johnson, Lesley (1993) *The Modern Girl. Girlhood and Growing Up*. Buckingham: Open University Press.
- Jokinen, Arja (1999) *Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suonen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) *Kritiikki, visiot, muutos – feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti*. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Näre, Sari (1991) *Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen Keskus.
- Raattila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäelyä. Mediatutkimuksia-sarja*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) (2001) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Siivonen, Jonita (2006) *Lohduttava ja piinaava naistenlehti*. Teoksessa Liina Puustinen & Anna Mäkelä & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow*. Helsinki: Gaudeamus.
- Siivonen, Jonita (1999) *Stor Anna, Liten Anna och tio andra personporträtt. Om innehållsliga och språkliga mönster i en mediegenres kvinnobeskrivningar*. Forskningsinstitutet, SSKH Skrifter nr. 11. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Helsingfors: Universitetstryckeriet.
- Siivonen, Jonita (tulossa) *Personporträttet som pressgenre. En närläsningsstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön*. (Työnimi.) Väitöskirjan käsikirjoitus.
- Strauss, Anselm (1987) *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vakimo, Sinikka (2001) *Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Wyn, Johanna (2005) *Adult Stereotypes of Young People's Communications*. Teoksessa Angie Williams & Crispin Thurlow (toim.) *Communication in Adolescence. Perspectives on Language and Social Interaction in the Teenage Years*. New York: Peter Lang.

Liite 1. Henkilökuvien päähenkilöiden ikä ja sukupuoli sekä tiivis kuvaus henkilöstä ja artikkelien otsikot:

Taide/kulttuuriartikkelit:

Naiset:

1. 16-vuotias rap-muusikko, joka juuri julkaisemassa esikoislevynsä. (Runotyttö räppää vakavia. HS 1.5.2005)
2. 20-vuotias jazz-säveltäjä jonka sävellys esitetään ensikonsertissa. (Yllätykset kiehtovat nuorta säveltäjää. HS 9.4.2005)
3. 22-vuotias sirkustaiteilija, joka on saanut työpaikan ulkomaisesta huippusirkuksesta. (Kanada vei nuoren sirkustaiteilijan. HS 26.4.2005)
4. 22-vuotias yliopisto-opiskelija, joka on harvoja Suomen korkeakoulutuksen piirissä olevia romaninuuria. (Moderni mustalainen. Suomen korkeakouluissa opiskelee vain kymmenkunta romania, joista yksi on Anette Åkerlund. Arki on luovimista kahden kulttuurin välissä. HS 20.6.2004)

Miehet:

5. 20-vuotias rap-muusikko, joka räppää saamen kielellä, Vuoden Rääpäri. (Rääpäri taivutti inarinsaamen uhoksi. HS 6.2.2005)
6. 24-vuotias mies, pianisti, joka voittanut kansainvälisen pianokilpailun. (Ei mikään poptähti. Antti Siirala, 24, voitti neljännen kansainvälisen pianokilpailunsa viikko sitten. Hän miettii jo, millaista on soittaa kolmikymppisenä, kun ei ole enää nuori nero eikä vielä kypsä mestari. HS 28.9.2003)
7. 24-vuotias lasinpuhaltaja, joka on menestynyt pohjoismaisessa kilpailussa. (Nuori puhaltaja pesi monta konkaria. HS 17.6.2004)
8. 24-vuotias runoilija, jonka kokoelma tavoittelee kirjallisuuspalkintoa. ("Runoushan kuuluu nuoruuteen". Kustantaja levensi sivuja Olli Sinivaaran pitkille säkeille. HS 11.2.2005)

Urheilujutut:

Naiset:

1. 14-vuotias keilailija, joka on sijoittunut mitaleille Suomen mestaruuskisoissa. (Viivi Kuitunen, 14, otti SM-hopeansa rauhallisesti. HS 14.4.2005)
2. 17-vuotias tenniksenpelaaja, joka on ollut kansainvälisessä erityisvalmennuksessa. (Emma Laine nautti kiireisestä unelmakesästä. Lahtelainen tennislupaus pääsi Kv. tennisliiton junioritiimiin. "Kokemus oli uskomaton, en vaihtaisi sitä mihinkään". HS 1.10.2003)
3. 19-vuotias hiihtäjä ja suunnistaja, joka kilpailee maailmanmestaruustasolla. (Viulunsoittaja ladulla. Silja Tarvonen on mestari hiihdossa, suunnistuksessa ja ajankäytössä. HS 25.3.2005)

Miehet:

4. 16-vuotias yhdistetyn kilpailija, joka on mukana maailmanmestaruuskisoissa. (Aika lupaava myös teinihurmuriksi. Anssi Koivurannalla edessä viisi peräkkäistä kilpailupäivää. HS 21.3.2005)
5. 18-vuotias jalkapalloilija, joka on brittijoukkueen juniorivalmennuksessa. (Puustinen katsoo korttinsa loppuun. Harjoittelu Manchester Unitedin nuorissa voi tuoda iloisen yllätyksen. "Itsekään ei vielä tajua, miten iso mahdollisuus on annettu." HS 29.1.2005)

6. 19-vuotias lumilautailija, joka on voittanut useita kansainvälisiä kilpailuja. ("19 vee, perusjätkä Rollostata". Maailman- ja X-Games-mestari Antti Autti ei pidä paljeteista. HS 8.2.2005)

Muut jutut, eri teemoja:

Naiset:

1. 16-vuotias lukiolainen, joka muuttaa erityislukioon pääsyn vuoksi yksin Helsinkiin. (Hankolaistyttyö pääsee 16-vuotiaana oman elämän alkuun Helsingissä. Mervi Tiikkaja valittiin Helsingin matematiikkaluokioon. HS 13.6.2003)
2. 19-vuotias lähihoitaja, joka suoritti samaan aikaan ylioppilas- ja hoitajan tutkinnon. (Lähihoitajan työ on ihmisläheistä ja rankkaa. Anni Iho valmistui ylioppilaaksi ja lähihoitajaksi yhtä aikaa. HS 26.3.2005)
3. 22-vuotias järjestöaktiivi, joka kiertää kouluissa puhumassa ilmastonmuutoksesta. (Ilmastolähettiläs opettaa kouluissa. HS 13.5.2005)

Miehet:

4. 18-vuotias kolikkofirman toimitusjohtaja, joka on juuri tullut täysi-ikäiseksi. (Eetu Hyppönen myy euroja voitolla. UCCE-yhtiö kaupaa koskemattomia kolikoita. Toimitusjohtaja täyttää ensi torstaina 18 vuotta. HS 9.11.2003)
5. 23-vuotias opiskelija, joka on Opus Dei-järjestön jäsen. (Opiskelija Oskari Juurikkala on yksi Opus Dein harvoista suomalaisjäsenistä. HS 16.4.2005)
6. 24-vuotias mies, joka selviytyi itsemurha-ajatusten yli, nyt päähenkilönä harrastajateatterin näytelmässä. (Liekki sammuu liian aikaisin. Huhti-toukokuussa monen epätoivo syvenee, kun muut ympärillä piristyvät. Itsemurhissa kuolee ihmisiä kolme kertaa enemmän kuin liikenteessä. HS 9.5.2005)

Liite 2. Kaksi tapausta aineistosta – raaka-analyysit eli lähiluentaa

Tapaus 1

Runotyttö räppää vakavia. Tapasimme MC Pölyn. Yksi kuva. Noin ¼-sivun juttu. Ilmestynyt Helsingin Sanomissa Tänään-sivuilla 1.5.2005. Toimittaja: Tiina Keränen.

Kuva

Vieressä on läheltä otettu kasvokuva, jossa hymyilee melko leveästi lippalakkipäinen nuori nainen, jonka palmikot tulevat esiin lakin alta ja jolla näyttää olevan palestiinalaishuivi kaulassa. Taustalla näkyy häivytetty puistomaisema. Kuvateksti: "MC Pöly kuuntelee kaikenlaista musiikkia. Räppäriin ensimmäinen oma levy ilmestyy toukokuussa".

Lähilukua

Juttu esittelee taiteilijanimeltään "MC Pölyn", 16-vuotiaan tytön, joka on kotoisin Joensuusta. Hänen oikeaa nimeään ei kerrota. Jutun alussa kuvataan hänen ulkonäkönsä "totinen runotyttö, palmikko ja meikkaamattomat kasvot". Journalistisesti jutun dramaturgia rakennetaan sen ristiriidan varaan, että kiltiltä runotyöltä näyttävä nuori nainen kirjoittaa kanta-aottavia tekstejä, jotka eivät sovi lasten kuultaviksi. Hän

on myös saanut suuren levy-yhtiön kanssa levytyssopimuksen, mikä viittaa ammattilaisuuteen – ja julkaisee ensilevynsä 16-vuotiaana lukiolaisena.

Jutussa korostetaan nuoren räppäriin naispuolisuutta ja todetaan, että hän lienee Suomen ensimmäinen naispuolinen kantaaottava räppäri. Häntä verrataan ikänsä puolesta suosittuun miespuoliseen nuoreen räppäriin Pikku G:hen ja pohditaan, onko hän tämän naispuolinen vastine. Lisäksi hänelle yritetään tarjota tyttöjen esikuvan paikkaa, jota päähenkilö ei kuitenkaan ota vastaan. Hän toivoo sen sijaan, että ”ihmiset” yleensä löytäisivät hänen tekstinsä ja saisivat niistä jotain. Hän ei myöskään myönnä kirjoittavansa suoraan omaan elämäänsä liittyviä tekstejä, esimerkiksi nuoren tytön anoreksiasta hän ei kirjoita omakohtaisten kokemusten pohjalta.

Heti perään todetaan, että MC Pölyn tekstit sisältävät myös kiro sanoja, eivätkä siten sovi pienille lapsille (tässä aktivoidaan lapsuuden viattomuuden ja suojelun diskurssi: pieniä lapsia on suojeltava kiro sanoilta). Toimittaja toteaa myös räppäriin tekstien olevan ”yllättävän” kypsää ja pohdiskelevää. Oletus siis on, että tämänikäisen nuoren (naisen) tekstit olisivat jotain muuta: epäkypsiä ja epäpohdiskelevää. Suoraksi sitaattiksi merkityssä lainauksessa vilahtaa murre: ”miksens mie tekisi”, mikä lisää hieman maalaisuuden vivahdetta ja eräänlaisen viattomuuden leimaa.

Päähenkilöön viitataan tekstissä ”nykypäivän runotyttö”, jotka eivät toimittajan mukaan kirjoita tähdistä ja kuusta, kuten aiemmin, vaan esimerkiksi anoreksiasta ja lapsityövoimasta.

Nuoren naisen elämäntilanteesta todetaan, että hän käy lukion ensimmäistä luokkaa, joka sujuu ”ihan hyvin”, sillä kurssimuotoisen lukion ohessa voi hoitaa myös musiikkijuttuja. Tulevaisuuttaan hän ei sano juuri miettineensä, mutta toivoo, että voisi jatkossakin olla musiikin kanssa tekemisissä. Hän kuitenkin pitää musiikkialaa epävarmana, kuten näyttelijän työtäkin, joka on ilmeisesti toinen tulevaisuuden toiveala.

Aika ja tila

Jutun tapahtumahetki on haastattelun toteuttamisen hetki, josta käydään kurkistamassa tytön lapsuuteen ja yritetään ottaa pieni kurkistus myös tulevaisuuteen. Tilaa ei mainita, ei siis kerrota missä haastattelu on tehty, se on täysin neutraali.

Matka

Tässä yhteydessä metaforinen matka: pienestä laulunlurittelijasta ensimmäisen levyn julkaisseeksi vakavasti otettavaksi muusikoksi.

Menestyksen selitys

Menestystä ”selitetään” tai taustoitetaan pitkäaikaisella ja johdonmukaisella suuntautumisella musiikkiin ja tekstien tekemiseen sekä perhetaustalla: äidin kerrotaan olevan musikaalinen ja myös isoveljen taholta on tullut tärkeää tukea.

Muut agentit

Perhe

Sivuhenkilöistä mainitaan tytön äiti, joka oli jo tytön varhaislapsuudessa kirjannut tämän sanoituksia salaa muistiin. Tytön ja äidin suhteesta ei nykypäivänä mainita mitään. Tytön isää ei mainita lainkaan. Sen sijaan nostetaan esiin nuoren naisen pari vuotta vanhempi isovelji, jonka kanssa hän tekee musiikkia yhdessä. Veli on bänditoiminnallaan tarjonnut nuorelle naiselle seurattavan mallin. Todetaan, että sisarusten yhteistyö toimii hyvin. Hiukan vanhemman, jo täysi-ikäisen veljen voi tulkita tässä toimivan ikään kuin nuoren tytön takuuhenkilönä, läheistä tukea ja turvaa antavana. Onko niin, että kun veli on mukana, bänditouhu ei ole niin vaarallista tytölle?

Levy-yhtiö

Todetaan, että se ei ole sanellut päähenkilön tyyliä. Päähenkilö myös toteaa, että hän näyttäisi keskisormeaan, jos joku tulisi vaatimaan häntä esimerkiksi plastiikkakirurgisiin toimenpiteisiin; hänessä lienee kapinaa kaupallista naiskuvaa vastaan.

Kiinnostuksista todetaan, että päähenkilö on kiinnostunut muustakin kuin ”perinteisestä rap-musiikista”, raskaasta rockista a cappellaan. Hän ei siis ole yksiulotteinen ja monomaaninen, mikä tuntuu olevan taustaoletus. Vertauskohdan omalle musiikille päähenkilö etsii amerikkalaisen, poliittisesti kantaaottavan yhtyeen *Rage Against Machinen* musiikista, jota ei kuitenkaan pyri tietoisesti matkimaan. Hänen aiheensa ovat vakavia, mutta teksteissä pitää olla myös toivoa.

Kiteytys

Kantaaottava nuori naisräppäri saa oman levynsä ilmoille suuren levy-yhtiön julkaisemana. Hän näyttää kiltiltä runotyöltä, mutta tekstit ovat vakavia eivätkä kirosanoja sisältävinä sovi lasten korville. Kirjoittajan nuoresta iästä huolimatta tekstit ovat kypsiä ja pohdiskelevia. Hän onkin jo pienestä pitäen pannut ajatuksiaan paperille ja on jo kokenut muusikko, vaikka onkin vasta lukiolainen. Perheestä ainakin isovelji tukee hänen musiikkiuraansa aktiivisesti, eikä kurssimuotoinen koulunkäyntikään kärsi musiikinteosta.

Hän kuuntelee monipuolisesti musiikkia, vaikka itse räppääkin. Vertailukohtaa musiikille hän hakee Yhdysvalloista, poliittisesti kantaaottavasta yhtyeestä. Hänelle tekstien tekeminen on tietoista kokeilua, eikä suoraan omakohtaista purkamista. Hän räppää ja kirjoittaa yllättävän vakavista aiheista, mutta haluaa antaa myös toivoa. Hän ei halua asettua erityisesti tyttöjen esikuvaksi, mutta toivoo taiteilijana yleisöä omalle viestilleen.

Tulkintaa

Nuori nainen torjuu tyypilliset nuoruuteen ja tyttöyteen liittyvät stereotyypit; hän tekee ”vakavia” tekstejä, ei siis ”pinnallisia” niin kuin nuorelta tytöltä voisi odottaa. Hän ei myöskään puhu perinteisistä ”runollisista” aiheista, kuten luonnonilmiöistä. Nuoruus virittyy lähinnä epäilyksiä herättäväksi tekijäksi, jota vastaan nuoren päähenkilön tekemiset kuitenkin puhuvat. Hän todistaa toiminnallaan ettei ole ”tyypillinen” haaveileva tai kiltti teinityttö. Hänessä on nuoruuden kapinaa, mutta kuitenkin ammattimaisuutta.

Keskeinen nimeäminen runotyöksi luo juttuun jännitteen. Samalla kun nuori kirjoittava nainen tarjoutuu tulkittavaksi runotyöksi, hänen tekstiensä luonne ja musiikkityyli, johon ne liittyvät, eivät liity perinteeseen runogenreen, eikä mihinkään niin kutsuttuun tyttömäiseen toimintaan. Kyse on vakavastiotettavasta musiikinteosta, johon on jo tullut ammattimaista leimaa. Nuoruus yhdistettynä tyttöyteen on tässä negatiivinen määre, josta huolimatta päähenkilö saa tiettyä arvostusta saavutustensa ja tekemistensä kautta.

Jutussa ei kuitenkaan rakenneta vahvaa dramatiikkaa tai maalata mitään ruusuisia tulevaisuudenkuvia. Perspektiivi on tässä päivässä, tosin taustaa haetaan lapsuudesta asti. Tytön ei oleteta lähtevän valloittamaan maailmaa tai nousevan jutussa jatkuvasti viitatus Pikku G:n tyyliiseksi listaykköseksi.

Tapaus 2

Eetu Hyppönen myy euroja voitolla. UCCE-yhtiö kaupaa koskemattomia kolikoita. Toimitusjohtaja täyttää ensi torstaina 18 vuotta. Yli puolen sivun juttu. Yksi henkilökuva ja lisäksi kuva yrityksen rahapakauksesta. Ilmestynyt Helsingin sanomien taloussivuilla 9.11.2003. Toimittaja: Annakaisa Pirilä-Mänttari.

Kuva

Isossa valokuvassa nuori mies istuu keskellä muhkeaa nahkasohvaa, katsoo kameraan ja hymyilee leveästi. Hän on ristinyt kädet syliinsä ja jalkansa toisen päälle. Päällä on tummat housut ja tumma jakku, alla valkoinen kauluspaita. Kuvateksti: ”Ensi torstaina täysi-ikäiseksi tuleva Eetu Hyppönen voi viimein virallisesti ryhtyä yrityksensä toimitusjohtajaksi.”

Toisessa kuvassa näkyy Lappi-aiheinen pakkaus ja sen sisällä oleva pakkaus, johon Suomen eurokolikot on aseteltu.

Lähilukua

Jutussa esitellään nuori mies, joka on jo 16-vuotiaana lähtenyt pyörittämään Suomen eurokolikoita rahan-keräilijöille myyvää yritystä. Kerrotaan, että homma lähti liikkeelle päähenkilön kummitäidin lahjoittamasta eurorahapussukasta. Poika kokeili, paljonko rahoista maksettaisiin muualla Euroopassa; netistä löytyi ostajia ja pian päähenkilö pakkasi ja lähetti kolikoita laajemminkin.

Kolikkobisnes paisui niin, että sen hoitaminen kotoa käsin alkoi olla hankalaa. Lisäksi koulunkäyntiä oli vaikea yhdistää liiketoimintaan. Päähenkilö jättikin lukion kesken noin vuosi sitten, mitä päätöstä opettajatkin pitivät oikeana. Vuoden sisällä päähenkilön perustama osakeyhtiö on toimittanut keräilijöille n. 600 000 euron arvosta kolikoita. Niitä lähtee viikossa postiin satoja kiloja.

Yritys toimii Suomen Yrittäjien puheenjohtajan omistamissa toimitiloissa. Nuori toimitusjohtaja kirjoitti puheenjohtajalle liikeideastaan, ja tämä on nyt myös osakkaana yrityksessä. Vasta nyt, kun päähenkilö täyttää 18 vuotta, hänet voidaan virallisesti nimittää yrityksen toimitusjohtajaksi. Asioita on tähän saakka hoitanut yrityksen juristi ja hallituksen puheenjohtaja. Heidän lisäksi yritys työllistää kolme ihmistä sekä joukon alihankkijoita ja edustajia ympäri Eurooppaa. Päähenkilön pikkusisko toimii osa-aikaisena kolikoiden pakkaajana.

Päähenkilö muutti kotoa samoihin aikoihin kuin hänen yrityksensä. Hän asuu biljardipöydän ja kahden lemmikkiskorpionin kanssa Itä-Helsingissä. Päähenkilö pukeutuu liituroitapukuun ja on kovin kiireinen. Toimistolle hankittu sohva jää usein käyttämättä, kun istuskeluun ei riitä aikaa. Toimisto toimii myös myymälänä.

Yrityksen tuotteita esitellään: tuoreimpia on Lappi-aiheinen pakkaus, josta löytyvät kaikki Suomen eurokolikot. Pakkauksen hinta ylittää moninkertaisesti rahojen nimellisarvon. Rahaa voi saada hyvin, mikäli kolikot ovat tietyltä vuodelta tai sopivassa kotelossa. Tuotteita myydään esimerkiksi liikelahjoiksi yrityksille. Monenlaisia yhteistyövirityksiä on vireillä, mutta niistä päähenkilö ei halua puhua. Alihankkijoista-kaan hän ei halua puhua, jotta kilpailijat eivät löytäisi heitä. Tosin Suomessa ei ole toistaiseksi yhtään kilpailijaa tällä konseptilla. Seuraavana vuonna firma käynnistää verkkokaupan, ja erilaisia ideoita riittää. Päähenkilö suhtautuu luottavaisesti tulevaisuuteen. Rahojen keräily on sinänsä vanha harrastus, ja laajaa-kin. Ihmettelijöille päähenkilö valistaa, että tietynä vuonna painetusta kolikosta maksetaan kysynnän ja tarjonnan lain mukaan, siksi hinta nousee paljon nimellisarvoa suuremmaksi.

Päähenkilön keskeytyneet lukio-opinnot eivät näillä näkymin jatku. Sen sijaan hän osallistuu yritysjohtajille suunnatulle kurssille: vuoden ajan kolme päivää kuussa. Siellä opiskellaan tiiviisti.

Aika ja tila

Ilmeisesti alle viikkoa ennen päähenkilön täysi-ikäistymistä. Paikkaa ei ole mainittu, ehkä yhtiön toimisto.

Matka

Firman matka Keravalta lapsuudenkodin nurkista Herttoniemeeseen omiin toimitiloihin. Päähenkilön matka Keravalta lapsuudenkodista Vuosaareen omaan asuntoon. Rahojen matka Eurooppaan. Nuoren miehen matka koululaisesta pikkukolikkopussin kanssa satojen kilojen postituksia hoitavaksi yritysjohtajaksi.

Sivuhenkilöt

Kummitäti Sinikka, Steiner-lukion opettajat, hollantilainen rahankeräilijä ja muut alan harrastajat; äiti (isästä ei puhuta mitään), Suomen Yrittäjien puheenjohtaja, yrityksen juristi ja hallituksen puheenjohtaja, sisko, alihankkijat ja edustajat, työllistetyt ihmiset, kaksi lemmikkiskorpionia, keräilijät ja turistit, Haminan kaupunki, kilpailijat, VIA Groupin rehtori.

Sukupuoli

Lähihoimijat naisia, liiketaloudelliset tukijat miehiä. Nuori toimitusjohtaja on hakenut miehisiä auktoriteetin merkkejä: liituroitapuku, muhkea sohva, biljardipöytä, lemmikkinä skorpioneja. Tittelinä toimitusjohtaja, käy yritysjohtajille suunnattua kurssia.

Menestyksen selitys

Oma yritteliäisyys, verkottuminen, tukijoita tärkeillä tahoilla, perheestä löytynyt apu-voima, koulun keskeyttäminen, oikeanlaisten tuotteiden oivaltaminen, nyt myös itsensä kursittaminen.

Jännite tai ristiriita

Päähenkilön nuoruus, joka on tässä jutussa ratkeamassa; täysipainoinen liiketaloudellinen toiminta ei ole ollut päähenkilölle mahdollista niin kauan kuin hän toimi kotona äidin nurkissa. Sieltä on kuitenkin jo lähdetty, ja lisäksi ollaan aivan jo lähellä täysi-ikäistymistä, jolloin päähenkilö voi virallisesti ottaa liiketoimensa täysin haltuun. Jännite opiskelun ja bisneksen välilläkin on ratkaistu keskeyttämällä koulunkäynti ja suuntautumisella yritysjohtajille suunnatuille kursseille.

Nuoruus on tässä tapauksessa kronologista ikää, joka on luonut nuorelle yrittäjälle kuitenkin vain muodollisen esteen. Lisäksi nuoruus on läsnä siinä, että nuoren yrittäjän toimet eivät ole sopineet perheen alaikäisen jäsenen rooliin, vaan hänen bisneksensä ovat vallanneet liikaa tilaa perheen kodista, jolloin äiti on vanhemman valtuudella ”heittänyt” hänet pois kotoa, asumaan omilleen. Nuoruus näyttäytyy myös siinä, että tämänikäisen ”oikea” paikka olisi toimittajankin vihjailujen mukaan koulussa.

Kiteytys

Nuorikin (mies) voi kehittää hyvän liikeidean ja saavuttaa taloudellista menestystä, kunhan keskeyttää koulun ja takoo silloin kun rauta on kuumaa, vaikka äiti ei jaksanut katsella bisnestä omissa nurkissaan. Hänestä onkin nyt kehittymässä täysiverinen yritysjohtaja miehiseen liikemaailmaan.

Tulkintaa

Jutun sävy on hieman kaksisuuntainen. Toisaalta nuoren miehen liikeidean toimivuus ilmenee selvästi ja menestyksen merkit ovat myös ulkoisesti havaittavissa: yrityksen tuotteet ja strategiat esitellään kuin kunnan talousjournalismissa yleensä. Samalla kuitenkin alaikäisestä yritysjohtajasta ja hänen alkuun kotikutoisen yrityksensä vaiheista kirjoitetaan huvittuneeseen sävyyn.

Nuori johtaja itse positioidi itsensä selkeästi miehisten yritysjohtajien kaartiin, jonka tunnuksiin kuuluvat muun muassa kiire, liituroitapuku, nahkasohva ja biljardipöytä, mutta toimittajan (ja lukijan) silmissä tämä näyttäytyykin vastikään äidin helmoista poisotkaistun poikasen ”kukkoiluna”. Hänelle muistutetaankin jutun lopussa, että hänen ”oikea” paikkansa olisi vielä lukiossa, ei yritysjohtajana ”huseeraamassa”, vaikka hän tarmokkaasti sieltä suunnasta paikkaansa hakeekin. Keskeiseen rooliin nousevat miespuoliset yritysmaailman suojelijat, jotka ovat auttaneet nuorta miestä eteenpäin liikemaailmassa.

ARKIPÄIVÄN RASISMI JA OSALLISTUVA NUORISOTUTKIMUS MONIKULTTUURISEN KOULUN ARJESSA

ANNE-MARI SOUTO

- Ansku mitkä kengät sulla on! Mukamas antirasisti! Susanna huudahtaa saapuessani koulun aulaan.
 - Ansku on kaappinatsi! Olli naureskelee.
 - Sie vaan olevinaan hengaat noitten mamujen kaa, mut oikeesti ootkin meidän puolella, sanoo Eila.
 - Laita Ansku vaan valkoiset kengännauhat – valkoinen on oikea väri! Olli jatkaa.
- (kenttäpäiväkirja¹)

Tällaisen vastaanoton sain mustille maihinnousukengilleni rasisteiksi itseään kutsuvilta 9. luokan nuorilta saapuessani tutkimukseni koululle. Ollin, Susannan ja Eilan kaltaisia nuoria on tutkimukseni joensuulaisessa yläkoulussa² useita, ja tämä näkyy suomalais- ja maahanmuuttajanuorten jännitteisissä suhteissa ja erillään olossa.

Rasistisen nuorisokulttuurin laaja-alaisuus on yksi suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovai-
kutukseen kiinnittyvän kouluetnografiani kiinnostuksen kohteita. Pysin paitsi tuomaan esiin nuorten hyväksymisen ja ulossulkemisen ryhädynamiikkaa monikulttuurisessa koulussa, myös pohtimaan niitä mahdollisuuksia, joiden avulla arkipäivän rasismiin³ voisi kouluissa tarttua. Tutkimukseni lähtökohtana on myös halu muutokseen: halu saada nuorten sosiaalista hyväksyttävyyttä määrittävät kategorisoinnit liikkeeseen, keskusteluun ja uudelleen työstettäväksi. Tämä on näkynyt provokatiivisena, osallistuvana tutkimusotteena: esimerkkinä on mustien maihareiden käyttö, jonka tiesin herättävän keskustelua ja kysymyksiä.

Halu muutoksen edistämiseen on konkretisoitunut myös osallistumisenani toimintatutkimukselliseen Exit-projektiin, jossa pyrittiin kehittämään nuorisotyöntekijöiden ja -tutkijoiden yhteistyöllä antirasistisia ja monikulttuurisia nuorisotyön muotoja. Tutkija on väistämättä monikulttuuriselle tutkimuskentälle astuessaan osa tutkimuksen kohteena olevia kulttuurisia ja sosiaalisia jännitteitä sekä valtasuhteita, mutta provokatiivisella otteellani olen sohaissut itseni vieläkin syvemmälle nuorten välisiin jännitteisiin⁴.

Tässä metodologispainotteisessa artikkelissa pohdin provokatiivisen ja interventivistisen tutkimus-
otteeni oikeutusta rasismien ja nuorten tutkimuksessa, joka sijoittuu kasvatusinstituutioiden arkeen: kuinka tutkimusaihe ja -ympäristö vaativat tutkijalta eettisiä kannanottoja. Toiseksi käsittelen osallisuuden ja dialogisuuden tärkeyttä merkitystä tiedon keräämisen ja tuottamisen tapoina monikulttuurisissa tutkimusympäristöissä. Erityisesti korostan niiden merkitystä arkipäivän rasismien tutkimisen edellyttämälle kriittisyydelle ja refleksiivisyydelle: tavoitteelle tunnistaa itsestään selvinä ja luonnollisina pidettyjä eronteon ja hierarkisoinnin tapoja. Lisäksi dialogisuus auttaa huomioimaan monikulttuurisessa tutkimusympäristössä läsnä olevia valtasuhteita. Artikkelin lopuksi palaan tutkimukseni käytännönläheisiin tavoitteisiin ja pohdin osallistuvan nuorisotutkimuksen merkitystä tarkasteltaessa rasismia ja muuta koulukiusaamista nuorten kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä. Tämä on näkökulma, joka jää usein paitsioon niin koulun arjessa kuin kasvatustieteellisissä tutkimuksissakin.

Joensuun rasismiongelma ja nuorisotyöllinen ja -tutkimuksellinen interventio

Ennen kouluetnografian aloittamista ja sen aikana toimin myös joensuulaisessa Exit-projektissa, joka oli yksi yritys tarttua kaupungin rasismiongelmaan. Projektin tavoitteena oli löytää uusia antirasistisia ja monikulttuurisia nuorisotyön muotoja yhdistämällä eri tahojen asiantuntemusta ja ammattitaitoa. Verkostoitumisen ohella projektissa painotettiin nuorisotutkijoiden ja nuorisotyöntekijöiden yhteistyötä ja toimintatutkimuksellista, muutokseen tähtäävää otetta. (Ks. Harinen, Keskiälo & Perho 2001a; b.) Toimintatutkimuksen idean mukaisesti osallistuin tutkijana aktiivisesti tutkittavan yhteisön toimintaan (ks. Carr & Kemmis 1986; Kuula 1999) ja toimin nuorisotyöntekijänä tutkimuskouluni läheisellä nuorisotalolla sekä olin mukana aktiivisesti koulun ja nuorisotalon yhteistyössä⁵. Muutokseen tähtäävä nuorisotyömme rakentui vahvan intervention ajatukselle: tavoittelimme yhdessä nuorisohjaajien kanssa herkkää, kriittistä ja reflektivoivaa työtettä, joka tunnistaisi arkipäiväisen rasismien muotoja niin nuorten vuorovaikutuksessa kuin nuorisotyön käytännöissäkin sekä tekisi niille jotain (ks. Keskiälo & Perho 2002).

Exit-projektissa pyrittiin nostamaan kissa pöydälle: rasismiin oli tartuttava, ja tämä nuorisotyöllinen ja -tutkimuksellinen haaste tehtiin myös nuorisotalon nuorille selväksi. Ongelmallisen tilanteen edessä projektissa päädyttiin pitämään yllä nuorisotyöllisesti poikkeuksellista (vrt. Cederlöf 2004), vahvaa kasvatuksellista auktoriteettiasemaa, jossa ei neuvoteltu tai keskusteltu nuorten kanssa rasismien oikeutuksesta. Nuorisotalolla pyrittiin aina puuttumaan rasistisiin tekoihin – niin vitseihin, solvaaviin sanoihin, symboleihin kuin rasistisen musiikin kuuntelemiseenkin. Lisäksi alueen koulu ja nuorisotalo tekivät yhdessä kasvatuksellisen linjanvedon, jonka tavoitteena oli rajoittaa nuorten sanavapautta ihmisoikeuksien kunnioittamisen nimissä. Sananvapauden rajoittaminen, sisällöllisesti ihmisoikeuksia loukkaavien tekojen kieltäminen, ei kuitenkaan merkinnyt nuorten hiljentämistä tai sitä, ettei heitä ja heidän mielipiteitään otettaisi vakavasti. Nuorisotalolla nämä puuttumistilanteet nähtiin hetkinä, jolloin avautui mahdollisuus käydä keskustelua nuorten kanssa sekä heidän julkituomastaan ulkomaalaisvastaisuudesta että ylipäänsä heidän elinympäristönsä monikulttuuristumiseen liittyvistä jännitteistä. Kahdenkeskiset tai ryhmäkeskustelut osoittautuivatkin toimivimmiksi työmuodoiksi käsitellä monikulttuurisuuteen liittyvää negatiivista asennoitumista sekä pohtia myös vaihtoehtoisia jäsenystapoja. Tähän interventioon, muutokseen tähtäävään toimintaan, myös itse tutkijana sitouduin nuorisotalolla.

Havainnoidessani koulussa kahden monikulttuurisen luokan oppilaiden vuorovaikutusta en ottanut Exit-projektiin verrattavaa aktiivista arjen hämmentäjän ja muutoksen tekijän roolia vaan pidätydyin passiivisemmassa etnografian roolissa⁶. Sovin koulun kanssa siitä, että en puuttuisi opettajien toimintaan tai koulutyöskentelyyn yleisesti, joskin vein erityisesti rasismiin liittyvää tietoa opettajille ja osallistuin aiheeseen liittyviin keskusteluihin opettajanhuoneessa.

Toki toiveeni ulkomaalaisvastaisuuden vähentymisestä paikallisten nuorten keskuudessa ja ylipäänsä suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutuksen lisääntymisestä olivat opettajien tiedossa, puhumattakaan tutkittavien luokkien nuorista. Tutkimieni luokkien oppilaat tiesivät heille Exit-projektissa järjestetyn ryhmäytymistoiminnan myötä osallisuudestani projektissa ja pitivät minua tutkijan roolin ohella nuorisotalon edustajana koulussa. Muille oppilaille, joille nuorisotalotoimintani oli tuntemattomampaa, muutokseen tähtäävät toiveeni tulivat ilmi, kun puutuin rasistisiin tekoihin tai jo pelkästään siten, että liikuin koulussa sekä suomalais- että maahanmuuttajanuorten kanssa.

Intervention oikeutus nuorten ja rasismien tutkimuksessa

Rasismien tutkijana tavoitteenani on tunnistaa ja tuoda ilmi fyysisiin tai kulttuurisiin piirteisiin kytkettyjä ihmisryhmien välisiä erotteluja, joita pidetään luonnollisina ja joilla oikeutetaan ihmisten (tässä nuorten) välinen eriarvoisuus sekä epätasa-arvoinen osallistumismahdollisuus (ks. Hall 2003; Essed 1991; Werbner

1997). Rasismi- ja monikulttuurisuustutkijoiden piirissä on muistutettu siitä, että käyttäessään ja tuottaessaan erilaisuutta ja eroja luonnehtivia käsitteitä myös tutkijat tuottavat samalla uutta puhetta eroista ja kategorioista (ks. myös Suurpää 2002; Rastas 2002; 2004b). Sosiologi Anna Rastas (2002) on pohtinut antirasistisen rasimitutkimuksen mahdollisuuksia. Hän korostaa, että tutkijoiden olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten yksittäisen tutkijan tavat puhua eroista sekä käsitteet, joilla ihmisten ja ryhmien välisiä (todellisia tai oletettuja) eroja tutkimuksessa luonnehditaan, suhtautuvat kysymyksiin erojen alkupe-
räästä ja olemuksellisuudesta. Useimmiten refleksiivisyyden vastuuta korostetaan tutkijan omien tausta-
olettamusten, tulkintojen ja etenkin tiedon julkistamisen suhteen. Mutta jo aineistoa kerätessään (haasta-
telleessaan ja havainnoidessaan) tutkija osaltaan tuottaa käsityksiä ja merkityksiä erilaisuudesta ja eroista. Kolmivuotisen kenttäjaksoni aikana nuorisotalolla ja koulussa olen ollut siis yksi aktiivinen toimija – ja
vallankäyttäjä – niissä kulttuurisissa ja rodullistetuissa (Miles 1994) hierarkioissa, joihin tutkimukseni koh-
distuu⁸.

Tutkijan osallisuuden ja vallankäytön reflektointi on keskeistä etenkin tutkittaessa lapsia ja nuoria. Omassa tutkimuksessani käytän koulun institutionaalisia valtarakenteita hyväkseni asettaessani nuoret tutkimuksellisen havainnoinnin kohteeksi (Aaltonen 2001, 40). Tässä asetelmassa en voi tutkijana olla ottamatta kantaa koulun arjessa vanhemman sukupolven edustajalle latautuvaan moraalisen esikuvan vaatimukseen ja mahdollisuuteen. Vaatimus kantaaottavuudesta ja sen tietynlaisesta sisällöstä on korostunut omalla kohdallani, kun toimin kouluetnografian ohella samanaikaisesti Exit-projektissa.

Olen yrittänyt vastata rasismien ja nuorten tutkimukseen liittyviin moninaiisiin eettisiin kysymyksiin pyrkimällä antirasistiseen tutkimuseetokseen jo aineistonkeruuvaiheessa. Antirasistinen tutkimuseetos on konkretisoitunut omien toimintatapojen, olettamusten, käsitteellistysten ja niiden seurausten pohdinnan ohella erilaisina interventioina arkisissa tilanteissa. Esimerkiksi joissain haastatteluissa tai muissa keskusteluissa saatoin haastaa ja kyseenalaistaa nuorten (ja opettajien) ulkomaalaisvastaisia kannanottoja sekä provosoida heitä pohtimaan tilannetta toisin. Näiden koetteluiden ja interventioiden oikeutuksesta ja tutkimuksellisesta sopivuudesta ei ole (rasismi)tutkijoidenkaan keskuudessa yksimielisyyttä.⁹ Vastausten hakeminen näihin kysymyksiin riippuu tietysti aina tutkimusasetelmasta.

Itse olen tulkinut asian kouluetnografiassani siten, että jos olisin tutkijana välttänyt julkista kannanottoa akuuttiin ongelmalliseen tilanteeseen, olisin passiivisuudellani osoittanut hyväksyväni syrjinnän ja epäkohdat. Tutkimuksen vaikuttavuus on pikemminkin korostunut siinä, miten olen eri tilanteissa reagoinut ja vastannut nuorten rasistisiin tekoihin (ks. Back 1996, 24). Haastavimpia ovat olleet satunnaiset ääritilanteet, joissa nuoret ovat provosoituneet edessäni rasistisiin kannanottoihin. Ristiriitatilanteet tutkijan kanssa ovat tarjonneet rasisteiksi itseään kutsuville nuorille mahdollisuuden nostattaa ryhmähenkeä (pitää hauskaa) ja osoittaa nuorisokulttuurisen pääoman hallintaa ryhmäläisten kesken (Perho 2005; ks. Phoenix 2004, 47). Se, että samat nuoret (yksin ja ryhmissä) ovat vuodesta toiseen jaksaneet keskustella sekä tutkijoiden että nuoriso-ohjaajien kanssa ulkomaalaisvastaisuudestaan ja monikulttuurisuuteen liittyvistä jännitteistä, kertoo myös nuorten halusta jakaa ja käsitellä tätä problematiikkaa yhdessä aikuisten kanssa. Näiden monestikin jännitteisten keskustelujen myötä olen voinut muodostaa syvemmän ja moniulotteisemman näkökulman nuorten ulkomaalaisvastaisuudesta sen ohella, että olen kannustanut (joidenkin kohdalla tuloksellisesti) nuoria kyseenalaistamaan näkökulmiaan.¹⁰

Nuoret selvästi odottivat minulta aikuisena, tutkijana ja nuoriso-ohjaajana antirasistista kannanottoa. Huolimatta tutkimieni suomalaisnuorten moninaisista mielipiteistä tai toiminnasta suhteessa rasismiin he useimmiten toivat esiin, että rasismi ja siihen liittyvä koulukiusaaminen ovat väärin, ja siksi esimerkiksi opettajilla olisi ollut syy puuttua tiettyjen nuorten toimintaan koulussa. Monet nuorista ihmettelivätkin opettajien passiivisuutta rasistisen nuorisokulttuurin suhteen (”eihän ne nyt ainakaan sais olla rasisteja”). Toisaalta osa nuorista vähätteli minun tai muutaman opettajan tarttumista esimerkiksi rasistisiin symboleihin vedoten juuri aihetta koskevan puuttumattomuuden yleisyyteen. Tilanteet, joissa en vastannut antirasistisuuden odotuksiin, ovat osaltani eettisesti arveluttavia. Ne myös kuvaavat etnografisen tutkimuksen neutraaliuden arkista mahdottomuutta.

Välitunti loppuu. Nousen yläkertaan ja jään pitämään aulaan johtavaa ovea auki oppilaille. Huomaan yhdeksäsluokkalaisen rasistien ryhmään kuuluvan Santerin leikkivän apinaa suurin elein aulaan ja osoittelevan aulan toisella laidalla yksin seisovaa Muhamedia. Muhamed ei irrota katsettaan seinällä olevasta ilmoitustaulusta. Muutaman metrin päästä Muhamedista istuu lattialla hänen luokkakaverinsa Ilmari, joka ei tee mitään paitsi tuijottaa minua ja seuraa, mitä teen tilanteessa. Mitä minä teen? Kukaan nuorista ei tee mitään, paitsi Santerin kaverit, jotka nauravat. Haluaako Muhamed, että puutun nyt ja näkyvästi? Samalla 8.luokkalaiset Veera ja Anni tulevat luokseni ja kysyvät seuraavan tunnin luokkaa. Santerin luokan opettaja saapuu paikalle ja komentaa oppilaat tunnille. Tilanne laukeaa. Eikö opettaja nähnyt tilannetta? (päiväkirja)

Kuten muissakin rasismin tutkimuksissa on todettu, myös tutkimilleni nuorille rasismin, syrjinnän ja erilaisuuden kokemuksista puhuminen oli vaikeaa (Rastas 2004a, 33–35; ks. myös 2004b).¹¹ Tutkimani maahanmuuttajanuoret olivat oppineet, että heidän taustaansa saatettiin aina käyttää ryhmästä ulossulkemisen syynä, ja tämä näkyi yleisenä varautuneisuutena suomalaisia kohtaan. Heidän keskinäiset ryhmänsä ja maahanmuuttajien erityisopetuksen luokka näyttivätkin tarjoavan keskeisimmän, joillekin jopa ainoan paikan, jossa käsitellä ja jakaa kipeitä kokemuksia. Avautuakseen ja kertoakseen itsestään ja etenkin syrjintäkokemuksistaan jotain maahanmuuttajanuoret edellyttivät suomalaisnuorilta varmuutta siitä, ettei näitä tietoja käännetty heitä vastaan. Nämä luottamuksen ehdot minunkin arkisena toimijana tuli täyttää ja osoittaa. Yhteinen retki muutamien suomalais- ja venäläistyttöjen kanssa viimeksi mainittujen synnyinseudulle Petroskoihin tai tieto venäjän opinnoistani eivät yksin riittäneet, vaikka ne avasivat minulle mahdollisuuden kuulla nuorten ajatuksia synnyinmaastaan tai suomalaisten käsityksistä venäläisistä. Pyrkimykseni kyseenalaistaa vallitsevia maahanmuuttajia koskevia käsitystapoja rohkaisi maahanmuuttajanuoret jakamaan kanssani kokemuksiaan erilaisuudesta ja syrjityksi tulemisestaan. Saavuttamani luottamus maahanmuuttajanuorten keskuudessa oli kuitenkin aina ehdollista ja uusittavaa, ja minua testattiin. Vastavuoroisuuden vaatimus saattoi konkretisoida nuoren minuun kohdistamana katseena, kun oppitunneilla puhuttiin kielteisesti maahanmuutosta tai esimerkiksi silloin kun oppilaat löysivät historian tunnilla kartasta ryssä-alkuisen paikannimen. Vaikka en useinkaan puuttunut oppituntien kulkuun, luottamuksellisten suhteiden ylläpitoa maahanmuuttajanuorten kanssa auttoi se, että palasin tilanteisiin jälkikäteen opettajan ja/ tai nuorten kanssa.

Minua käytettiin myös hyväksi vallitsevien hyväksyttävyyden ehtojen haastamisessa. Kerran jutellessani Venäjällä syntyneen Villen kanssa ennen tunnin alkua koulun käytävällä hän yhtäkkiä kesken keskustelumme alkoi tehdä minulle heil-tervehdyksiä. Samalla huomasin, että meidät ohitti takaani päin tullut Villen rasistiksi julistautunut suomalainen luokkakaveri Olli. Sanomatta enää mitään Ville lähti luokkaan. Istuessani seuraavalla tunnilla tajusin, että tässä ja muissa vastaavissa tilanteissa oli kyse maahanmuuttajapoikien tavasta käyttää minua (ja muita Exitin toimijoita eli nuorten välisiin suhteisiin sekaantujia) hyväkseen tehdessään vastarintaa. Asemani aikuisena ja nuoriso-ohjaajana tarjosi maahanmuuttajapojille väylän provosoida keskustelua rasistisesta nuorisokulttuurista ja ironisoida sitä, jota he eivät juuri muutoin rasistien kanssa kasvotusten tehneet (tai uskaltaneet tehdä?).

Aktiivinen osallisuus ja pyrkimys muutokseen tutkimuskentälläni ovat olleet paitsi henkilökohtaisia (eettisiä) valintojani ja jatkumoa toimintatutkimuksen tekemiselle, myös tietynlaisia vastauksia kentän asetamille vaatimuksille. Antirasistinen nuoriso-ohjaajan ja tutkijan rooli on ollut se asema, josta olen voinut luoda luottamukselliset suhteet tutkimiini nuoriin ja heidän ryhmiinsä, jotka ovat olleet keskenään ristiriidoissa. Tästä asemasta olen siis pyrkinyt ja pystynyt hakemaan vastauksia tutkimuskysymykseeni suomalais- ja maahanmuuttajanuorten jännitteisestä vuorovaikutuksesta. Tutkijan lähtiessä pelaamaan kentälle hänen on oltava valmis neuvottelemaan erilaisten odotusten (risti)paineessa, eikä hän useinkaan voi olla liikaamatta käsiään kentän poliittisessa pelissä – etenkin jos hän on tekemisissä nuorten marginaalikulttuurien kanssa (Paakkunainen 1999).

Likaisuuteni sekä pyrkimykseni sen tunnistamiseen ja julkiseksi tekemiseen ovat olleet keskeisiä edellytyksiä kulttuurisesti ja sosiaalisesti jännitteisellä kentällä selviämässä. Se on helpottanut sekä omaa toimintaani kentällä että nuorten suhtautumista minuun ja tutkimukseeni. Kyse on myös tutkijan rehellisyydestä tutkittavilleen. Kentävuosien edetessä päädyin myös kysymään, miksi en käyttäisi mahdollisuuksiani ja valtaani hyväkseni kamppailussa rasismia vastaan. Miksi nuorisotutkijan tulisi kieltäytyä vallasta –

”vallasta positiivisena voimana määriteltäessä vaihtoehtoja ja vastahegemonisia totuuksia” (Giroux 1988, xxxv Suorannan mukaan 1999, 223)? Tämä mahdollisuus ja sen hyödyntäminen on edellyttänyt dialogia nuorten kanssa, heidän rinnalleen asettumista ja nuorten ottamista vakavasti. Vastavuoroisuudella, rakennetulla ja ansaitulla luottamuksella, on mahdollisuuksia vaihtoehtojen tuottamiseen – vaikka liikuntatunnin sählypelissä.

On 9x. ja 9y. luokkien liikuntatunti. 9x. luokan (oppilaina vain Suomessa ja Venäjällä syntyneitä nuoria) tytöt ja pojat on pyydetty isoon liikuntasaliin. 9y. luokan oppilailla on erityisohjelmaa, joten poikkeuksellisesti liikuntatunti pidetään vain yhdelle luokalle eikä tyttöjä ja poikia eriytetä. Tuntia vetävä tyttöjen liikunnan opettaja ehdottaa sählyn pelaamista. Tuntijärjestelyn kuultuaan Olli, Susanna ja Eila, joilla on hyviä ystäviä 9y. luokalla, puuhkahtavat keskenään, etteivät aio pelata ryssien kanssa ja lähtevät poistumaan salista. Opettaja yrittää pidätellä nuoria (ei puutu kielen käyttöön), mutta saa vain Susannan pysymään tunnilla. Igor, Boris ja Sergei alkavat pallotella keskenään, muut Venäjällä syntyneet nuoret seisoskelevat poikien vierellä. Tunnille jääneet suomalaisnuoret istuvat salin toisessa päässä lattialla eivätkä nouse opettajan kehotuksista huolimatta. Katson toivotonta tilannetta, ja kysyn opettajalta, voinko tulla pelaamaan. Luvan saatua otan mailan ja alan patistella nuoria pelaamaan. Käytän kaikki keinoni taivutelllessani nuoria pelaamaan (poikiin taitaa tepsä jonkinlaiset pelitaitoni, tytöt vastaavat anoviin katseisiini). Saamme pelin aikaiseksi – sekajoukkueilla! Hetken kuluttua salin ovi avautuu ja Ollin rasistikaveri Tommi kurkistaa saliin. Hän huudahtaa: eikö täällä ole muita kuin. Samalla katson häntä tiukasti ja hän nielee sanansa. Sanon hänelle, että tuu pelaa. Tommi vastaa, no en varmasti. Sillä välin Igor on hakenut mailan ja joukkuenauhan ja tarjoaa niitä Tommille. Sanon uudelleen: tule nyt vain. Tommi liittyy peliin ja pelaamme kunnes kuuluu epäilyttävä ääni ”raks”. Housuni, jotka eivät todellakaan ole soveliaat liikuntatunnille, ratkeavat ja nuoret räjähtävät nauramaan. Seison nolona, mutta totean oppilaille ennen kuin poistun salista, että nauratte minun kuullen ensimmäistä kertaa yhdessä jollekin asialle. Nauru hiljenee vähän ja oppilaat vilkuilevat toisiaan, kunnes alkavat taas nauraa minulle. Palattuani iltapäivällä koululle toisissa housuissa kuulen liikunnanopettajalta, että peli oli tyrehtynyt lähtöni jälkeen. (päiväkirja)

Dialoginen osallisuus tiedon lähteenä monikulttuurisella kentällä

Panemalla itseni likoon minulla on ollut mahdollisuus moniulotteiseen dialogiin ja särmikkääseen oppimiseen. Dialoginen osallisuus on ennen kaikkea ollut väline kehittää tutkimukseni edellyttämää kriittisyyttä ja refleksiivisyyttä arkisten käytäntöjen suhteen – akateemista erittelykykyä yhtään väheksymättä. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena on tuoda julki itsestään selvinä ja luonnollisina pidettyjä prosesseja ja luokitte- lukäytäntöjä, joilla pidetään yllä maahanmuuttajien eriarvoisuutta nuorten koulukulttuurissa. Folkloristi Helena Saarikoskea (2001, 77) lainaten, omassa kulttuurissa operoivan tutkijan on kuitenkin vaikeampi huomata, millä tavalla hän itse tai hänen aineistonsa ajattelevat (ja toimivat) kulttuurin sisältämällä käsitteillä ja jäsenystavoilla. Oman ”kotisokeutensa” näkeminen voi olla vaikeaa. Monikulttuuriselle kentälle lähdettäessä tutkijan ei tulekaan pelätä eksymistä ja oman auktoriteettiaseman menettämistä suhteessa tiedon muodostamiseen (Järviluoma & Leppänen 2004). Ristiriitatilanteet ja tekemäni virheet kentällä ovat herätelleet minua ja kertoneet useimmiten jotain olennaista tutkimuskohteesta (ks. myös Honkasalo 2005). Monikulttuurisessa tutkimusympäristössä jännitteet ja ristiriidat ovat yleisiä, ja ne on nähtävä tutkimuksellisesti paljon kertovina ja prosessoitavina jännitteinä (Back 2002, 57; Alexander 2004, 143).

Olen maahanmuuttajien erityisopetuksen luokassa ja meneillään on englannin tunti kahdeksaluokkalaisille normaalista opetuksesta eriytetyille oppilaille. Erityisopettaja joutuu poistumaan luokasta ja pyytää minua tsekkaamaan tilannetta luokassa. Tung pyytää minua auttamaan käännoستهتävssä. Samalla myös Vanja pyytää minua luokseen auttamaan. Vastaan hänelle, että tulen kohta, odota hetki, ja heitän hänelle englanti-venäjä sanakirjan väliaikaiseksi avuksi. Sanakirja lentää välittömästi takaisin kohdistettuna päähäni, ja Vanja huudahtaa minulle vihaisesti: Mitä! Luulet sie, että mie osaan lukee venäjäksi? Suomeks, kiitos. (päiväkirja)

On välitunti ja Ville juoksee aulassa luokseni: Ansku, Ansku. Mie sain eilen Suomen passin! Nyt ei tarvii mennä Venäjälle armeijaan! Halaan iloitsevaa Villeä. Kysyn Villen perässä tulleilta Vanjalta ja Tungilta, onko heillä Suomen kansalaisuus. Tung pyörittää päätään ja nostaa hartioitaan: Äiti sanoi et se ois hyvä olla, mut en tiedä. Vanja puolestaan vastaa terävästi:

Epäilet sie ettei mulla oo Suomen passia? No voi helvetti, mietin. Yritin selittää: Mun tarkoitus ei ollu loukata tai epäillä siun suomalaisuutta tai etteikö sulla voisi olla Suomen passia, olin vaan kiinnostunut. Hetken hiljaisuuden jälkeen Vanja tönäisee minua leikkisästi, ja pojat lähtevät ulos välitunnille. (päiväkirja)

Edellä olevissa esimerkeissä tulee esiin, kuinka tutkimuksentekoon liittyvät valtakysymykset konkretisoidut arkisessa vuorovaikutuksessa. Tekoni ja Vanjan vastaukset – etenkin hänen turhautuneisuutensa ja ärtymyksensä – muistuttavat suomalaisuutemme eroista ja näihin eroihin kytkeytyvästä vallasta ja arkisista seurauksista. Vanjan ärhäkkyyttä kansalaisuusksymystäni kohtaan voi tulkita myös tutkijan herättelynä sekä vihjeenä – muistutuksena siitä, että sinänsä viaton kysymys suomalaisen esittämänä kantaa mukanaan arkisissa kohtaamisissa piilomerkityksiä, joilla ”täällä ensin ollut” voi kyseenalaistaa myöhemmin tulleen läsnäolon oikeutuksen tai tunteen suomalaisuudestaan. Se, että minun oli vaikeaa pyytää anteeksi, kertoo sekä kulttuurisesti joustamattoman ja perityn suomalaisuuden hyväksyttävyyttä ja yhteenkuuluvuutta jäsentävästä merkityksestä että sen haastamisen vaikeudesta. Toisenlaisille suomalaisuuden määrittelyille tai kulttuurisen taustan ohittaville ryhmäjäsenyyksille ei tutkimassani nuorten kulttuurissa löytynyt juurikaan tilaa. Mutta juuri dialogisuus tutkijan ja tutkittavan välillä voi antaa eväitä jännitteiden ja erojen läpikäymiseen sekä mahdollisuuksia uudenlaisten määritysten hahmottamiseen.

Jännitteiden työstäminen ja pyrkimykseni haastaa omalla toiminnallani vallitsevia kuulumisen ehtoja ovat olennaisesti syventäneet sekä osallisuuttani että ymmärrystäni. Olen hakenut tapoja, sanoja ja tekoja, joilla en kyseenalaista maahanmuuttajanuorten kuulumista, joilla voin kannustaa nuoria vallitsevien ryhmärajojen ylittämiseen ja joilla en menetä keskusteluyhteyttä nuoriin tai opettajiin puuttuessani heidän rasistiseen puheeseen. Nämä kokemukset ovat opettaneet minulle tutkimuskohteestani paljon, etenkin niistä tekijöistä, jotka ovat estäneet ja hidastaneet sosiaalista muutosta tutkimassani koulu-yhteisössä. Selvintä on ollut suomalaisten oppilaiden ja opettajien haluttomuus ottaa maahanmuuttajiin kohdistuvaa syrjintää yhteiseksi huoleksi ja omaa arkea koskettavaksi asiaksi. Rasismi kielteisenä, hyvän ja sivistyneen maineen vievänä ilmiönä on haluttu useimmiten etäännyttää itsestä ja lähiympäristöstä; nuoret ja aikuiset ovat halunneet puheissaan sijoittaa ilmiön mieluiten oman elinympäristön ulkopuolelle (ks. Keskiäalo & Perho 2001; Suurpää 2002). Nuoret kyllä toivat esiin rasistisen nuorisokulttuurin vallitsevuuden alueen nuorten keskuudessa, mutta rasismin määrittäminen vain fyysiseksi väkivallaksi ja tietyn alakulttuurin, skinheadien, toiminnaksi antoi alakulttuurin ulkopuolelle jättäytyneille puhtaat paperit.

Provosoiva toimintani nosti ikävän ilmiön koulussa puheenaiheeksi, muistutti sen läsnäolosta sekä vaati oppilaita ja opettajia pohtimaan ilmiötä ja etenkin omaa suhdettaan siihen. Ajan kuluessa puhutavat rasismista monipuolistuivat, ja etenkin riitasoinnut niin oppilaiden kuin opettajienkin puheissa useimmiten ensin esiin tuodun suvaitsevaisuuspuheen kanssa yleistyivät. Lisäksi yhteinen arki toimi haastatteluissa pohjana, jonka myötä ilmiön käsittely pysyi nuorten omassa elinympäristössä, eikä aiheen käsittely karannut kokonaan yleisemmälle ja ilmiötä etäännyttävälle ja neutraloivalle tasolle.

Provosoivan osallistumisen kautta olen nähnyt ja kokenut maahanmuuttajia kategorisoivien stereotyyppisten jäsenystapojen arkisen sosiaalisen merkityksen. Ylläpitämällä stereotyyppioita koulukulttuurissa nuoret varmistivat oman kuulumisensa sisäpiireihin ja useihin muihinkin arkisiin yhteisöihin. Suomalaisuutta avaavat näkökulmat, stereotyyppien kyseenalaistaminen tai esimerkiksi ”ryssä”- ja ”neekeri”-sanoihin puuttuminen merkitsivät useimmiten sosiaalista riskiä. Nuoret halusivat esimerkiksi salata myös kulttuurien rajat ylittävät seurustelusuhteet niin koulussa kuin kotonakin. (Keskiäalo 2003.) Hämmennys, vaivaantuminen, naureskeleminen, vähättely ja ivaaminen, joita olen itse kohdannut esimerkiksi puuttuessani edellä mainitsemini solvaaviin sanoihin arkisissa tilanteissa, ovat osaltaan tuoneet esiin tiettyjen jäsenystapojen normatiivisuutta. Samalla nämä kokemukseni ovat olleet jotain yhteistä maahanmuuttajanuorten kanssa. Toisin toimimisen ja sillä saavuttamani maahanmuuttajanuorten luottamuksen kautta olen voinut ymmärtää paremmin syrjinnän ja erilaisuuden kokemuksia – vaikka en voi niitä täysin saavuttaa¹². Toisaalta ”laadullisessa tutkimuksessa ei haetakaan samaa kokemusta tutkittavan kanssa eikä hänen kokemukseensa pyritä eläytymään, vaan kyseessä olevan henkilön erilaista kokemisen tapaa pyritään käsittelemään” (Puuronen 2002, 298).

Osallistumiseni ja paikantumiseni reflektointi ovat niitä välineitä, joilla voin tunnistaa ja tuoda julki etnografisen ymmärrykseni rajoja ja osittaisuutta (Clifford 1986, 7; ks. myös Fingerroos 2003). Tässä artikkelissa olen pohtinut suomalaisuutta paikantumiseeni ja valtaani vaikuttavana tekijänä.¹³ Rajoittuneisuuteni tai sidokseni, esimerkiksi suomalaisuuteni, ei merkitse sitä, ettenkö voisi ymmärtää ja kertoa jotain maahanmuuttajanuoriin kohdistuvasta syrjinnästä ja heidän erilaisuuden kokemuksistaan. Maahanmuuttajanuorten ajatukset ja käsitykset kuuluvat inhimilliseen merkitystodellisuuteen ja ovat näin ollen toisen (ei-maahanmuuttajan) ymmärrettävissä (ks. Puuronen 2002, 298). Mahdollisuuden kieltäminen merkitsisi myös erojen ja yhtäläisyyksien liiallista yksinkertaistamista, ylitsepääsemättömän kategorisen ja dualistisen eron allekirjoittamista (ks. esim. Alexander 2004; Young 2004). Osallisuuteni myötä olen tullut entistä tietoisemmaksi paitsi suomalaisuudestani, myös suomalaisuuden sisäisistä eroista. Erään historian opettajan ivallisesti esittämä kommentti minulle ”pitäskö se Anskun mielestä sanoa että venäläinen on venäläinen vaikka voissa paistas” konkretisoi erilaisten suomalaisuustulkintojen välistä määrittelykamppailua. Monikulttuurisella tutkimuskentällä on läsnä monenlaisten erojen ja yhtäläisyyksien väliset neuvottelut ja epäsymmetriset valtasuhteet, ja vastuullinen tutkijuus edellyttää tiedon tuottamisen kriittistä tarkastelua suhteessa valtaan. Omat mahdollisuutensa valtasuhteiden huomioon ottamisessa osallistuvassa tutkimuksessa antaa dialogisuus ja rinnalla toimiminen – niiden työstäminen yhdessä tutkittavien kanssa (ks. Järviluoma & Leppänen 2004).

Osallistuvan nuorisotutkimuksen käytännöllinen anti

Artikkelin lopuksi pohdin osallistuvan tutkimusotteeni käytännönläheistä antia. Ensiksi korostan sitä, että vaikka koulu myönsi luvan tutkimukselleni erityisesti juuri siksi, että tutkimukseni ja yhteistyö Exit-projektin kanssa voisivat antaa sille välineitä kehittää suomalais- ja maahanmuuttajanuorten suhteita, tutkimukseni kriittisyys koulun käytäntöjen suhteen ei ole tapahtunut koulun ehdoilla. Tutkimus sinänsä ymmärrettiin selkeämmin käytäntöjen kehittämisen välineeksi yliopisto-opinnot suorittaneiden opettajien kuin ”käytännönläheisemmin” kouluttautuneiden nuoriso-ohjaajien keskuudessa. Ristiriidoilta kouluväen kanssa en ole kuitenkaan välttynyt, ja ne ovat pitkälti palautuneet paitsi rasismien tunnistamiseen ja tunnistamiseen, myös sosiaalisen ja nuorisotyöllisen – ja tutkimuksenkin – näkökulman toissijaisuuteen kouluissa.

Kouluyhteisön haluttomuus tunnustaa ja tunnistaa maahanmuuttajiin kohdistuvaa syrjintää tuli ilmi rasismien neutraloinnissa – niissä moninaisissa tavoissa, joilla ongelmaa vähäteltiin ja jopa pyrittiin kieltämään (ks. Essed 1991)¹⁴. Rasismien ymmärtäminen vain äärimmäiseksi väkivallaksi tai julkituoduiksi ulkomaalaisvastaisiksi asenteiksi jätti marginaaliin moninaiset muut tavat, joilla maahanmuuttajanuorten joukkoon kuulumisen oppilaiden keskuudessa kyseenalaistettiin. Siksi maahanmuuttajanuorten oli vaikeaa, jopa mahdotonta, puhua muusta kuin väkivaltaisesta kohtelusta syrjintänä ja rasismina. Kouluyhteisön monikulttuurisuuden kehittämisen kannalta ongelmallista on maahanmuuttajiin kohdistuvan syrjinnän käsitteleminen yksilötason ongelmana. Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten välisiin jännitteisiin puututtiin tutkimuskoulussani lähinnä vain käsittelemällä ilmitulleita kiusaamistilanteita rehtorin kansliassa. Rasistista kiusaamista käsiteltiin kiusaajan ja kiusatun välisenä tilanteena, jolloin rasismi typistettiin näiden yksilöiden väliseksi ongelmaksi. Kutsuisin tätä psykologisoivaksi koulukiusaamisen käsittely- ja jäsennostavaksi (ks. Rastas 2004a, 45), jossa jätetään huomioimatta kiusaamistapahtumassa vaikuttavat kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Tällöin syitä ja ratkaisuja etsitään lähinnä kiusaajien ja uhrin käyttäytymisestä (”no nyt lyötte kättä päälle niin asia on selvä”). Tässä yksilökeskeisessä puuttumisessa ei kiinnitetä huomiota koulun nuorisokulttuuriin, joka viime kädessä synnyttää ja ylläpitää kiusaamista määrittelemällä kussakin koulussa vallitsevat joukkoon kuulumisen ehdot (Keskisalo 2003; Tolonen 2001).

Haastattelemieni suomalais- ja maahanmuuttajanuorten mukaan kaikki muut paitsi opettajat olivat hyvin tietoisia rasistisen nuorisokulttuurin vallitsevuudesta. Opettajat olivat haluttomia tai arkoja käsittelemään kouluyhteisössä vallitsevia sosiaalisia ja kulttuurisia eroja ja jännitteitä: he sijoittivat rasismien mie-

luummin koulun ulkopuoliseen ympäristöön. Oppituntikeskustelut rasismista olivat (silloin harvoin kuin niitä ylipäänsä oli) vahvasti opettajajohtoisia ja arjesta irrallisia, abstraktiin ihmisoikeuspuheeseen kiinnittyviä. Keskustelut eivät avautuneet nuorten kokemuksille, eikä niitä siten hyödynnetty mahdollisuutena käydä keskustelua vallitsevista nuorten jännitteistä tai yleisemmin monikulttuuristumisen synnyttämistä arkisista haasteista. Koulun ilmapiiriä kehitettäessä yhteisenä huolena ei ollut rasismien tunnistaminen ja suomalais- ja maahanmuuttajanuorten eristäytyminen toisistaan.

Sosiaalisen vastuun vesittäminen rasismiin puuttumisessa palautuu mielestäni myös laajempaan sosiaalisten ilmiöiden huomioimisen toissijaisuuteen koulun arjessa. Kenttävuosieni edetessä varmistuin yhä enemmän siitä, kuinka nuorten ryhmadynamiikka, nuorisokulttuurit, luokkahenki – nuorille (ja oppimiselle!) hyvinkin merkitykselliset asiat koulussa (Törrönen & Vornanen 2002) – jäävät vain periaatteellisesti kiinnostaviksi teemoiksi pedagogisten käytäntöjen suunnittelussa ja toteutuksessa (ks. Laine 2000; Jokinen 2001). Opettajat olivat toki kiinnostuneita nuorten sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, mutta yläkoulussa aineopetusten tunteja ohjeisti ensisijassa kunkin aineen opetukselliset tavoitteet ja didaktiset käytännöt¹⁵. Ryhmätöitä tai opettajan ennalta laatimia istumajärjestyksiä käytettiin kyllä luokan sosiaaliseen järjestäytymiseen vaikuttamisessa, mutta näiden toimintojen mahdollisuuksia esimerkiksi luokan ryhmäytymisessä ei useinkaan mielestäni tarpeeksi hyödynnetty. Esimerkiksi opettajan laatimat istumajärjestykset tavoittelivat useammin luokan oppilaiden hiljentämistä, kuria ja järjestystä kuin toisiaan arastelevien suomalais- ja maahanmuuttajaoppilaan tutustumisen tukemista.

Kritiikkini sosiaalisen ilmapiirin vähäistä huomioimista ja arvostamista kohtaan voimistui Exit-projektin puitteissa tekemäni koulun ja nuorisotalon yhteistyökokemusten myötä¹⁶. Koulun ja nuorisotalon ajoittainen yhteistyön nihkeys, opettajien vähäinen sitoutuminen ja yleinen vähättelevä asennoituminen (rehtoreita, luokanvalvojia ja erityisopettajia lukuun ottamatta) Exit-projektin rasismien vastaista nuorisotyötä kohtaan sekä projektin järjestämisen toiminnan sijoittaminen pääasiassa koulun ulkopuoliseen aikaan kertovat myös sosiaalisen ja nuorten näkökulman toissijaisuudesta koulutyössä. Nuorisotyön ja -tutkimuksenkin mahdollisuuksia luoda parempia näköaloja koulun informaaliin arkeen, oppilaiden ryhmadynamiikkaan, nuorisokulttuuriin törmäykseen ja koulukiusaamiseen ei tunnustettu tarpeeksi (ks. Keskisalo, Perho & Suurpää 2003). Provosoiden voisin todeta, että sosiaalisen ilmapiirin kehittäminen eristetään koulussa muun pedagogisen suunnittelun ulkopuolelle; toteutuessaankin se jätetään usein liaksi ja yksipuolisesti koulun ulkopuolisten toimijoiden (esimerkiksi juuri nuoriso-ohjaajien) harteille¹⁷.

En halua syyttää sosiaalisten kysymysten laiminlyönnistä vain monien paineiden alaisina toimivia opettajia. Vähäiset ajalliset resurssit sosiaalisen ilmapiirin kehittämisessä, suuret luokkakoot ja tiedollisten oppimistulosten keskeisyys arvioinnissa (ks. markkinasuuntautuneista koulutuspoliittista painotuksista esim. Vuorikoski 2003) eivät tue kouluviihtyvyyden ja positiivisten oppilassuhteiden huomioon ottamista. Kuten kouluetnografittuula Gordon ja Elina Lahelma (2004, 189) ovat todenneet, kouluissa on nykyisin entistä vähemmän aikaa käsitellä ristiriitoja ja jännitteitä ja vähemmän mahdollisuuksia tehdä tilaa oppilaiden toisiaan tukeville suhteille ja kannustaa näissä. Osallistuvan nuorisotutkimuksen tehtävänä ja mahdollisuutena on kuitenkin muistuttaa sosiokulttuuristen kysymysten huomioimisesta niin koulujen arjessa kuin valtavirtaistuneessa psykologis-pedagogisissa koulututkimuksessakin (ks. myös Lappalainen 2006, 50). Osallistuvan otteen myötä voidaan nostaa esiin etenkin niitä kysymyksiä, joista mielellään vaietaan. Sellaisia kuin arkipäivän rasismi.

Viitteet

1. Kaikki nuorten nimet ovat peitenimiä. Julkaisemissani kenttäpäiväkirjaotteissa olen siistinyt ja selkiyttänyt muistiinpanotekstiäni. Haastattelut olen litteroinut sanataarkasti.
2. Koulu on suuri yläkoulu, ja tutkimukseni aikaan sen oppilaista seitsemän prosenttia oli maahanmuuttajataustaisia.
3. Siteeraan Philomena Essedin (1991) määritelmää arkipäivän rasismista. ”Everyday racism has been defined as a process in which socialized racist notions are integrated into everyday practices and thereby actualise and reinforce underlying racial

and ethnic relations. Furthermore racist practices in themselves become familiar, repetitive, and part of the 'normal' routine in everyday life."

4. Kolmivuotinen kenttäjaksoni nuorisotalon ja koulun arjessa sijoittuu vuosituhanen vaiheeseen.
5. Exit-projektin puitteissa järjestimme osallistuvan havainnoinnin kohteena oleville monikulttuurisille luokille ryhmäytymiseen tähtäävää kerho- ja leiritoimintaa. Lisäksi Exitin toimijat osallistuivat koulun oppilashuoltoryhmiin ja pitivät tehostettua jälki-istuntovalvontaa (nuoren keskusteluttaminen kahden kesken hänen arkisista ongelmistaan, esimerkiksi rasismista tai suomalaistumisen haasteista). Tämän ohella nuoriso-ohjaajat vetivät yläkoulun seitsemäsluokkalaisille ryhmäytymispäiviä, osallistuivat tukioppilastoimintaan ja pitivät esimerkiksi huumevalistusta.
6. Yhdellä tutkimukseni kohdeluokalla kävi Suomessa ja entisen Neuvostoliiton alueella syntyneitä nuoria. Tätä luokkaa havainnoin oppilaiden ollessa 7. ja 9. luokalla. Toista luokkaa, edellistä vuotta nuorempaa ikäluokkaa, havainnoin oppilaiden ollessa 8. luokalla. Oppilaat olivat syntyneet Suomessa, Vietnamissa, entisten Neuvostoliiton ja Jugoslavian alueilla. Tein yhteensä 72 oppilashaastattelua ja osaa nuorista olen haastatellut useampaan kertaan. Tarkemmin nuorten vuorovaikutuksesta ks. Keskiä 2003.
7. Rasismista on olemassa monenlaisia, suppeampia ja laajempia määritelmiä. Tutkimuksessani ymmärrän rasismin siten, että "rasismiksi voidaan luonnehtia kaikkia niitä valta- ja alistussuhteita tuottavia ajattelu-, puhe, ja toimintatapoja, joissa jonkun yksilön tai ryhmän (oletettu tai väitetty) ominaisuus, olipa se biologinen tai kulttuurinen esitetään olemukselliseksi ja muuttumattomaksi" (Werbner Rastaaan mukaan 2005, 78).
8. Kulttuuritutkimuksellisten etnografia- ja monikulttuurisuuskeskusteluiden ohella otan osallisuuteni tulkintaan näkökulmia ja välineitä myös feministisestä etnografiasta, jossa korostetaan tutkimuksen poliittisia ja eettisiä ulottuvuuksia sekä kriittisen refleksiivisyyden välttämättömyyttä (ks. feministisestä kriittisyydestä esim. Ahmed 2000; Liljestrom 2004). Molemmissa keskusteluissa korostetaan myös tiedon sitoutuneisuutta ja osittaisuutta.
9. Tutkijat ovat esimerkiksi perustelleet rasististen ja ulkomaalaisvastaisten sanojen käyttöä haastattelutilanteessa tutkijan ja tutkittavan välisen yhteisyyden rakentamisella. Sitä on tarjottu välineeksi päästä tutkittavan yhteisön sisäisiin erottelujärjestelmiin ("soluttautuminen"). Ranskalainen rasismin tutkija Michel Wieviorka (2004) johtaman sosiologisen interventio-tutkimuksen tavoitteena oli tutkijoiden ja tutkittavien keskustelujen kautta muodostuvan yhteistyön myötä pyrkiä ymmärtämään tutkittavien rasististen asenteiden ja kannanottojen syitä ja merkityksiä tutkittaville. Wieviorka korostaa tutkijan pidättäytymistä moraalisisista kannanotoista. Hän pitää niitä riskinä ensinnäkin tutkimusprosessin etenemiselle. Toiseksi tällaiset kannanotot voivat osaltaan edistää "hyvä ja paha, antirasisti ja rasisti" -asetelman rakentamista tutkijan ja tutkittavan välille, joka voi leimata ja aliarvioida tutkittavia sekä johtaa yksinkertaistaviin, monikulttuurisiin jännitteisiin liittyvien sosiaalisten ja kulttuuristen ongelmien sivuuttaviin tulkintoihin.
10. Vaikka nuoren mielipiteiden avoin haastaminen ja kyseenalaistaminen voi tuntua epäkunnioittavalta nuorta kohtaan, samalla se "antaa haastateltavalle mahdollisuuden muotoilla näkemyksiään selkeästi ja ottaa jo haastattelun aikana kantaa siihen, miten tutkija hänen puhetta tulkitsee" (Oinas 2004, 227). Tämä on myös yksi tutkimuksellinen tapa (mm. feministisessä etnografiassa sekä toimintatutkimuksessa) osoittaa kunnioitusta tutkittavan omaa kerrontaa kohtaan sekä huomioida tutkittavan ja tutkijan välisiä valtasuhteita.
11. Tämä voi näkyä haastattelutilanteessa tietynlaisena "kasvojen säilyttämisenä" ja rasismikokemusten vähättelemisenä tai kieltämisenä, etenkin jos tutkija ei ole entuudestaan tuttu (Honkasalo 2005).
12. Tutkimuksen kohdistuessa "toisiin", niihin joiden erilaisuutta helposti eksotisoidaan ja alisteista asemaa korostetaan (kohdallani nuoret ja maahanmuuttajat), tutkija Elina Oinas (2004, 223) varoittaa tutkijoita (mm. Spivakia lainaten) houkutuksesta ryhtyä kertomaan heidän todellisuudestaan ja ajattelustaan, ikään kuin ymmärtämään täysin heidän tarinoitaan ja antamaan heille "äänen". Oinas jatkaa lainaamalla Sara Ahmedia (2000), joka kehottaa välttelemään samastumisen ihannetta tutkimuksessa, koska se voi tuottaa fetisismin kaltaista erilaisuutta. Ahmed painottaa tutkijan ja tutkittavan kohtaamista edeltäviä yhteiskunnallisia ja rakenteellisia eroja ja esimerkiksi rasistista historiaa, joiden tuloksena erilaisuus kohtaamisessa ajankohtaistuu. Hän korostaa eettistä tutkimusasennetta, joka vaatii sen tunnustamista, että tutkija ei voi täysin saavuttaa toisten kokemuksia, sillä ne on sidottu aiempaan historiaan, jota tutkija ei voi tuntea. Tämän kunnioittavan ei-ymmärryksen tulee kuulua myös tutkimusraportissa.
13. Myös sukupuoli on yksi tärkeä ulottuvuus, mutta olen rajannut sen tarkastelun tämän artikkelin ulkopuolelle.
14. Helena Saarikoski (2001, 250–255) kirjoittaa tutkimuksessaan *Mistä on huonot tytöt tehty?* vastaavista neutralisaatiotekniikoista tyttöihin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän (pääasiassa huorittelun) yhteydessä.
15. Vastaava sosiaalisen laiminlyönti näkyy osittain myös monikulttuuristuvaa koulua koskeissa suomalaisissa (kasvatustieteellisissä) tutkimuksissa, joissa oppilaiden väliset suhteet ja niihin liittyvät ongelmat (koulukiusaaminen) jäävät lähinnä viittauksen tasolle (esim. Talib 2001; Matinkeikki-Kokko 1999; Pitkänen 2004). En väheksy didaktisten ja yksilökeskeisten näkökulmien tärkeyttä, mutta siihen liittyy etenkin monikulttuurisessa koulukontekstissa se vaara, että silloin psykologisoidaan ja yksilöllistetään koulun sosiaaliset ongelmat (esim. rasismi).
16. Lisäksi samanaikainen osallisuuteni nuorisotalon ja koulun arkeen on kristallisoitunut näiden instituutioiden lähtökohtaista eroa kasvatuksellisissa suhteissa: yksinkertaistaen, koulun pedagogisia käytäntöjä ohjaa yksilökeskeisyys (oppiainekeksisyyden ohella), kun taas nuorisotyö lähtee sosiaalisemmin liikkeelle. Tähän osittain palautuu koulun ja nuorisotyön yhteistyön ongelmallisuus (ks. Cederlöf 2004).

17. Konkreettisimmin tämä tulee esiin luokkien ryhmäyttämisen ”ulkoistamisessa” nuoriso-ohjaajien tehtäväksi. Nuoriso-ohjaajien ammattitaidon hyödyntäminen seitsemäsluokkalaisten ryhmäyttämässä tai myöhemmin ongelmallisten luokkasuhteiden käsittelyssä on mielekästä, mutta silloin jos oppilaiden suhteiden kehittäminen jätetään yksistään nuorisotoimen harteille (erillisiksi kerhoiksi, rooliseikkailuleireiksi, teemapäiviksi) ilman mitään toiminnallista tai sisällöllistä yhteyttä koulun arkeen, ryhmäyttämisen ja sosiaalisen ilmapiirin kehittämisen mahdollisuuksia ei täysin hyödynnetä.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2001) Tutkimuksen sensitiivisyys. Koulutehtävän aiheena sukupuolinen häirintä. *Nuorisotutkimus* 19 (2), 36–50.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London & New York: Routledge.
- Alexander, Claire (2004) *Writing Race: Ethnography and the Imagination of the Asian Gang*. Teoksessa Martin Blumer & John Solomos (toim.) *Researching Race and Racism*. London: Routledge, 134–149.
- Back, Les (1996) *New Ethnicities and Urban Culture. Racisms and Multiculture in Young Lives*. London: Routledge.
- Back, Les (2002) *Guess Who’s Coming to Dinner? The Political Morality of Investigating Whiteness in Gray Zone*. Teoksessa Vron Ware & Les Back (toim.) *Out of Whiteness. Color, Politics and Culture*. Chicago IL: University of Chicago, 33–59.
- Carr, Wilfred & Kemmis, Stephen (1986) *Becoming Critical. Education, Knowledge and Action Research*. The Falmer Press: London and Philadelphia.
- Cederlöf, Petri (2004) *Nuorisotyö ja sen haasteet pienissä kunnissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 45 & Humak.
- Clifford, James (1986) *Introduction: Partial Truths*. Teoksessa James Clifford & George E. Marcus (toim.) *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press, 1–26.
- Essed, Philomena (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. London: Sage.
- Fingerroos, Outi (2003) *Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa*. *Elore* 2/2003.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2004) *Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 169–190.
- Hall, Stuart (2003) *Monikulttuurisuus*. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233–281.
- Harinen, Päivi & Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001a) *Exit – kohti uutta arkea? Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismien arki ja arjen rasismi*. Tampere: Vastapaino, 209–232.
- Harinen, Päivi & Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001b) *Rasismien kiertämistä ja kohtaamista: Kokemuksia Joensuun Exit-projektista*. *Nuorisotyö* 5, 10–12.
- Honkasalo, Veronika (2005) *Methodological Considerations on Doing Ethnographic Fieldwork in Multicultural Surroundings*. Teoksessa Helena Helve (toim.) *Mixed Methods in Youth Research*. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Finnish Youth Research Society, Publications 60, 141–159.
- Jokinen, Kimmo (2001) *Koulu neuvoteltavana*. *Nuorisotutkimus* 19 (4), 3–16.
- Järviluoma, Helmi & Leppänen, Taru (2004) *”Jos metsään haluat mennä nyt”*. *Osallistava musiikkietnografia ja eksymisen metodologia*. *Kulttuurintutkimus* 21(3), 35–41.
- Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001) *Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälineenä*. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 77–102.
- Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2002) *Miten olla oikein toimintatutkijana? – tutkijana nuorisotalolla*. *Nuorisotutkimus* 20 (1), 47–51.
- Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini & Suurpää, Leena (2003) *Yhteisöllisyyteen monikulttuuristuvassa koulussa? Nuorisotyö* 2, 22–24.
- Keskiälo, Anne-Mari (2003) *Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa*. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 39, 122–157.
- Kuula, Arja (1999) *Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Kimmo (2000) *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylä: SoPhi.
- Lappalainen, Sirpa (2006) *Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännöissä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Liljeström, Marianne (2004) *Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 9–21.

- Matinheikki-Kokko, Kaija (toim.) (1999) *Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia*. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino.
- Miles, Robert (1994) *Rasismi*. Tampere: Vastapaino.
- Oinas, Elina (2004) *Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Paakkunainen, Kari (1999) *Nuorisotyön evaluaatio, 'poliittisen' uudelleen löytämisenä*. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Arviointitutkimus ja nuoriso. Tulosvastausta dynaamiseen nuorisotoimintaan*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 8, 123–199.
- Perho, Sini (2005) *The Construction of Girls' and Boys' Positions in a Racist Youth Milieu*. Teoksessa Leena Suurpää & Tommi Hoikkala (toim.) *Masculinities and Violence in Youth Cultures*. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Finnish Youth Research Society, Publications 53, 48–74.
- Phoenix, Ann (2004) *Extolling Eclecticism: Language, Psychoanalysis and Demographic Analyses in the Study of 'Race' and Racism*. Teoksessa Martin Blumer & John Solomos (toim.) *Researching Race and Racism*. London: Routledge, 37–51.
- Pitkänen, Pirkko (2004) *Kansainvälinen ja kulttuurien välinen opetustyö*. Teoksessa Päivi Atjonen & Pertti Väisänen (toim.) *Osaava opettaja. Keskustelua 2000-luvun opettajankoulutuksen ydinaineksesta*. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopistopaino, 105–117.
- Puuronen, Anne (2002) *Dialogisuus ja tyttöys anoreksiatutkimusprosessissa*. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 287–304.
- Rastas, Anna (2002) *Etniset, hybridit vai oudokit? Rodullistamisen vaaroista rasismintutkimuksessa*. Julkaisematon esitelmä Sosiologipäivillä, Tampere 15.3.2002.
- Rastas, Anna (2004a) *Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua?* Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 33–55.
- Rastas, Anna (2004b) *Am I Still White? Dealing with Colour Trouble*. *Balayi: Culture, Law and Colonialism* 6, 94–106.
- Rastas, Anna (2005) *Rasismi*. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–118.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Suoranta, Juha (1999) *Henry Giroux. Tieto, opettajuus ja kasvatus postmodernissa*. Teoksessa Tapio Aittola (toim.) *Kasvatustieteiden teoreetikkoita. Uudesta kasvatustieteologiasta oppimisen kriittiseen tarkasteluun*. Helsinki: Gaudeamus, 212–235.
- Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 28.
- Talib, Mirja-Tytti (2002) *Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Ritva (2002) *Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä*. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 33–42.
- Vuorikoski Marjo (2003) *Opettajan yhteiskunnallinen valta ja vastuu*. Teoksessa Marjo Vuorikoski & Sirpa Törmä & Sinikka Viskari (toim.) *Opettajan vaiettu valta*. Tampere: Vastapaino, 17–53.
- Werbner, Phina (1997) *Essentialising Essentialism, Essentialising Silence: Ambivalence and Multiplicity in the Constructions of Racism and Ethnicity*. Teoksessa Phina Werbner & Tariq Modood (toim.) *Debatibg Cultural Hybridity. Multi-cultural Identities and the Politics of Anti-racism*. London & New Jersey: Zed Books, 226–254.
- Wieviorka, Michel (2004) *Researching Race and Racism: French Social Sciences and International Debates*. Teoksessa Martin Blumer and John Solomos (toim.) *Researching Race and Racism*. London: Routledge, 52–65.
- Young, Alford A. (2004) *Experience in Ethnographic Interviewing about Race*. Teoksessa Martin Blumer and John Solomos (toim.) *Researching Race and Racism*. London: Routledge, 187–202.

NUORET RASISTISESSA NUORISOKULTTUURISSA – ETNOGRAFINEN HAASTATTELU TUTKIMUSVÄLINEENÄ

SINI PERHO

SP: Joo, mitä työ aattelisitte, että minkälainen teidän mielestä on tavallinen nuori...onko semmosta olemassa?

Teemu, Aki, Leo (yhteen ääneen): On.

SP: No minkälainen se on?

Teemu: Tässähän näitä näkyy (naurahtaa).

Aki: En tiiä, semmonen semmonen -

Teemu: - Ei mikään hopperski tai tammönen.

Aki: Oikeestaan en tiiä, ei oikeen pysty sanomaan.

Leo: Ei tavallaan.

Teemu: Punkkari, ei sekkään kyllä mikään nuori oo siis.

Aki: Kyllähän se nuori on, muttei tavallinen.

Teemu: Kai se silleen...ku näyttää tavalliselta...ei tuu kukkaan sanomaan että on joku...neeker.

(Ryhmähaastattelu, T =17, A=17, L=16, Harjula)¹

Näin määrittivät tutkimani joensuulaisnuoret tavallisuutta. Samalla he kiteyttivät useita rasistiselle nuorisokulttuurilleen ja itselleen keskeisiä piirteitä. Artikkelini käsittelee joensuulaista rasistista nuorisokulttuuria koskevan tutkimukseni löydöksiä: nuorisokulttuurissa rakentuvaa yhteisyyttä ja yksilöllisyyttä sekä keskeistä metodia, etnografista haastattelua, tutkittavien ja tutkijan yhteisenä tiedontuottamisen prosessina. Tarkastelen myös etnografisen haastattelumenetelmän antia nuorisokulttuurin tutkimuksessa: mitä se avaa ja mitä jättää avaamatta? Kuvaan samalla rasistista nuorisokulttuuria kollektiivisena ilmiönä, jossa nuoret toimivat yksilöinä(kin).

Aineistonkeruuni sijoittui vuosituhanen vaihteessa kahdelle joensuulaiselle nuorisotalolle, joiden vaikiokävijät muodostivat tulkintani mukaan *porukoissaan* rasistisen nuorisokulttuurin. Tutkimukseni kaksi nuorisotaloa sijaitsivat monikulttuurisesti erilaisilla asuinalueilla Joensuussa. Ensimmäisellä asuinalueella, jota kutsun Mäkeläksi, ei asunut juuri lainkaan maahanmuuttajia, toisella alueella, jota nimitän Harjulaksi, sen sijaan asui pääosa Joensuun maahanmuuttajista. Arkisesti tämä tarkoitti sitä, että Harjulassa suomalais- ja maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat tekemisissä keskenään (halusivatpa tai eivät), mutta Mäkelässä he eivät juurikaan kohdanneet toisiaan. Tutkimukseni aineistona on ryhmä- ja yksilöhaastattelujen² lisäksi kolmivuotisen kenttäjakson osallistuva havainnointi, joka liittyy toimintaani antirasistisessa, toimintatutkimuksellisessa Exit-projektissa³ (ks. tarkemmin Anne-Mari Soudon artikkeli tässä julkaisussa). Aineistoni on osittain tutkimushetkeä koskevaa ja osittain muisteluaineistoa. Aineistonkeruussani on keskeisellä sijalla James P. Spradleyn (1979, 7–8) ajatus siitä, että kulttuuria eli tietoisuutta, jonka kulttuurin jäsenet ovat oppineet sen jäsenenä ollessaan, ei voida tutkia pelkästään suoraan havainnoimalla. Spradley (mt.) toteaa, ettei ihmisten tulkintoihin, heidän päidensä sisälle, voi päästä vain seuraamalla, mitä he tekevät. Tutkittavien jaettuun kokemukseen, heidän kulttuuriinsa, pitää pureutua muullakin tavoin. Heidän toiminnalleen antamiensa merkityksien sisälle pääseminen edellyttää heidän havainnoimistaan, kuuntelemistaan ja näistä päätelmien tekemistä, tulkintaa.

1990-luvulla Joensuu sai maineen väkivaltaisena, rasistien kansoittamana kaupunkina. Tutkimukseni lähti liikkeelle kokemuksista, jotka osoittivat, että vuosituhanen vaihteessa Joensuussa suhtauduttiin edelleen kielteisesti vähemmistöjä kohtaan. Rasistisuus ilmeni niin ääriilikkeinä kuin yleisempänä suhtautumis-

tapana tutkimieni joensuulaisnuorten määrittelyn mukaan ”erilaisia” ja kulttuurisesti ”toisia” kohtaan. Nuorilta odotettu suvaitseva ja avoin suhtautuminen yhteiskunnan murroksia kuten monikulttuuristumista kohtaan kiistettiin selvästi tutkimieni nuorten arjessa (ks. Keskisalo & Perho 2001; Suurpää 2002; Harinen & Suurpää 2003).

Lähestyn tutkimuksessani rasistisessa nuorisokulttuurissa mukana olevien nuorten todellisuutta ja sen tulkintaa yhteisistä ja yksilöllisistä näkökulmista. Tarkastelen nuorten porukoita kulttuurisena ilmiönä, jolloin huomio kiinnittyy siihen, mikä on kollektiivista, yhteisesti jaettua (ks. Hoikkala 1989, 7). Tulkitsen nuorisokulttuurin rajoiltaan häilyväksi ja jatkuvasti eläväksi muodostelmaksi, johon nuoret panostavat eri tavoin. Häilyvyydellä en tarkoita kuitenkaan sitä, ettei nuorisokulttuurissa olisi pysyviäkin tunnuspiirteitä. Tutkimuksessani ymmärrän nuorisokulttuurin väljästi. En tulkitse sitä birminghamilaisen nuorisokulttuurien tutkimustradition mukaan tiukasti määritellyksi pysyvästi tietynlaiseksi ala- tai vastakulttuuriksi (esim. Hall & Jefferson 1976). Määritän rasistisen nuorisokulttuurin nuorten omaksi kulttuuriksi, ryhmänmuodostamisen ja ryhmässä olemisen tavaksi. Nuorisokulttuuri muodostuu siihen kuuluvien nuorten elämälleen ja elämäntavalleen antamien ja toisten kanssa jaettujen merkitysten varannoksi. Nuorisokulttuurin jonkinlaisena yläkehystenä voi pitää skinhead-alakulttuuria, jonka näen selvärajaisempaan ja rajoiltaan tiukempaan kuin tutkimani rasistisen nuorisokulttuurin. Tutkimukseni keskiössä on nuorisokulttuurinen eetos, jonka elementit suodattuvat sekä yhdessä että yksilöllisesti tulkituiksi elämisen ja olemisen tavoiksi. Kuvaan näitä tapoja, määrittelyjä ja merkityksenantoja artikkelissani erilaisina suhteina rasistiseen nuorisokulttuuriin. Tutkimuksen kohteena oleva rasistinen nuorisokulttuuri koostuu nuorten muodostamista porukoista: sekä laajemmasta nuorisotalon eli *nuokan porukasta* että sitä pienemmistä ryhmistä ja niihin kuuluvista nuorista. Tarkastelussa ovat siis yhtäältä nuorten yhteiset tulkinnat heidän jakamastaan kulttuurista ja toisaalta edellisiä tukevat ja osin haastavatkin yksilölliset tulkinnat.

Etenen artikkelissa niin, että kuvaan aluksi rasistisen nuorisokulttuurin keskeisiä piirteitä, sen piirissä muodostuvaa käsitystä tavallisuudesta sekä sen tutkimista etnografisin haastatteluin. Seuraavaksi esittelen lyhyesti aineistostani rakentamani kolme erilaista suhdetta rasistiseen nuorisokulttuuriin. Tämän jälkeen kuvaan aineistosta tekemäni analyysin ja tulkinnan dialogisuutta etnografisen haastattelun prosessissa. Lopuksi pohdin etnografisen haastattelumenetelmän merkitystä (rasistisen) nuorisokulttuurin tutkimuksessa.

Rasistinen nuorisokulttuuri metodologisena löydöksenä

Kysyn Leeviltä, voisinko haastatella häntä tutkimustani varten ja voisiko hän pyytää kaksi kaveriaan mukaan haastatteluun. Kerron hänelle tutkimukseni aiheista, nuorten suhteista monikulttuurisuuteen, rasismiin ja nuorten arjesta mm. näihin asioihin liittyen. Kerron myös, että haluaisin haastatella häntä ja muita nuoria ensin ryhmässä ja sitten yksin. Leevi sanoo tulevaisuutta *tottakai* haastatteluun, mutta varmistaa minulta: *Pitääks niitten kavereidenki olla rasisteja?* Yllätyn tästä vastauskysymyksestä ja vastaan hämilläni, että pääasia olisi, että haastatteluun tulevat olisivat hänen kavereitaan ja että hän voisi itse päättää, ketä pyytää mukaan. Leevi sanoo hymyillen: *Siitähän sie aina kumminki kyselet, rasismista.* Totean Leeville, että *näin kai se on* ja pyydän häntä miettimään, ketkä tulisivat hänen kanssaan ryhmähaastatteluun. Sitä kai tutkija saa, mitä tilaa... (Havainnointimuistiinpanot, Harjulan nuorisotalo)

Tulkitsen tutkimaani ilmiötä rasistisena nuorisokulttuurina. Käsitykseni tästä nuorisokulttuurista on muodostunut kenttäjaksoni aikana jatkuvassa ja kiinteässä vuorovaikutuksessa tutkimieni nuorten kanssa⁴. Kuten Barbara Sheryl Heyl (2002, 369) kiteyttää, tutkimustapana etnografinen haastattelu auttaa keräämään rikasta ja yksityiskohtaista aineistoa suoraan niiltä, jotka osallistuvat tutkittavaan sosiaaliseen maailmaan. Keskeistä metodille on Heylin mukaan siihen käytetty aika: sekä aineistonkeruun pitkäkestoisuus että kontaktien tiheys tutkittavien kanssa. Näin muodostuva vuorovaikutuksen laatu erottaa etnografisen haastattelun muista haastattelututkimuksen tyypeistä ja voimaannuttaa (*empower*) tutkittavia terävöittämään – oman maailmankuvansa mukaisesti – tutkimuksessa esitettyjä kysymyksiä ja jopa tarkentamaan

tutkimuksen näkökohtia. Tutkittavat nuoret voi nähdä aktiivisina toimijoina, yhteistyökumppaneina, niin tutkimuksen aineistonkeruussa kuin rasistisen nuorisokulttuurin ymmärtämisessä ja käsitteellistämässä. Se, että keskityn tutkimuksessani rasistisuuteen skiniyden sijaan, on tulosta tutkittavien ja tutkijan vuorovaikutuksessa syntyneestä ymmärryksestä. Nuoret nostivat rasisminsa keskiöön ja herättivät huomioimaan sen yhteisöllisen voiman skinikulttuurirytytyksen rinnalla.

Tulkitsen Leevin kanssa käymääni keskustelua niin, että koska hän oli kuullut minulta useasti tutkimuksestani ja ollut mukana sekä erilaisissa nuorisotalon tapahtumissa että keskustellut rasismista kanssani Exit-projektissa, hän piti rasistisuutta keskeisimpänä kiinnostuksen kohteenani. Leevin oletus siitä, että olen itsestään selvästi kiinnostunut juuri rasismista etsiessäni sopivia nuoria mukaan haastateltaviksi, jäi kuitenkin vaivaamaan minua. Kysyin jälkikäteen Leeviltä, mistä tämä käsitys oli syntynyt, mihin Leevi totesi, että kaikki hänen kaverinsa olivat rasisteja, ja hän olisi joka tapauksessa pyytänyt heitä haastateltuun kanssaan. Hänen esittämänsä varmistuskysymystä voi näin ollen pitää retorisenä ja provosoivana-kin⁵. Minut se herätti huomaamaan aiempaa selvemmin, että esimerkiksi Leevi tiesi hyvin, millaista tutkimus- ja nuorisotyötä teen nuorisotalolla – kuten toivoinkin nuorten tietävän, kerroinhan heille siitä laajasti ja avoimesti⁶. Samalla näin selkeästi, että tämänkaltaiset keskustelut olivat keskeinen osa minun ja nuorten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvaa tiedontuottamisen prosessia.

Kuten Heyl (2002, 369) toteaa, etnografinen haastattelu toteutuu projekteissa, joissa tutkijat ovat muodostaneet kunnioittavan ja jatkuvan suhteen haastateltaviensa kanssa. Suhteen on oltava tarpeeksi läheinen, jotta se mahdollistaa aidon näkökulmien vaihdon haastateltavien kanssa. Keskeistä on, että tutkija käyttää riittävästi aikaa ja avoimuutta haastatteluissa, jotta haastateltavat voivat pohtia tutkijan kanssa, millaisia merkityksiä he antavat tapahtumille omissa maailmoissaan. Leevin kanssa käymäni keskustelu, muiden samanlaisten ohella, toi esille tutkimuskysymysteni kannalta olennaisen asian: tutkimani nuoret esittivät itsensä ja kaverinsa rasisteina tai rasistisina, ja tämä itsemäärittely oli jaettua nuorisokulttuurin sisällä. Molempien tutkimusalueideni nuorisotalojen vakiokäyttäjien, *nuokan porukan*, keskuudessa valitsi samantyyppinen suvaitsematon, rasistinen ja vastustava ilmapiiri suhteessa yhteiskunnallis-kulttuurisena murroksena pidettyyn monikulttuuristumiseen⁷. Rasistiseen nuorisokulttuuriin kuuluvat suhtautuivat hyväksyvästi *nuokan porukkaan* kuulumiseen, kovuuden ja rasismin ilmaisemiseen sekä samanlaisiksi määrittelemisiään alakulttuureihin ja vastustivat erilaisiksi määrittelemiään alakulttuureita ja maahanmuuttajia.

Rasistisen nuorisokulttuurin tavallisuuden sisällöt

(Puhumme erilaisista nuorten ryhmistä.)

SP: (...) Voit sie niinku aatella, ku puhutaan vaikka tämmösistä niinku nuorten kulttuureista, vaikka nyt vaikka skineistä...(Arvi: Mmm.) voisko tämmönen rasisti olla semmonen, että ikkäänku ei ois skini, mut ois niinku rasistien tämmönen joku (naurahtaa) nuorisokulttuuri tai tämmönen nuorisoryhmä tai joku tämmönen?

Arvi: Niin no se on totta, mutta silleesti kyllähän sitte osa on, on se kyllähän se voi olla mahdollista, et sit osa on sit, että sanot vaikka et 'vitun nekeri', ni siellä voikkii joku tulla yhen äkin sanommaan kans, että hälläväli, et niin vittu justiisa...niinku (joku on) yrittäny tulla siihen porukkaan mukaan, vaikka sitte sisältö ei oo. (SP: Joo...joo.) En en osaa sanoo, eiköhän niitä varmaan, kyllä varmaan löytyy (sellaisiakin).

SP: Joo, mutta niinku miten sie aattelet esimerkiks teiän porukasta, ni tuota, jos mie nyt oon oikeen ymmärtäny, ni teillä on paljon muitaki asioita yhteisiä ku se rasismi silleen niinku että -

(...)

SP: - Et se ei oo ikkäänku ainoo teiän juttu todellakaan...(Arvi: Ei oo.) että ikkäänku teillä on niinku kaveriporukka, mut että teillä on jottain samoja ajatuksia sitte...(Arvi: On.) tästä jutusta, mutta teillä on niinku muitaki -

(Arvi: - Kyllä se varmaan.) yhteisiä tekijöitä sitte sillä tavalla?

Arvi: Kyllä se varmaan moni sanoo eri tavallakkii...näitä asioita (SP: Joo...) voi sanoo pahemminkkii tai sit ei...(SP: Niin.) sano ollenkkaan. (Yksilöhaastattelu, A=19, Harjula)

James P. Spradley (1979, 34) on todennut osuvasti, että etnografisessa haastattelussa tutkijan tehtävä on kommunikoida aidosti tutkittaviensa kanssa sekä hienovaraisin että suorin keinoin niin että on selvää, että hän haluaa tietää sen, mitä tutkittava tietää ja nimenomaan niin kuin tutkittava sen tietää. Tutkittavaa pyydetään näin tulemaan opettajaksi, joka auttaa tutkijaa ymmärtämään maailmaa hänen näkökulmastaan. Spradleyn mukaan tutkija haluaa ymmärtää tutkittavan kokemusten merkitykset, kävellä hänen kengissään, tuntea asiat niin kuin hän ne tuntee ja selittää asiat niin kuin hän ne selittää.

Näen etnografisen haastattelun lähestymistavan vaatimukset Spradleyn käsitykseen verrattuna rajallisempina; nuorisokulttuuria voi ymmärtää kävelemättä tutkittavien kengissä, ja heidän kokemustaan ei tarvitse saavuttaa tiukassa mielessä. Jaan dialogista haastattelumenetelmää hyödyntäneen Anne Puuronen (2002, 298) oivan näkökulman tutkijan ja tutkittavan elämisaailmojen suhteesta: ”laadullisessa tutkimuksessa ei haeta samaa kokemusta tutkittavien kanssa eikä hänen kokemukseensa pyritä eläytymään, vaan kyseessä olevan henkilön erilaista kokemisen tapaa pyritään käsittämään”. Kuten Arvin kanssa käymäni keskustelu tuo esille, nuoret olivat valmiita pohtimaan nuorisokulttuurisen porukkansa sisältöä ja määrittelyjä sekä opettamaan niitä myös minulle – avaamaan minulle oven omaan ja nuorisokulttuurinsa maailmaan. Arvi toi esille, että nuorten rasistisuus nuorisokulttuurin sisällä ilmeni osittain eri tavoin: nuoret saattoivat korostaa ajattelutapaansa voimakkaasti tai vähemmän näkyvästi. Rasistisuuden näyttäminen vaihteli myös saman nuoren kohdalla, ja samankin nuoren ajattelu- ja toimintatavat saattoivat muuttua tutkimuksen edetessä.

Arkisesti nähtynä nuoret käsittivät rasismien ajattelutapana, joka vastustaa heidän oman arkensa muuttumista monikulttuuriseksi; se pitää etäisyyttä tähän muutokseen ja heidän näkökulmastaan sen konkreettisiin ilmentäjiin, maahanmuuttajiin sekä niihin suomalaisiin, jotka ovat näkyvästi tämän muutoksen kannattajia⁸ (ks. Keskiälo & Perho 2001; Perho 2005). Nuoret jakoivat tiukan käsityksen siitä, että vaikka oman rasismien esille tuominen olisikin vähäistä, nuoren oli vähintään hyväksyttävä sen ilmeneminen arjessa esimerkiksi rasistisena vitsailuna, haukkumasanoina, rasistisen musiikin kuunteluna, rasististen symbolien kantamisena tai väkivaltaisena käytöksenä. Näiden kyseenalaistaminen tai kiistäminen ei ollut tavallista eikä hyväksyttävää toimintaa nuorisokulttuurissa.

(Mika kertoo olleensa aikaisemmin skinhead.)

SP: Joo, voisit sie ite aatella, et sie kuulustit johonki (skini)ryhmään nyt niinku...edelleen (naurahtaa) tai silleen?

Mika: No, en että...rasisti mie kyllä oon, sen mie voin sanoa ihan suoraan...(SP:Joo.) mut ei sitä niinku silleesti huomaa. (SP: Joo.) Tavallinen ihminen niinku muuttakii. (Yksilöhaastattelu, M=19, Harjula)

Nuorten keskinäisen tavallisuuden ylläpitämisen voi ymmärtää suhteessa skinheadeihin ulkoapäin kiinnitettyihin, negatiivisiksi leimattuihin identiteetteihin⁹ (ks. Juhila 2004). Kirsi Juhila (mt., 29) määrittelee vastapuheen ”sellaisiksi leimattua identiteettiä kommentoiviksi ja vastustaviksi teoiksi, joiden tarkoituksena on esittää tämän identiteetin erilaisuus suhteessa kulttuurisesti vallitsevaan kategorisoinnin tapaan”. Hän määrittelee tällaisen vastapuheen muodon tavallisuusretoriikaksi, jonka avulla nuoret joutuvat rakentamaan minäänsä suhteessa oletettuun toisen kategoriaan, marginaaliin, ja puolustelemaan tai korostamaan omaa tavallisuuttaan sitä katsontatapaa vasten¹⁰ (mt., 29–30). Nuorten mielestä heidän (nuorisokulttuurisessa) rasismissaan ei ollut kyse marginaalisesta vaan nimenomaan tavallisesta suhtautumisesta. Sitä vastoin nuoret asettivat skiniyden marginaaliin suhteessa itseensä ja kulttuuriinsa ja ottivat siihen etäisyyttä tavallistamalla itsensä. Tavallistamisprosessin kautta avautuivat nuorten käyttämät (nuorisokulttuurisen) itsemäärittelyn taustat ja positioiden tapa.

Viitaten birminghamilaisiin nuorisokulttuuritutkijoihin 1970-luvun Englannissa (esim. Clarke 1976, 180) väitän, etteivät nuoret vedä rasistisessa nuorisokulttuurissa rajoja vain suhteessa muuhun yhteiskuntaan (*mainstreamiin*), vaan heille on tärkeää erottautua myös muista itselleen merkityksellisistä nuorisokulttuureista. Nuorisokulttuurissa olevien kesken hahmottui jaettu suhtautumistapa yhtäältä yhtenäisinä ryhmänä pidetyistä ulkomaalaisista ja toisaalta erilaisista alakulttuureista, kuten *hoppareista*, *hipeistä* ja *punkkareista*. Tällainen suhtautuminen piti yllä käsitystä oikeanlaisesta käyttäytymisestä ja tyylistä eli tavoista olla ja elää nuorten hyväksymällä tavalla. Verrattuna erilaisuuttaan korostaviin ja sillä muihin eroa tekeviin

nuorisokulttuureihin, tutkimassani nuorisokulttuurissa muista ”erottautuminen” tehtiin paradoksaalisesti tavallisena pysyttäytymisen avulla – ei ”erilaiseksi kuin muut” määrittymisellä niin kuin joissakin muissa nuorisokulttuureissa. Nuoret osoittivat tavallisuuttaan pukeutumalla niin sanottuihin massavaatteisiin (termi Tolosen 2001, 170), jotka päällään nuoret sulautuivat toistensa joukkoon. Esimerkiksi *hippien riekalevaatteet* tai *punkkarien ihmeväriset ja oudot vaatteet* olivat eronteon kohteita, jotka ylittivät nuorisokulttuurissa määritetyt tavallisuuden rajat. Sen sijaan nuorisokulttuurissa hyväksytyjen alakulttuuristen ryhmien, kuten *skinien*, *rokkareiden* ja *psykobillyjen* (skinien ja rokkareiden yhdistelmä tutkittavieni määrittelyn mukaan), tyyli oli nuorten mukaan tavallista ja hyväksyttävää, ja näiden alakulttuurien piirteitä nuoret käyttivätkin omassa ulkoasussaan (ks. tarkemmin esim. Perho 2005; 2006).

Nuoret korostivat tavallisuuttaan samanmielisyyden ja tyylin lisäksi panostamalla vapaa-aikaan koulutyön ja koulutuksen arvostuksen sijaan. Keskeistä oli se, että nuoret määrittivät itsensä *kovaksi* niin koulussa kuin vapaa-ajan ympäristössään¹¹. Nuoret sijoittuivat akselilla *naama kiinni taulussa istuvat – kovikset* enemmän kovisten päähän, yhtä tyttöä ja poikaa lukuun ottamatta (ks. Tolonen 2001; Perho 2005; 2006). Nuorisokulttuuriseen kovuuteen liittyi usein koulusta *lintsausta* sekä muuta sääntöjen rikkomista ja *hälläväliä*-asennetta suhteessa kouluun (ks. myös Perho 2002). Vapaa-ajalla kovuuden piiriin kuului useimmilla *ryyppäämistä* ja tupakanpoltoa, ja etenkin joidenkin poikien tapauksessa myös tappelemista. Lisäksi nuorisokulttuurissa vallitsevan tavallisuuden normiston mukaan oli tärkeää viettää vapaa-aikaa nuorisokulttuurisen ryhmän eli *nuokan porukan* kanssa nuorisotalolla, sen edustalla tai muilla julkisilla paikoilla, esimerkiksi *palloilla ostarilla* tai *lekarilla* (leikkikentällä). Nuorisokulttuurisessa koodistossa ei pidetty suotavana osallistua järjestettyihin harrastuksiin, kuten urheiluseuratoimintaan tai muualla kuin nuorisotalolla järjestettyihin kerhoihin.

Keskeisiä nuorisokulttuurisen yhteisöllisyyden rakentamisen ja ryhmään kiinnittymisen tapoja olivat nuorten esiin nostamat erot ja selvät vastakkaisuudet meidän ja heidän välillä. Nuoret määrittivät heidän ryhmänsä sellaiseksi, jota meidän ryhmä ei ole, ja tämä tiukka raja muodostui heille tärkeäksi (ks. Bauman 1999, 52–55). He erottivat näin normaalin ja hyväksyttävän epänormaalista ja epämiellyttävästä (ks. Hall 1999, 191). Erilaisuus eli kaikki se, mikä ei ole sille määrättyllä, oikealla paikalla, oli nuorten näkökulmasta epävarmaa ja sen takia epäilyttävää (ks. Douglas 1966, 3). Erityisesti Harjulassa arkea oli nuorten mukaan muuttanut maahanmuutto – *ku niitä tulee vaan lissää ja lissää* – joka teki nuorten mielestä tavallisesta arjesta erilaista ja muutoksesta siksi vastustettavaa.

SP: Joo...no, miten voisko teiän mielestä ajatella, että joku niinku, tämmönen jonkinlainen rasistisuus muodostas jonku tämmösen ryhmän niinku esimerkiks täällä...nuorisotalolla tai täällä Harjulassa...että se ois se rasismi ois semmonen yhistävä tekijä jollain ryhmällä?

Pirita: No –

Irina: - No, varmaan meiän porukassa kyllä onkkiin näin...niin tai emmie tiijä...niin se menee.

Pirita: Niin ja...ei oo mittään suvaitsevaisia.

SP: Joo...ketäs niitä sitte on niinku semmosia, jotka on ehkä jotenki silleen (naurahtaa), et voi sannaotta että on rasisteja teiän mielestä?

Irina: No, semmoset jotka ylleessäkkään ei niinku hyväksy niitä ulkomaalaisia. (Parihaastattelu I= 13, P=14, Harjula)

Kuten Outi Lepola (2000, 379) on tuonut esille, vetoaminen yhtenäiseksi oletettuun laajempaan kollektiiviin ja sen yhteiseen mielipiteeseen antaa voimaa ja uskoa argumentoinnille, vaikka nuoret eivät todellisuudessa voineetkaan olla varmoja muiden näkemyksistä. Kuten eräs tutkimani poika asian ilmaisi: *Suomessa suurin osa, jokkainen on kuitenkin rasisti, vaikka ei silleen tuo sitä esille...tai oo skini* (Ks. Keskisalo & Perho 2001.) Tavallisuutta voi pitää Tarja Tolosen (2002, 246) tavoin strategisena: se neutraloi sosiaaliset, etniset tai sukupuoleen liittyvät piirteet, jotka yksilö haluaa pitää piilotettuina. Näin ”käytettyinä” tavallisuus pitää yksilön normaalina ja varmistaa hänen asemansa muista erottumattomana. Tavallisuus tuo esille vain sen, mikä on yhteistä ja hyväksyttyä. Nuorten kulttuurisen tietoisuuden (termi Spradley 1979, 9) ytimessä oli heidän jakamansa käsitys tavallisuudesta. Nuorisokulttuurin sisältö nojasi tähän käsitykseen ja muodosti ohjenuoran, nuorisokulttuurisen koodiston (termi Hoikkalan 1989, 43), jota nuorten piti seurata pysyäkseen yhteisössä.

Nuorten suhteet rasistiseen nuorisokulttuuriin

Siirryn rasistisen nuorisokulttuurin yhteisöllisestä tarkastelusta yksilöihin ja heidän suhteisiinsa nuorisokulttuuriin. Olen muodostanut kolme erilaista suhdetta rasistiseen nuorisokulttuuriin sen perusteella, kuinka nuoret kiinnittyivät sen keskeisiin elementteihin. Nuorten suhteiden tyypittely voidaan nähdä jatkumona rasistiseen nuorisokulttuuriin pyrkimisen, siinä pysyvän aseman saavuttamisen ja kulttuurista etäännyksen välillä pikemminkin kuin vakaina ja selvärajaisina suhdetyypeinä. Suhteiden eriyttäminen tuo näkyväksi vallitsevan nuorten (näennäisen) samantasaisuuden rinnalla myös nuorisokulttuurin sisäistä hierarkkisuutta. Suhteet, joita nostan esiin aineistosta, heijastavat tutkimieni nuorten tapaa elää suhteessa omaan nuorisokulttuuriin ja sen keskeisiin elementteihin.

Erilaiset suhteet nuorisokulttuuriin eivät kuvaa yksittäisten nuorten elämäntarinoita vaan ovat pikemminkin abstraktio, joka perustuu nuorten kanssa käytyihin keskusteluihin ja haastatteluihin. Samakin nuori oli voinut olla (tutkimuksen aineistonkeruun ajanakin) erilaisissa suhteissa nuorisokulttuuriin. Tarkastelen suhdetyyppien avulla myös sitä, millainen tila rasistisessa nuorisokulttuurissa jäi toisenlaisille tavoille toimia. Millaisia ovia aukesi erilaisuudelle tai muutokselle: kuinka pysyvä ja kiinteä suhde rasistiseen nuorisokulttuuriin oli, tai kuinka väliaikaisena ja löyhänä se näyttäytyi nuorelle itselleen?

Tekemäni kuvaukset voi nähdä nuorten iän kautta myös vaiheina, ”kasvutarinana”. Ensimmäinen suhde kuvaa tutkittavien nuorten pyrkimistä sisään rasistiseen nuorisokulttuuriin, toinen suhde kuvaa vahvempaa jäsenyyttä skinien tai rokkarien alakulttuureissa ja kolmas suhde taas etäännyttä jopa selkeästi nuorisokulttuurin ulkopuolelle. Kaikkien nuorten ”tarinat” eivät kuitenkaan etene näin suoraviivaisesti, vaan ne ovat monimutkaisissa kytköksissä toisiinsa. Nuorten suhteiden ja samalla rakentamieni suhteiden ajallinen kesto vaihteli ja oli osittain nuorten jälkikäteen suhteistaan kertomaa eli mahdollisesti epätäsmällistä. Nuoret eivät esimerkiksi aina muistaneet asioiden tapahtumien ajankohtia ja kertoivat niistä summitaisesti.

Kaikki tutkimukseni nuoret olivat **pyrkivässä suhteessa** nuorisokulttuuriinsa joko tutkimuksen ajankohtana tai sitä ennen. Nuorten ikään kytkettynä pyrkivä suhde sijoittui ala-asteen loppupuolelle tai yläasteen aikaan. Nuorten suhde kulttuuriinsa oli voinut muuttua siten, että he joko tavoittelivat skiniyttä tai rokkariutta tai ottivat näihin etäisyyttä. Kaikissa tapauksissa kaikkien suhde nuorisokulttuureihin sai alkunsa ryhmään pyrkimisellä.

Pyrkivässä suhteessa nuorille oli yhteistä se, etteivät he vielä ”osanneet” nuorisokulttuurista koodistoa, jolloin heidän oli aktiivisesti näytettävä muille rasistisessa nuorisokulttuurissa jo vahvemmin oleville, että he oppivat ja omaksuvat kulttuurin tapoja. Tytöiltä vaadittiin koodiston näyttämistä vähemmän kuin pojilta, mitä selittää muun muassa se, etteivät tytöt pyrkineet skineiksi tai rokkareiksi yhtä aktiivisesti kuin pojat. Toisaalta on todettava, että tutkittavien oletusarvo *oikean skinin* ja rokkarin sukupuolesta oli jo lähtökohtaisesti poika tai mies (ks. myös Perho 2002). Erityisen tärkeää nuorisokulttuurisen koodiston osaaminen ja sen näyttäminen oli pojille, jotka halusivat saavuttaa oman porukansa ulkopuolisen alakulttuurisen jäsenyyden skinien tai rokkarien ryhmässä. Heille oman nuorisokulttuuriin kuulumisen, kovuuden ja rasismien todistamisen oli oltava näkyvää ja kuuluvaa; eroja oli tehtävä erilaisiksi määritettyihin alakulttuureihin ja näiden edustajiin. Samalla oli osoitettava tuntevansa, tai vähintäänkin tietävänsä, ”oikeita” samanlaisiksi määritettyjen alakulttuurien edustajia. Mitä läheisemmät nuorten suhteet olivat heidän ”oikeina” pitämiinsä rasistisen nuorisokulttuurin sankarihahmoihin, skineihin ja rokkareihin, sitä paremmin heidän piti pystyä osoittamaan, että he tunsivat heidät ja tiesivät heidän rasismia edistävästä tekemisistään. Lisäksi nuorisokulttuuriin pyrkivien oli keskeistä suhtautua skinien ja rokkarien rasismiin ja siihen kytkeytyvään toimintaan positiivisesti sekä itsekin suuntautua osallistumaan niihin. Edellä mainitut olivat tärkeitä alakulttuurisen pääoman lähteitä, joita vaadittiin nuorelta, joka halusi oman nuorisokulttuurinsa rinnalla sisään tiukemmin rajattujen skinien tai rokkarien alakulttuurien jäseneksi. Sarah Thornton (1997; ks. myös Fangen 2001) on kehittänyt alakulttuurisen pääoman idean Pierre Bourdieun kulttuurista pääomaa koskevasta ajattelusta. Alakulttuurinen pääoma antaa muiden silmissä statusta omistajalleen ja vaikuttaa näin

alakulttuurisen toimijan asemaan (Thornton 1997, 202). Tutkimuksessani näen alakulttuurisen pääoman muodostuvan rasistiseen nuorisokulttuuriin kuuluvien keskuudessa, erityisesti suhteessa skineihin ja rokkareihin. Yhteisöllisesti muodostuvaa alakulttuurista pääomaa voi saavuttaa ja siitä voi kilpaillakin muiden kanssa yksilöinä.

Nuorten pyrkiessä sisään nuorisokulttuuriin keskeinen lähtöpiste oli *nuokan porukkaan* kuuluminen. Varsinkin Harjulassa tytöt olivat *nuokan porukkaan* kuulumisestaan poikia vähemmän ”omistavia” eivätkä pitäneet poikien tavoin sitä välittömästi ilmiselvästi omana porukkanaan. Tytöt näkivät *nuokan porukan* poikien määrityksiä laajempina ja vapaampina miljöönä eivätkä myöskään tehneet eroa itseään nuorempia nuorisotalon kävijöitä kohtaan rajusti arvostellen kuten pojat. Tytöt tiedostivat selvästi, että *nuokan porukan* vanhemmista pojista koostuva *jengi* hallitsee ryhmää ja asettuivat ”suosiolla” sivumalle (ks. myös Perho 2002).

Tyttöjen tiedostava suhde nuorisokulttuurista koodistoa kohtaan ikään kuin asetti heidät omille paikoilleen. Näin heidän suhteensa rasistiseen nuorisokulttuuriin pysyi pyrkivänä tai muuttui siitä etäännyväksi – aineistoni tyttöjen kohdalla se ei koskaan muuttunut alakulttuuriseksi jäsenyydeksi. Tytöt määrittivät asemaansa tulkiten sitä poikien asemista käsin (McRobbie & Garber 1991; Hall & Jefferson 1976; Muggleton 2005). Tyttöjen asema näytti pysyvän sellaisena kuin pojat sen näkivät, koska poikien käsitykset hallitsivat nuorisokulttuurisia paikkajakoja, joista vallitsi nuorisokulttuuriseksi koodistoksi vahvistunut yhteisymmärrys. Tyttöille pyrkivä suhde näytti riittävän. Kuvaavaa oli se, että tyttöjen jälkikäteen esittämät arviot omasta aiemmasta kytköksestään rasistiseen nuorisokulttuuriin olivat sitä lievempiä, mitä enemmän niistä oli kulunut aikaa ja mitä enemmän tytöt olivat etäänntyneet nuorisokulttuureista. Tytöt arvioivat jälkikäteen omaa skinikytköstään jopa mollaten ja käyttivät itsestään esimerkiksi ironisoivaa määrittystä *muotiskini*. Tytöt eivät kuvanneet itseään nuorisokulttuurin sisältä, vaan he pikemminkin tiedostivat ja toivat esille etäisyytensä sisäpiiristä. Sisäpiirillä oli muita nuorisokulttuurin jäseniä enemmän alakulttuurista pääomaa ja sen myötä valtaa määrittellä nuorisokulttuurin sisältöä (ks. Fangen 1998; Perho 2005).

Pyrkivää suhdetta voi tulkita myös Mäkelän ja Harjulan erilaisesta nuorisokulttuurisesta ja monikulttuurisesta arjesta käsin: Harjulassa oli enemmän nuoria, jotka olivat suuntautuneet monenlaisiin toisistaan erottuviin nuorisokulttuureihin, Mäkelässä taas heitä oli vähäisesti. Voikin nähdä, että Harjulassa suhde rasistiseen nuorisokulttuuriin oli osa laajaa nuorisokulttuurista valikoimaa, kun taas Mäkelässä nuorten sijoittamiselle nuorisokulttuuriselle areenalle oli tarjolla vähemmän valmiita malleja ja kiinnittymispintoja. Myös eronteot ja rasismien määrittelyt saivat erilaisen ilmiänsä, kun alue oli arkisesti monikulttuurinen kuten Harjula. Näin Mäkelän nuorilla oli jo pyrkivässä suhteessa vähemmän sijoittamisen suuntia, erojen ja yhteisyyksien teon lähteitä kuin Harjulassa. Valintojen suppeus näkyi nuorten yksilöllisissä itsemäärittelyissä, koska Mäkelässä nuorilla ei ollut valmiita malleja varsinkaan erilaisiksi määrittetyistä, joihin olisi ollut helppoa ottaa etäisyyttä. Nuorten määrittelytavat saattoivat tästäkin syystä pysyä Mäkelässä harjulalaisia enemmän oman itsen ympärillä.

Kaikenmaailman jätkät heiluvat skinityyliin pukeutuneina pyrkivässä suhteessa, mutta **saavutetussa suhteessa** nuorisokulttuuriin pojilta oli jo vaadittu tätä enemmän ponnisteluja, näkyvää toimintaa sekä rasistisuuden toteuttamisessa että sen osaamisen osoittamisessa. Pyrkivästä suhteesta saavutettuun suhteeseen pääsy tuli mahdolliseksi yläasteella tai sen jälkeisenä aikana. Skiniksi tai rokkariksi pääsemisen oli vaativalta kaikille, mutta muita helpompaa niille pojille, joilla oli valmiiksi *tuttuja piireissä*. Rokkareiden ja skinien ryhmään, *ydinporukkaan*, eikä sen liepeillekään päässyt ilman ryhmien jäsenten henkilökohtaista tuntemista. Jolleivät pojat tunteneet skinejä tai rokkareita, *ydinporukkaan* pääsy oli ansaittava katukulttuurin taitoja (ks. Hoikkala 1989) ja rasistisuutta osoittaen esimerkiksi tappelemalla. Kuten australialaisskinejä tutkinut David Moore (1994, 67–69) esittää, väkivaltaisella toiminnalla nuori saa ryhmänsä sisällä arvostusta ja mainetta, mikä taas vahvistaa hänen asemaansa skinien ryhmässä. Skini- ja rokkari-ryhmien jäseniä oli tunnettava ollakseen *varsinainen, oikea skini* tai *rokkari*. Autenttisuus ja alakulttuurinen pääoma rakentuivat sitoutumisen ja sen osoittamisen avulla. Alakulttuurisen pääoman rakennusaineet olivat saavutuksia, joita nuori nuorisokulttuurisessa ympäristössä tarvitsi ollakseen muiden tuntema ja arvostama ja muiden yläpuolella ”ansioissaan”. Alakulttuurisen jäsenyyden saavutettuun suhteeseen kyt-

keytyi vahvasti eronteko nuorisokulttuurin osallistujan ja alakulttuurin jäsenen välillä. Jäsenyyden saavuttaneilla pojilla joko oli tai oli ollut aiemmin alakulttuurin jäsenen status, ja sen merkitys pysyi tuoden pojille erityisen aseman skinejä tai rokkareita laajemmassa rasistisessa nuorisokulttuurissa (ks. Fangen 1998; Thornton 1997).

Nuorisokulttuurin keskeisten elementtien – *nuokan porukkaan* kuulumisen, samanlaisten ja erilaisten alakulttuurien välisten suhteiden sekä kovuuden ja rasistisuuden – esille tuominen näkyvästi, niin symbolisesti kuin fyysisestikin, oli olennaista. Nuorisokulttuurisen koodiston vaatimukset täyttyivät ja ylittyivätkin alakulttuurisen pääomaan kasaannuttua skineille ja rokkarille. Alakulttuurisen jäsenyyden saavuttaneet pojat hallitsivat rasistisen ideologian niin että pitivät sitä autenttiseksi (mpa)na verrattuna niihin, *jotka vaan yrittää olla jotain*, tai jotka nähtiin esimerkiksi *pelleskineinä*. He kertoivat olleensa aina rasisteja, ja he olivat myös osoittaneet sen toimimalla aatteen puolesta väkivaltaisissa yhteenotoissa maahanmuuttajien tai vastustamiensa alakulttuuristen ryhmien edustajien kanssa. He jakoivat käsityksen siitä, että ihminen joko on rasisti tai ei, mutta välimuotoja tai ”puolipäiväisyyttä” sen hallitsemisessa ei ole (ks. Muggleton 2000). Heillä oli muita porukkaan kuuluvia enemmän valtaa määrittellä, mikä on oikeanlaista rasismia ja sen ilmaisua niin toiminnallisesti kuin tyyllillisestikin (ks. Fangen 1998). Heidän ei enää tarvinnut jatkuvasti osoittaa muille rasistisuutensa osaamista tai esimerkiksi kovuuttaan, koska he olivat jo lunastaneet paikkansa skinien kavereina tai *skiniporukassa*, eli rasistisesta nuorisokulttuurista käsin katsottuna vielä arvostetummassa kulttuurisessa kontekstissa. Muut nuoret tiesivät suurelta osin heidän taustastaan ja suhtautuivat heidän *maineeseensa* sen mukaisesti. Esimerkiksi hankalissa tilanteessa he uhkailivat muita itseään *kovemmalla* ja maineen hankkineella kaverillaan: *Masa hakkaa sut!*

Saavutetussa suhteessa olevat pojat olivat ”kaiken kokeneita” niin omasta kuin muidenkin mielestä. He puhuivat hurjimmista vaiheistaan imperfektissä. Se aika oli mennyttä ja nyt oli rauhoitettu: oli ollut *pakko rauhottuu*. Tutkimushetkellä saavutetussa suhteessa – tai siitä etäännyvässä suhteessa – olleita saattoivat häiritä edelleen esimerkiksi tappeluista ja niiden korvauksista, *tyhmien juttujen* tekemisestä, seuranneet asiat. Kuitenkin saavutetussa suhteessa olleet pojat korostivat usein, etteivät kadu mitään. Alakulttuurisen jäsenyyden joskus saavuttaneet eivät olleet välttämättä jäsenyydestään etäännyessään luopuneet rasistisesta ajattelutavastaan. He kertoivat, ettei heidän enää tarvinnut näyttää sitä ulospäin, ainakaan niin selvästi kuin aiemmin. Tämäkin kertoo osaltaan siitä, että heidän ideologinen uskottavuutensa muiden silmissä oli jo saavutettu – ja halutessaan heidän oli mahdollista olla osallistumatta esimerkiksi tappeluihin. He kuvasivat omaa asemaansa nuorisokulttuuriin pyrkiville näin: *mut se (kova elämä) opettaa tuommonen...mut tuota, emmie tietysti, niinku sanoin, ei tarviis kyllä ennää kenenkään tehdä, mitä myö ollaan silleen tehty aina jätkien kanssa*.

Mikä sitten teki saavutetussa suhteessa olevista rasistisen nuorisokulttuurin sankarihahmoja, alakulttuurisen pääoman hallitsijoita? Ensinnäkin, nämä pojat olivat olleet *kovia jätkiä* jo pitkään ja osoittaneet kovuuttaan, jolloin muut nuoret tiesivät heidän teoistaan laajasti ja kertoivat (usein nimenomaan) näiden tappelukertomuksista¹². He olivat keränneet alakulttuurista pääomaa myös ilmaistessaan kovuuttaan, ollessaan tekemisissä erilaisten auktoriteettien (kuten opettajien, erityisopettajien, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien) kanssa, ja heillä oli muihin rasistisessa nuorisokulttuurissa oleviin verrattuna enemmän tällaista vertaisryhmien ulkopuolista institutionaalista (tai esimerkiksi perheenjäsenten puuttumisen tuomaa) kokemusta. Toiseksi, jäsenyyden saavuttaneiden kokemukset skinheadeina, rokkareina tai näiden lähipiiriin kuulujina olivat ainutlaatuisia alakulttuurista pääomaa suhteessa muihin nuorisokulttuurissa oleviin. Samoin heidän tyyllillinen, toiminnallinen ja ideologinen osaamisensa oli omaa luokkaansa. Vasta kun nuori pystyi osoittamaan nuorisokulttuurin keskeisiä piirteitä ja olemaan tekemisissä *niiden oikeiden skinien* tai *rokkarien* kanssa, hän oli oikeutettu niin suureen alakulttuuriseen pääomaan, ettei hänen enää tarvinnut pyrkiä tavoittelemaan sitä lisää. Kolmanneksi, tärkeitä alakulttuurisen pääoman lähteitä olivat yhteiset kokemukset, usein legendoiksi nousseet tarinat, jotka perustuivat alakulttuurisen jäsenyyden saavuttaneiden jaettuun kokemusmaailmaan. Yhteisessä toiminnassa skini- tai rokkariyhmässä todentuivat ne suhteet, joilla oli merkitystä rasistisessa nuorisokulttuurissa. Jaetussa kokemusmaailmassa konkretisoituivat suhteet niin kouluun, *nuokan porukkaan*, *kovuuteen*, samanlaisiin ja erilaisiin alakulttuureihin kuin maa-

hanmuuttajiinkin. Näissä suhteissa rakentui käsitys autenttisesta rasistisuudesta, joka oli oikein toteutettuna keskeisin alakulttuurisen pääoman lähde.

Pyrkivässä suhteessa tapahtui yksittäisen nuoren näkökulmasta siirtymä *nuokkarille*, *nuokan porukkaan*, *kovaksi*, vapaa-aikaan suuntautuneeksi; samalla muuttui nuoren ymmärrys nuorisokulttuurin suhteista erilaisiksi ja samanlaisiksi alakulttuureiksi määriteltyihin sekä rasismiin. Tämä oli lähtökohta rasistista nuorisokulttuuria kohti kulkemiselle. Vaikka nuorisokulttuurissa ollessaan yksittäinen nuori oppikin, että nuorisokulttuurisen koodiston mukaan tärkein asia oli jaettu käsitys rasismista, nuorisokulttuuriin pyritäessä pääpaino saattoi olla enemmänkin sosiaalisissa suhteissa ja kovuudessa. Saavutettu suhde oli sen sijaan vahvasti alakulttuurikytköksen ja rasismiin sävyttämää. Lähes kaikki muu elämäntavassa liittyi siihen esimerkiksi koulunkäynnin ongelmista ongelmiin poliisin kanssa.

Etääntyvässä suhteessa nuorisokulttuuriin nuoret korostivat yksilöllisyyttään erottautumalla rasistisen nuorisokulttuurin elementeistä. Esimerkiksi tyttö, joka oli ottamassa etäisyyttä nuorisokulttuuriinsa ja seurusteli maahanmuuttajataustaisen pojan kanssa, kertoi, ettei hänellä enää ole juuri mitään yhteistä entisten kavereidensa kanssa. Toisaalta eräs etääntyvässä suhteessa olevista pojista oli kriittinen aiempaa rasistisuuttaan ja rasismiin liittyvää väkivaltaa kohtaan, mutta samalla hän oli edelleen jonkin verran tekemisissä skiniryhmän jäsenten kanssa.

Rasistisessa nuorisokulttuurissa oli mahdollista pysyä osallistujana, vaikka tavoitteena ei olisikaan kiinnittyä vahvemmin vaativaan alakulttuurijäsenyyteen (ks. myös Perho 2005). Nuorisokulttuuri mahdollisti erilaiset osallistumisen tavat, mutta asetti myös niiden mukaiset rajat ja vaatimukset osallistujilleen. Alakulttuurinen pääoma toteutui yksilötasolla, mutta määrittyi kollektiivisesti. Pyrkivässä suhteessa oleville osallistujille vaatimukset nuorisokulttuurisen koodiston hallitsemisesta olivat väljemmät, jos se oli nuoren itsensä riittäväksi näkemä osallistumisen tapa. Näin ollen nuoret saattoivat olla pyrkivässä suhteessa ilman aktiivista suuntautumista saavutettuun suhteeseen nuorisokulttuuriinsa.

Jaana Lähteenmaan (1991; 2000) erottelu nuorisokulttuuriin satsaamisen ja sitoutumisen välillä on tässä yhteydessä osuva. Voidaan kärjistäen todeta, että pyrkivästä suhteesta edetäkseen nuorten oli panostettava kaikkensa – sekä satsattava että sitouduttava. Nuorisokulttuuriin sisälle päästäkseen nuorelta voidaan edellyttää sitä, että hän viettää porukan kanssa aikaa, tutustuu uusiin samanlaisiin alakulttuureihin kuuluviin ja käyttää rahat oman tyylin muuttamiseen skinien tai rokkarien tyyliksi. Myös etääntyvä suhde nuorisokulttuuriin loi eri tavoin väljyyttä tai tiukkuutta ja perustui nuoren aiempaan positioon nuorisokulttuurissa tai sen piirissä hyväksytyissä alakulttuureissa. Pyrkivästä etääntyvään suhteeseen siirtyvälle tytölle tai pojalle eronteot entiseen saattoivat olla nopeita, äkkinäiseltäkin vaikuttavia tekoja ja luopumista, kun taas saavutetusta etääntyvään suhteeseen siirtyvälle pojalle alakulttuurisesta pääomasta ei ollut mahdollista luopua ilman aiemman vertaisryhmän, *skiniporukan*, ymmärrystä pojan yksilöllisestä tilanteesta ja sen muutoksesta. Etääntyminen saattoi olla vaikeaa yksittäisen nuoren näkökulmasta, vaikka irtioton jälkeen nuoret saattoivat tokaista aiemmasta skiniydestään: *kaikkee pitää kokeilla*.

Dialogisuus aineistonkeruun tilana

Palaan aineistonkeruuni peruskysymyksiin ja tekemiini valintoihin. Miksi olen haastatellut nuoria etnografisesti tutkiessani rasistista nuorisokulttuuria? Ja edelleen, miksi olen kuvannut erilaisia suhteita nuorisokulttuuriin enkä esittänyt esimerkiksi nuorten elämäkertoja tai koostetta nuorten elämästä yhtenäisenä pakettina, jossa nuorisokulttuurilla on oma paikkansa? Perustelen menetelmällisiä ja tulkinnallisia valintojani kuvaamalla haasteelliseksi osoittautunutta pyrkimystäni tarkastella dialogisesti nuorten rasistista kulttuuria sekä kollektiivisena että yksilöllisenä ilmiönä. Kollektiivisuutta kuvatessani tarkasteluni kohteena on nuorisokulttuurinen taso, yksilöllisyyden tarkastelussa näkökulmani taas kiinnittyy yksittäisten nuorten hahmotustapoihin suhteessa yhteiseen nuorisokulttuuriseen koodistoon. Pyrin laajentamaan ja täydentämään tietoa ja käsityksiä rasistisessa nuorisokulttuurissa jaetuista piirteistä tuomalla esiin erilaisia nuorten tapoja

elää suhteessa nuorisokulttuuriinsa. Etnografiset haastattelut avaavat moniulotteisen näköalan nuorisokulttuurin käsittämiseksi ja ymmärtämiseksi: haastatteluiden avulla voi säilyttää pitkäkestoisen suhteen kenttään ja sen ihmisiin sekä ymmärtää lyhytkestoista aineistonkeruuta paremmin tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä.

Nuorten yksilölliset hahmottamistavat ja heidän edeltävät elämänvaiheensa prosessina, jossa he sijoittavat itseään rasistiseen nuorisokulttuuriin, antaa laajan perspektiivin tutkijan tulkinnoille. Nuorten yksilölliset hahmottamistavat eivät kuitenkaan ole erillisiä vaan suhteutuvat nuorisokulttuurissa jaettuihin piirteisiin. Tästä oivallisena esimerkkinä on nuorisokulttuurissa jaettu käsitys kovuudesta, *kovanaamana* olosta, ja siihen sisältyvästä kollektiivisesta koodista, jonka varassa tuotetaan katukulttuuria (termi Hoikkalan 1989), sen ilmaisuja ja kulttuuria itseään joko reaalisesti tai kuvitteellisesti. Tämän tyyppinen kulttuurinen asennoituminen (ks. Hoikkala 1989) luo tietynlaiset raamit toiminnalle, joka ei ole pelkästään hyväksyttyä vaan myös arvostettua nuorisokulttuurissa.

Olen päätenyt suhdetyyppien rakentamiseen sekä eettisistä että tutkimusintresseihin liittyvistä syistä. Esimerkiksi nuorten elämäkertojen analyysi kokonaisuudessaan suhteessa rasistiseen nuorisokulttuuriin olisi ollut kiinnostavaa, mutta mahdotonta jo siksi, etten olisi voinut taata tutkittavieni anonymiteettia, jos olisin kuvannut heidän elämänhistorioitaan tarkempina kokonaisuuksina (ks. myös Lähteenmaa 1999).

Nuorena vankilaan joutuneita elämäkerrallisesti tutkineen Margit Kyngäksen (2000, 225) tavoin olen joutunut toteamaan, että nuorten koko elämän tarkastelusta kaikkine vaiheineen ja sattumuksineen on vaikea löytää ne keskeisimmät ja parhaiten koko aineistoa kuvaavat asiat. Nuorten elämät ovat ainutkertaisia eivätkä ”käänteiltään” samanlaisia, eli elämäkertaa kuvaavaa tyyppittelyä varten olisi pitänyt rakentaa (malli)tarinoita yhtä monta kuin on tutkittaviakin.

Haasteeksi nousi myös etnografisen haastattelumenetelmän (ja jatkuvan kentällä oloni) tuottama laaja aineisto, joka kurottautuu moniin eri teemoihin. Aineistolla voisi vastata moniin muihinkin kuin nuorten rasistiseen kulttuuriin liittyviin kysymyksiin, ja sen haltuunotto ja tutkimuskysymyksissä pitäytyminen on ollut haastava tehtävä. Kuten Heyl (2002, 376) on todennut, tämän tyyppisessä aineistonkeruussa tutkijan voi olla vaikeaa nähdä, kuinka koko kerätty aineisto kaikessa laajuudessaan liittyy (enää) alkuperäisiin tutkimuksen kysymyksenasetteluihin. Olen pyrkinyt vastaamaan edellä kuvaamiini haasteisiin keskittymällä koko aineistosta löytämiini rasistisen nuorisokulttuurin keskeisiin piirteisiin myös tarkennetussa elämäkertahaastatteluaineiston tulkinnassa.

Ajattelen niin, että mitä useampi ääni, sitä hienosyisempiä ovat näkökulmani nuorisokulttuuriin. Tulkitsen etnografisen haastatteluaineiston kertovan jotain tilannesidonnaista nuorten käsityksistä ja heidän elämästään, mutta samalla myös jotain niistä (laajemminkin jaetuista) kulttuurisista tulkintamalleista, joihin he puhujina kiinnittyvät tai haluavat kiinnittyä (ks. Suurpää 2002, 26–27). Lähtökohtanani on, että nuorten puhe ei ole ”siellä ulkona” olevien tapahtumien, arvojen, asenteiden ja mielipiteiden neutraali välittäjä vaan enemmänkin väylä, jonka kautta sosiaaliset teot osaltaan toteutuvat (Widdicombe & Wooffitt 1995, 1–2). En kuitenkaan näe puheen roolia näin totaalisenä, eli teot eivät mielestäni toteudu vain puheessa: on olemassa myös sosiaalinen todellisuus, jossa ne toteutuvat (ks. Suurpää 2002). Ymmärrän ryhmä- ja yksilöhaastatteluissa sekä keskusteluissa tuottamamme tekstit toistensa kanssa dialogisessa suhteessa niin, että yksilölliset kannanotot sisältävät jotain jaettua, mutta samalla kollektiiviset ilmaisut sisältävät jotain yksilöllistä ja elämänhistoriallista.

Haastattelujeni tukena oli yhteinen arki, jota nuorten kanssa jaoimme nuorisotalolla. Voikin nähdä, että nuoret eivät puhuneet minulle kuin ulkopuoliselle, vaan he kertoivat asioista niiden oikeilla nimillä (ks. Hoikkala 1989, 19) viitaten suoraan erityistapauksiin sekä ihmisiin, tilanteisiin ja tapahtumiin, jotka olivat sekä tärkeitä nuorille että tuttuja heille ja minulle (ks. myös Tolonen 2001, 48). Näiden viittausten avulla moni asia asettui selkeämmin paikoilleen. Olisin tuskin tavoittanut rasistiseen nuorisokulttuuriin kuuluvia nuoria, jollen olisi ollut valmis viettämään aikaa heidän kanssaan, osallistumaan heidän arkeensa. Saavutin keskusteluyhteyden tutkittavieni kanssa, osoittauduin heidän luottamuksensa arvoiseksi ja heidän elämästään kiinnostuneeksi usein vasta sen jälkeen, kun olin viettänyt nuorten kanssa paljon aikaa heille tärkeissä paikoissa: nuorisotalolla, sen edustalla tai esimerkiksi ostoskeskuksella. Nuoret avasivat minulle myös monia arkeen liittyviä asioita, joita emme olleet kokeneet yhdessä.

SP: Joo, no mitä mieltä sie oot tuota, mie en muista, no oli tästä varmaan kyllä viimeksi (ryhmähaastattelussa SP) puhetta, niin tuota, et ku sie sanoit, että täällä pääosa ei niinkun pidä näistä maahanmuuttajista... (Oskari: Niin.) niin näkisit sie, että täällä on tämmönen joku yhtenäinen porukka, joka ajattelee samalla tavalla?

Oskari: No, se on tossa mikä on tossa ostarilla tuo porukka...ni niil on samanlainen ajatusmaailma.

SP: Joo, onks se sit ihan minkäikäisiä tai -

Oskari: -No siinä -

SP: - Onko siinä mittään semmosta?

Oskari: Siinä on, että on aika paljo vanhempia ja nuorempia.

SP: Et on näitä yläasteikäisiä?

Oskari: Niin, et sitte on -

SP: - Ja vanhempia... voit sie sanna, et se on joku tämmönen tietty porukka vai onko ne niinku (naurahtaa) ketä tahansa tai silleen?

Oskari: No, siinä on tämmönen tietty porukka, mikä on.

SP: Niin, että se on täältä nuorisotalolta... (Oskari: Niin.) niinku porukkaa?

Oskari: Mmm.

SP: Joo, no voisko sitä porukkaa siun mielestä sanoa vaikka esimerkiksi tälleen niinku, että ne on rasistisia nuoria tai rasistisia ihmisiä tai?

Oskari: No, vois sanna.

SP: Joo...no kuulut sie ite niinku siihen siihen porukkaan?

Oskari: Kuulun. (Yksilöhaastattelu O=16 vuotta, Harjula)

Suomessa uuden ja vähäisesti – jos lainkaan – tutkitun ilmiön, skinikulttuurin, ympärillä olevan nuorisokulttuurin tutkimuksella ei ole juurikaan ollut valmiita tulkintamalleja. Merkittävä apu tulkinnassa onkin ollut yhteistyö nuorisokulttuurin asiantuntijoiden eli nuorten kanssa. Heyl (2002, 376) toteaa, että etnografisissa haastatteluissa tutkittavat voidaan ottaa mukaan tulkintaprosessiin tarkentavia seurantakysymyksiä esittämällä tai tuomalla haastatteluihin (ja tutkimukseni tapauksessa muihinkin keskusteluihin) tutkijan tulkin-toja ja pyytämällä tutkittavilta kommentteja niihin.

Pyrin hyödyntämään pitkää ja intensiivistä kenttävaiheittani sekä luottamukseen perustuvia suhteita tutkiini nuoriin edellä mainituin tavoin; toin tekemiäni alustavia havaintoja ja tulkintoja nuorten kanssa pohdittaviksi, testattaviksi¹³. Aika ajoin keskustelimme näistä paljonkin, ja joskus nuoret kiinnostuivat kehittelemään tulkintojani, joskus he haastoivat niitä tai korjasivat niiden sisältöä. Toisinaan nuorten toteamukset, kuten *voihan se niinkin olla tai empä oo tollasen pohtimisella yöuniani menettäny*, jäivät näiden keskustelujen anniksi. Jotkut nuorista olivat kiinnostuneita keskustelemaan tulkinnoista, jotkut – kuten Oskari – taas eivät olleet juurikaan innostuneita pohdiskelemaan niitä laajemmin. Moni tutkimukseni pojista oli Oskarin tapaan vähäpuheinen, keskustelu ei ollut ”heidän juttunsa”, ja kuten esimerkiksi edellisessä lainauksessa näkyy, olen itse poikaa enemmän ja sisällöllisemmin äänessä. Varsinkin poikien käsitykset omasta nuorisokulttuuristaan kumuloituivat poikien kanssa käymissäni jatkuvissa keskusteluissa sekä heidän arjessaan mukana ollessani. Pidän jatkuvaa keskusteluyhteyttä, joka sisälsi molemminpuolista mielipiteiden kyseenalaistamista; se muodostui tärkeäksi, joskus ainoaksi tiedon välittymisen tavaksi nimenomaan vähäpuheisten nuorten kanssa. Mitä paremmin tutustuimme toisiimme, sitä enemmän hiljaisetkin pojat puhuivat itsestään ja nuorisokulttuuristaan – osa loppujen lopuksi paljonkin. Samoin tytöt pohdiskelivat näitä asioita mielellään, poikia useammin vuolaastikin. Tutkimieni nuorten ja minun yhteisen tulkinnan tuloksena on syntynyt käsitys rasistisen nuorisokulttuurin olemassaolosta tutkimieni nuorisotalojen, *nuokan porukoiden*, keskuudessa. Tämä olikin yksi keskeisimpiä aiheitamme näissä keskusteluissa.

(Puhetta Harjulan nuorisotalolla järjestetystä monikulttuurisesta toiminnasta.)

Santeri: No, emmie oikeen...se on välillä vähä mennee yli...ku saatana, kurdien kuvia ollu koko ajan täällä seinillä (viittaa valokuviiin monikulttuurista tapahtumista nuorisotalon seinillä), että...se juttu mitä näillä seinillääki onhan se niinku muuttamat ookoo, mut ku sitä yleistetään joka paikkaan lyyvvään, ei rasistii, ei rasistii vittu, siitähän se just lähtee liikenteseen, ku ruppee hermot menemmään, ku näkyy joka kohassa...eikö sitä samalla tavalla voi niinku ilman sitäki...että puhuu ja jutella, eikä niinku työntää sitä, et ei rasistii, eiii tänne vittu paska (hyvin kiihtyneesti)...samalla tavallahan nää on... täälläkkii...tai niinku täällä, ei nyt vaan täällä vaan ylipäätäsä niinku tuolleen...(SP: Niin.) se on niinku pikkusen

ylimainostettuu tuo.

(...)

SP: No, mitä mieltä sie oot yleensä ihan niinku tämmösistä, no vaikka mitä myö ollaan siun kanssa tehty... (Santeri: Mmm.) juteltu näistä (monikulttuurisuus)asioista, ni mitä mieltä sie oot semmosesta niinku?

Santeri: No, mie sitä just niinku sanoin tuossa, et tälleen on hyvä keskustella, eikä niinku saatana joka paikkaan lyyvä jottain.

SP: Joo, et sie niinku mieluummin keskustelisit niistä niistä, mitä sie siitä aattelet ja -

Santeri: Niin... jokaisella niinku saapi saa olla niinku oma mielipide joka asiaan... (SP: Niin.) se on vaan siinä, et vittu ite sanot, 'vittu saatanan nekrupelle', ni däädää (matkii "valittamista", huudon alkamista), vittu hirvee huuto on... (...) mut siitähän se keskustelu lähtee niinku, et eikä niinku ruveta lyömään saatana, lippuu ja lappuu seinille.

(...)

Santeri: Sillonki katoin, ku ne saatana pistivät (kuvat seinälle), nehän varmasti (...) nostattaa saatana varmasti niskakarvat pystyyn saatana nekkii on saatana nuokan seinät täynnä.

SP: No, oisko siusta niinku mitä muita semmosia keinoja, jos nyt niinku vaikka aatellaan, et tuo keskustelu on siun mielestä ihan ihan... (Santeri: Mmm.) ookoo ni tuota, tai meneekö esimerkiks se keskustelu joskus siun mielestä niinku joskus niinku yli?

Santeri: Menee menee, sehän on selvä, menee tottakai, se menee aina.

SP: Joo... onks se sitte niinku oisko siun mielestä niinku hyvä, et se jossain vaiheessa lopettas vai?

(...)

Santeri: Niin se on niinku, se mennee aina sit yli, ku on kaks eri mielipidettä... (SP: Niin.) ni sehän niinku, että pittää niin pitkään kiistellä, että niinku ite voittaa, siinä sit toisella osapuolella aina palaa hermot. (SP: Joo.) Se menee sit johonki... se on niinku kaikkein paras, et on silleen niinku on yks oppi niillä asioilla... (SP: Joo.) silleen ovelasti, järkevästi.

SP: Joo, no oot sie sitä mieltä, et voisko noista tai voiko noista keskusteluista niinku kuitenkin saaha jotaki niinku, vaikka nyt ei niinku (naurahtaa) vaikka ei oiskaan sit ihan samaa mieltä, ku se toinen, ni voiko niistä niinku saaha jotaki, jota... (Santeri: Niin no -) voi sitte niinku miettii itekseen?

Santeri: Se on, niin on se hyvä, että niinku pitää vaan ajatella, et se on hänen mielipide ja tää on minun mielipide.

SP: Mut saako niinku niistä ikinä se toinen siun mielestä mittään niistä niinku, vaikka niinku mie siun jutuista tai sie miun jutuista (naurahtaa) tai silleen?

Santeri: Kyllähän niistä aina on, varmasti on paljonki.

SP: Et jääkö siitä niinku jottain päähän?

Santeri: Niin, että varmaan... kyllähän sitä just sen jälkeen saattaa olla, että paskan marjat saatana tai jottain tuolleen. (SP: Joo.) Mutta kyllä ne on ihan vartenotettavia asioita jotkut.

SP: Joo joo... että silleen tarkotin vaan sitä, että onko täysin niinku ajanhaaskausta (naurahtaa) vai eikö ne oo?

Santeri: Niin... ei ei, siis ihan ne on, se vaan että mielipide on mielipide.

SP: Joo, siitä voi sitte aina keskustella.

Santeri: Niin. (Yksilöhaastattelu, S=19, Harjula)

Etnografiset haastattelut ja muut keskustelut nuorten kanssa avasivat näkökulmia myös Exit-projektin rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Santerin ja joidenkin muiden nuorten kanssa keskustelimme paljonki siitä, miten he tulkitsivat projektissa tehdyn monikulttuurisuuden ja rasisminvastaisuuden "tuomisen" keskeiseksi nuorisotyön sisällöksi: mikä nähtiin toimivana ja hyvänä menetelmänä heidän ja aikuistoimijoiden eroavien mielipiteiden ja heidän mielipiteisiinsä vaikuttamisen suhteen, mikä taas huonona ratkaisuna. Myös nämä keskustelut avasivat näköaloja rasistiseen nuorisokulttuuriin kuuluvien nuorten jaettuihin ja yksilöllisempiin mielipiteisiin ja käsityksiin.

Etnografisen haastattelun merkitys nuorisokulttuuritutkimuksessa

Mikä sitten on tutkijan suhde tutkittavaan tiedontuottamisen prosessissa? Yksinkertaisimmillaan ymmärrettynä voi sanoa, että tutkijana olen ollut mukana tutkittavieni arjessa, mutta heistä erillisissä ja moninai-sissa rooleissa. Tutkijan paikan ja suhteen tutkimusaineistoon voi Kyösti Raunion (1999, 88–89) tekemän sijoittamisen tavoin nähdä dualismin ja dialogin vastakkainasetteluna. Dualistinen epistemologia näkee tutkijan ja tutkimuskohteen toisistaan selvärajaisesti erillisinä ja edellyttää tutkijan ulkokohtaista, etäistä ja riippumatonta suhdetta tutkimuskohteeseen. Dialoginen näkökulma sen sijaan asettaa tutkijan ja tutkimus-

kohteen samalle kartalle jakamaan saman sosiaalisen todellisuuden, joka saa tulkintansa eri osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa (mt. Suurpää 2002, 30). Dialogisuus ja aineistolähtöisyys ovat tutkimukseni vahvasti mukana, mutta en voi väittää niitä ainoiksi tulkintaa ohjaaviksi tekijöiksi. En siis ole tehnyt tulkintaa induktiivisesti ja pitäytynyt vain tutkimieni nuorten käyttämissä käsitteissä ja luokitteluisissa, vaan tutkimusasetelmassa on tilaa myös teoreettisempien ja nuorten kannalta ulkopuolisten käsitteiden tarkastelulle (ks. Raunio 1999, 303–308; Suurpää 2002, 31). Tutkijana olen kuitenkin tuonut (oman tieteenalani lähestymistapojen ohella) erityisesti nuorisokulttuureihin liittyvän kiinnostuksen tutkimukseni käsitteistöön, ja tämä näkyy sen kysymyksenasetteluissa ja haastatteluissa (ks. Heyl 2002, 371). Näillä rajoituksilla toteuttamani aineistolähtöisyys on keskeinen myös siksi, että vähäinen (rasististen ja muiden) nuorisokulttuurien tieto Suomessa asettaa tutkimukselleni haasteita ja uuden luomisen painattakin.

Pyrin tutkimuksessani muodostamaan rasistisesta nuorisokulttuurista kollektiivisen käsityksen ohella yksilöiden näkökulmaa koskevaa tulkintaa. Tämän käsityksen muodostumisessa parhaita asiantuntijoita olivat arkeaan ja käsityksiään kanssani jakaneet nuoret. Kuva nuorisokulttuurista ei ole yleistettävissä tutkittavieni ulkopuolelle sellaisenaan, eikä se ole tutkimassani kollektiivissa yhtenäinen – eikä voisi olla – koska sitä ovat olleet rakentamassa monenlaisista eri positioista nuorisokulttuuriaan tarkastelevat nuoret. Kentällä ja haastatteluissa kerrotut tarinat, näkökulmat ja kannanotot muodostavat kaikki ”osittaisia totuuksia” (ks. Tolonen 2001, 48), ja näistä olen muodostanut kuvaa joensuulaisesta rasistisesta nuorisokulttuurista. Olen tutkinut ja ollut tekemisissä nuorten kanssa, jotka ovat olleet niin rasistisen nuorisokulttuurin keskellä kuin sen laidoillakin. Olen toiminut Tarja Tolosen (2001, 47) sanoja lainaten siten että ”saman yhteisön eri jäsenten tarinoiden kuunteleminen sai tulkinnat törmäämään toistensa kanssa ja toi työhöni samalla analyttistä etäisyyttä”¹⁴. Ideanani on ollut tavoittaa tutkittavien muodostaman kollektiivin erilaisia elämäntapoja – ei esimerkiksi vain skinheadien tapoja elää elämäänsä.

Päätelmiä: yksilöllisiä ja yhteisöllisiä ryhmään kuulumisia

Kollektiivinen käsitys nuorisokulttuurista on hahmottunut nuorten yhtenäisestä puhe- ja toimintavasta, erilaisista jaetuista heille tärkeistä asioista. Nuorten itsemäärittely rasisteiksi oli pääosalle nuorista selkeää. Kuten Leena Suurpää (1996) osuvasti esittää, tätä voi tulkita osoituksena yksilöllisenä pysymisestä. Nuoret osoittivat monin tavoin – myös suoraan näin sanoen – että he eivät halunneet kuulua itselleen jäykkinä ja selvärajaisina näyttäytyviin ryhmiin, jengeihin tai alakulttuureihin vaan pitää oman suhteen määrittelyn itsellään. Nuoret esittivät rasistisuutensa ensisijaisesti aina vallinneena luonteenpiirteensä eivätkä alakulttuurisesti keskeisenä tunnuspiirteensä ja (muihinkin) sitovana aatteena. Tässä näkökulmasta katsottuna he toimivat niin sanotulle post-alakulttuuriselle suuntaukselle ominaisen käsityksen mukaan yksilöllisesti eli asettivat yksilön kollektiivin edelle (ks. Muggleton 2000).

Nuorilla oli läheinen suhde rasistisiin alakulttuureihin, skineihin ja rokkareihin – joko todellinen tai symbolinen – ja osa nuorista oli ollut mukana näissä alakulttuureissa. Tästä huolimatta pääosa nuorista teki selvän eron omakohtaiseen skiniyteen tai rokkariuteen ja piti näin välimatkaa tiukoiksi määrittyviin alakulttuuriin jäsenyyksiin. Tekemiini suhdetyyppeihin suhteuttaen voi sanoa, että pyrkivässä suhteessa olevat nuoret pysyivät tiukimmiksi tulkitsemiaan alakulttuureja väljemmässä nuorisokulttuurisessa miljöössä. Nuorten jokseenkin selkeään itsemäärittelyyn verrattuna he nimesivät nuorisokulttuurin ryhmämuodostelmansa häilyvämmiin, ja sen kriteerit olivat näin vaikeammin tavoitettavissa. Tätä voi tulkita myös yksilöllisen nostamisena yhteisöllisen yli: kaverit ja ympäröivä porukka olivat nuorille tärkeitä, mutta porukan tarkempi ja sitovampi määrittely ei ollut kaikessa tavallisuudessaan helppoa. Jaana Lähteenmaan (1991) sukkuloinniksi nimeämä, nuorten samanaikaista moniin ryhmiin kuuluvuutta ja kuulumisen keveyttä ilmaiseva käsite sen sijaan ei kuvaa tutkimiani nuoria. Tutkimani rasistinen nuorisokulttuuri sulki ulos keveyden siinä mielessä, että nuoret eivät voineet olla mukana sellaisissa ryhmissä, joita heidän nuorisokulttuurinsa ei hyväksynyt. Tutkimukseni nuoret edustivat sen sijaan monenlaisia suhteita nuorisokulttuuriinsa: pysyvyyttä, rinnalla oloa hieman kauempaa, pois suuntautumista ja näiden välimaastoja.

Ryhmässä tehdyt etnografiset haastattelut avasivat yhteisen, paikka paikoin hyvinkin yksiaänisen näkökulman nuorisokulttuuriin. Ryhmähaastattelut olivat itsessään sosiaalisia tilanteita, joissa nuoret muodostivat yhtenäistä kuvaa nuorisokulttuuristaan, olivat samaa mieltä nuorisokulttuurinsa keskeisistä asioista. Tämä tuli korostuneesti esille erityisesti poikien ryhmähaastatteluissa, joissa näkyivät käsitykset siitä, ”mitä kovempi, sitä parempi” ja ”mitä rasisempi, sitä kovempi ja parempi”. Tällaiset käsitykset olivat osa alakulttuurisen pääoman muodostumista. Ryhmähaastattelut olivatkin yksi arena, jolla nuoret voivat tuoda esille ja osoittaa omaan paikkaansa ja nuorisokulttuurista varantoaan. Nuorten kanssa kahden kesken tehdyt haastattelut näyttivät antavan heille enemmän tilaa pohtia omaa suhdettaan nuorisokulttuuriin ilman muiden jo läsnäolollaan asettamia paineita jatkuvasta alakulttuurisen pääoman esille tuomisesta. Samoin tyttöjen rooli olisi todennäköisesti jäänyt vaille tarkempaa huomiota, jos en olisi haastatellut tyttöjä myös yksilöllisesti ja kuullut heidän poikien kannanotoista eriäviä kantojaan nuorisokulttuuristaan. Ilman yksilöhaastatteluja ja jatkuvaa nuorten kanssa oloa nuorten yksilölliset suhteet – ja niiden osittainen keskinäinen samankaltaisuus – olisivat saattaneet jäädä nuorisokulttuurisen yhteisyyden alle.

Käsitykseni mukaan etnografisen haastattelumenetelmän anti on nuorisokulttuurisen moniäänisyyden esille tuomisessa: menetelmän avulla voi tavoittaa yhteisyyksien lisäksi nuorten omakohtaisia käsityksiä, kokemuksia ja paikkaa, mikä avaa moninaiset näkökulmat nuorisokulttuuriin. Nuoret toivat esille yksin ja yhdessä – haastattelujen rinnalla jatkuvissa arkisissa keskusteluissa – käsityksiään nuorisokulttuurisesta kuulumisestaan, ajattelustaan, toiminnastaan ja tyylistään eli niistä merkityksistä, joita he yksilöinä antoivat nuorisokulttuurissa toimimiselleen. Yksilöt ja ryhmät muodostivat näin yhdessä ja erikseen omanlaisiaan suhteita nuorisokulttuureihin. Tämän arkisen todellisuuden ja siitä tehtyjen tutkittavien ja tutkijan tulkintojen peilauspinnoista nousee menetelmän anti nuorisokulttuurin tarkastelulle.

Rasistinen nuorisokulttuuri ei muodostunut keskenään samanlaisista ja samantaustaisista nuorista, puhumattakaan samasta luokkataustasta (ks. Ehrnrooth 1988; Hoikkala 1989; Lähteenmaa 1991; 2000). Nuoret eivät suhtautuneet nuorisokulttuureihin yhdenmukaisesti eivätkä panostaneet niihin samalla tavoin. Erilaisten nuorten näkökulmia kuunneltuani ja nuorten kanssa keskusteltuani on avautunut nuorisokulttuurinen maisema, jossa on erilaisia painotuksia: lähestymistä, pysymistä, etäännyttämistä ja näiden monenlaista välimaastoa. Jokainen tutkimus on aineistojensa summa¹⁵. Tutkimuksessani kaikki aineistotyytit (ryhmähaastattelut, elämäkertahaastattelut ja osallistuva havainnointi) ja kentällä vietetty pitkä aika täydensivät tulkintavaiheessa toisiaan. Niiden muodostama kokonaisuus kertoo jotain vuosituhannen vaihteen rasistisesta nuorisokulttuurista Joensuussa.

Viitteet

1. Kaikki tekstissä käyttämäni tutkittavien nimet ovat peitenimiä. Haastattelulainauksissa mainitsen taustatietona heidän ikänsä. Olen litteroinut haastattelut sanatarkasti, mutta havainnointimuistutuksia olen siistinyt artikkelin lainauksia varten. Aineistolainauksissa olen käyttänyt – merkkiä kuvaamaan keskeyttämistä ja ...-merkkiä kuvaamaan taukoa. Tekstissä olevat aineistolainaukset (kuten nuorten käyttämät termit) olen kirjoittanut kursivoilla.
2. Haastatteluaineistoni koostuu kolmesta temaatillisesta ryhmähaastattelusta yhteensä 14 nuoren kanssa (kahdessa oli kolme ja yhdessä kahdeksan nuorta) ja 17 elämäkerrallisesta yksilöhaastattelusta, joista kaksi tein kahden nuoren parihaastatteluna, muut yksilöhaastatteluina (yhteensä 19 nuorta). Nuoret pyysivät itse parihaastattelua yksilöhaastattelun sijaan, ja molemmissa tapauksissa he olivat hyviä kavereita keskenään. Tutkimukseni aikana haastatellut tytöt ja pojat olivat iältään 13–19-vuotiaita. Tämän lisäksi olin kenttäjaksoni aikana tekemisissä useiden kymmenien muiden nuorten kanssa kahdella nuorisotalolla.
3. Exit-projektin tarkoituksena oli kehittää monikulttuurisen ja rasisminvastaisen nuorisotyön muotoja hyödyntämällä eri tahojen ammattitaitoa yhteistyössä. Konkreettisesti projekti pyrki lisäämään suomalais- ja maahanmuuttajanuorten välistä kanssakäymistä ja vähentämään rasismia joensuulaisnuorten keskuudessa. Toimin projektissa tutkijana sen kolmen ensimmäisen vuoden ajan. Toimintani keskittyi pääasiassa rasisiksi itsensä määrittävien nuorten kanssa toimimiseen ja niin sanottuun ennaltaehkäisevään nuorisotyöhön kahdella nuorisotalolla sekä osittain myös nuorisotalon ja koulun yhteistyössä. (Ks. Harinen, Keskiälo & Perho; 2001a; 2001b; tutkijan positioista projektissa ks. Keskiälo & Perho 2002.)
4. Toisaalta on tietenkin sanottava, että viime kädessä käsitykseni rasisesta nuorisokulttuurista ja sen keskeisistä piirteistä on

- oman tulkintani tulosta; kuten muun muassa Tommi Hoikkala (1989, 18) on tuonut esille, aineistosta ei itsestään nouse mitään, vaan tutkija nostaa siitä esille jotain.
5. Leevin esittämän varmistuksen kavereiden rasistisuudesta voi nähdä kiusoittelevana siksi, että toin kenttäjaksoni aikana nuorisotyötä ja tutkimustani tehdessäni nuorisotalon nuorille selvästi esille antirasistisen asenteeni ja työni päämäärät heidän asenteidensa kyseenalaistamisessa. Leevi vastasi tässä tilanteessa omalla tavallaan. Monenlaista provosointia ja keskusteluun kutsumista harjoittivat myös useat muut nuoret nuorisotalojen arjessa.
 6. Toimintatutkimukseen kuuluu olennaisena osana sosiaalisen todellisuuden ymmärtäminen, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Yksinkertaistetusti, Exit-projektin näkökulmasta pyrin ymmärtämään nuorten rasismia tutkimuksessani, jotta siihen pystyttäisiin vaikuttamaan. Arja Kuulan (1999,11) mukaan olennaista toimintatutkimuksessa onkin ”paitsi tuottaa uutta tietoa myös pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asiointilojen muutokseen edistämällä ja parantamalla niitä tavalla tai toisella”. Haluan kuitenkin korostaa, että omien mielipiteideni kertomisen ja vastavuoroinen asioista kertomisen idea ei kytkeytynyt ainoastaan rooliini toimintatutkijana ja tähän liittyvään nuorisotyön tekemiseen vaan myös tärkeänä pitämäni rehellisyyteen tutkittavia kohtaan. Exit-projektin kautta tämä rehellisyys suhteessa nuorisotyön ja samalla myös väitöskirjatutkimukseni tekemiseen tuli näkyvämmäksi kuin ilman toimintatutkimuksellista intentiotani. (Ks. Soudon artikkeli tässä julkaisussa.)
 7. Rasistisuus nuorten keskuudessa vallitsevana suhtautumistapana näkyi myös Harjulaksi kutsumani alueen peruskoulun 7.–9.-luokilla (ks. Soudon artikkeli tässä julkaisussa sekä Keskisalo 2003).
 8. Stuart Hall (1992, 301) on osoittanut, että rasismista olisi osuvampaa puhua monikkomuotoisena, koska rasistit ilmenevät aina tietyssä historiallisessa, kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tutkimuksessani käytän – ehkä harhaanjohtavasti – yksikkömuotoa siksi, että korostan tutkimani nuorisokulttuurin nuorten keskuudessa vallitsevan rasistisuuden samanlaisuutta.
 9. Skinheadien negatiivinen maine on Joensuussa vahva ja yleisesti 1990-luvun alkupuolelta esillä ollut asia. Pienessä kaupungissa leimautuminen on hyvin konkreettista, ja skiniksi leimatulle sekä hänen lähiympäristölleen se voi olla raskas taakka kantaa (ks. Harinen 2001, 88).
 10. Esimerkiksi Magdalena Jaakkolan (1999) tutkimuksen mukaan vain 18 prosenttia suomalaisista piti itseään ”ei lainkaan” rasistisena. Tutkimus kertoo siis laajemmasta ilmiöstä yhteiskunnassamme, vaikka se kohdistuukin nuoren sukupolven edustajiin. Kiinnostava kysymys onkin, onko rasistisuus ja ennakkoluuloisuus monikulttuuristumista kohtaan marginaalista ja nuoret sen edustajina jotain ”erityisen marginaalista”.
 11. Jonkinlaisesta birminghamilaisittain nähdystä homologiastakin voitaneen puhua, kun sekä tyyli, toimintatavat ja käyttäytyminen että ajattelutapa ovat määriteltävissä jonkinlaista yleistä normistoa vastaan hangoitteleviksi ja kovuutta ilmentäviksi (ks. Hall & Jefferson 1976; Lähteenmaa 1991).
 12. Muun muassa tappelukertomukset olivat tutkimuksessani legendoiksi kutsumiani, nuorisokulttuurissa jaettuina tarinoita, jotka kertovat jostakin nuorisokulttuuriin olennaisesti liittyvästä asiasta kuten tappeluista, rasistisesta toiminnasta ja rasismille nuorten mukaan perusteluita ”antavista” tilanteista tai äärimmäisistä tapahtumista, joskus koomisistakin tapauksista, joihin liittyy esimerkiksi alkoholinkäyttöä. Legendat olivat tärkeä osa nuorisokulttuurista koodistoa ja kertoivat joko nuorten keskuudessa tunnetusta ja nuorisokulttuuriin kuuluvasta yhdestä tai useammasta henkilöstä ja heidän teoistaan tai nuorisokulttuurin ulkopuolisista henkilöistä, jolloin heidät esitettiin nimettöminä – osoituksena välinpitämättömyydestä ja/tai inhosta heitä kohtaan. Joissain tapauksissa legendoja kerrottiin esimerkiksi yhdestä *meidän kaverista* tai *miun kaverista* tai *yhdestä jätkästä* ja joskus vain kuulopuheina, joiden totuudenmukaisuudella ei ollut merkitystä. Legendan sisältö osoitti nimettöminä kerrotuissa tapauksissa niiden olennaisuuden nuorisokulttuurisessa arjessa käytettynä viittaustapana, jonkinlaisena arjen hahmottamisen merkkipaaluna eli kertomuksena, jota nuoret peilasivat omaan toimintaansa. Merkittävää oli se, että nuoret tunsivat samoja legendoja ja kertoivat niitä toisilleen käyttäen niitä peleinä. En ota kantaa legendanimikkeellä niiden sisällön totuudenmukaisuuteen – legendalla on merkitys sinänsä osana nuorisokulttuurista tietovarantoa, kuten Tarja Tolonen (2001, 37) tuo samansuuntaisesti esille tarinan ja tarinoinnin käsitteellä. Kuten hänen käsittelemänsä sukupuolitarinat, myös tutkimukseni nuorten legendat viittaavat yleisiin käsityksiin, jotka saavat merkityksensä paikallisissa kontekstissa ja tekojen kautta. Ne eivät ole irrallisia sosiaalisuudesta ja sosiaalisista erotteluista (Tolonen 2001, 41).
 13. Tyttöjen paikkaa rasistisessa nuorisokulttuurissa tarkastelevassa artikkelissani (Perho 2002) tein tulkintojen ”tarkastamista” systemaattisemmin kuin koko aineiston suhteen: tutkimani tytöt ja heidän kanssaan työskentelevä nuoriso-ohjaaja lukivat käsikirjoitustani intensiivisesti ja kommentoivat tulkintojani minulle kertomistaan asioista.
 14. Analyttinen etäisyys ei ole millään tavalla absoluuttinen eikä muuta rooliini objektiiviseksi tarkkailijaksi vaan pitää minut tutkijana esimerkiksi kulttuuriin, sukupuoleen ja ihonväriini liittyvine ”painolasteineni” (Tolonen 2001, 48). Tutkijan omat käsitykset ja suhde monikulttuurisuuteen ovatkin olennainen tausta tutkittaessa nuorisokulttuuria, jonka jäsenenä ovat nuoret kytkevät rasismiin (ks. tarkemmin Perho 2005).
 15. Monen menetelmän käytöstä samassa tutkimuksessa voi myös todeta Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmen (2004, 38) sanoin: ”laajentamalla menetelmien käyttöä saadaan esiin laajempia näkökulmia ja voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta”.

Lähteet

- Bauman, Zygmunt (1999) Sosiologinen ajattelu. (Toinen painos.) Juva: WSOY.
- Clarke, John (1976/2002) Style. Teoksessa Stuart Hall & Tony Jeffersonson (toim.) Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain, 175–191.
- Douglas, Mary (1966) Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo. London: ARK Paperbacks.
- Ehmrooth, Jari (1988) Hevirock ja hevarit: myytit, tyyli, alakulttuuri. Tapaustutkimus hevareista Joensuun nuorisotaloyhteisössä. Joensuu: Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja no 83.
- Fangen, Katrine (2001) Pride and Power. A Sociological Study of the Norwegian Radical Nationalist Underground Movement. Rapport 2:2001. Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Fangen, Katrine (1998) Right-Wing Skinheads – Nostalgia and Binary Oppositions. Young, Nordic Journal of Youth Research 6 (2), 33–49.
- Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hall, Stuart & Jeffersonson, Tony (toim.) (1976/1993) Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain. (Alkuperäisjulkaisu vuonna 1976.) London: Routledge.
- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003) Johdanto. Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppeiluja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 5–13.
- Harinen, Päivi (2001) Vajaksi leimatut. Ongelmanuorten vanhemmuudesta. Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) Valkoisen vallan lähettiläät. Tampere: Vastapaino, 77–102.
- Harinen, Päivi & Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001a) Exit – kohti uutta arkea. Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) Valkoisen vallan lähettiläät. Tampere: Vastapaino, 209–232.
- Harinen, Päivi & Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001b) Rasismien kiertämistä ja kohtaamista: Kokemuksia Joensuun EXIT-projektista. Nuorisotyö 5, 10–12.
- Heyl, Barbara Sherman (2002) Ethnographic Interviewing. Teoksessa, Paul Atkinson & Amanda Coffey & Sara Delamont & John Lofland & Lyn Lofland (toim.) Handbook of Ethnography. London: Sage Publications, 369–383.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2004) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, Tommi (1989) Nuorisokulttuurista kulttuurisen nuoruuteen. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, Magdalena (1999) Maahanmuutto ja etniset asenteet. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus no 213. Helsinki: Edita.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Keskiälo, Anne-Mari (2003) Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppeiluja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 122–157.
- Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2002) Miten olla oikein toimintatutkijana? – Tutkijana nuorisotalolla. Nuorisotutkimus 20 (2), 47–51.
- Keskiälo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001) Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälineenä. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 77–102.
- Kuula, Arja (1999) Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kyngäs, Margit (2000) Vankeus miehen elämänsä. Tutkimus nuorena rikoksentehtäjänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis no 36.
- Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopolitiittisessa keskustelussa. Toimituksia 787. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lähteenmaa, Jaana (2000) Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisen ulottuvuuksista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 14.
- Lähteenmaa, Jaana (1999) Nuorisoprojektit ja evaluaatio – noviisinäkökuolia. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Arviointitutkimus ja nuorisotutkimus. Tulostavasta dynaamisesta nuorisotoimintaan. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 8, 112–122.
- Lähteenmaa, Jaana (1991) Hip-hoppareita, lähiöläisiä ja kultturelleja. Nuorisoryhmistä 1980-luvun lopun Helsingissä. Julkaisuja no 1. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus.
- McRobbie, Angela & Garber, Jenny (2000) Girls and Subcultures. Teoksessa Angela McRobbie (toim.) Feminism and Youth Culture (Second Edition), 12–25.
- Moore, David (1994) The Lads in Action. Social Processes in an Urban Youth Subculture. Aldershot: Arena.
- Muggleton, David (2000) Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style. Oxford: Berg.

- Muggleton, David (2005) A Critique of Female 'Marginalisation' in Youth Subcultural Studies. Teoksessa Leena Suurpää & Tommi Hoikkala (toim.) Masculinities and Violence in Youth Cultures. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Youth Research Society, Publications 53, 149–174.
- Perho, Sini (2006) Rasistinen nuorisokulttuuri Joensuussa – tapaustutkimus nuorten yhteisistä ja yksilöllisistä tulkinnoista. Väitöskirjan käsikirjoitus.
- Perho, Sini (2005) The Construction of Girls' and Boys' Positions in a Racist Youth Milieu. Teoksessa Leena Suurpää & Tommi Hoikkala (toim.) Masculinities and Violence in Youth Cultures. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Youth Research Society, Publications 53, 48–74.
- Perho, Sini (2002) Tyttöinä rasistisessa nuorisokulttuurissa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Sanna Aaltonen (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 63–87.
- Puuronen, Anne (2002) Dialogisuus ja tyttöys anoreksiatutkimusprosessissa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Sanna Aaltonen (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 287–304.
- Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Spradley, James, P. (1979) The Ethnographic Interview. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Suurpää, Leena (2002) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 28.
- Suurpää, Leena (1996) Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poiluilla. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 51–73.
- Thornton, Sarah (1997) The Social Logic of Subcultural Capital. Teoksessa Ken Gelder & Sarah Thornton (toim.) The Subcultures Reader. London: Routledge, 200–209.
- Tolonen, Tarja (2002) Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa Tuula Gordon & Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 246–266.
- Tolonen, Tarja (2001) Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Widdicombe, Sue & Wooffitt, Robin (1995) The Language of Youth Subcultures: Social Identity in Action. Harvester: Wheatsheaf.

KOTIPAikka MAASEUDULLA

NUORTEN NÄKÖKULMIA IDÄSTÄ, LÄNNESTÄ JA ETELÄSTÄ

JAANA LÄHTEENMAA

Olin tullut outoon paikkaan. Sellaiseen, jollaisessa en koskaan yli 40-vuotisen elämäni aikana ollut käynyt, en Suomessa enkä muuallakaan. Oli loppusyyskuu, olin työmatkalla maaseutupaikkakunnalla Itä-Suomessa. Bussimatka lähimmästä kaupungista oli kestänyt tunteja, se oli kulkenut valtaviens metsien ja vaaramaisemien halki. Asutusta oli näkynyt ihmeellisen vähän, ja osa harvoista mökeistä oli näyttänyt hylättyltä. Metsien lomaan harvakseltaan joskus raivatut pienet ja vinot pellot oli näemmä pantu jo aikaa sitten pakettiin, kun kasvoivat nyt pientä kuusentainta tai olivat täysin kesannolle jätettyjä. Mitä lähemmäs paikkaa tultiin, sitä harvemmaksi kävi liikenne... muutamia tukkirekkoja valtavissa lasteissaan tiellä sentään jyräsi. Bussi kaarsi suljetun matkatoimiston eteen. Siihen oli pysäköity rollaattorin ja potkukelkan ihmeellinen risteytys (jalasten alla oli pyörät) sekä jokunen henkilöauto. Yhdessä roikkuivat ”arpanopat”, ja autoon nojasi poika lippis syvällä päässään, kiskoi tupakkaa – tappoi kai aikaa. Sen sijaan traktoreita, joita olin lapsena nähnyt maalla niin paljon että luulin niiden kuuluvan maaseutumaisemaan, ei ollut missään.

Olin viettänyt lapsena kaikki kesäni Etelä-Pohjanmaalla, viljelymaaseudulla: tehnyt mummolassa heinätoivia, kitkenyt turnipsipeltoa, ajanut lemmiä navettaan... Pohjanmaalla olen syntynytkin, vaikka muuttanut Helsinkiin vasta kävelemään oppineena. En ole kaikkea Kehä III:n ulkopuolella ihmettelevä saati halveksiva hienohelma Helsingistä. Silti, olin itäsuomalaisella maaseudulla kuin ulkoavaruudessa; oli lähes vaikeaa ymmärtää bussikuskin puhetta ”linjakkaan aekataalusta”. Kokousten lomassa livahdin kävelyllä tutkimaan paikkaa tarkemmin. Kuljin pitkin pääraiteita, kirkon ja kunnantalon välistä, Osuuspankin ohi. Tuossa oli ison osuusliikkeen marketti, mutta näin myös useita suljettuja kauppoja. Nappi- ja kangaskauppa, kukkakauppa, kemikalio; nimikyltit olivat jääneet paikoilleen, ihan kuin täältä olisi lähdetty kiireellä ja vasta vähän aikaa sitten.

Kurkistin huoltoaseman baariin: pöydissä nuokkui iltapäivän pysähtyneisyydessä jo humalan turruttamia ukkoja karvareuhkat päässään, keskiolettuoipit edessä. Hiljaisia miehiä. Jatkoin matkaa... jokunen mummo näkyi siellä täällä, pari pappamopoa tärästi ohi. Jossain kauempana soi koulun kello: lapsia ja nuoria, heitäkin siis oli pakko täällä olla! Jatkoin korkeiden kuusten reunustamalle tielle ja huomasin kirkon takana hautausmaan: ristejä oli kaatuneina ja vinossa, yhden hautapaaden takaa irvotti tyhjä kaljapullo. Näyttipä pahalta, menin pois. Mutta tuolla, iso seurojentalon näköinen rakennus ja julkinen ilmoitustaulu sen seinässä: ehkä sieltä löytyisi jotain piristävää? Talo olikin työväentalo – aivan, vanhassa metsätyöpitäjässä kun oltiin. Vasemmistopropagandaa? Ei muuta kuin vanha, sateen juoville piiskaama juliste: Euroopan unionin rahoittama metsäaiheinen näyttely naapurikunnassa – sekin oli jo loppunut ajat sitten. Metsäaiheinen näyttely suurimman korven keskellä, jonka olin ikinä nähnyt: ei kai tuo huumoriakaan ollut?

Lähdin palailemaan syrjäseutujen nuorisotyötä käsittelevään kokoukseen. Täällä tulisin tutkimani nuorisotyöprojektin takia vierailemaan vielä usein. Mutta tällä ensimmäisellä vierailulla katsoin pois lähtiessä ulos kirkonkylästä loittonevan bussin ikkunasta ja minulla oli todella kummallinen olo, sydänalaa melkein sattui. Oliko paikassa jotain lohdutonta vai heijastinko siihen vain jotakin omaa tunnetilaani? Oli tai ei, onko minulla edes oikeutta itkeä toisten kotipaikan kohtaloa; eikä se ole elitismiä, kaupunkilaissnobismia tekopyhimmästä päästä? Katsoin ulos ja näin huiman kauniit sinertävät vaarat, jotka kohosivat mykkinä oudon kylän ympärillä. Olivat kohonneet jo ennen kuin kylää olikaan ja pysyivät, vaikka kaikki muu kaatuisi. Voi kun osaisitte puhua ja kertoisitte, nyt heti, mitä kylälle on tapahtunut. Miksi työväentalolla oli nyt

laudat ikkunoissa? Miksi paikalliset aikuiset toistelivat oudosti virnistäen, kokouksessakin, lausetta ”viimeinen sammuttaa valot”? Miltä tuntui olla nuori tällaisessa paikassa? Ei kai sentään lapsuuden kesieni maiseissa, joissa esi-isäni ja -äitini olivat asuneet aikojen alusta, ollut nyt samanlainen outo tunnelma?

Vaarat eivät puhuneet, paikan kirkon torni vielä vilahti niiden välistä – ja olin kohta toisessa maailmassa, kaupungissa. Mutta mielikuva paikasta oli kuin liimautunut tajuntaani, eivätkä mieleeni nousseet sekavat kysymyksetkään jättäneet rauhaan. Tästä kokemuksesta alkoi vähitellen kehkeytyä tutkimus, jota tässä raportoin.¹

Idean kehkeytyminen

Aloin jo nuorisotyötutkimukseni (ks. Lähteenmaa 2003; 2005) ohessa kerätä aineistoa nuorten kotipaikkasuhteesta tällä itäsuomalaisella paikkakunnalla, josta käytän peitenimeä Jalokko. Osallistuvaksi havainnoinniksi metodologisessa katsannossa luokittelee se, että istuin iltakausia nuorisotalolla juomassa kahvia ja juttelemassa, katsomassa paikallisten nuorten kanssa *Salattuja elämiä* (joka sijoittuu Helsinkiin, tietenkin). Puhuimme monista asioista, mutta myös kaupungista ja maaseudusta: he kertoilivat elämästään Jalokossa, minä elämästä Helsingissä. Ja paljon muuta.

Nuorisotyöprojektin yhteydessä oli kerätty paikalliselta yläasteelta ja lukioista kyselyaineisto nuorisotyöhön ja nuorten kotipaikkasuhteeseen liittyvistä asioista. Siihen olivat vastanneet käytännössä lähes kaikki paikan 12–18-vuotiaat nuoret (alle 200 nuorta). Sain sen analysoitavakseni, ja siitä ilmeni monia mielenkiintoisia asioita: 53 prosenttia nuorista piti Jalokkoa ”kuolevana paikkana” (joka oli lomakkeessa tarjottu valmis vaihtoehto), ja niinkään yli puolet suunnitteli poismuuttoa. Useimmat poismuuttoa suunnittelevista nuorista ilmoittivat myös, etteivät he voi kuvitella palaavansa paikkakunnalle asumaan myöhemmin. Kuitenkin noin kymmenesosa poismuuttoa haikkailijoista suunnitteli palaavansa joskus takaisin. Lomakkeen loppuun oli jätetty mahdollisuus kirjoittaa päättäjille terveisiä, kommentteja, toiveita nuorisotyöhön liittyen. Niistäkin löytyi lisää tutkimuskysymyksiä herättäviä nuorten näkemyksiä, kuten ”Täällä ei ole mitään!” ja – yllättäen peräti neljässä lomakkeessa – ”Tänne olisi saatava McDonalds!”.

Ajatus siitä, etten tutkisi vain jalokkolaisten vaan myös muun tyyppisillä Suomen maaseuduilla asuvien nuorten suhdetta kotipaikkaansa, vahvistui vähitellen. Tiesin, että koko Suomen maaseutu ei ole tyhjenemässä samalla tavalla: paikka paikoin maaseudun asujaimisto jopa kasvaa. Helsingistä muutti yhä enemmän ihmisiä kaupunkia ympäröivälle ”asuinmaaseudulle”². Samaten tiesin, että esimerkiksi jossain päin Pohjanmaata on vahvoja ja eläviä traditioita, vaikkapa musiikin piirissä. Aloin tutkia muuttoliiketilastoja ja luin nuoria ja maaseutua koskevaa tutkimusta selvittääkseni, mitä asiasta jo tiedetään.

Suomessa ja Ruotsissa oli tutkittu maalaisnuorten halua lähteä kotipaikastaan ja sitä, millaisiin tulevaisuuden suunnitelmiin ja haaveisiin lähtöhankkeet liittyivät (Waara 2003; Paunikallio 2001; Helve (toim.) 2000; 2003; Tuhkanen 2002). Anne Soininen (1997) oli 1990-luvulla tutkinut kvalitatiivisesti niitä nuoria, jotka olivat päättäneet jäädä maalle. Näistä edellä mainituista tutkimuksista suurin osa on koskenut nimenomaan pohjoisten ja itäisten syrjäseutujen nuoria. Vertailevaa, varsinkaan kvalitatiivista tutkimusta erityyppisten maaseutujen nuorten kotipaikkasuhteesta – kotipaikalle annetuista merkityksistä ja kotiseutuun kietoutuvista mielikuvista – ei ollut kuitenkaan tehty. Kvantitatiivisin menetelmin tehty tutkimus nuorten kotipaikan ja sosiaalisen pääoman välisestä suhteesta ilmestyi sittemmin. Siinä selvitettiin kuitenkin muiden seikkojen kuin kotipaikkamielikuvien merkitystä nuorten alueelliselle identiteetille (ks. Sinkkonen-Tolppi 2005). Kaiken kaikkiaan maaseutunuorisoa koskevaa tutkimusta oli tätä hanketta aloittaessani, ja on edelleen, todella vähän verrattuna massiiviseen määrään urbaaneja nuorisokulttuuri-ilmioita koskevia tutkimuksia (Waara & Stålnacke 2006).

Paikat ja niiden tunnistettavuuden kätkeminen

Tutkimukseni alussa hypoteesini mukaan maaseutukuntia jäsentää ja ryhmittää kaksi akselia, ainakin nuorten kotiseutuina: toisaalta paikkakunnan näköpiirissä oleva tulevaisuus (ääripäinä näivettyminen ja elinvoimainen kasvu), toisaalta paikkakunnan traditioiden elävyys ja asukkaiden tietoisuus paikan historiasta. Yhtäällä traditiot ja historia elävät asukkaiden, nuortenkin, tietoisuudessa ja käytännöissä, toisaalla traditiot näyttävät näivettyneen, tai suhde niihin on katkennut. Nämä akselit ”ristiintaulukoimalla” muodostin kentän, jolle erityyppiset suomalaiset maaseutupaikkakunnat nähdäkseni sijoittuvat. Kentässä on myös ”ruutu”, jota tässä tutkimuksessa en yritäkään täyttää, eli kunta, jossa olisi elävä suhde traditioihin, mutta joka silti olisi näivetyksessä. Pidän mahdollisena, että tällaisiakin kuntia on, ehkä esimerkiksi Pohjois-Karjalassa tai Lapissa.

Ajallis-taloudellisten resurssien rajallisuuden vuoksi keskityin tässä vaiheessa tutkimaan vain kolmea sellaista kuntatyyppiä, jotka sijaitsevat tutkimuskentälläni toisistaan poikkeavilla tavoilla. Jatkossa käytän nuorten kotipaikoista termejä ”kotikunta” ja ”kotipaikka”. Kun nuoret esimerkiksi ylistävät paikkakunnan luontoa tai traditioita, käytän analyysissäni termiä ”kotipaikka”, koska edellä mainitut seikat eivät ole asioita, joita ”kunta” edes voisi järjestää. Muutoinkin ”kotipaikka” – maisemat, perinteet, tunnelmat sisältävänä – on nähdäkseni merkitykseltään jos ei laajempi, niin ainakin syvempi, myös tunneulottuvuuden sisältävä käsite, kun taas kotikunta on hallinnollisempi termi. Puhun siis jatkossa pääsääntöisesti ”kotipaikasta”, jollei asiayhteys nimenomaan vaadi ”kotikunnasta” puhumista.

Jalokko on jo edellä esittelemäni kunta Itä-Suomessa, joka oli voimakkaan poismuuttoliikkeen kourissa näivetyksessä, ja jossa suhde traditioihinkin näytti rapautuneelta. Pohjanmaalta etsin kunnan, joka ei ollut näivetyksessä eikä liioin kasvussakaan, ja jossa paikalliset traditiot olivat eläviä: helppointa oli valita paikkakunta, jossa tiesin olevan paljon perinteistä kumpuavia musiikkiaktiviteetteja. Uudeltamaalta oli helppo löytää voimakkaasti kasvava kunta, jossa en oletanut olevan sellaisia voimakkaita traditioita, jotka eläisivät paikallisten nuorten elämässä. Halusin tutkia sitä, miten nämä akselit – tulevaisuus ja paikalliset traditiot – ovat relevantteja nuorten kotipaikkasuhteelle. Onko niihin liittyvillä asioilla nuorille mitään väliä? Tuovatko he niitä esiin kotipaikastaan puhuessaan ja kirjoittaessaan? Jos tuovat, niin millä tavoin?

Paikoiksi valikoitui Jalokon lisäksi musiikkitraditioitaan vaaliva, perinteistä viljelymaaseutua edustava kunta Pohjanmaalta ja asuinmaaseutuun lukeutuva, asukasluvultaan voimakkaasti kasvava kunta Uudeltamaalta. Pohjalaiskunnan asukasluku oli suurempi kuin Jalokon: se ei ollut muuttotilastojen valossa kasvussa, joskaan ei huomattavassa laskussakaan. Kunnan tulevaisuudenvisiot poikkesivat Jalokon visioista paikallistraditioiden elävyyden ohella. Uudellamaalla sijaitsevasta asuinmaaseutukunnasta asukasluvun kehittymisen suunta oli helposti selvitetävissä; sen paikallistraditioiden tilasta oli vaikeampaa saada selkoa. Koska paikkakunnalle muutti jatkuvasti lapsiperheitä, tein ennako-oletuksen, että paikkakunnalla asuu myös tai pelkästään sellaisia nuoria, joilla ei ole minkäänlaista suhdetta mahdollisiin jo olemassa oleviin paikallisperinteisiin, ja uudet paikallisperinteet ovat vasta muotoutumisensa alkutilassa.

Käytän tässä ja tulevissa julkaisuissani tutkimuspaikkakunnistani peitenimiä. Tutkimusprosessin alkuvaiheissa tämä ei ollut itselleni mitenkään selvää, päinvastoin. Tutkimastani syrjäseutujen nuorisotyöprojektista – jonka toteutuspaikkakuntien piiristä valikoitui yksi tämän tutkimuksen paikoista – monet ihmiset tiesivät paljonkin. Näin ollen ainakin osa heistä pystynee tunnistamaan Jalokon. Kun tilanne oli tämä, tutkimukseni alkuvaiheessa en kätkenyt paikkakunnan oikeaa nimeä esimerkiksi siitä esitelmöidessäni. Vielä tutkimustani vertailuasetelmaksikin tarkentaessani suunnittelin käyttäväni kaikista kolmesta kunnasta niiden oikeita nimiä.

En tullut asiaa alkuvaiheessa riittävästi pohtineeksi – osaltaan siksi, että tiesin arvostettuja paikalliskulttuureja koskevia tutkimuksia, joissa tutkimuspaikkakuntien tai -kylien nimiä ei ole kätetty: esimerkiksi Karjalan tutkimuslaitoksella tehdyt useat tutkimukset Sivakasta ja Rasimäestä (Knuutila ym. 1996) ja Helmi Järviluoman (1987) Virtain pelimanneja koskeva tutkimus. Toisaalta tiesin paikkatutkimuksia, joissa oli tehty toisin: esimerkiksi Matti Kortteisen *Lähiö* (1982) sekä Marja Holmilan *Kylä kaupungistuvassa*

yhteiskunnassa (2001). Molemmissa tutkimuksissa tunnistettavuus on käsittääkseni peitetty ennen kaikkea haastateltujen yksilöiden suojaamiseksi; molemmissa on hyödynnetty myös näiden paikkojen ihmisten yksilöllisiä, arkaluontoisiaakin elämäntarinoita. Vastaavaa arkaluontoisuutta ei omassa tutkimusasetelmassani ole. Myös sosiaalitieteiden metodioppaissa, tutkimuksen etiikkaa pohdittaessa, korostetaan toistuvasti ennen kaikkea yksilöiden anonymiteetin suojaamisen tärkeyttä (esim. Frankfort-Nachmias & Nachmias 1996, 86–90).

Aloin miettiä paikkojen oikeiden nimien käytön ongelmallisia puolia kesken tutkimusprosessin. Ymmärsin kollegojen kanssa käymissäni keskusteluissa³, että vähintäänkin Suomessa paikkakunnat käyvät imagokamppailua houkutellakseen uusia asukkaita ja yrityksiä, turistejakin (ks. Jukarainen & Tuhkunen 2004). Tutkijan ei ole syytä osallistua tuloksineen tähän kamppailuun – päinvastoin. Päätin käyttää kunnista peitenimiä ja olla paljastamatta niistä tiettyjä asioita teksteissäni.

Kohti nuorten kotipaikkojen mielikuvia

Tutkimuskysymykseni oli alussa varsin – suorastaan liian – laava: alueellisten erojen kulttuuriset ja kokemukselliset ulottuvuudet nuorten elämässä suomalaisella nykymaaseudulla. Esiymmärrykseni mukaan nuoruus rakentuu erityyppisillä suomalaisilla maaseuduilla huomattavan monin tavoin. Lähdin jäljittämään toisistaan enemmän tai vähemmän poikkeavia kokemuksellisia ja kulttuurisia elementtejä kotipaikan kokemisen tavoissa ja laajemminkin nuorten elämässä erityyppisillä maaseuduilla. Aloin kerätä kvalitatiivista empiiristä materiaalia – ryhmähaastatteluja ja nuorten kirjoitelmia antamastani otsikkokimarasta – edellä mainitun aloituspaikkakuntani lisäksi kahdelta muulta paikkakunnalta.

Vielä ilman ajatusta vertailuasetelman rakentamisesta olin kerännyt rehtorin ja opettajien suosiollisella avustuksella Jalokon yläasteen 7. ja 8. luokilta yhteensä 54 esseetä jo vuonna 2002, nuorisotyötutkimukseni teon lomassa. Oppilaille vaihtoehtoina tarjotut otsikot olin rakentanut Jalokossa tehdyn kyselyn kiinnostavimpien tulosten sekä niihin nivoutuvien löyhien hypoteesieni pohjalta.

Otsikot (joiden paikannimi vaihteli kirjoituspaikkojen mukaan) ja niistä kirjoittaneiden lukumäärät olivat seuraavanlaiset:

1. Onni syntyä Jalokkoon, onnettomuus Lontooseen tai Hollywoodiin
(Jalokko 4/ Viilukas 5/ Kuurainen 2)
2. Onni syntyä Lontooseen tai Hollywoodiin, onnettomuus Jalokkoon
(Jalokko 2/ Viilukas 1/ Kuurainen 0)
3. 20 vuoden kuluttua Jalokossa ei ole enää mitään... – jotkut väittävät näin – mitä mieltä olet?
(Jalokko1/ tätä aihetta ei muissa kunnissa)
4. Ei ole oikein, että puolet Suomesta tyhjenee ihmisten lähtiessä kotiseudultaan ja kaiken keskittyessä suuriin kaupunkeihin – kirjoita puolesta vai vastaan!
(ei yhtään kirjoitusta Jalokossa/ muissa kunnissa ei tätä aihetta)
5. Olen Jalokosta ja ylpeä siitä!
(Jalokko 3/ Viilukas 10/ Kuurainen 8)
6. Olen Jalokosta ja häpeän sitä!
(Jalokko 1/ Viilukas 0/ Kuurainen 2)
7. Jalokkoon olisi saatava McDonalds – mitä mieltä olet?
(Jalokko 4/ Viilukas 0/ Kuuraisella ei tätä aihetta)
8. Jalokko vuonna 2050 – kirjoita mielikuvituksesi varassa
(Jalokko 14/ Viilukas 5/ Kuurainen 9)
9. Lentokenttä Jalokkoon – näkemyksesi tähän asiaan?
(1 kirjoitus/ tätä aihetta ei muissa kunnissa)

10. Muutan Jalokkoon niin pian kuin mahdollista!

(Jalokko 14/ Viilukas 4/ Kuurainen 1)

11. En halua muuttaa pois Jalokosta

(Jalokko 3/ Viilukas 9/ Kuurainen 3)

Lisäksi kolme nuorta Jalokossa oli kirjoittanut aineen useita eri otsikoita yhdistellen.

Kirjoitelmien aiheet olin kehittänyt sen pohjalta, mitä olin saanut selville jalokkolaisten nuorten kotipaikkasuhteen polttavimmista kysymyksistä heidän kanssaan keskustellessani sekä heille suunnatusta, edellä mainitusta elinolokyselystä, erityisesti sen muuttamista kotikuntaa koskevista kysymyksistä. Olin tulkinut asioita mielessäni yhdistellen ja sosiologista mielikuvitustani käyttäen, että keskeisiä jännitteitä nuorten kotipaikkasuhteessa ovat poismuuttoaikeet vs. jäämishalut, ylpeys vs. häpeä kotipaikasta, sen tulevaisuuteen liittyvät pohdinnat sekä nuorten toiveet ja haaveet, jotka liittyivät kunnan kehittämiseen – eläväm-pään, kaupunkimaisempaan, ehkä kansainvälisempään tai ainakin ”coolimpaan” suuntaan. Näitä yritin ”jäljittää” myös aineenaiheideni avulla. Olin tulkinut kyselyn avo-osiossa esiin tulleen toiveen saada McDonalds Jalokkoon liittyvän nuorten utuisiin haaveisiin tehdä kunnasta ”mageempi”, vetävämpi ja svengaavampi. Halusin tietoa asiasta lisää, siksi asetin McDonalds-kysymyksen otsikoihinkin, ja ”lento-kenttä Jalokkoon” -teeman oletin niin ikään liittyvän samaan asiaan⁴.

Analysoin otsikoiden toimivuutta ja jalokkolaisten nuorten aineita ennen kuin keräsin vastaavaa aineistoa kahdelta muulta paikkakunnalta. Pudotin lentokenttää koskevan aiheen pois, ja koska ”Kahdenkymmenen vuoden kuluttua...”-aihe oli päällekkäinen toisen tulevaisuusaiheen kanssa, myös se jäi pois. ”Ei ole oikein, että puolet Suomesta tyhjenee...”-otsikkoon ei ollut Jalokossa tarttunut yksikään kirjoittaja; ilmeisesti aihe oli liian abstrakti, tai otsikon muotoiluni epäonnistunut. Jätin senkin muilla paikkakunnilla pois. Alun perin pyrkimyksenäni oli kerätä kirjoitelmia yläasteikäisiltä, 13–15-vuotiailta. Jalokosta kerätys-sä aineistossa on mukana myös 13–14-vuotiaita, joita ei tullut lopulta mukaan kahdesta muusta kunnasta. Jalokosta on kirjoitelma-aineistoa kaksinkertainen määrä verrattuna muihin tutkimuskuntiin (52 ainetta, kun Viilukkaasta on 33 ja Kuuraisesta 26 kirjoitelmaa), mutta en pidä asiaa ongelmana, koska en käsittele aineistoa kvantitatiivisella logiikalla (ks. Alasuutari 1993). Jalokon kirjoitelmia siteeratessani tuon aina kirjoittajan (hänen itse ilmoittamansa) iän esiin, jottei 13-vuotaiden ja 15–16-vuotiaiden kirjoitelmat harhaan johtavalla tavalla rinnastu toisiinsa.

Keräsin kaikilta paikkakunnilta myös kvalitatiivista ryhmähaastatteluaaineistoa, mutta varsin vähän. Suunnittelin alusta alkaen, että kirjoitelma-aineisto on tässä tutkimuksessa pääroolissa. Tämän ratkaisun sanelivat niin tutkimusekonomiset syyt kuin sekin seikka, että en kokenut saavani ryhmähaastattelutilanteita kovin toimiviksi⁵. Tekemäni kvalitatiiviset haastattelut toimivat tausta-aineistona, josta olen hakenut tukea tai taustatietoja esimerkiksi kirjoitelmien joidenkin epäselvien kohtien tulkintaan.

Tutkimuskysymysten muotoutuminen

Viimeistään siinä vaiheessa, kun materiaali oli kerätty, ja olin käynyt sen läpi ensimmäistä kertaa, ymmärsin, että minun on tarkennettava tutkimuskysymystäni. Se, että eroja löytyi, oli liiankin ilmiselvää. Taloudellisesti hyvinvoiva, kasvava asuinmaaseutu suuren eteläisen kaupungin kupeessa, syrjäseutu tyhjenvälillä itäisellä korpimaaseudulla sekä perinteinen viljelymaaseutu kulttuurisestikin vireällä läntisemmällä alueella näyttäytyivät selkeästi toisistaan poikkeavina kotiseutuina nuorille. Kuinkas muuten! Alkuperäinen kysymyksenasettelu alkoi tuntua liian karkealta.

Mietin, olisiko analyysin seuraava järkevä askel listata erityyppisiä oman asuinpaikan hyväksi tai huonoiksi koettuja ja erikseen vielä nuorissa ambivalenssia herättäviä asioita kaikkien kolmen paikan osalta – ja sitten vertailla niitä. Toisaalta viimeistään esseitä lukiessani ymmärsin, että analyysissa olisi perusteltua huomioida myös niin sanotut puhettavat, diskurssit (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2006). Nuoret – kirjoittajien ikähaitarissa vanhemmat nuorempia selkeämmin ja tytöt poikia useammin – olivat enemmän

tai vähemmän selvästi valinneet jonkinlaisen position, puhuja-aseman, josta käsin he joko puolustivat ja ylistivät tai kritisoivat tai suorastaan parjasivat kotikuntaansa. He olivat kirjoittajina niin sanotusti asemoineet itsensä tietyllä tavalla, joka oli omiaan määräämään kirjoituksen sävystä ison osan (ks. Jokinen 2006, 127).

Asemoinnilla en tarkoita, etteivätkö nuoret seisoi sanojensa takana, tai etteivätkö he todella tarkoittaisi sitä, mitä he sanovat. Uskon niin ikään, että nuoret nojasivat kirjoituksissaan kokemukseensa kotikunnasta. En edes oletta, että kaikki nuoret välttämättä olivat kovin tietoisesti pyrkinet nimenomaan vakuuttamaan lukijaa omasta kannastaan. ”Argumentaatiopelin” pelaaminen ei välttämättä ole tietoista taktiointia, vaan retorinen argumentaatio on kaiken kielenkäytön keskeinen ominaisuus (Jokinen 2006, 128).

En kuitenkaan halunnut pidättäytyä diskurssien tarkastelussa; tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena pysyi edelleen myös se, millaisia ”eväitä” nuoret saavat alueellisten identiteettiensä rakentamiseen erityyppisillä maaseuduilla, toisistaan suuresti poikkeavissa kunnissa. ”Identiteetin tutkimuksessa on pysyttävä myös kartoittamaan ihmisten mahdollisuuksia luoda oma historiaansa”, sanoo etnomusikologi Helmi Järviluoma (1987, 22). Olen samalla kannalla: juuri tältä, myös tulevaisuuteen, ”tuleviin historioihin” ja niiden rakennusmahdollisuuksiin liittyvältä kannalta halusin aihettani tutkia. Mutta mistä lisää teoreettisia välineitä tällaisen tutkimuksen tekemiseen? Näitä välineitä oli aluksi vaikeaa löytää.

Käsitteiksi muotoillut alueellisen identiteetin määritelmät, joita kirjallisuudesta löysin, olivat tarkemmassa katsannossa liian abstrakteja empiiriseen analyysiini sovellettaviksi – tai sitten en vain muuten inspiroitunut niistä tässä yhteydessä. ”Alueellisella identiteetillä tarkoitetaan aluetietoisuutta” tai ”alueellisen identiteetin avulla ihminen voi sitoa maantieteellisen maailmankuvansa irralliset palaset ehjäksi kokonaisuudeksi” (esim. Kaivola & Rikkinen 2003, 137). En osannut muokata näistä itselleni analyysihakkuja tai -vasaroita tähän tarpeeseen.

Margaret R. Somersin (1994) narratiivisen identiteetin teoriaa kehittävästä artikkelista sain välineitä, ”kättä pidempää”, myös empiiriseen analyysiini. Paradoksaalista sikäli, että tulin lopulta siihen tulokseen, että tällä aineistolla en voi tarkastella identiteettejä. Näin oli jo siksi, että esseiden otsikot mahdollistivat sellaisenkin kirjoittamisen, jossa ei ole omaa kokemukellisuutta tai ”minä”-subjektia ollenkaan mukana. Päätin yrittää tarkastella kotipaikkaisuuden elementtejä, joita voidaan käyttää myös identiteetin rakentamisessa. Vaikka en missään nimessä aikonut yrittää tutkia nuorten niin sanottuja narratiivisia identiteettejä (vrt. Erkkilä 2005), katsoin silti voivani työkaluna hyödyntää Somersin luokittelua, ainakin koe-luonteisesti.

Somers korostaa, että kertomuksellisuus ei ole identiteettiin liittyessään ainoastaan kerronnallinen piirre vaan syvästi olemuksellinen seikka. Narratiivisuus, kertomuksellisuus, on sosiaalisen elämän ontologinen ehto (Somers 1994, 613–614). Somersin hahmotuksen mukaan narratiivisessa identiteetin rakentamisessa voidaan erotella neljä eri tasoa: ontologinen (*ontological*), julkinen (*public*), käsitteellinen (*conceptual*) ja metakertomuksellinen (*metanarrativity*) (mt., 605–649). Viimeisin tarkoittaa sitä metakertomuksellisuutta, johon olemme kietoutuneita sekä tämän hetken toimijoina että sosiaalitieteilijöinä; näitä metakertomuksia ovat hänen mukaansa ”Valistus”, ”Teollistuminen”, ”Kapitalismi vastaan Kommunismi”, ja niin edelleen. Koska pidin tätä käsitystä uskottavana, päätelin, että vastaavia tasoja voi löytyä myös muista kuin identiteetin rakentamiskertomuksista – myös kotipaikan ja oman kotipaikkasuhteen kuvailusta. Päätin ainakin ”testata”, onko näin.

En yrittämällä yritä löytää Somersin inspiroivan hahmotelman kaikkia tasoja nuorten teksteistä. Kyseinen jaottelu on kuitenkin analyysissäni mukana niin, että tarkastelen varsinkin julkisen ulottuvuuden ja ontologisen ulottuvuuden esiintymistä teksteissä. Myös kahden muun jaottelussa esiintyvän ulottuvuuden esiintymistä pohdin, mutta en väkisin sullo aineistoa tämän nelijaottelun mukaiseen luokitteluun.

Lopulta päädyin hahmottamaan tutkimuskysymykseni seuraavalla tavalla: millaisia aineksia – niin konkreettisia kuin diskursiivisiakin – kotipaikka antaa erityyppisissä maaseutukunnissa eläville nuorille alueellisen identiteetin rakentamiseen? Millaisiin kotipaikan piirteisiin ne liittyvät – toisaalta menneisiin, myös menneestä kumpuaviin traditioihin, toisaalta nykyisiin ja (oletettuihin) tuleviin asioihin?

Katsoin, että tällaisella kysymyksenasettelulla pystyisin lähestymään nuorten kotipaikkasuhteen eli kotipaikkaisuuden (käsite, jonka kehittelin tämän tutkimukseni kuluessa) muodostumista niiden empiiristen aineistojen avulla, joita olin kerännyt.

Pyrin tarkastelemaan nuorten tuottamia kuvia kotipaikastaan myös siitä näkökulmasta, missä määrin niissä on hyödynnetty puhetapoja, diskursseja, jotka ovat yleisesti käytössä kyseisistä paikoista ja seudusta tai laajemmin maaseudusta keskusteltaessa. Kiinnitän huomion myös sellaiseen puheeseen, jossa selvästi viitataan omaan kokemukseen jonkin hyväksi tai huonoksi koetuksi väitetyn asian perusteena, vaikka toki tällaisissakin puheissa voi olla elementtejä tai häivähdyksiä myös julkisemmista diskursseista. Lisäksi katson, onko teksteissä kytkeviä myös maaseutua koskeviin käsitteellisyyksiin tai ”suuriin kertomuksiin”⁶.

Kotipaikka: hyvää ja huonoa, ylistystä ja kritiikkiä

Seuraavassa esittelen analyysini tuloksia ja joitakin alustavia päätelmiä. Pohdin sekä muutamia avoimiksi jääviä kysymyksiä että tutkimuksesta kumpuavia ideoitani koskien tutkimuksen hyödyntämistä käytännön nuoris- ja kotiseututyössä.

Kuurainen

Kunnassa, joka sijaitsee Uudellamaalla, asuinmaaseudulla, nuoret näyttävät hyödyntävän erityisen paljon myönteistä ”muuttumaton maaseutu” -diskurssia, joka liittyy maaseudun luontoon, puhtauteen ja meluttomuuteen. ”Muuttuva maaseutu” -diskurssia, jossa maaseutu nähdään lannistumattomana, uudistuvana, paluumuuton elävöittämänä, ei Kuuraisen kirjoitelmissa juuri näy (ks. julkisuuden maaseutudiskursseista Malmsten 2004⁷). Tämä on ymmärrettävää, koska Kuuraisen kasvu on niin itsestään selvää, ettei sen lannistumattomuuden pohdinta ole olennaista.

Kuuraisen nuoret hyödyntävät lisäksi erityistä asuinmaaseutudiskurssia, jota käytetään puhuttaessa myönteiseen sävyyn Helsingin ympäristössä sijaitsevista maaseutukunnista, niin poliittisessa kuin kyseisten kuntien markkinointipuhunnassakin. On mahdollista, että monet nuoret myös kokevat tällaisessa kunnassa asumisen sellaisena kuin sitä on mainostettukin, jolloin he yksinkertaisesti puhuvat omasta kokemuksestaan paikasta. Joukossa on myös muutamia sellaisia nuoria, jotka eivät kirjoitustensa mukaan koe asumista tällä asuinmaaseudulla myönteiseksi. Myönteisen asuinmaaseutu-diskurssinkaan ”voima” ei siis ole suinkaan täydellinen kokemus- ja puhetapojen muokkaajana.

Nuorten arvioinnit ja kuvaukset asuinpaikastaan Kuuraiselta ovat valtaosin erittäin myönteisiä. Näiden myönteisten arvioiden perustelut vaikuttavat myös omakohtaisilta, itse koetuilta, esimerkiksi seuraavassa 9.-luokkalaisten tytön tekstissä:

Kuurainen on loistava varttumisympäristö lapselle. Oppii oma-aloitteiseksi, kun täytyy kulkea pitkiä matkoja yksin erinäköisillä kulkuneuvoilla. Raikkaiden metsien polkujen tarpominen tekee pakotakin hyvälle mielelle. Sienien, marjojen ja kasvien tunnistaminen on elinehto monille Kuuraisen metsissä asuville. (...) Vapauden tunne maalla on sanoinkuvaamattoman upeaa. Voi rauhassa puuhastella pihalla tai ottaa aurinkoa, ilman uteliaiden naapurien katseilta. On tilaa tehdä mitä haluaa ja voi kiipeillä vapaasti puissa pelkäämättä, että halkaisee kallonsa alla odottavaan asfalttiin, kun ainoa, mikä odottaa on pehmeä, vapaasti kasvanut pusikko. Rakastan luontoa ja osan arvostaa rauhaa ja myös yksityisyyttä. Osaksi kiitos kuuluu vanhemmilleni, mutta en voi kieltää, ettei asuinpaikallani olisi ollut suurta merkitystä nykyiseen elämäni. (tyttö, 9. luokka)

Lause ”Kuurainen on loistava varttumisympäristö lapselle” voisi olla suoraan lapsiperheitä asukkaikseen houkuttelevan asuinmaaseutukunnan imagokampanjasta. Kuitenkin maalla asumisen ihanuuden perusteissa on myös omakohtaisuuden häivähdyksiä: esimerkiksi, puusta voi pudota vapaasti kasvaneeseen pusikkoon asfaltin sijaan. Tai ainakin luonnehdinnassa on käytetty omaa mielikuvitusta!

Kuuraisen nuorten aineissa omaa kotipaikkaa kuvataan pääsääntöisesti siis varsin myönteisesti. Siitä käytetään luonnehdintoja kuten ”puhdas”, ”kotoisa”, ”turvallinen”, ”sopivan matkan päässä suuremmista

keskuksista”, ”rauhallinen”, ”parhaita paikkoja viettää nuoruus”. Lisäksi kehutaan paikkakunnan ihmisiä ”ystävällisiksi” ja koulua ”hyväksi”. Liikenneyhteyksiä suurikokoisen kunnan sisällä, kylästä tai keskustasta toiseen, kuitenkin kritisoidaan muutamissa aineissa. Tosin niihinkin liittyvistä ongelmista yksi kirjoittaja toteaa, kuin mallikansalainen konsanaan: ”pitää vain olla kärsivällinen”.

Onko puheet ja adjektiivit opetettu näille nuorille esimerkiksi kunnanviraston organisoimalla kampanjalla tai koulussa? Tällainenkin epäily saattaisi nousta mieleen lukiessa nuorten ylistyslauluja Kuuraisesta. Tuskin kuitenkaan. Kotikunnan kehuminen on paikoin niin innovatiivista, että kyse ei voi olla ainakaan ulkoa opituista fraaseista.

Laatupaikka. Sellainen ”sopiva”: ei liian iso, ei liian pieni, ei liian luksus, ei liian köyhä. Täydellinen. (tyttö, 9. luokka)

Ihmiset ovat aitoja Kuuraisella. Rehelliset ja ahkerat kuntalaiset ovat hyvissä väleissä naapureidensa kanssa, vanhat sukujuuret kukoistavat. Lapset saavat elää turvallista ja helppoa elämää ja koulutustaso on korkealla. Kuurainen on täydellinen paikka asua! (tyttö, 9. luokka)

Miten on mahdollista, että omaa kotipaikkaa ylistetään näin vuolaasti? Ensinnäkin: nämä todella myönteiset aineet on kirjoitettu aiheista ”Olen XX:stä ja ylpeä siitä” ja ” En halua muuttaa pois XX:stä”. Kun kirjoituksen myönteinen sävy on päätetty, siitä myös pidetään kiinni.

Kirjoittajat ovat mitä ilmeisimmin asemoineet (ks. Juhila 2006) itsensä kunnan kehujan positioon, ja kun tämä linja on valittu, se viedään linjakkaasti läpi koko tekstin. On merkille pantavaa, että juuri nämä kuuraislaisten, pääsääntöisesti tyttöjen, kotikuntaansa ylistävät aineet ovat samalla myös varsin hyvin kirjoitettuja: hyvää suomen kieltä, ”tyylikkäitä” kokonaisuuksia. Näillä tytöillä on selvästikin hyvä argumentaatiotaito – sen lisäksi, että he mitä ilmeisimmin myös viihtyvät kotikunnassaan.

Viilukas

Viilukas on pohjanmaalainen keskisuuri kunta, jossa harjoitetaan maanviljelystä ja myös jonkin verran muita elinkeinoja, kuten käsityöläisyttä ja pienteollisuutta. Kunnasta löytyy myös opetus- ja sosiaalialaan sekä palveluihin liittyviä ammatteja. Sen asukasluku on pysynyt suhteellisen vakaana viime aikoina, mutta se kärsii tällä hetkellä lievästä muuttotappiosta. Seudulla elää voimakas musiikkiperinne, ja Viilukkaassa järjestetään joka kesä suurehko musiikkitapahtuma.

Nuorista suuri osa kehuu kotipaikkaansa samankaltaisilla, yleiseen ”maaseutu muuttumattomana, luonnonläheisenä” -diskurssiin kietoutuvilla luonnehdinnoilla kuin Kuuraisellakin. Paikkakunnan rauhallisuutta, luonnonläheisen elämän mahdollisuutta, meluttomuutta, ulkoilumahdollisuuksia ja turvallisuutta ylistetään monissa teksteissä – tosin vähemmän vuolaasti kuin Kuuraisella. Myös diskurssi maaseudusta hyvänä lapsuuden kasvuympäristönä näkyy monissa teksteissä. Maaseutu hahmotetaan siis myönteisten luonto- ja ”alkuperäiselämysten” lähteeksi, jollaisia ei ole kaupungissa tarjolla.

Mahdollisuus asua isossa omakotitalossa, raikkaan luonnon keskellä – ilman että on ylenmääräisen rikkaasta perheestä – tuodaan esiin nimenomaan maalla asumisen hyvänä puolena. Taustaoletuksena näyttää olevan se, että kaupungeissa joudutaan tyypillisesti ahtautumaan pieniin kerrostaloasuntoihin. Kuten tyttö, joka kirjoittaa otsikolla ”Onni syntyy Viilukkaaseen, onnettomuus Lontooseen tai New Yorkiin”, kirjoittaa:

Mikäli syntymäpaikkani olisi Lontoo tai New York, en luultavasti saisi asua omakotitalossa maalla niin kuin nyt teen, vaan asuntomme olisi pieni, tunkkainen ja kallis kämpppä, joka sijaitsisi kerrostalon 10. kerroksessa. Aina, kun menisin ulos, keuhkoni täytyisivät pakokaasujen saastuttamalla ilmalla. (tyttö, 9. luokka)

Kiintoisaa kyllä, tämä omakotitalossa asumista koskeva argumentti nousee esiin sekä Kuuraisella että Viilukkaassa, mutta kolmannella tutkimuspaikkakunnalla – Jalokossa – sitä ei löydy missään muodossa. Ilmeisesti tämä puhetapa on sekä itse mietittyä että omilta vanhemmilta omaksuttua: joka tapauksessa järkevä argumentti maalla asumisen puolesta.

Se, että paikka on niin pieni – ”lähes kaikki tuntevat toisensa”, kuten nuoret itse kirjoittavat – tuodaan monien tyttöjen ja poikien teksteissä esiin. Pääsääntöisesti se esitellään myönteisenä asiana: nuorten mukaan paikkakunnan pieni koko synnyttää ”turvallisen ja mukavan ilmapiirin”, ”ihmiset tervehtivät toisiaan”, eikä ”tarvitse pelätä” vastantulihoitoja. Asiantilan kääntöpuolena muutamat tosin valittavat juoruilua ja sosiaalisen leimaamisen mahdollisuutta. Tässä on mukana häivähdys Jarmo Malmstenin (2004) hahmottamasta ”kielteinen ja muuttumaton maaseutu” -diskurssin piirteistä: maaseutua leimaa ahdasmielisyys. Taantuneeksi tai kehittymättömäksi kukaan Viilukka nuori ei kuitenkaan kotipaikkansa luonnehdi. Tuttuutta, turvallisuutta ja myös sitä, että paikkakunnalla on paljon sukulaisia, pidetään pääsääntöisesti myönteisinä seikkoina. Monet näistä elementeistä ovat läsnä 9.-luokkalaisten pojan tekstissä:

Viilukkaassa on mahtavaa! Ihmiset ovat suurimmaksi osaksi mukavia ja avuliaita. Monet tuntevat toisensa tai ovat sukua toisilleen. Häjyjäkin ihmisiä on, mutta ei niistä vaivaa ole kunhan pysyvät omissa oloissaan. Viilukkaalla ei myöskään ole meluisaa, sillä Viilukas on maaseutua eikä mitään ruuhkaista moottoritietä. (...) Kesäisin on mukavaa pyöräillä luonnossa, kun lähelläkään ei ole autoja eikä pakokaasuja. (poika, 9. luokka)

Viilukkaassa osa nuorista kehuu myös paikkakunnan tarjoamia hyviä harrastusmahdollisuuksia, ennen kaikkea musiikkiin liittyviä, mutta myös urheilumahdollisuuksia: urheilutaloa sekä hiihto- ja laskettelumahdollisuuksia. Yksi pojista ilmaisee tyytyväisyytensä myös hyviin kalavesiin ja metsästysmaastoihin. Tosin yksi nuorista toteaa, että jos ei ole innostunut musiikista tai urheilusta, harrastuksia on vaikea löytää. Sen sijaan Kuuraisella harrastusmahdollisuuksia ei juuri kehua. Sen sijaan yksi nuori toteaa, että ”onneksi Helsinkiin harrastamaan on lyhyt matka”, ja toinen kritisoi bändien harjoituskamppien puutetta. Lieneekö niin, että nopeasti kasvavassa kunnassa ei ole ehditty tai haluttu panostaa nuorten harrastusmahdollisuuksiin? Vai onko kyse sittenkään aidosta ongelmasta? Sitä ei tämän aineiston perusteella voi arvioida.

Joka tapauksessa Viilukkaassa useat nuoret kiittävät vuolaasti paikkakunnan vahvaa musiikkiperinnettä, siihen kietoutuvia tasokkaita harrastusmahdollisuuksia ja jokakesäisiä musiikkijuhlia. Tästä perinteestä ja sen elävyydestä ollaan selvästi ylpeitä.

Oli kiva syntyä maaseudulle ja juuri Viilukkaaseen. (...) Viilukkaassa on vahva kulttuuriperinne, joten lähes kaikki harrastavat jotakin musiikkia tai tanssia. (poika, 9. luokka)

Esiinnyn paljon, joten silloin kun on musiikkijuhlat, meikälaisellä on todella kiire. Silloin Viilukas tulvii uusista ihmisistä ja musiikista. Se on kiireistä, mutta mukavaa aikaa. (tyttö, 9. luokka)

Poika, joka kirjoittaa siitä, ettei aio koskaan muuttaa pois Viilukkaasta, tiivistää paikan hyvät puolet ja suhteensa kotipaikkaansa näin:

Viilukas on paras paikka. Täällä on kaikkea mitä tarvii. (...) En aio muuttaa muualle, olen päättänyt että en lähde mihinkään Viilukkaasta, aion asua koko elämäni täällä. (poika, 9. luokka)

Useissa teksteissä tuodaan esiin, että jokavuotisista musiikkijuhlista voi olla ylpeä ja siksikin on hienoa olla kyseiseltä paikkakunnalta kotoisin. Tässä kunnassa kesäiset musiikkifestivaalit – joita toki on erittäin monissa Suomen kunnissa – ovat nuorille merkittävä ja myönteinen tapahtuma siksikin, että nuoret itse voivat osallistua niihin monin tavoin, ja että ne kietoutuvat paikkakunnalla muutenkin elävään, myös talvisaikaan vaalittuun perinteeseen.

Toki Viilukasta myös kritisoidaan joissain nuorten teksteissä, mutta kaiken kaikkiaan todella vähän. Merkille pantavaa on, että tällöinkin kriittisten huomioiden lopuksi esitetään kuitenkin tyypillisesti, eräänlaisena yhteenvetona, että paikka on kuitenkin pikemminkin hyvä kuin huono paikka asua ja elää. Myönteisyys on niin vallitsevaa ja jopa ylenpalttista, että se saa ihmettelemään, mistä on kyse.

Ilmiselvästi nuoret niin Viilukkaassa kuin Kuuraisella ovat positioineet itsensä voimakkaasti kotipaikkansa puolustajiksi kirjoittaessaan siitä otsikoilla ”Olen X:stä ja ylpeä siitä” tai ”En halua muuttaa pois X:stä”. Näillä paikkakunnilla enemmistö aineista on kirjoitettu näistä otsikoista, toisin kuin Jalokossa. Läpikäyvästä myönteisyydestä kertoo Viilukkaassa sekin, että myös otsikolla ”Muutan pois Viilukkaasta niin

pian kuin mahdollista” kirjoitetut tekstit päätyvät siihen, että paikka on hyvä, sieltä vain on opiskelujen vuoksi lähdeittävä, ja että kotipaikalle on hyvä kuitenkin vanhemmiten palata ja näin varmaan tulee tehtyäkin.

Jalokko

Kaikista kolmesta kunnasta Jalokon nuorten teksteissä on myönteisyyttä vähiten – mutta jonkin verran sentään. Jalokoksi nimeämäni paikka on siis asukasluvultaan pieni kunta, joka sijaitsee Itä-Suomessa. Jo 1970-luvulla alkaneen muuttotappion myötä asukasluku pienenee jatkuvasti. Asukasluvun pienenemisen mukana monet palvelut ovat kunnasta kuolleet, kauppoja on suljettu ja monia toimintoja lopetettu. Kunta on aikoinaan ollut metsätyö- ja pienviljelyspitäjä. Metsätyön koneellistumisen myötä työpaikat ovat kunnasta dramaattisesti jo 1970-luvulla vähentyneet, ja pienviljelyksen muututtua kannattamattomaksi elinkeinovalikoima kunnassa on käynyt entistä pienemmäksi (ks. Rannikko 1989). Kunnalla on taloudellisia vaikeuksia. Se sijaitsee kaukana lähimmästä kaupungista, ja kunnan sisälläkin välimatkat paikasta toiseen ovat varsin pitkät. Kirjasto, lukio ja monitoimitalo sisäurheilumahdollisuuksineen kunnassa kuitenkin on. Löytyypä vaihtelevasti auki oleva nuorisotalokin. Paikkakunnan luonto on jylhän kaunista.

Luonnosta ja sen suomista mahdollisuuksista muutamat nuoret löytävätkin myönteisyyden aihetta.

Olen iloinen koska olen syntynyt täällä luonnon helmassa, harrastuksien lähellä. Täällä on kaikki tarvittava, ainakin melkein. Metsät, järvet ja joet ovat minun mielestäni parasta täällä, koska tykkään kalastaa ja metsästää. En haluaisi muuttaa täältä pois. (poika, 15 vuotta)

Jalokko on pinta-alaltaan iso, mutta asukkaita ei ole paljon. Täällä on paljon metsiä, kukkuloita, järviä ja jokia. (...) Onhan Jalokko pieni, mutta kyllä täällä pystyy harrastamaan (...) vaikka ratakelkkailua komeassa maastossa. (tyttö, 14 vuotta)

Usein haluaisin muuttaa täältä pois, mutta (...) en voi luopua näistä metsistä, niityistä, vuorista, hoitohevosistani... On ihana juosta parhaan ystävän (joka on eläin) kanssa niityllä ja tuntee vapauden tuntu. Ei siitä voi luopua. (tyttö, 14 vuotta)

Myös Jalokon luonnon kauneuden ylistäminen on lähellä edellä kuvailtua myönteistä luontopainotteista julkista diskurssia maaseudusta (Malmsten 2004; ks. myös Jukarainen & Tuhkunen 2004). Kaikki edellä siteeratut nuoret tuovat esiin myös jonkin henkilökohtaisen, kokemuksellisen suhteen kyseiseen luontoon; eli mitä ilmeisimmin se on myös itse koettua eikä vain ”ulkoa opittua”. Jalokon nuorten teksteistä löytyy jonkin verran myös muualta kerättyjen esseiden yleistä maaseutumyönteistä diskurssia: kotipaikkakunta on ”turvallinen”, ”rauhallinen”, ”kaunis”, ”saasteeton”, ”ihmiset tervehtivät toisiaan”, ”hyvä paikka viettää lapsuus ja nuoruus”, ”ei juuri rikollisuutta” ja ”ei tarvitse pelätä vastaantulijoita”.

Nuorten kielteisyys Jalokossa kietoutuu ennen kaikkea paikan näivettymiseen. Se edustaa, kaikkine adjektiivineen, juuri ”kuoleva maaseutu” -diskurssia, jonka Malmsten (2004) on luokitellut yhdeksi julkisuuden kielteiseksi maaseutukuvaksi. Jalokossa se on kylmien realiteettien, paikkakunnan lähihistorian ja nykytilanteen valossa myös todellista totta ja kuntalaisten karvaasti kokemaa. Nuorten kotipaikkamielikuvien ja todellisuuden välillä on aiemman tutkimuksen mukaan ”ilmaa”, mutta mielikuvilla on kuitenkin tietty todellisuus pohja (ks. Jukarainen & Tuhkunen 2004).

Jalokkoon oli onnettomuus syntyä, koska täällä ei ole mitään. (...) kylällä ei ole ainakaan ruuhkia, koska täällä hortoilee vain ”Kuntosen” ja Lapikkaan” (hoitokoteja – nimet muutettu/JL) ukkoja. (poika, 14 vuotta)

Maine ja imago: mielikuvia ja pelkoja

Kotipaikan maine ulospäin on seikka, jota aineiden aiheet jossain määrin provosoivat käsittelemään: etenkin aiheet ”Olen X:stä ja ylpeä siitä” tai ”Olen X:stä ja häpeän sitä”. Näihin aiheisiin tuskin olisi kuitenkaan niin hanakasti tartuttu, ellei kotipaikan maine olisi nuorille tärkeä asia, jota pohditaan. Sama ilmiö tuli esiin myös kvalitatiivisissa taustahaastatteluissa: kaikilla paikkakunnilla nuorten pohdinnat oman kunnan mai-

neesta nousivat esiin nuorten aloitteesta. Myös Pirjo Jukarainen ja Anne Tuhkunen (2004) toteavat kotipaikan imagon olevan nuorille varsin tärkeä asia laajojen pohjois- ja itäsuomalaisen nuorten kotipaikkasuhteita koskevien aineistojensa valossa.

Kuuraisen nuorista kolme puhuu kotikunnan maineesta – ja kaikki vain myönteisiä asioita. Kunnassa on erään suomalaisen edesmenneen, tunnetun oman taiteenalansa edustajan kotitalo. Kaksi nuorta ottaa tämän esiin kotikunnan maineen kannalta luonnollisestikin myönteisenä seikkana. Toinen näistä tytöistä yltyy tällä perusteella sanomaan Kuuraista kyseisen taiteenlajin ”tyyssiäksi”. Taustahaastatteluissani tuli esiin, että taitelijasta puhutaan koulussa todella paljon ja korostetaan sitä, että hän on asunut paikkakunnalla.

Kuten jo edellä tuli esiin, Viilukkaassa kotipaikan myönteiseen maineeseen uskotaan vahvasti ja siitä ollaan todella tyytyväisiä. Sen sijaan Jalokossa monet nuoret kantavat huolta kotikunnan maineesta; sen hyvään maineeseen ei tunnu uskovan kukaan. Nuorten käsityksiä kuvaavaa on, että yksi nuori toteaa lakonisen surullisesti: ”Jos Jalokosta ylipäättään tiedetään muualla mitään, niin varmasti vain huonoa...”

Sinänsä maaseudun ”huonosta maineesta” ei kirjoiteta millään paikkakunnalla. Näin ollen oletus siitä, että suomalainen kulttuuri on niin kaupunkimyönteinen ja maaseutukielteinen, että ”maalaisuutta” joutuisi jopa häpeämään tai ainakin puolustelemaan (ks. Rosenqvist 2003) ei saa ainakaan suoraa tukea tästä aineistosta. Varsinkin Viilukkaan ja Kuuraisen nuorten kirjoitukset näyttävät kertovan jopa päinvastaisesta. Yksi kuuraislaisista nuorista kirjoittajista ottaa aineessaan asiakseen taistella ”kaupunkilaisten väärää maaseutumielikuvia” vastaan. ”Olen maalta ja ylpeä siitä, sanokoot kaupunkilaiset mitä tahansa!” -diskurssi tuli esiin Olli Rosenqvistin (2003) suomalaisia maalaisidentiteettejä koskevassa tutkimuksessa, jossa aineisto oli pääosin kerätty aikuisilta. Rosenqvist (mt.) tulkitsee sen syntyneen tilanteessa, jossa maalaiset joutuvat puolustamaan ratkaisuaan asua maalla ja olla maalaisia urbaanin kulttuurin yliarvostuksen ja kaupunkilaisten ylimielisyyden takia.

Tässä aineistossani jälkiä moisesta kamppailusta ei juuri näy. Yksi poika kirjoittaa kaupunkilaisista ja näiden osin vääristä käsityksistä, mutta varsin maltillisesti, otsikolla ”Olen Kuuraiselta ja ylpeä siitä”.

Täällä maalla on ihan mukavan leppoista asua. Osalla kaupunkilaisista tulee varmaan maalla asumisesta mieleen satakunta lehmää ja onnellinen saapasjalkainen maajussi. Pienenä en tiennyt, että asun maalla. Nyt tietoisena siitä oloni on mahtava. Kuuraisella on kaupat ja kaikki tarvittava, eikä pieneltä liikunnaltakaan välty. Täällä on tilaa hengittää ja liikua. (poika, 9. luokka)

On syytä toistaa, että tämä paikka on ennen kaikkea niin sanottua asuinmaaseutua: valtaosa aikuisista saa elantonsa muusta kuin maanviljelystä, ja hyvin suuri osa käy Helsingissä töissä. Muutama maatilakin paikkakunnalla vielä on. Näin ollen tulkitsem, että pojan viittaus kaupunkilaisten kapeaan maaseutukäsitykseen pitää sisällään sen huomautuksen, että nykymaaseutu – ainakin sellainen kuin Kuurainen – on paljon muutakin kuin maanviljelysseutua.

Paikan tulevaisuus: huolia ja haaveita

Jalokossa peräti 14 nuorta on kirjoittanut aiheesta ”Jalokko vuonna 2050”. Aihe oli Jalokossa selvästi suosituimpi kuin muissa tutkimuskunnissa. Suurin osa tämän aiheen valinneista hahmottaa kunnan tulevaisuuden äärimmäisen synkäksi ja lohduuttomaksi. Tässä muutama esimerkki:

Vuonna 2050 Jalokko on aivan eri näköinen. SIWA (kauppa) on muuttunut vanhaksi autioksi taloksi ja mennyt konkurssiin. Torikin on lahonnut ja rapistunut ja kaikki liikkeet ja talot näyttävät vanhoilta puuhökkeleiltä. Asfaltti on murentunut ja vanhassa vilkkaassa keskuksessa hiippailee vain musta kissa ja pari yksinäistä kulkuria. (...) Kunta on konkurssissa, ollut jo pitkään. Jalokko jää ikuisesti aavekyläksi. (poika, 13 vuotta)

Silloin (vuonna 2050) Jalokko on hyvin pieni paikka. Ainut ihminen on enää talonmies Teuvo, joka leikkaa nurmikkoo ja lakaisee paikkoja. Jalokosta ei tule enää työmiehiä vaan puolikuolleita juoppoa. (poika, 14 vuotta)

Jalokossa ei ole enää mitään vuonna 2050. (...) Kukaan ei tule koskaan edes muistamaan Jalokkoa, kukaan ei käy siellä, kiertävät kaukaa Jalokon. (poika, 14 vuotta)

Suuri osa kuvauksista on kuten edellä siteeratut aineet: lakonisia, ilman tunteenilmauksia. Osassa on kuitenkin haikeaa lyyrisyyttä ja muutamassa myös kuvauksen lopuksi mielipahan ilmaus siitä, että näin käy: oma kotikunta kuolee pois, jopa katoaa ihmisten muistikuvistakin.

Jalokko vuonna 2050 on työpötyhjä entinen paikkakunta, jossa rotat juoksee entisten asuntojen entisissä ruokakaapeissa. (...) Kylän teillä on maitohorsmia, jotka ulottuvat puolentoista metrin korkeuteen. (...) Aukeat paikat, missä joskus on ollut eka- ja tokaluokkalaisten leikkipaikkoja (...) ovat silloin suurien koivujen ja vihreän aluskasvillisuuden peitossa. (poika, 15 vuotta)

Minun mielestä tämä kylä kuolee tässä ihan lähiaikoina. (...) Se tuntuu tavallaan pahalta, koska haluaisin että oma kotikunta jatkaisi elämäänsä. (poika, 14 vuotta)

Yhdessä paikan kuolemista uumoilevassa tekstissä häivähtää ensin toivonkipinä, sitten haikeus; kahdessa sen sijaan on voimakasta aggressiota. Toisessa se kohdistuu itse kuolevaan paikkaan, toisessa taas poliittisen järjestelmään.

Herää kysymys, onko Jalokkoa enää olemassakaan vuonna 2050? Jos sitä on edes olemassa, väkiluku tuskin on sataa enempää... Vaikka toisaalta, mikäs täällä olisi asuessa, jos tänne saisi lisää elämää! Koska syntyvyys on näillä main tietääkseni pieni ja viimeisetkin muuttavat pois, kylä kuolee alta aikayksikön. Mutta koska olen asunut Jalokossa koko pienen ikäni, voin sanoa näin, tapahtui mitä tapahtui: Jalokko in my dreams 4-ever! (tyttö, 15 vuotta)

Viimeisellä kauniilla lupauksellaan tyttö ilmaisee kunnioitusta kotipaikkaansa kohtaan: vaikka sille kävisi miten, se jää hänen unelmiinsa, ikuisesti. Aivan päinvastainen tunnelataus on seuraavassa katkelmassa.

Jalokko on vuonna 2050 ihan käpykylä. Kauppoja on enää vain yksi, ja sekin tosi pieni. Jalokossa ei ole enää kuin vain eläkeläisiä pari sataa. Jalokko kuihtuu kuihtumistaan ja pian siellä ei asu kukaan. Perkele tää on semmonen kylä jonne en varmaan palaa koskaan! (poika, 14 vuotta)

Todellinen ihme olisi, jos näin dramaattiset pohdinnat ja kunnan kohtalon niin oletettu kuin jossain määrin todellinenkin synkkyys ei nostaisi esiin minkäänlaisia tunteita. Yhdessä lakonisessa pojan kuvauksessa sanotaan, että ”mulle se ois melkein sama (mitä kotikunnalle tapahtuu)”. Konditionaalinen ja vielä melkein-sanan käyttö kertonee kuitenkin siitä, ettei kunnan kohtalo ihan samantekevä ole. Ja ihme olisi, jos olisi.

Seuraavassa on epämääräistä aggressiota, joka sinkoilee niin kunnantalolle, omaan kuntaan kuin porvareihinkin – aggressiota on ainakin paljon:

Epäilen että Jalokkoa ei ole vuonna 2050, vaan että se on tyhjä paikka. (...) Jos tämä paikka pysyisi pystyssä, tänne pitäisi rakentaa kauppoja ja taloja. Kunnantalokin olisi räjäytettävä. Tämä on nyt aika välillä paska paikka. Kalja ja tupakka saatava halvemmiksi. PORVARIT HIRTEEN. (poika, 15 vuotta)

Yksi teksti häilyy optimistisen ja pessimistisen vision, toiveikkuuden ja toivottomuuden, välillä sisältäen myös haikeutta.

Vuoteen 2050 on vielä (...). Siinä ajassa voi sattua ja tapahtua vaikka mitä; eihän sitä voi koskaan tietää jos joku rikas haluaisi rakentaa tänne taloja. Mieluiten voisi tulla parisataa ihmistä lisää ja joitakin työpaikkoja ettei tarvitsisi muuttaa töiden perään, siis sen ajan nuorien. Mutta luulenpa ettei Jalokosta ole välttämättä jäljellä enää mitään. Mutta minä mieluiten jäisin tänne asumaan, mutta se ei ole mahdollista, koska on tuskin töitä. (poika, 15 vuotta)

Muutama kirjoitelma aiheesta on niin ultraoptimistinen, että kyse tuntuu olevan jonkinlaisesta sci-fi-tyylistä. Puhutan pilvenpiirtäjistä, hienoista ajopeleistä, joita on kaikilla, ja niin edelleen. Tuskin niitä on kuitenkaan piloillaan kirjoitettu. Kirjoittajat ovat kaikki poikia, joukossa myös alle 15-vuotiaita. Ehkä heidän toiveik-

kaissa unelmissaan – joissa ei turha realismi ole ollut asettamassa mielikuvitukselle rajoja – Jalokosta voisi todella tulla heidän hahmottelemansa paikka. Toinen asia on se, että he ehkä kuitenkin tajuavat, ettei tämä ole oikeasti mahdollista... mene ja tiedä. Kirjoitukset eivät ole parasta mahdollista kieltä, pikemminkin toisinpäin. Ne ovat myös todella lyhyitä. Nämä pojat ovat ilmaisussaan lyhytsananaisia; suuria unelmia heiltä ei kuitenkaan puutu.

Jalokko vuonna 2050 on pieni ja hyvinvoiva kunta. Täällä on nyt jotain 2500 ihmistä, mutta sitten sen vuoden 2050 jälkeen on jotain 5000 ihmistä. Jokaisella on R1 Yamaha. (poika, 14 vuotta)

Jalokko muuttuu kaupunkiksi. Asujia tulee 10 kertaa enempi. Rikkaita tulee kaupunkiin lisää. Myös köyhiä. Taloja rakennetaan lisää ja pilvenpiirtäjiä tulee. (poika, 15 vuotta)

Jalokko vuonna 2050 on hirmu suuri kylä jossa on 1400 ihmistä ja väestö on kasvussa ja nuoria on liikaa kouluihin ja vanhat mummut ajelevat Ferrarilla ja minulla on R 1 Yamaha motskis. (poika, 13 vuotta)

Näistä unelmista tulee ihmeellisellä tavalla mieleen 1920–30-lukujen futurismi – taidesuuntaus, jossa tulevaisuus nähtiin, hurmoksellisesti, pilvenpiirtäjien ja tekniikan täyteisenä. Ihmeellinen yhteys. Vaikeaa kuvitella, että nämä pojat olisivat perehtyneet kyseiseen taidesuuntaukseen! Lieneekö kyse jostakin perusmaskuliinisesta fantasiasta, joka voi nousta esiin uudelleen ja uudelleen mitä yllättävimmissä yhteyksissä? Vai ironisoivatko pojat, sittenkin, kummallisilla visioinneillaan? Ehkä eivät, tai ainakaan se ei ole varmaa. Myös Jukarainen ja Tuhkunen (2004) viittaavat aineistojensa nojalla syrjäseutujen nuorten fantasioihin omien kotipaikkojensa muuttumisesta trendikkäiksi vauhdikkaita kaupungeiksi – eli samansuuntaisesta ilmiöstä lienee kyse.

Näyttää olevan enemmän kuin selvää, että nuorten rakentaessa kotipaikkaisuuttaan mielikuvilla kotipaikan tulevaisuudesta on heille suuri merkitys. Vivahteet tulevaisuuden pohtimisessa sitten jo vaihtelevatkin kunnissa – aikuistenkin piirissä – toistelluista, faktapohjaisista ja lakonisista käsityksistä uhka- tai kasvumielikuviiin ja niistä edelleen hyvin fiktiivisiin maalailuihin.

Johtopäätöksiä, pohdintaa ja ideoita

On selvää, että näin suuri ja rikas aineisto ei ”tyhjenny” yhteen artikkeliin, ei edes pääosiltaan – jatkoa seuraa, jos luoja suo. Jonkinlaisia välijohtopäätöksiä voi kuitenkin tässäkin vaiheessa jo tehdä.

Tämän artikkelin tavoitteet ovat olleet kolmensuuntaiset. Metodologisena tavoitteena on ollut tutkailla sitä, miten hyvin kirjoitelma-aineistolla voi tutkia nuorten kotipaikkatunteita ja -ajatuksia, mitä tämä analyysi voi tuottaa, mitä ei, ja millaisia mahdollisia tulkintaongelmia syntyy. Kirjoitelma-aineistosta saa paljonkin irti. Nuorten kirjoitelmat kertovat unelmista, peloista, asenteita, tunteista ja käsityksistä nuorten kotipaikkaan liittyen kirjavalla ja rikkaalla tavalla. Nuorten tietoisesti tai tiedostamatta valitsevat kirjoittajapositiot ja niiden tuomat kirjoitustyylit ja sävyt, joilla asioita esitetään, tuottavat itselleni kuitenkin jonkin verran tulkintaongelmia. Ensinnäkin position ottamisten – kuten kotikunnan puolustaja tai haukkuja – vaikutus teksteihin on niin ilmiselvää, että se on otettava huomioon tulkintoja tehdessä. Jään ainakin vielä tässä vaiheessa miettimään, miten kirjoittajana otetun position eräänlaisen vaikutuksen voisi erottaa kirjoittajan niin sanotusta oikeasta mielipiteestä. Vai ovatko ne sittenkin sama asia? Toivon, että myöhemmissä teksteissäni voin palata asiaan astetta viisaampana.

Teorian tai hypoteesien kehittelyyn liittyvänä yhtenä tavoitteenani on ollut tutkailla sitä, onko ”maaseudun nuoriso” mielekäs käsite, eli yhdistääkö suomalaisella maaseudulla asuvia nuoria toisiinsa jokin sellainen seikka, joka erottaisi heidät kaupunkien nuorista. Vastaavaa keskustelua on käyty anglosaksisella kielialueella käsitteen *rural youth* globaalien käytön mielekkyydestä (ks. Panelli ym. 2006). Vertailuasetelma on osaltaan palvellut tätä tarkoitusta. Vaikka kolmen eri maaseututyypin nuoret mieltävät kotipaikkansa suuresti eri tavoin, kaikissa tutkimissani paikoissa nuoret kuitenkin katsovat asuvansa ”maalla”,

”maaseudulla” – ja vertaavat tätä ”maalla asumista” kaupungeissa asumiseen (ks. myös Jukarainen & Tuhkunen 2004). Ovatko he täten joukko, jolla olisi esimerkiksi yhteisiä etuja puolustettavanaan – se on kokonaan toinen kysymys, johon en yritäkään ottaa kantaa. Myönteisen ”maaseudun luonnon, puhtaan ilman ja rauhallisuuden työssijana” -diskurssin (ks. Malmsten 2004) käyttäjinä erityyppisten maaseutualueiden nuoret kuitenkin ovat ikään kuin yhtenä rintamana.

Vertailuasetelma on palvellut ennen kaikkea sen seikan empiiristä selvittämistä, missä määrin nuorille tarjolla olevat elementit kotipaikkasuhteen rakennusaineiksi ovat yhteisiä kaikille maalla asuville nuorille tai poikkeavat toisistaan erityyppisillä maaseuduilla tämän päivän Suomessa. Tässä aineistossa huomattavimmat esiin tulleet erot liittyvät kolmeen seikkaan: nuorten mielikuviin kotipaikkansa maineesta, imagosta, mielikuviin kotipaikan tulevaisuudesta sekä paikallishistorian ja traditioiden elävyyteen ja luontevaan paikkaan nuorten elämässä – tai niiden puuttumiseen. Nämä kietoutuvat osin toisiinsa: voimakkaan muuttotappion runtelemalla paikkakunnalla mielikuvat sekä kunnan imagosta että sen tulevaisuudesta ovat todella synkät, ja myös historia- ja traditiotietoisuus näyttää vajonneen unholaan. Tämänkaltaisia yhteyksiä on havaittu myös aiemmassa, Itä- ja Pohjois-Suomen nuorten kotipaikkaidentiteettejä koskevassa tutkimuksessa (Jukarainen & Tuhkunen 2004).

”Valoisampien” kotipaikkamielikuvien kohdalla mielikuvat kotipaikan tulevasta muuttovoittoisuudesta ja hyvästä maineesta eivät käy yhtä saumattomasti yhteen. Selkeästi myönteisin kuva kotipaikan maineesta ja imagosta on tässä tutkimuksessa pohjalaiskunta Viilukkaassa, joka ei ole muuttovoittopaikka – ja samaan aikaan oletus kotipaikan jatkuvasta kasvusta on selkein uusmaalaiskunta Kuuraisella. Viilukkaan nuorilla mielikuva kotipaikan myönteisestä imagosta sekä ylpeys elävistä paikallistraditioista tukevat mielikuvaa siitä, että kotipaikka ei ole ainakaan hiipumassa vaan pikemminkin kasvaa, jos jotakin. Kuuraisella taas mielikuva kotipaikan kasvusta on realistinen. Nuorten tyytyväisyys kuntaan liittyy kunnan hyvään imagoon, kasvuun ja – koulussa vahvasti tuettuun, ellei suorastaan henkiin herätettyyn – paikallishistoriaa koskevaan tietoisuuteen. Se, että paikalliset, nuutuneet traditiot voidaan ”tekohengittää” eläviksi, mutta sitten ne muuttuvatkin aidosti tärkeiksi, merkityksellisiksi ja eläviksi ihmisille, ei ole mitenkään tavatonta, päinvastoin: esimerkiksi Pohjanmaan kansanmusiikkiliikkeen nousussa 1970-luvun alussa oli pitkälti kyse tästä (ks. Järviluoma 1987).

Nuorten muuttovirtojen nopeuksia ja suuntia koskevilla mielikuvilla on tietty realiteettipohja (ks. myös Jukarainen & Tuhkunen 2004), mutta toisaalta kasvu- tai näivettymismielikuvat kietoutuvat edellä kuvailtuun muuhun yleiseen myönteisyyteen tai kielteisyyteen kotipaikkaa koskevissa mielikuvissa. Myönteinen mielikuva näyttää ruokkivan kasvuvisiota, kielteinen puolestaan näivettymisvisiota, joka ruokkii kielteisyyttä lisää. Mielikuvat kotipaikan maineesta ovat vielä monimutkaisempi ilmiö: joka tapauksessa ne tulevat toimineeksi itseään toteuttavina ennusteina. Jos kuntalaiset itsekään eivät kuntansa hyvyyteen usko, kuka sitten uskoisi?⁸ Kunnan ilmapiirillä, kuntalaisten aikuisten ja nuorten yhteiseen hyvään – tai huonoon – uskomisella on varmasti merkitystä ja itseään toteuttavaa vaikutusta kuntien imagoihin, joskaan pelkkä usko ei näissä asioissa sentään riittäne.

Tällaiseen yhteisen asian vaalimisen merkitykseen ja sen suhteeseen kunnassa viihtymiseen liittyy tärkeä tässä aineistossa ja nimenomaan paikkojen vertailussa esiin tullut seikka: itäinen Jalokko on ainoa paikka, jossa kukaan nuorista ei viittaa paikkakunnan menneisyyteen, traditioihin tai edesmenneisiin merkik henkilöihin millään tavoin. Silti ja tietenkin tälläkin paikkakunnalla on historia. Ennen aineistoni keruuta olin uumoillut Helsingin läheisyydessä kasvaneen satelliittikunnan nuorten olevan vähiten tietoisia paikan mahdollisista vanhoista traditioista ja paikallishistoriasta. Kuitenkin Kuuraisella muutama oppilas viittasi ylepeästi paikkakunnalla taannoin asuneeseen kansallistaiteilijaan ja häneen liittyvien perinteiden vaalimiseen, ja yksi puhui jopa ”vanhoista kukoistavista sukujuurista” paikkakunnalla. Tällä paikalla toki on myös vanhaa, ennen satelliittikunnan roolia syntynyttä ja kukoistanutta asujaimistoa ja maanviljelystä. Merkille pantavaa silti on, että se otetaan esille, ja nimenomaan myönteiseen sävyyn. Kvalitatiivisissa taustahaastatteluissani tuli esiin, että Kuuraisella käydään yläkoulussa ahkerasti läpi kunnassa asuneeseen kuuluisaan taiteilijaan liittyviä asioita ja muistutetaan hänen suhteestaan tähän paikkaan. Sen sijaan Jalokossa muuttotappiokunnan synkät tulevaisuudenvisiot näyttävät saaneen nuoretkin valtaansa niin, että kotipaikasta ei löydetä juuri mitään muuta hyvää kuin sen luonnon kauneus – se sentään.

Kotipaikan ja kotipaikkamielikuvien merkityksestä nuoren kokonaisidentiteetin rakentamisen kannalta on vaikeaa sanoa tämän aineiston nojalla mitään. Kuitenkin muun muassa Anne Tuhkusen (2002) mukaan vahva kotiseutuidentiteetti voidaan ymmärtää voimavaraksi, pääomaksi, joka luo perustaa nuoren identiteettityölle. Tämän tulkinnan nojalla Jalokon nuorten identiteettityö kärsii siitä, että heillä on niin suuria huolia kotipaikkaansa ja sen imagoon liittyen, että osa heistä suhtautuu kotipaikkaansa näissä oloissa jopa vihamielisesti. Vaikka näin ei olisikaan, nuoruuden viettämisestä tässä ja nyt toki varjostaa se, jos joutuu kantamaan huolta ja murhetta siitä, että koko kotipaikka katoaa maailmankartalta ja ihmisten muistikuvista, kun talot tyhjennettyään kaatuvat ja tiet kasvavat umpeen horsmaa. Jalokossa monet nuoret vaikuttavat todella kantavan tällaisia synkkiä mietteitä.

Tässä tutkimuksessa tuli esiin, että nuorilla ei näytä olevan käsitteellisiä välineitä (vrt. Somersin jaottelun käsitteellinen taso) tai pitkää historiallista perspektiiviä (vrt. Somersin jaottelun ”suuret kertomukset”-taso) kotipaikkansa kohtaloiden jäsentämiseen. Olisiko sellaisen perspektiivin saamisessa asioihin jotain mieltä? Ehkä. Tosin se ei ehkä huolta vähentäisi. Kuitenkin, vaikka huolen aiheita esimerkiksi Jalokossa toki on, silti siellä ja monissa muissakin samankaltaisissa paikoissa kotiseudun tulevaisuuden visiot nähdään epärealistisen synkinä, kun mielikuvat ovat ensin päässeet muodostumaan kielteisiksi (Ollila 2004; Jukarainen & Tuhkunen 2004).

Astun lopuksi sen verran ulos tarkkailijatutkijan roolista, että heidän idean tai pikemminkin kysymyksen toimenpiteestä, jolla huolissaan olevien nuorten mieltä syrjäseuduilla voisi ehkä huojentaa. Voisiko mielikuvia, realiteetteja, kauhuvisioita ja unelmia kotipaikkaan liittyen – vaikka kouluissa, nuorisotyössä tai jossakin – työstää yhdessä nuorten kanssa? Ja samalla nostaa esiin, muistin piiriin, paikkojen traditioita ja historiaa: näissä paikoissa on muutakin hyvää ja arvostettava kuin luonto ja sen rauha? Tämä idea nousee suoraan omasta tutkimuksestani: Viilukkaassa ollaan äärimmäisen innostuneita musiikkiperinteestä, Kuuraisella edesmenneestä paikkakunnalla asuneesta taitelijasta. Jokaiselta paikkakunnalta löytyy jotakin kunniaakasta, myönteistä, hauskaa tai muistamisen arvoista: perinteitä, tapahtumia tai hahmoja. Esimerkiksi ”Joutsan Joutopäiviltä” – joilla olin puhtaasti turistina – jäi myönteisesti mieleen tällaiseksi hahmoksi nostettu, edesmennyt loistava paikallinen jutunkertoja ja originelli, jonka sutkauksista ja elämästä oli tehty kesäjuhlien yhteyteen näyttely. Loistava idea – turisti muistaa sen vieläkin.

Muuttovirtojen suunnan muuttamiseen tarvittaisiin paljon järeämpiä keinoja ja poliittista tahtoa, ja voi olla, etteivät nekaan riittäisi (ks. Paju 2004; vrt. Mäkelä 2004). Mutta jonkinlainen paikallisen itsetunnon pohdiskelu ja esiin nostaminen voisi ehkä auttaa syrjäseutujen ja muiden muuttotappioalueiden nuoria olemaan vähemmän huolissaan saati häpeissään kotikonnuistaan. Jos sitten lähteekin, voisi ainakin lähteä pää pystyssä eikä painuksissa.

Kiitän tämän tekstin varhaisempien versioiden kommentoinnista kollega-tovereita Helmi Järviluomaa, Sofia Lainetta, Anne Tuhkusta ja Veli-Matti Ulvista.

Viitteet

1. On esitetty, että maaseutua koskevien tutkimusten tekijöillä, jotka tulevat kaupungista, on helposti lähtökohtanaan liian kapea kuva maaseudusta (ks. Kuisma 2005) tai että he suhtautuvat maaseutuun pahimmillaan jotenkin arrogantisti, ylimielisesti (ks. Rosenqvist 2003). Siksi pidän perusteltuna kertoa tutkimusideani syntymisestä ja sitä jo edeltäneestä suhteestani maaseutuun näinkin seikkaperäisesti.
2. Matti Mäkelä on luonut osuvan käsitteen ”asuinmaaseutu” (ks. Mäkelä 2006). Hän tarkoittaa käsitteellä sellaista maaseutua, jossa ei enää pääsääntöisesti tai juurikaan eletä maataloudesta vaan tehdään esimerkiksi etätöitä (kuten useat luovan työn tekijät voivat tehdä) tai ”pendelöidään” kaupunkiin aika ajoin. Kirjassa on useita paljon hauskempiakin asuinmaaseudun määritelmiä, mutta en mahduta niitä tähän.
3. Kiitos keskusteluista Anne Tuhkuselle ja Petri Pajulle, joiden kanssa pidin kokouksia tutkimusprojektin ideoinnin merkeissä keväällä 2006, sekä ulkomaisille kollegoille, joiden kanssa kirjoitin yhdessä artikkelia samoihin aikoihin maaseudun nuorisesta, ks. Panelli ym. 2006.

4. McDonalds-kysymys tuotti vain neljä kirjoitelmaa, lentokenttäaihe kaksi. Kolme McDonalds-ainetta sisälsi konkreettisia suunnitelmia siitä, miten ruokatunnilla voisi mennä sinne syömään – eli aihe ei toiminut kovin hyvin. Yhdessä näistä aineista tosin pohdittiin, mitä McDonaldsin ”saaminen” merkitsisi paikkakunnan imagolle. Lentokenttäaihe oli suoranainen virhe minun suunnaltani: paikkakunnalla oli jo purjelentokenttä, josta aineissa huomautettiin!
5. Haastatteluja on Jalokosta seitsemän: kaksi yksilöhaastattelua ja viisi ryhmähaastattelua. Niissä kaikissa käsitellään myös muun muassa nuorisotyötä paikkakunnalla, koska ne saivat samalla palvella nuorisotyötutkimustani, jota samaan aikaan paikkakunnalla tein. Siksikään ne eivät täydellisesti istu tämän analyysin kohteeksi – tästä aihepiiristä. Rausteikosta keräsin kaksi ryhmähaastattelua – 9. luokan oppilailta, koulun tiloissa – ja Heinälässä tein yhden ryhmähaastattelun nuorisotiloissa. Koska en varsinaisesti analysoi haastatteluaineistoa tässä artikkelissa, en esittelen tässä yhteydessä haastatteluteemoja ja -tilanteita tämän tarkempaan.
6. Analyysin olen käytännössä tehnyt niin sanotulla ”pahvikorttimenetelmällä” (ks. Grönfors 1982). Menetelmä oli suosiossa 1980-luvulla, kun tietokonepohjaisia kvalitatiivisia analyysimenetelmiä ei vielä ollut. Kun aineistoni muodostui käsinkirjoitetuista aineista, niiden ”ajaminen” koneelle olisi ollut hankalaa. Käytännössä keräsin jokaisesta aineesta kirjoittajan taustatiedot sekä kirjoitelman keskeiset adjektiivit ja huomioni sen sävystä ja suhteesta etsimiini (Somersin luokittelun mukaisesti) diskursseihin pahvikortille. Joistakin kirjoitelmista – joissa käsiteltiin vaikkapa toisaalta kotipaikan tulevaisuutta ja toisaalta omia kokemuksia paikasta – syntyi kaksi korttia. Näitä yli sataa korttia erilaisiin vaihtoehtoisin ryhmiin latomalla, niitä rinnakkain, erikseen ja yhdessä tarkastelemalla sekä erilaisia ”korttityyppisiä” laskemalla syntyi se kokonaiskuva, jota seuraavassa esittelen. Analyysitavassani yhdistin siis aineiston järjestämisen, jota pahvikorttimenetelmä ja sen edellyttämä aineiston lähiluku useampaan kertaan edellytti, ja niin sanotun teemakortistoinnin (ks. Eskola & Suoranta 2001, 150–151). Kun kortit olivat jonkin teeman mukaisessa pinossa, aloin syventyä kyseiseen luokkaan tarkemmin ja samalla kirjoittaa siitä analyysia. Analyysini ei ollut suoranaisesti teorialähtöistä (vrt. Alasuutari 1993, 72–172), mutta Somersin luokittelun mukaisen diskurssityyppien etsintä teki siitä teoriaan nojaavaa siinä määrin, ettei kyse ollut puhtaasti aineistolähtöisestä analyysistä.
7. Malmstenin jaottelussa julkisuudessa kielteisinä esiintyvinä asiaa koskevana kuvastoina ovat nelikentän ”ruudut” maaseutu kielteisenä ja muuttumattomana – eli ”kehittymätön, taantunut ja ahdasmielinen maaseutu” – sekä kielteinen kuva muuttuvasta maaseudusta: ”autioituva, ikääntyvä ja rapistuva maaseutu”. Tarkastelen aineistoa myös näiden maaseutukuvien esiintymisen suhteen.
8. Olen tätä aineistoa analysoidessani miettinyt senkin seikan huomiointia, että Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla elää itsekehu ja oman ylistämisen perinne – ainakin niissä muisti- ja mielikuvissani, joita itselläni on sukuni synnyinsijoista. ”Itte oon itteni kehunut ja aina oon kehutuksi tullut”, kuten Pohjanmaan vaarini sanoi. Olen miettinyt, olisiko Viilukkaan nuorten tavassa puhua kotipaikastaan myös tätä tyyliä mukana. Koska en ole kuitenkaan varma tämän itsekehu perinteen vahvuudesta, elävyydestä saati sen levinneisyydestä Pohjanmaalla, olen jättänyt tämän seikan tulkinnoistani ainakin tässä vaiheessa sivuun.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bushin, Naomi & Adrianssen, Hanne & Ansell, Nelly & Lähteenmaa, Jaana & Panelli, Ruth (2006) Reflecting on Contexts and Identities for Young Rural Lives. Teoksessa Ruth Panelli ym. (toim.) Young Rural Lives: Global Perspectives. London: Routledge. (painossa)
- Erkkilä, Kaisa (2005) Moniääninen paikka – opettajien kertomuksia elämästä ja koulutyöstä Lapissa. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, 2005, Oulun yliopisto. <http://herkules.oulu.fi/isbn951427802X/isbn951427802X.pdf> (viitattu 15.8.2006)
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Frankfort-Nachmias, Chava & Nachmias, David (1996) Research Methods in the Social Sciences. London: St Martin's Press.
- Grönfors, Martti (1982) Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Helsinki: Otava.
- Helve, Helena (toim.) (2000) Comparative Study of Living Conditions and Participation of Rural Young People in Estonia, Finland, Germany, Italy and Sweden. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Finnish Youth Research Society. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/rype/> (viitattu 15.8.2006)
- Helve, Helena (toim.) (2003) Ung i utkant – aktuell forskning om glesbygdungdomar i Norden. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Holmila, Marja (2001) Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jokinen, Kirsi & Juhila, Arja & Suoninen, Eero (2006) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Kirsi (2006) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Kirsi, Juhila, Arja & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126–159.

- Jukarainen, Pirjo & Tuhkunen, Anne (2004) Imagosta identiteettiin – raja- ja syrjäseutujen nuorten muuttoliikkeen lähtökohtia. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Stakes, Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto, 94–105.
- Järviluoma, Helmi (1987) Musiikki, identiteetti ja ruohonjuuritaso. Amatööri- ja ammattimusiikkoryhmän kategoriatyöskentelyn analyysi. Väitöskirja. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 555.
- Kaivola, Taina & Rikkinen, Hannele (2003) Nuoret ympäristöissään. Lasten ja nuorten kokemusmaailmat ja ympäristömielikuivat. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto.
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Tutkimuselämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Knuutila, Seppo & Liikanen, Ilkka & Rannikko, Pertti (1996) Kyläläiset, kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja no 113.
- Kuisma, Juha (2005) Maaseutukysymys yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa Ilkka Niiniluoto & Juha Sihvola (toim.) Nykyajan etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Lähteenmaa, Jaana (2003) Julkaisematon ja luottamuksellinen muistio tietyntä itäsuomalaisen nuorisotyöprojektin onnistumisista ja karikoista vuosina 2001–2004. Tehty Mikkelin ammattikorkeakoulun Kulttuuri- ja nuorisotyön yksikössä opetusministeriön nuorisoyksikölle, kuntien johdolle ja projektin ohjausryhmälle.
- Lähteenmaa (2005) Nuorisotyöprojektien karikoita käytännössä. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) Projektityhteiskunnan varjopuolia. Helsinki: Gaudeamus, 105–120.
- Malmsten, Jarmo (2004) Maaseutu mediassa. Maaseudun Uusi Aika 1/2004, 5–19.
- Mäkelä, Matti (2004) Suomen kunnaat. Pamfletti muistojen maan tulevaisuuden puolesta. Jyväskylä: Maahenki Oy.
- Mäkelä, Matti (2006) Pankonpäällisen puolustus. Jyväskylä: Maahenki Oy (painossa)
- Ollila, Anne K. (2004) Luonto Lapissa, menestys muruina maailmalla – alueet lappilaisten nuorten tulevaisuuskuissa. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Stakes, Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto, 84–93.
- Paju, Petri (2004) Johdanto: Iisalmessa on LIDL. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Stakes, Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto, 6–13.
- Paunikallio, Merja (2001) Nuoret maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksessa. Sarja B:23. Seinäjoki: Ruralia-instituutti.
- Rannikko, Pertti (1989) Metsätyö-pienviljelyskylä. Tutkimus erään yhdyskuntatyyppin noususta ja tuhosta. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja no 12.
- Rosenqvist, Olli (2003) Minä ja maaseutu – maallikkodiskurssit kriittisen maaseutututkijan tulkitsemina. Maaseudun Uusi Aika 2/2003, 5–25.
- Sinkkonen-Tolppi, Merja (2005) Maailma kutsuu, katkeavatko juuret? Nuorten kotiseudulle kiinnittyminen ja sen yhteys nuorten sosiaalisen pääomaan. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E no 125.
- Soininen, Anne (1997) ”Ihan jumiks en kyllä heittävy!” Tutkimus Itä-Suomen syrjäkylissä asuvista nuorista. Teoksessa Päivi Harinen & Helena Helve & Jukka Lehtonen & Anne Soininen & Olli Vesivalo: Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet. Nuorisotutkimus 2000 -ohjelma, julkaisuja 5. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Soininen, Anne (2002) To a Town With a Better Future. Young People and Their Future Orientations in the Barents Region. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Finnish Youth Research Society . <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/julkaisut/barents.pdf/> (viitattu 15.8.2006)
- Somers, Margaret R. (1994) The Narrative Constitution of Identity: A Relational Network Approach. Theory and Society 23 (5), 605–649.
- Tuhkunen, Anne (2002) Ideal Life and Proud Feelings of North. Young – Nordic Journal of Youth Research, 10 (3–4), 42–60.
- Waara, Peter (2003) Ungdom i gränsland. Umeå: Borea Bokförlag.
- Waara, Peter & Stålnacke, Peter (2006) Ungdomsforskning i Barentsregionen. Julkaisematon muistio.

ASUINALUEEN VAIKUTUSTEN ANALYYSI MONITASOANALYYSIN JA REKISTERIAINEISTON AVULLA

TIMO M. KAUPPINEN

Tämä artikkeli liittyy tutkimukseeni asuinalueen ja perhetaustan vaikutuksista helsinkiläisnuorten keskias-teen tutkintojen suorittamiseen 1990-luvulla (Kauppinen 2004). Käsittelen tässä artikkelissa kyseisessä tutkimuksessa tekemiäni menetelmällisiä valintoja. Tutkimus sijoittui useiden tutkimusalojen piiriin, joista pääasiallisena lähtökohtana oli kaupunkitutkimus ja muina tutkimukseen vaikuttaneina aloina erityisesti nuorisotutkimus ja koulutustutkimus.

En rajaa käsittelyäni vain yhteen menetelmään, vaan pohdin soveltamiani menetelmiä laajemmin. Ensimmäinen merkittävä menetelmällinen valintani oli kvantitatiivisen eli määrällisen aineiston ja tutkimusmenetelmien käyttö. Aineiston osalta seuraava valinta oli rekisteritietoihin perustuvan aineiston käyttö survey-aineiston (kysely- tai haastatteluaineisto) sijaan. Aluevaikutusten analyysin osalta keskeiset menetelmälliset valinnat olivat toisaalta yksilötason tekijöiden vakiointi aluevaikutuksiin kiinni pääsemiseksi, toisaalta monitasoanalyysin valinta tilastolliseksi analyysimenetelmäksi. Käsittelen seuraavassa kaikkia näitä valintoja.

Keskeiset menetelmälliset valinnat

Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät

Ensimmäinen menetelmällinen valintani oli päätös käyttää kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tämä perustui siihen, että tarkoitus oli kuvata koko Helsinkiä ja kaikkia peruskoulun päättäviä helsinkiläisnuoria (tietyllä ajanjaksolla) yleistettävästi eli siten, että voitaisiin väittää tulosten koskevan kaikkia tämän joukon jäseniä. Tämän vuoksi aineisto tuli kerätä joko satunnaisotannalla tai kokonaisaineistona, ja siinä oli oltava riittävän suuri määrä havaintoja, jotta luotettavia yleistyksiä olisi mahdollista tehdä. Kvantitatiivisessa analyysissä aineiston koon kasvu ei lisää tutkijan työn määrää samaan tapaan kuin kvalitatiivisessa analyysissä, ja kvantitatiivisiin menetelmiin sisältyvät myös valmiit säännöt empiiristen yleistysten tekemiseksi. Toinen kvantitatiivisiin menetelmiin ohjaava tekijä oli pyrkimys *kausalisuhteiden* eli syy-seuraussuhteiden selvittämiseen. Tämä on tyypillistä nimenomaan kvantitatiiviselle analyysille (ks. esim. Bryman 1988), toisin kuin kvalitatiiviselle analyysille, jossa tyypillisesti pyritään kausaalisen selittämisen sijaan tutkittavien oman näkökulman *ymmärtämiseen*. En pyrkinyt tutkimuksessani selvittämään, mitä asuinalue *merkitsee* nuorille (tästä on olemassa suomalaista tutkimusta, esim. Ilmonen 1991; Jovero & Horelli 2002; Turtiainen 2002; Turtiainen & Karvonen 2002). Tavoitteena oli selvittää, *vaikuttaako* tietynlaisella alueella asuminen nuorten opiskelu-uriiin.

Rekisteriaineisto

Rekisteriaineistoilla tarkoitetaan tilastollisia aineistoja, joiden tiedot ovat peräisin useista eri viranomaisten ylläpitämistä rekistereistä. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa on erityisen hyvät mahdollisuudet hyödyntää tällaisia aineistoja tieteellisessä tutkimuksessa. Monia tutkimuskäyttöä varten muodostettuja aineistoja

hallinnoi Tilastokeskus, jonka ylläpitämästä Työssäkäyntitilaston pitkäaikaistiedostosta tutkimukseni aineisto pääasiassa muodostettiin¹. Rekisteriaineistoilla on ainakin kaksi merkittävää etua survey- eli kysely- tai haastatteluaineistoihin verrattuna: tutkijan on helpompi saada aineistoon suuri havaintomäärä, ja kato on käytännössä olematon. Suurta havaintomäärää tarvitsin erityisesti, koska tarkoitukseni oli tuottaa myös yksittäisiä asuinalueita koskevia tietoja. Analyysissa oli käytössä yhtäaikaaisesti lukuisia muuttujia, joiden luokittelut olivat joissain tapauksissa melko hienojakoisia. Tämän vuoksi aineiston oli syytä olla mahdollisimman suuri, jotta tilastollinen voima riittäisi yleistysten tekoon. Survey-aineistoja piinaa usein suuri vastauskato, ja tämä ongelma oli mahdollista välttää käyttämällä rekisteriaineistoa, jossa katoa ei ole juuri lainkaan. Tämä parantaa merkittävästi tulosten yleistettävyyttä. Tutkimukseni pääasiallisena aineistona oli 50 prosentin otos niistä helsinkiläisnuorista, jotka täyttivät 15 vuotta vuosina 1990–94 (N=10906).

Perhetaustan vakiointi aluevaikutusten havaitsemiseksi

Sysäys lähteä tutkimaan asuinalueen vaikutuksia tulee havainnosta, että jossain sosiaalisessa ilmiössä – kuten nuorten opiskelu-urissa – on alueellista vaihtelua. Tämä herättää kysymyksen alue-erojen syistä. Alue-erojen olemassaolo ei vielä tarkoita, että alueilla sinänsä olisi vaikutusta niillä asuviin ihmisiin, sillä erot voivat johtua yksinkertaisesti siitä, että erityyppiset ihmiset valikoituvat asumaan eri alueille: tällöin alueelliset erot erilaisten sosiaalisten ilmiöiden yleisyydessä selittyvät valikoitumisella: eli yksilöiden henkilökohtaiset taustatekijät jakautuvat eri tavoin eri alueilla.

Aluevaikutuksia tutkittaessa pyritään ottamaan valikoituminen huomioon, jolloin jäljelle jäävää aluevaihtelua voitaisiin pitää merkinä todellisesta aluevaikutuksesta. Tämän ongelman epätydyttävä ratkaisu voi johtaa niin sanottuun ”sosilogistiseen harhaan” (Riley 1963; Diez-Roux 1998), jossa alue-erot tulkitaan virheellisesti aluevaikutuksiksi. Sovelsin tutkimuksessani tyypillisintä menetelmää valikoitumisongelman ratkaisemiseksi eli vakioin tilastollisesti useita sellaisia taustatekijöitä, jotka voivat vaikuttaa sekä asuinalueille valikoitumiseen että nuorten opiskelu-uriiin. Olennaisinta tässä oli nuorten perhetaustan vakiointi.

Vakioinnilla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä (kuten erilaisten tutkintojen suorittamisen alueellisia eroja) erikseen kussakin vakioivan muuttujan luokassa. Esimerkiksi vanhempien koulutustaso voidaan vakioida siten, että tarkastellaan erikseen, kuinka paljon korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien lapset suorittavat tutkintoja eri alueilla, kuinka paljon keskiasteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien lapset suorittavat tutkintoja eri alueilla ja niin edelleen. Tällöin eri alueilla asuvien nuorten vanhempien erilainen koulutustaso ei vaikuta alueellisista eroista saatavaan kuvaan yksittäisessä tarkastelussa. Tätä vakiointitapaa olisi mahdollista myös laajentaa ottamalla useampia vakioivia muuttujia mukaan siten, että esimerkiksi tarkasteltaisiin tutkintojen alueellista jakaumaa korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsilla erikseen sen mukaan, elävätkö nämä ydinperheessä vai muussa perhemuodossa. Tällöin erillisiä tarkasteluja tulisi kuitenkin turhan suuri määrä, ja analyysi olisi kömpelöä. Havaintojakin tarvittaisiin hyvin suuri määrä. Vakiointi tehdäänkin yleensä tilastollisessa mallissa, jossa voidaan *laskennallisesti* vakioida useita muuttujia samanaikaisesti. Tällöin voidaan jäljelle jääviä alue-eroja tulkita siten, että erot olisivat kyseisenlaisia, jos tutkittavien henkilöiden välillä ei olisi eroja vakioitujen muuttujien suhteen.

Vakiointimenetelmän käytön taustalla oleva (usein tiedostamaton) oletus on, että tutkittavat henkilöt voivat taustastaan riippumatta asua erityyppisillä alueilla (Oakes 2004). Ääritapauksessa on vain kaksi ryhmää, köyhät ja rikkaat, ja kaikki perhetaustaltaan köyhät nuoret asuvat köyhällä alueella ja kaikki rikkaat rikkaalla alueella. Tässä tapauksessa perheen köyhyyden vakiointi selittäisi teknisesti alueiden välisen eron esimerkiksi tutkintojen suorittamisessa täysin, vaikka todellisuudessa alueilla voisi olla voimakastakin vaikutusta asukkaisiin. Tällöin ei käytännössä voitaisi erottaa toisistaan perheen ja asuinalueen köyhyyden vaikutuksia. Toisaalta, jos perheen köyhyys ei millään tavoin vaikuttaisi alueille valikoitumiseen, eli kaikilla alueilla olisi yhtä paljon köyhiä, ei perheen köyhyyden vakiointi olisi tarpeellista. Vakiointi on siis järkevää nimenomaan silloin kun todellisuus on jotain näiden ääritapausten välillä, eli alueiden välillä on eroja väestörakenteessa, mutta erot eivät ole äärimmäisiä. Taulukko 1 osoittaa oman tutkimukseni

Taulukko 1. Aineiston nuorten jakautuminen erityyppisen koulutusrakenteen alueille vanhempien koulutustason mukaan

Enintään perusasteen koulutuksen saaneiden osuus alueella, %	Vanhempien koulutustaso				
	Enintään perusaste	Alempi keskiaste	Ylempi keskiaste	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste
23,6–32,7	9	9	17	23	30
32,8–40,8	15	16	19	25	27
40,9–45,5	19	25	23	21	18
45,6–50,9	28	26	25	20	16
51,0–92,4	30	24	16	12	9
Yhteensä, %	100	100	100	100	100
n	2776	2160	2168	1468	2334

osalta, kuinka aineiston nuoret jakautuivat erityyppisille alueille vanhempien koulutustason mukaan. Vanhempien koulutustasolla on selvä yhteys siihen, miten erityyppisen koulutusrakenteen alueille sijoitutaan, mutta kaikissa vanhempien koulutusluokissa on kuitenkin sijoitettu kaikenlaisille alueille. Vanhempien koulutustason vakiointi näyttäisi siis olevan järkevää tässä tapauksessa.

Vakiointimenetelmän ongelma on, että yleensä voidaan olettaa, että jotain merkityksellistä jää vakioimatta. Tämän vuoksi valikoitumisongelmaa on pyritty lähestymään myös muunlaisin menetelmin (ks. esim. Dietz 2002), joita en tässä artikkelissa tarkemmin kuvaile. Nämä menetelmät ovat valitettavasti varsin hankalasti toteutettavissa, ja johtopäätökset niiden suhteen ovat toistaiseksi olleet ristiriitaisia (Crowder & South 2003; South 2003). Näin ollen tyydyin itse tavanomaiseen vakiointimenetelmään.

Monitasoanalyysi

Monitasoanalyysi on verrattain uusi tilastollinen analyysimenetelmä, jota voidaan pitää eräänlaisena täsmämenetelmänä kontekstien (alueiden, koulujen, sairaaloiden jne.) vaikutusten tutkimiseen. Olen kuvannut monitasoanalyysia menetelmänä täsmällisemmin toisaalla (Kauppinen 2004; 2005). Tarkemmassa tutustumisessa voi hyödyntää myös muun muassa Sakari Karvosen ja kollegoiden (2001), Kelvyn Jonesin ja Craig Duncanin (1998) sekä Jay Teachmanin ja Kyle Crowderin (2002) tekstejä. Lyhyesti sanoen monitasoanalyysin ehkä perustavin idea on, että siinä tarkastellaan erikseen selitettävän ilmiön eri tasoilla (esim. yksilö- ja aluetaso) olevaa vaihtelua. Teknisesti tämä tarkoittaa sitä, että estimoidaan (lasketaan otoksesta arvioidut) erilliset yksilö- ja aluetason varianssikomponentit, jotka mittaavat sitä, kuinka paljon vaihtelua on toisaalta yksilöiden, toisaalta alueiden välillä.

Erottamalla yksilö- ja aluetason vaihtelu voidaan muun muassa suhteuttaa alueiden välinen vaihtelu yksilöiden väliseen vaihteluun. Näin nähdään, kuinka suuri osuus selitettävän ilmiön kokonaisvaihtelusta on enimmillään selitettävissä aluevaikutuksella. Lisäksi voidaan katsoa erikseen, kuinka paljon esimerkiksi yksilötason taustatekijöiden vakiointi selittää toisaalta yksilöiden välistä, toisaalta alueiden välistä vaihtelua, ja jäljelle jäävän aluevaihtelun (jonka oletetaan kuvastavan aluevaikutusta) tilastollinen merkitsevyys voidaan testata. Erona aiempiin menetelmiin on se, että monitasoanalyysin avulla voidaan *yhtäaikaisesti* tarkastella alueiden ominaisuuksien vaikutuksia ja alueiden välillä olevaa vaihtelua. Monitasoanalyysissa voidaan myös pyrkiä osoittamaan yksittäisiä alueita, joilla asumisella on vaikutusta esimerkiksi koulutus-

uriin, joskin tämä vaatii varsin suuria alueittaisia havaintomääriä. Myös tilastollisten testien tulokset ja estimaattien luottamusvälit tulevat monitasoanalyysejä sovellettaessa tarkemmin arvioiduiksi tilanteissa, joissa esiintyy aluevaikutuksia. Tällaisissa tilanteissa voidaan siis suuremmalla tarkkuudella arvioida, pitävätkö tulokset paikkansa tutkitun otoksen lisäksi myös koko tutkimuksen kohteena olevassa joukossa (ns. perusjoukko).

Suomalaisen nuorisotutkimuksen näkökulmasta edellä kuvaamani väitöstutkimuksen menetelmällinen kokonaisuus on varsin kaukana valtavirrasta. Suomalaisen nuorisotutkimuksen kehitys on johtanut etäännyttämiseen kvantitatiivisista menetelmistä kohti kvalitatiivisia, tutkijan ja tutkittavan välittömään vuorovaikutukseen perustuvia menetelmiä (Puuronen 1997, 217). Tehty kvantitatiivinen tutkimus on hyödyntänyt pääasiassa survey-aineistoja. Rekisteriaineistoja ei ole Suomessa ylipäänsä vielä riittävästi osattu hyödyntää muussa kuin väestö- ja terveystieteellisessä tutkimuksessa. Monitasoanalyysejä soveltamisesta nuoria tutkittaessa on joitain aiempia kokemuksia: Karvonen ja tutkijaryhmä (2001) käyttivät sitä tutkiessaan nuorten tupakoinnin seutukunnittaista vaihtelua, ja Karvonen ja Rahkonen (2002) tutkivat nuorten kouluvastaisuuden alueellista vaihtelua Helsingissä.

Oman tutkimukseni kannalta merkittävin aiempi suomalainen tutkimus on Antti Kariston ja Seppo Monténin (1996) tutkimus lukionkäynnin alueellisesta vaihtelusta Helsingissä. Tutkimukseni voidaankin nähdä kyseisen tutkimuksen uutena versiona, jossa on pyritty käyttämään mahdollisimman kehittyneitä menetelmiä. Tämä näkyy muun muassa siten, että käytin yksilötason aineistoa aluetason aineiston sijaan (ja tätä vastaavia analyysimenetelmiä), tarkastelin tuloksia sukupuolen mukaan ja käytin aluetietojen lisäksi tietoja nuorten perhetaustasta ja koulusta. Nämä olivat Kariston ja Monténin omia ehdotuksia menetelmällisiksi parannuksiksi.

Tutkimuksen tuloksista

Esitän tässä luvussa lyhyen yhteenvedon niistä väitöstutkimukseni (Kauppinen 2004) tuloksista, jotka liittyivät alue-eroihin helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamisessa ja näiden alue-erojen selittämiseen eli aluevaikutusanalyyseihin. Samalla kuvaan, minkälaisiin analyyseihin johtopäätökseni perustuivat. Edellä käsitellyistä menetelmällisistä valinnoista tuon tässä yhteydessä esiin lähinnä monitasoanalyysejä soveltamista.

Alue-eroja ja aluevaikutusta koskevat pääkysymykset tutkimuksessa olivat: 1. Minkälaisia alue-eroja Helsingissä on ollut helsinkiläisten nuorten keskiasteen tutkinnon suorittamisessa ja tutkinnon tyyppissä (ylioppilas- vai ammatillinen tutkinto). 2. Selittyvätkö alueiden väliset erot tutkinnon suorittamisessa ja tyyppissä nuorten perhetaustan eroavaisuuksilla alueiden välillä, vai jääkö perhetaustan vakioinnin jälkeenkin vielä alueellista vaihtelua jäljelle. 3. Onko asuinalueen väestön sosioekonomisella rakenteella ja alueen vakautta kuvaavilla tekijöillä² vaikutusta tutkinnon suorittamiseen ja tutkinnon tyyppiin perhetaustan vakioinnin jälkeen.

Tutkintojen suorittamisessa oli selviä eroja tutkittujen 117 alueen välillä. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus vaihteli pojilla 58 ja 80 prosentin välillä ja tytöillä 55 ja 86 prosentin välillä (monitasomallien mukaan, ks. Kauppinen 2004, 90–92). Suoritetun tutkinnon tyyppin mukaan tarkasteltuna alue-erot kasvoivat: ylioppilastutkintojen osuus tutkinnoista vaihteli pojilla 51 ja 89 prosentin välillä ja tytöillä 69 ja 96 prosentin välillä. Vaikka havainnot eivät viitanneet äärimmäiseen eriytymiseen, erot olivat siinä määrin selviä, että niiden syntyä oli syytä selvittää tarkemmin. Taulukosta 2 nähdään, että aluevaihtelun osuus keskiasteen tutkinnon suorittamisen kokonaisvaihtelusta oli pieni, pojilla 3,8 prosenttia ja tytöillä 5,3 prosenttia; loput vaihtelusta oli siis yksilöiden välistä. Tutkinnon tyyppiä selitettäessä osuus oli suurempi, 9–10 prosentin luokkaa.

Aluevaikutusten olemassaoloa pyrittiin selvittämään vakioimalla nuorten perhetaustaa kuvaavia tekijöitä, jolloin jäljelle jääviä alue-eroja voitaisiin pitää viitteinä aluevaikutuksista. Samalla nähtiin, minkälaisia vaikutuksia perhetaustalla oli tutkintojen suorittamiseen: kuten ennalta oli arvattavissa, vaikutus oli vahva

Taulukko 2. Perhetaustan vakioinnin vaikutus alueiden väliseen vaihteluun eri malleissa

	Aluetason varianssin tilastollinen merkitsevyys	Aluetason varianssin osuus kokonaisvarianssista	Aluetason varianssin muutos perhetaustan vakioinnin jälkeen
Malli	(p-arvo)	%	%
Pojat, tutkinnon suorittaminen			
Ennen perhetaustan vakiointia	<,001	3,8	
Perhetaustan vakioinnin jälkeen	,292	0,2	-95,3
Työt, tutkinnon suorittaminen			
Ennen perhetaustan vakiointia	<,001	5,3	
Perhetaustan vakioinnin jälkeen	,002	1,4	-74,4
Pojat, suoritettun tutkinnon tyyppi			
Ennen perhetaustan vakiointia	<,001	9,3	
Perhetaustan vakioinnin jälkeen	<,001	3,0	-70,1
Työt, suoritettun tutkinnon tyyppi			
Ennen perhetaustan vakiointia	<,001	10,2	
Perhetaustan vakioinnin jälkeen	,004	2,9	-73,9

etenkin suoritettun tutkinnon tyyppin kohdalla. Vanhempien koulutustaso oli erityisen merkittävä tekijä: mitä korkeampi koulutustaso vanhemmilla oli, sen todennäköisemmin nuori suoritti tutkinnon ja nimenomaan ylioppilastutkinnon. Lähes yhdeksän kymmenestä ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien lapsesta suoritti keskiasteen tutkinnon ja näistä lähes kaikki nimenomaan ylioppilastutkinnon, kun enintään perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsista vain runsaat puolet suoritti jonkin keskiasteen tutkinnon.

Kun joukko perhetaustaa kuvaavia muuttujia³ vakioitiin eli lisättiin tilastolliseen malliin selittäviksi muuttujiksi, poikien osalta alue-erot katosivat siinä, suorittavatko nuoret ylipäänsä keskiasteen tutkintoa. Tämä näkyi teknisesti siten, että alueiden välistä vaihtelua kuvaava aluetason varianssikomponentti pieneni 95,3 prosentilla, ja jäljelle jääneestä vaihtelusta vain 0,2 prosenttia oli alueiden välistä (Taulukko 2). Ei siis tarvittu aluetason selittäviä tekijöitä tutkinnon suorittamisen alue-erojen selittämiseen, vaan erot selittyivät eri alueilla asuvien poikien erilaisilla perhetaustoilla. Tyttöillä jäi enemmän aluevaihtelua jäljelle, mutta heilläkin kolme neljänestä alkuperäisestä aluevaihtelusta selittyi perhetaustalla, ja jäljelle jääneestä vaihtelusta vain runsas prosentti oli alueiden välistä. Hieman konkreettisempi tapa kuvata alue-erojen pienenemistä on verrata, kuinka paljon alueittaiset tutkintojen suorittamisen osuudet keskimäärin poikkesivat (suhteellisesti) keskitasosta ennen ja jälkeen perhetaustan vakiointia. Pojilla tämä suhteellinen keski-
poikkeama pieneni 6,0 prosentista 0,4 prosenttiin ja tyttöillä 5,5 prosentista 1,2 prosenttiin. Analyysien

perusteella asuinalueella ei siis ollut etenkään poikien osalta vaikutusta siihen, suorittavatko nuoret jonkin keskiasteen tutkinnon.

Suoritettun tutkinnon tyyppiin sen sijaan asuinalueella näyttää olleen vaikutusta. Aluetason vaihtelusta jäi kummallakin sukupuolella yli neljännes selittämättä perhetaustan vakioinnilla, ja jäljelle jääneestä vaihtelusta tutkinnon tyypissä oli alueiden välistä noin kolme prosenttia. Jäljelle jäänyt aluevaihtelu oli myös tilastollisesti merkitsevää, mikä vahvisti käsitystä, että asuinalueella oli vaikutusta tutkinnon tyyppiin. Alueittaisissa ylioppilastutkintojen osuuksissa oli pojilla edelleen keskimäärin 5,1 prosentin suhteellinen ero (ennen vakiointeja 9,0 %) ja tytöillä keskimäärin 2,3 prosentin ero (ennen vakiointeja 5,9 %) keskiarvoon nähden.

Analyysien perusteella ei voitu juurikaan osoittaa yksittäisiä alueita, joilla on vaikutusta tutkinnon tyyppiin, sillä perhetaustan vakioinnin jälkeen ylioppilastutkintojen osuus tutkinnoista poikkesi vain muutamalla alueella tilastollisesti merkitsevästi keskitasosta, ja alueiden keskinäinen järjestys oli päällekkäisten luottamusvälien vuoksi epävarma. Toisin sanoen hyvin harvojen alueiden osalta saattoi sanoa, minkälainen vaikutus niillä mahdollisesti oli. Tämän vuoksi tulokset ja johtopäätökset koskivat ensisijaisesti alueiden *ominaisuuksien* vaikutuksia, eikä yksittäisiä alueita tutkittu tarkemmin. Ne alueet kuitenkin mainittiin, joilla selvimmin jäi jäljelle selittämättä olevaa poikkeamaa keskimääräisestä ylioppilastutkintojen yleisyydestä. Suuremmalla havaintomäärällä olisivat yksittäisiä alueita koskevat tulokset olleet varmempia. Epävarmuus yksittäisten alueiden suhteen liittyy myös siihen, etteivät aluevaikutukset olleet vahvoja.

Asuinalueiden ominaisuuksien vaikutuksia tutkinnon tyyppiin tutkittiin lisäämällä niitä kuvaavia muuttujia yksi kerrallaan malliin, jossa perhetausta oli vakioitu. Tällaisissa malleissa aluetason muuttujan *tilastollisen* vaikutuksen tulkittiin kuvastavan myös *kausaalista* vaikutusta. Tutkituista asuinalueen ominaisuuksista alueen väestön koulutus rakenne (enintään perusasteen koulutuksen saaneiden osuus alueen vähintään 15-vuotiaasta väestöstä) osoittautui vaikutuksiltaan voimakkaimmaksi.

Kuvio 1 (ks. seuraava sivu) kuvaa alueen koulutus rakenteen vaikutusta ylioppilastutkintojen osuuteen suoritetuista tutkinnoista, kun kaikki perhetaustaa kuvaavat muuttujat on vakioitu. Nimenomaan korkeimman koulutustason alueilla näyttää olleen vaikutusta tutkinnon tyyppiin: alueilla, joilla enintään perusasteen koulutuksen saaneiden osuus on pienin – eli tutkinnon suorittaneiden osuus suurin – ylioppilastutkintojen osuus tutkinnoista oli suurempi kuin nuorten perhetaustan perusteella voitaisiin olettaa. Matalan koulutustason alueet sen sijaan eivät eronneet keskimääräisen koulutustason alueista perhetaustan vakioinnin jälkeen, eli alueen koulutus rakenteen vaikutus oli epälineaarinen. Ei siis ole niin, että tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvu johdonmukaisesti lisäisi ylioppilastutkintojen osuutta tutkinnoista, vaan havaittu vaikutus liittyi vain korkeimman koulutustason alueisiin.

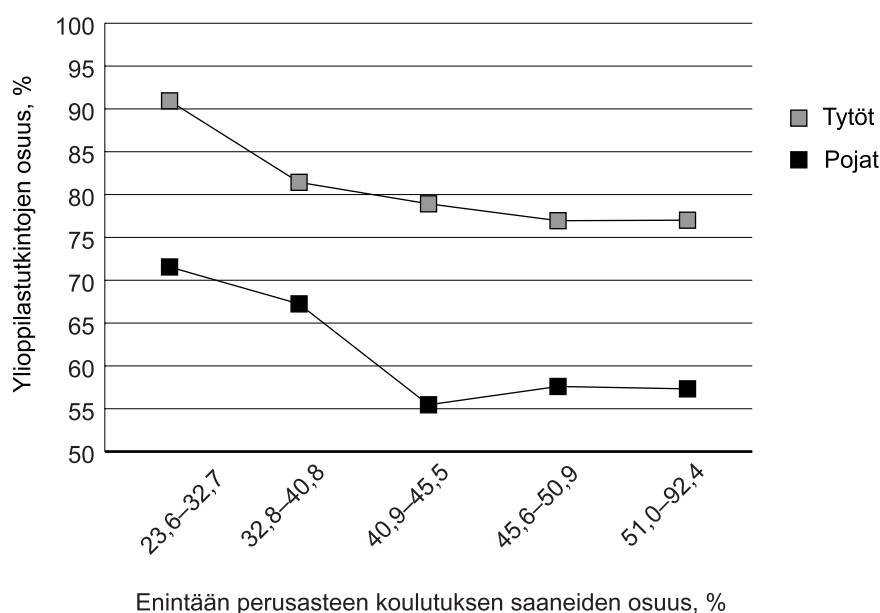
Suhteessa perhetaustan vaikutuksiin asuinalueen väestön koulutus rakenteen vaikutuksen selitysvaikutus oli vähäinen, mikä johtuu osin myös vaikutuksen epälineaarisuudesta. Perhetausta on helsinkiläisnuoren kannalta selvästi merkittävämpi koulutusuraa ennustava tekijä kuin asuinalueen väestön koulutus rakenne. Toisaalta perhetaustan vakioinnin jälkeen alueen koulutus rakenteen vaikutus selitti lähes kokonaan jäljellä olevan *alueiden* välisen vaihtelun. Sellaista vaikutusta alueilla ei siis tämän perusteella juuri ole, joka ei olisi vahvasti yhteydessä alueiden koulutus rakenteeseen.

Pohdintaa

Kvantitatiivisen rekisteriaineiston ja monitasoanalyysin soveltamisesta oli tutkimuksen kannalta selkeitä etuja. Laajan ja satunnaisotantaan perustuvan tilastollisen aineiston ansiosta tutkimuksessa oli mahdollista kuvata yleistettävästi kaikkia tietynä ajanjaksona peruskoulun päättäneitä helsinkiläisnuoria. Rekisteriaineiston avulla oli mahdollista päästä suurempaan otosprosenttiin ja havaintomäärään kuin olisi ollut mahdollista vastaavin resurssein survey-aineistolla, mikä helpotti luotettavien yleistysten tekemistä. Tässä auttoi myös käytännössä olematon kato. Monitasoanalyysin ansiosta oli mahdollista vertailla ”kokonais-

Kuvio 1. Ennuste ylioppilastutkintojen osuudelle suoritetuista tutkinnoista referenssiryhmässä¹ sukupuolen ja alueen koulutusrakenteen mukaan

1. Referenssiryhmällä tarkoitetaan ryhmää, joilla kaikkien vakioitujen taustamuuttujien arvona on kyseisen muuttujan referenssiluokka. Referenssiluokiksi valittiin vaikutuksiltaan keskimääräisiä luokkia, joten referenssiryhmä kuvaa taustoiltaan suhteellisen keskimääräisiä nuoria. Muilla nuorilla vaikutukset ovat muodoltaan samankaltaisia, mutta keskimääräinen taso vaihtelee taustamuuttujista riippuen.

aluevaikutuksen” voimakkuutta ja verrata sitä perhetaustan ja muiden yksilötasolla mitattavien tekijöiden vaikutuksiin sekä tarkastella samanaikaisesti aluetason tekijöiden vaikutuksia ja aluetason vaihtelua. Myös tulosten yleistämisen varmuuden arvioinnissa oli monitasoanalyysistä apua (tilastolliset testit ja luottamusvälit olivat tarkempia).

Menetelmävalinnat eivät kuitenkaan olleet ongelmattomia. Kvantitatiivisen lähestymistavan ongelmana on usein tietty pinnallisuus ja ulkopuolisuus suhteessa tutkittaviin. Kvalitatiivisella aineistolla olisi voitu saada syvällisempää tietoa erityisesti nuorten omista näkemyksistä asuinalueen merkityksestä. Tässä tavoitteessa olisi voinut auttaa myös survey-aineiston käyttö, sillä rekisteriaineistoissa on vain viranomaisten omiin tarpeisiinsa keräämää tietoa, jolloin tutkittavien omaa näkökulmaa ei oteta huomioon. Tekemällä nuorille kysely tai haastattelemalla heitä olisi voitu myös kvantitatiivisella aineistolla saada nuorten omaa näkemystä esiin ja samalla olisi voitu saada lisätietoa esimerkiksi nuorten perheistä. On kuitenkin syytä huomata, että pelkkä nuorten omien näkemysten kysely ei välttämättä riitä tutkittaessa rakenteellisten tekijöiden vaikutuksia, sillä tosiasiallisia vaikutuksia ei välttämättä tiedosteta (ns. epistemologinen harha; ks. Karvonen & Rahkonen 2000).

Aineiston luonteen vuoksi ei ollut mahdollista osoittaa juurikaan niitä prosesseja tai mekanismeja, joiden välityksellä asuinalueen ominaisuuksien vaikutukset välittyvät nuorten opiskelu-uriiin. Lähinnä tutkimuksen kouluvaikutuksia koskeva osuus – jota ei edellä ole käsitelty – toi jonkinlaista valaistusta siihen, kuinka aluevaikutus välittyy (koulun kautta). Muuten tällaista tietoa olisi voitu yrittää saada lähinnä havainnoimalla asuinalueita tai haastattelemalla nuoria. Tiedostin tämän puutteen jo tutkimuksen alkuvaiheessa, mutta katsoin tutkimuksen tuovan joka tapauksessa hyödyllisiä perustuloksia, joista voitaisiin mahdollisesti jatkaa syvällisempään analyysiin vaikutusten luonteesta. Käyttämälläni aineistolla ja menetelmillä oletukset aluevaikutusten mekanismeista perustuivat suurelta osin teorioihin.

Soveltamani kvantitatiivisen lähestymistavan sisälläkin tutkimuksessa oli metodologisia ongelmia. Perusongelmana on asuinalueille valikoitumisen kontrolloinnin vaikeus. Johtopäätökseni nojaavat oletukseen, että olen vakioinut riittävän hyvin nuorten sellaiset yksilölliset taustatekijät, jotka ovat yhteydessä sekä asuinalueille valikoitumiseen että opiskelu-uriiin. Riippuu tämän oletuksen oikeellisuudesta, ovatko johtopäätökset aluevaikutusten olemassaolosta oikeita. Muita ongelmia ovat muun muassa kaupungin virallisen aluejaon käyttäminen, joka ei välttämättä vastaa täydellisesti asukkaille merkityksellisiä asuinalueita sekä nuorten aiempien asuinpaikkatietojen puuttuminen.

Tutkimuseettisistä näkökulmista monilta ongelmilta vältytään käytettäessä anonyymiä kvantitatiivista aineistoa. Tuloksissa ei ole mitään yksittäisiin nuoriin liittyvää ja siten mahdollisesti näiden tunnistamiseen johtavaa tietoa, vaan kaikki tulokset ovat yleisemmällä tasolla. Toisaalta voidaan katsoa, että nuorilta itseltään tulisi kysyä heidän omia näkemyksiään, eli tämän puuttumista tutkimuksessani voi ehkä pitää jossain määrin tutkimuseettisesti epätoivottavana piirteenä. Muutoin maininnat yksittäisistä asuinalueista ovat ehkä väitöstutkimukseni arin kohta eettisestä näkökulmasta katsottuna (ks. Kauppinen 2004). Pyrin väitöstutkimuksessani kuitenkin välttämään alueiden mainitsemista nimeltä epävarmojen tulosten osalta. Myöskään tässä artikkelissa alueita ei ole mainittu nimeltä. Tulokseni aluevaikutuksista eivät tosin juurikaan leimanneet alueita negatiivisesti, koska löytämäni aluevaikutukset liittyivät erityisesti korkean koulutustason alueisiin.

Viitteet

1. Aineistoni käyttöluupa Tilastokeskuksessa: TK-53-80-02.
2. Kuvasin alueiden ”vakautta” kolmella muuttujalla: lähtömuuttoaste, omistusasukuntojen osuus asuntokannasta ja yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä. Taustaoletuksena oli, että epävakaimpia ovat alueet, joilla lähtömuuttoaste on korkea, omistusasukuntojen osuus on pieni ja yksinhuoltajaperheiden osuus suuri.
3. Perhetaustaa kuvaavat muuttajat olivat tutkimuksessani vanhempien koulutustaso, vanhempien ammattiin perustuva sosio-ekonominen asema, asuntokunnan nettotulot, äidinkieli, perhetyyppi, alle 18-vuotiaiden lasten määrä asuntokunnassa, asumisen ahtaus ja asunnon hallintaperuste. Lisäksi kaikissa malleissa oli vakioituna (oletettu) peruskoulusta pääsyn vuosi ja erillisanalysissä malliin lisättiin myös peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo.

Lähteet

- Bryman, Alan (1988) *Quantity and Quality in Social Research*. London: Routledge.
- Crowder, Kyle & South, Scott J. (2003) Neighborhood Distress and School Dropout: The Variable Significance of Community Context. *Social Science Research* 32 (4), 659–698.
- Dietz, Robert D (2002) The Estimation of Neighborhood Effects in the Social Sciences: An Interdisciplinary Approach. *Social Science Research* 31 (4), 539–575.
- Diez-Roux, Ana V. (1998) Bringing Context Back into Epidemiology: Variables and Fallacies in Multilevel Analysis. *American Journal of Public Health* 88 (2), 216–222.
- Ilmonen, Mervi (1991) *Elämää betonissa. Varhaisnuorten asuin ympäristöt pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Nuorisasuostoliitto ry.
- Jones, Kelvyn & Duncan, Craig (1998) *Modelling Context and Heterogeneity: Applying Multilevel Models*. Teoksessa Elinor Scarbrough & Eric Tanenbaum (toim.) *Research Strategies in the Social Sciences*. Oxford: Oxford University Press, 93–123.
- Jovero, Sari & Horelli, Liisa (2002) Nuoret ja paikallisuuden merkitys? Nuorten ympäristösuhteen tarkastelua Vantaan Koivukylä-Havukosken alueella. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 84. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Karisto, Antti & Montén, Seppo (1996) Lukioon vai ei. Tutkimus alueellisista eroista helsinkiläisten lukionkäynnissä ja lukiolakautusten vaikutuksista. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1996:6.
- Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2000) Nuorten elämäntyylin ja terveyskäyttäytymisen kulttuurinen vaihtelu. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2), 135–145.

- Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2002) Kuka vastustaa koulutusta? Kouluvastaisuuden alueelliset erot Helsingissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (4), 324–332.
- Karvonen, Sakari & Vikat, Andres & Rimpelä, Matti (2001) Monitasoanalyysi nuorten tupakoinnin seutukuntavaihtelun selittämisessä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 38 (4), 336–345.
- Kauppinen, Timo M. (2004) Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen.. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2004:6.
- Kauppinen, Timo M. (2005) Application of Multi-Level Analysis in a Study of Neighbourhood Effects on Young People's Educational Careers. Teoksessa Helena Helve (toim.) *Mixed Methods in Youth Research*. Helsinki: Finnish Youth Research Network/ Finnish Youth Research Society, Publications 60.
- Oakes, J. Michael (2004) The (Mis)estimation of Neighborhood Effects: Causal Inference for a Practicable Social Epidemiology. *Social Science & Medicine* 58 (10), 1929–1952.
- Puuronen, Vesa (1997) *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Riley, Matilda W. (1963) *Sociological Research. I. A Case Approach*. New York: Harcourt, Brace & World.
- South, Scott J. (2003) Interpreting Community Effects on Youth Educational Attainment. *Youth & Society* 35 (1), 3–36.
- Teachman, Jay & Crowder, Kyle (2002) Multilevel Models in Family Research: Some Conceptual and Methodological Issues. *Journal of Marriage and Family* 64 (2), 280–294.
- Turtiainen, Pirjo (2002) Helsinkiläisnuorten käsityksiä omasta asuinalueestaan. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 18–32.
- Turtiainen, Pirjo & Karvonen, Sakari (2002) Nuoret metropolin ytimessä – nurkkapatriotteja vai maailmankansalaisia? Teoksessa Vesa Keskinen & Martti Tuominen & Mari Vaattovaara (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 267–291.

NUORET PERHEESSÄ

PÄIVÄKIRJATUTKIMUS PERHEEN ARJESTA TYÖSSÄKÄYVIEN VANHEMPIEN JA HEIDÄN KOULUIKÄISTEN LASTENSA KOKEMANA

MARJUKKA SALLINEN

Vanhempien ja erityisesti äitien työssäkäynti on ollut viime aikoina paljon esillä julkisuudessa. Monet eri tutkimukset osoittavat, että vanhempien työn yhteys lasten hyvinvointiin on epäsuora: sitä välittävät useat tekijät, kuten vanhemman oma hyvinvointi ja vanhempana toimiminen (esim. Conger, Rueter & Conger 2000; Crouter, Bumpus, Maguire & McHale 1999; 2001). Työelämässä on tapahtunut paljon muutoksia: työtahti, kilpailullisuus, ristiriidat ja epävarmuus ovat lisääntyneet. Työn sanotaan olevan tänään laadullisesti huomattavasti kuormittavampaa kuin vuosikymmeniä sitten. Myös työn epävarmuus ja määräaikaikaiset työsuhteet ovat arkipäivää. Lisäksi näyttää siltä, että työtunnit kasautuvat lapsiperheisiin ja erityisesti pienimpien lasten isille (Sauli 1998). Määrällisesti ja laadullisesti kuormittavaan työhön liittyy riski, että sen kielteiset vaikutukset siirtyvät välittävien prosessien kautta kotiin ja lasten hyvinvointiin.

Työn ohella keskeinen perheen arjen toimintaa ohjaava jännite liittyy tänä päivänä perheen aikataulujen yhteen sovittamiseen (mm. Näsman 2004; Salmi & Lammi-Taskula 2004; Salmi 1996). Perheen arkea raamittavat paitsi vanhempien, myös päivähoidon, koulun ja harrastusten rytmi. Perheen ja sen jäsenten oma aikataulu on sovitettava työelämän, päivähoidon, koulun ja harrastusten aikatauluihin. Lisäksi on huomioitava myös nukkumisen, syömisen, leikin ja levon rytmitykset.

Tämä artikkeli pyrkii tarkastelemaan sitä, millaista arki on kouluikäisten lasten ja nuorten perheissä, joissa vanhemmat käyvät töissä. Haen erityisesti vastauksia kysymyksiin, miten perheet onnistuvat sovittamaan yhteen perheenjäsenten aikataulut jokapäiväisessä elämässä sekä sitä, ovatko työelämän vaatimukset todella vieneet vanhemmilta ajan ja voimat olla mukana lastensa elämässä. Lisäksi pohdin päiväkirjamenetelmän soveltuvuutta nuorten ja heidän perheidensä tutkimiseen.

Perhetutkimuksen haasteet

Perhe on haasteellinen tutkimuskohde; se on dynaaminen kokonaisuus, johon perheen sisäisten tekijöiden ohella vaikuttavat lukuiset ulkoiset tekijät. Siksi perheen vaihtelevaan ja monisäikeiseen elämään on vaikeaa päästä kiinni. Perheenjäsenet tuovat päivittäiset kokemuksensa perheeseen eri tavoin sekä eri tahoilta, ja tunteet välittyvät perheenjäseneltä toiselle (Larson & Richards 1994). Joskus perhettä ajateltiin jopa yhdenlaisena yksikkönä, mutta nykyisin sitä on alettu lähestyä eri näkökulmista, jotta voitaisiin kuulla sen erilaiset äänet. Tutkijoiden kuva perheestä on siis monipuolistunut vuosien varrella. Reed Larson ja Maryse H. Richards (1994) väittävät, että perheen tarkasteleminen yksittäisenä kokonaisuutena on pelkkä illuusio. Perhe on heidän mukaansa pikemminkin monenlaisten, jopa eriävien (äitien, isien, lasten) todellisuuksien kohtaamispaikka. Tästä voi seurata ristiriitoja, kun perheenjäsenten tunteet ja tarpeet ovat täysin erisuuntaisia. Näihin erilaisiin todellisuuksiin nivoutuvat puolestaan perheeseen vaikuttavat mikro- ja makrotason tekijät. Yksi haaste perhetutkimuksessa on ero perheen jokapäiväisen arjen ja yleisen, esimerkiksi tutkimuksissa yhtenä ajankohtana perheen elämästä saadun kuvan välillä. Päivittäistä arkea on psykologisessa tutkimuksessa viime aikoina kuvailtu erilaisin termein: puhutaan esimerkiksi päivä- ja viik-

korytmistä, siirtymistä, tunteiden siirrosta, avainhetkistä, ruuhkatunneista, perheen käytännöistä ja rutinneista. Kattavassa perhetutkimuksessa tulisi huomioida kaikki nämä perheen erityispiirteet, mikä on haasteellista. Erityisen haasteen muodostaa se, kuinka saavuttaa eri todellisuudet ja tavallinen dynaaminen arki vaikuttamatta perheenjäsenten elämään ja käyttäytymiseen.

Päiväkirjatutkimusmenetelmä perhetutkimuksessa

Perinteisesti kokemusten ja tunteiden siirtymistä perheenjäsenten välillä on tutkittu havainnoimalla perheiden vuorovaikutusta tai seuraamalla perheitä pitkittäistutkimuksilla, joissa mittauskertojen väli on ollut pitkäkö (kuukausia tai vuosia). Lisäksi kokemusten ja tunteiden siirtymistä on tutkittu tekemällä kysely- ja haastattelumenetelmiin perustuvia poikkileikkaustutkimuksia. Vaikka edelleenkin tarvitaan pitkäaikaisia seurantatutkimuksia vanhempien työ(stressi)n hyvinvointivaikutusten selvittämiseksi, tarvitaan myös tutkimusta, jolla voidaan selvittää pitkäaikaisten vaikutusten takana olevia päivittäisiä prosesseja. Tähän tehtävään soveltuvat lyhytaikaiset intensiiviset seurantatutkimukset eli päiväkirjatutkimukset (ks. tarkempi menetelmäkuvaus Rönkä, Kinnunen & Sallinen 2004).

Niin kutsuttu uusi perhetutkimuksen päiväkirjaparadigma on ensi kertaa esitelty Reed Larsonin ja David Almeidan artikkelissa vuonna 1999. Tällä menetelmällä pyritään tutkimaan ja ymmärtämään perheiden arkea, siellä tapahtuvaa päivittäistä ja viikoittaista tunteiden siirtoa perheenjäsenten ja eri ympäristöjen välillä todellisissa tilanteissa, jolloin vastaaminen ei vaadi juurikaan muistia, vaan tutkittavat voivat vastata esimerkiksi mielialaa koskeviin kysymyksiin juuri silloin kun tunne on ajankohtainen. Tunteiden tutkiminen perhetutkimuksessa on keskeistä ensinnäkin siksi, että perhe on yleensä se paikka, jossa sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita voidaan ilmaista. Sukulaisuuteen tai laillisiin sopimuksiin perustuvat perhesuhteet ovat usein kestävämpiä kuin muut ihmissuhteet. Perhe on myös ikään kuin piilossa muilta, eli siellä eletään kuten *backstagella*, kulissien takana. Lisäksi tunteilla on merkittävä yhteys yksilön ja perheiden hyvinvointiin ja terveyteen.

Päiväkirjatutkimuksissa keskitytään yleensä melko lyhyeen ajanjaksoon, jonka aikana tutkimukseen vastataan joko kerran päivässä tai useita kertoja päivässä. Kyse on intensiivisestä seurantatutkimuksesta. Aineistonkeruumenetelmät voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään sen perusteella, miten usein aineistonkeruu tapahtuu (Larson & Almeida 1999). Ensimmäisenä ryhmänä ovat menetelmät, joiden avulla pyritään kokemusten kirjaamiseen useasti päivässä. Näistä menetelmistä käytetään nimitystä *experience sampling method* (ESM). Kirjaamiseen on käytetty joko puhelinhaastattelua tai kyselylomaketta. Toisessa, perinteisemmässä aineistonkeruumenetelmässä kokemusten kirjaaminen tapahtuu vain kerran päivässä, useimmiten iltaisin. Tämä menetelmä tunnetaan nimellä *daily diary approach*. Molemmissa menetelmissä perheitä on useimmiten seurattu yhdestä neljään viikkoa. Käytännössä seurantajakso on ollut lyhyempi silloin kun kokemuksia on kirjattu useasti päivässä.

Koska menetelmällä pyritään tutkimaan esimerkiksi tunteiden vaihtelua päivän ja viikon mittaan, pystytään sillä perinteisempiä tutkimuksia paremmin tutkimaan nopeitakin muutoksia sekä kuvaamaan syy-seuraussuhteita. Perhetutkimukseen menetelmä sopii hyvin myös siksi, että sen avulla kaikkia perheenjäseniä voidaan tutkia samanaikaisesti, eli kuulla perheen eri äänet ja tarkastella perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja tunteiden siirrantää.

Edelleen, menetelmiä voidaan jaotella kolmeen eri tyyppiin sillä perusteella, tapahtuuko vastaaminen tiettyinä ennalta määrättyinä aikoina, vai silloin kun signaali lähetetään tutkittavalle (esimerkiksi piipparilla) vai tapahtumaperustaisesti, jolloin vastataan silloin kun tietty tapahtuma on koettu (Bolger, Davis & Rafaeli 2003; Scollon, Kim-Prieto & Diener 2003). Nial Bolger tutkijaryhmineen (2003) puhuu kahdesta ensin mainitusta asetelmasta mielellään yhdessä aika-perusteisina asetelmina. Otoskoot ovat yleensä päiväkirjatutkimuksissa pieniä, useimmiten 30–100 perhettä, mutta pieni otoskoko osaltaan korvautuu mittauskertojen lukumäärällä.

Vaikka päiväkirjamenetelmää pidetään melko uutena tutkimusmenetelmänä perhepsykologiassa, menetelmän juuret ulottuvat tosiasiasa aina viime vuosisadan alkupuoliskolle saakka, jolloin muun muassa Gordon Allport peräänkuulutti tutkimusmenetelmää, jolla tutkija pääsisi kiinni ihmisten tavalliseen arkielämään. Päiväkirjatutkimus on vuosituhannen vaihteen molemmin puolin voimakkaasti yleistynyt, ja viime vuosina on ilmestynyt useita menetelmää esitteleviä katsausartikkeleita (Bolger ym. 2003; Larson & Almeida 1999; Scollon ym. 2003) ja menetelmäoppaita (Cristensen, Barrett, Blis-Moreau, Lebo & Kas-hub 2003; Schimmack 2003). Perheiden tutkimisen lisäksi päiväkirjamenetelmää on käytetty esimerkiksi persoonallisuuden, fyysisten oireiden ja terveyden tutkimisessa (ks. Bolger ym. 2003).

Päiväkirjatutkimuksen prosessi

Tässä artikkelissa esiteltävät tulokset perustuvat 27 perheen päiväkirjatutkimusaineistoon, joka kerättiin marraskuussa 2003. Tutkimusprosessi eteni siten, että kun olimme saaneet rekrytoitua vapaaehtoiset perheet, heille pidettiin tiedotustilaisuus, jossa tutkimusryhmämme (Anna Rönkä, Ulla Kinnunen ja Marjukka Sallinen) opasti heitä tutkimukseen vastaamisessa ja muissa tutkimukseen liittyvissä asioissa. Tutkimusryhmämme jäsenet olivat tutkittaviin yhteydessä myös puhelimitse ja sähköpostitse sekä ennen tutkimusta että tutkimuksen aikana, jos ongelmia ilmeni. Ennen varsinaista tutkimusta tehtiin myös kaksi pilottitutkimusta, sillä tutkimusryhmämme käytti ensimmäistä kertaa päiväkirjatutkimusmetodia, ja lisäksi tätä tutkimusta varten kehitettiin mobiiliteknologinen sovellus, jota halusimme myös testata. Kyseisen sovelluksen toteutti kanssamme jyvaskyläläinen informaatioteknologiayritys.

Jokaiselle tutkittavalle lähetettiin postitse perinteinen kyselylomake, joka käsitteli taustatietojen ohella muun muassa työhön tai kouluun, perheen arkeen, työn ja perheen yhteen sovittamiseen, hyvinvointiin liittyviä seikkoja. Tutkittavat palauttivat kyselylomakkeet ennen varsinaisen päiväkirjatutkimusviikon alkua. Päiväkirjalomakkeiden lähetyksen yhteydessä tutkittavat saivat lisäksi yksityiskohtaiset ohjeet vastaamisesta sekä palaute- ja arvontalomakkeet.

Päiväkirjatutkimuksessa lähes kaikki perheenjäsenet vastasivat päiväkirjan kysymyksiin kolme kertaa päivässä seitsemän päivän ajan, maanantaiaamusta sunnuntai-iltaan saakka. Vastausajankohdat olivat ennalta määräytyt: aamulla ennen töihin/kouluun lähtöä, iltapäivällä koulun/töiden jälkeen ja illalla ennen nukkumaanmenoa. Tutkittavilla oli lomakkeet eli vihkoset, joissa oli strukturoidut kysymykset vastausvaihtoehtoineen. Vanhemmille ja nuorille sekä arkipäiville ja viikonlopulle oli erilaiset lomakkeet. Vastaaminen tapahtui kännykällä, tekstiviestitoiminnolla, joka muodostui kymmenen numeron sarjasta. Signaali, eli tässä tapauksessa tekstiviesti-ilmoitus, lähti tietokannasta tutkittaville, jos he unohtivat vastata/eivät vastanneet sovitussa ajassa, tai jos vastausviestissä oli jokin virhe. Lisäksi aina, kun vastaus oli onnistuneesti vastaanotettu tietokantaan, tutkittavat saivat tästä tekstiviestillä ilmoituksen. Koska tekstiviestivastaukset lähetettiin suoraan tietokantaan, oli vastauksia mahdollista tarkastella välittömästi viestin saavuttua.

Poikkeuksena edellä kuvatusta vastauskäytännöstä olivat vuorotyötä tekevät vanhemmat, jotka kirjasiivat suoraan tutkimusvihkoon kaikki vastauksensa, ja heille lähetettiin kysymyksiä kerran päivässä, iltaisin. Tämä ratkaisu perustui siihen, että vuorotyötä tekevien työajat erosivat toisistaan melko lailla ja olisivat siten olleet hankala sovittaa mobiilitutkimusasetelman ennalta määrättyihin kellonaikarajoihin. Strukturoidun päiväkirjakyselyn ohella kaikki tutkittavat vastasivat joka ilta avoimiin kysymyksiin ja saivat vapaasti kirjoittaa päivästäan kyseisiin päiväkirjalomakevihkoihin. Tutkimuksen päättyttyä tutkittavat palauttivat kaikki lomakkeet tutkijoille.

Tutkittavien henkilöiden sitouttamiseksi tutkimukseen heille luvattiin erilaisia palkintoja (mm. lahjakortteja). Lisäksi tutkimuksesta aiheutuneet kustannukset (tekstiviestikulut) korvattiin perheille.

Tutkittavat perheet

Aineisto koostuu 27 suomalaisesta, vapaaehtoisesta perheestä, jossa perheen vanhemman tai vanhempien tuli olla työssäkäyviä. Mukana oli ydinperheitä (15), uusperheitä (3) ja yksinhuoltaja(äiti)perheitä (9). Useimmissa perheissä (n=14) lapsia oli kaksi (51,9 %), kuudessa perheessä oli kolme lasta (22,2 %), neljässä perheessä yksi lapsi (14,8 %) ja kolmessa perheessä oli neljä tai viisi lasta (11,1 %). Osa tutkittavista vanhemmista oli päivätyössä ja osa vuorotyössä. Molemmat vanhemmat olivat päivätyössä yhdeksässä perheessä ja vuorotyössä yhdessä perheessä. Perheitä, joissa toinen vanhemmista oli päivätyössä ja toinen vuorotyössä, oli kahdeksan. Yksinhuoltajaäideistä kuusi oli vuorotyössä ja kolme päivätyössä.

Vanhempien (n=45) ikä vaihteli 32–54 ikävuoden välillä (keski-ikä 42,7). Äitien keski-ikä oli 42 vuotta, ja isät olivat keskimäärin 44-vuotiaita. Ammattiasemaltaan useimmat (66,7 %) vanhemmat olivat alempia toimihenkilöitä ja keskimääräinen viikkotyötuntiaika äideillä sekä isillä oli 40 tuntia. Vanhempien taust-

Taulukko 1. Tutkittavien perheiden taustatiedot

Muuttuja	Naiset n=27		Miehet n=18		Vanhemmat yhteensä n=45	
	n	%	n	%	n	%
Perhemuoto						
Ydinperhe	15	55,6	15	83,3	30	66,7
Uusperhe	3	11,1	3	16,7	6	13,3
Yksinhuoltajaperhe	9	33,3	0	0	9	20,0
Ammatillinen koulutus						
Ei koulutusta	-	-	1	5,6	1	2,2
Ammatillinen koulu	4	14,8	8	44,4	12	26,7
Ammatillinen opisto	20	74,1	4	22,2	24	53,3
Korkeakoulututkinto	3	11,1	5	27,8	8	17,8
Ammattiasema						
Työntekijä	1	3,7	6	33,3	7	15,6
Alempi toimihenkilö	22	81,5	8	44,4	30	66,7
Ylempi toimihenkilö	3	11,1	3	16,7	6	13,3
Yrittäjä	-	-	1	5,6	1	2,2
Ei tietoa / muu	1	3,7	-	-	1	2,2
Työaikamuoto						
Säännöllinen päivätyö	14	51,9	14	77,8	28	62,2
Muu työaikamuoto	13	48,1	4	22,2	17	37,8

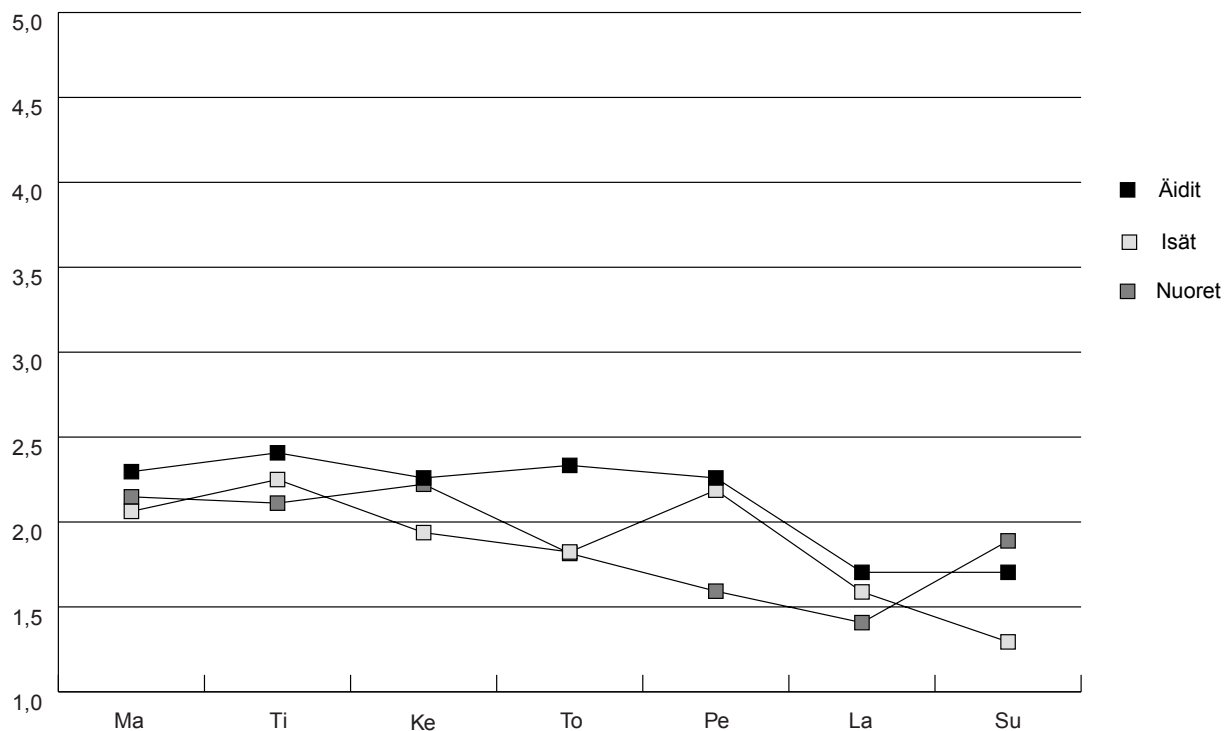

tatietoja on kuvattu taulukossa 1. Nuoret (17 tyttöä, 10 poikaa) olivat keskimäärin 13,5-vuotiaita (vaihteluväli 11–17 vuotta). Valtaosa nuorista (22) kävi peruskoulua (16 yläasteella, 6 ala-asteen 5./6.luokalla), ja viisi heistä oli lukiossa.

Perheiden viikkorytmi stressin, mielialan ja vuorovaikutuksen suhteen

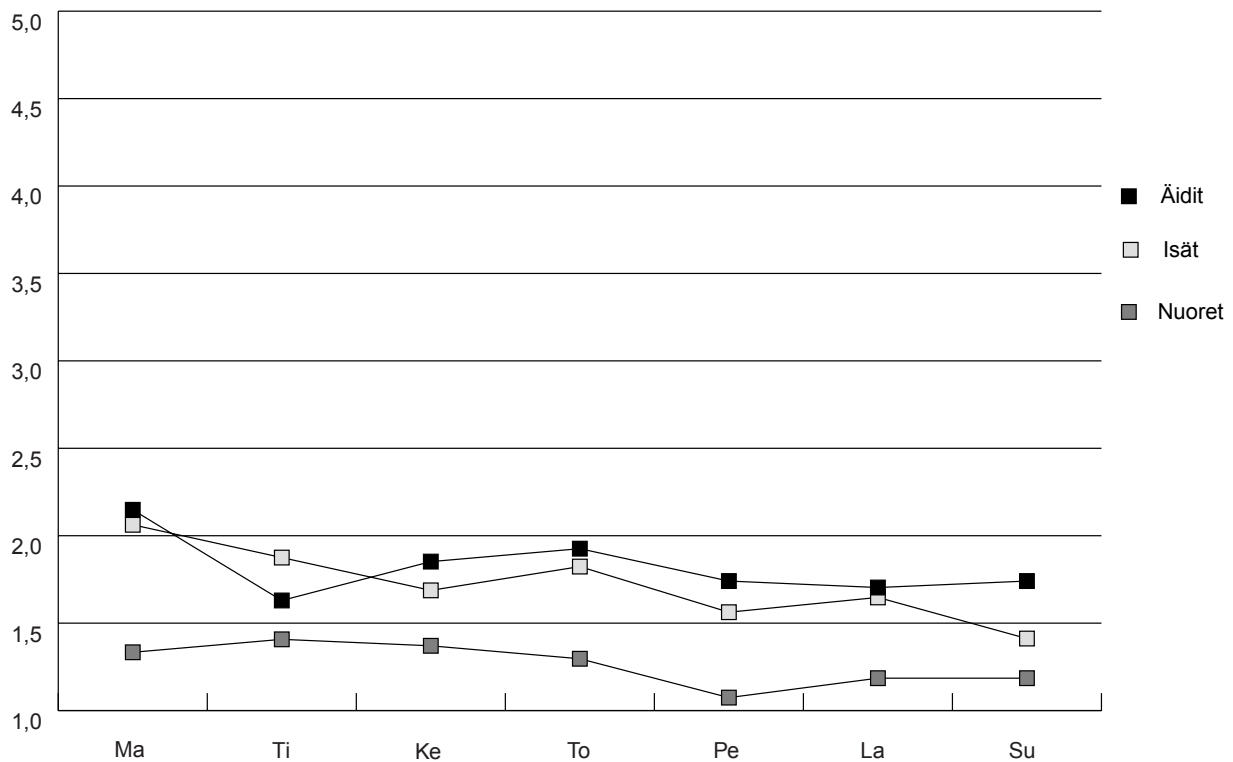
Mielialoissa, stressin kokemuksissa ja perhevuurovaikutuksessa oli havaittavissa viikkorytmi, jossa viikonloppu näyttäytyi myönteisimpänä jaksona. Kuten kuvioista 1 ja 2 voidaan nähdä, perheenjäsenet kokivat yleisesti ottaen viikon mittaan melko vähän stressiä (asteikko 1–5). Vanhemmat tunsivat työstressiä ja nuoret koulustressiä enemmän kuin perhestressiä. Koulu/arkipäivänä koettiin kuitenkin viikonloppua enemmän sekä työ- että perhestressiä, tosin perhestressin vaihtelu oli tasaisempaa viikon aikana. Vanhemmat kokivat työstressiä (viikonloppua enemmän) läpi koko työviikon, mutta nuorilla koulustressi hellitti jo torstaina. Koulustressi alkoi lisääntyä nuorilla kuitenkin jo sunnuntaina, mitä taas vanhemmilla ei työstressin osalta havaittu. Tosin, kun kysyimme vanhemmilta ja nuorilta, missä määrin työ- ja kouluasiat pyörivät mielessä illalla, vastasivat kaikki työ- ja kouluasioiden stressaavan sunnuntaina selvästi perjantaita ja lauantaita enemmän.

Kuvio 1. Työ-/ koulustressi

Yleisenä suuntauksena perheenjäsenten välisiä eroja tarkasteltaessa oli, että äidit kokivat eniten työ- ja perhestressiä, nuoret vähiten ja isät sijoittuivat välimaastoon. Kuitenkaan erot eri perheenjäsenten ja viikonpäivien välillä eivät olleet kovin suuria ja harvoin tilastollisesti merkitseviä. Nuoret eivät juuri kokeneet perhestressiä, ja ero vanhempiin tässä kohden oli selvä. Työaikamuoto tai yksinhuoltajuus ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä stressin kokemiseen (ks. myös Härmä & Tiainen 2005).

Myös perheenjäsenten mieliala oli viikon mittaan pääasiassa myönteinen: he olivat pikemminkin rentoutuneita, toiveikkaita ja hyväntuulisia kuin ahdistuneita, masentuneita ja vihamielisiä. Mutta kuten alla olevista kuvioista voidaan nähdä, kaikki kokivat olevansa kuitenkin enemmän väsyneitä kuin energisiä

Kuvio 2. Perhestressi

(Kuviot 3, 4 ja 5, ks. s. 88–89). Äideillä ja isillä väsyneisyys lisääntyi päivän kuluessa, kun taas nuoret olivat väsyneitä sekä aamulla että illalla. Äidit ja nuoret olivat lisäksi ahdistuneempia aamuisin ja päivisin kuin iltaisin. Kuten stressin kokemisessa, myös mielialojen kohdalla esiintyi jonkinlaista viikkovaihtelua: viikonloppuna mielialat olivat hieman myönteisempiä kuin arkena. Nuorilla tämä viikkovaihtelu näkyi varsinkin aamun väsymyksessä: arki-aamut olivat viikonloppuja rankempia.

Perheenjäsenten välinen vuorovaikutus oli keskimäärin melko ystävällistä koko viikon ajan. Havaitsimme silti, että vuorovaikutus oli hieman ystävällisempää viikonloppuisin kuin arkisin. Viikonloppuisin sekä nuoren ja vanhemman välinen vuorovaikutus että puolisoitten välinen vuorovaikutus koettiin myönteisimmäksi: riitoja perheenjäsenten välillä ilmeni arkipäiviä vähemmän ja nuoret myös viettivät aikaa enemmän yhdessä vanhempiansa kanssa.

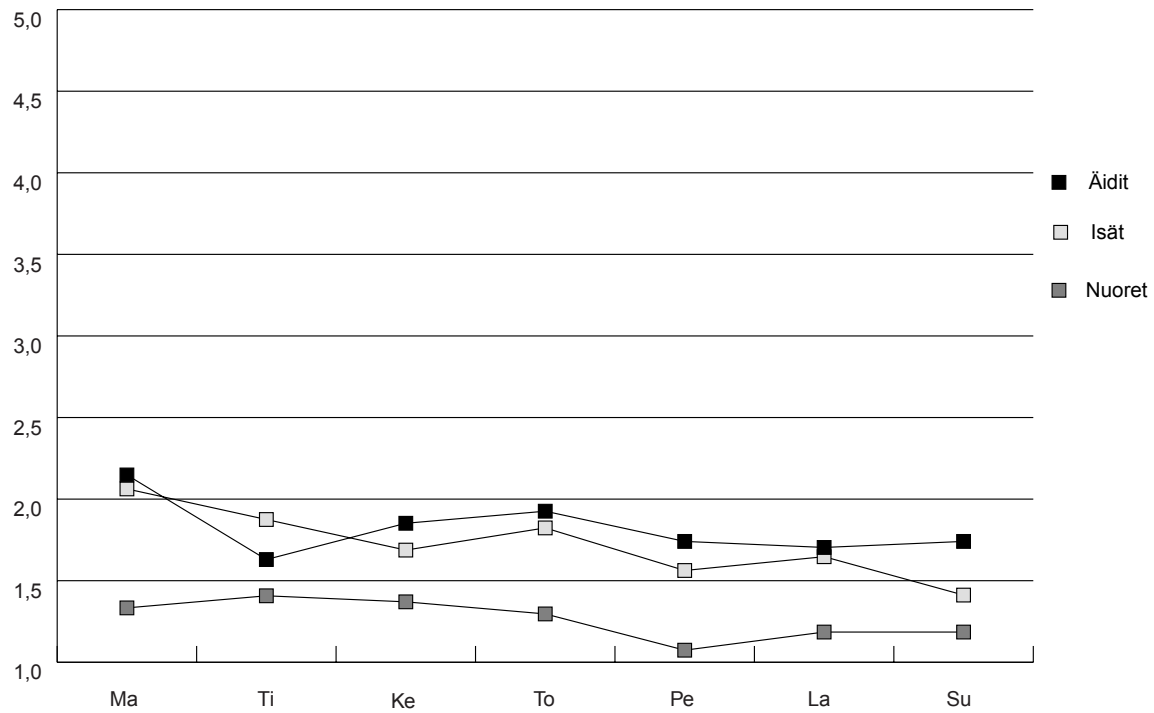
Koska normaalijakaumaoletukset eivät aina olleet voimassa ja otoskoko oli pieni, käytimme edellä mainittuja asioita tutkiessamme keskiarvoja vertailevia testejä vastaavia parametrittomia Wilcoxonin ja Friedmanin testejä. Edelleen pienen otoskoon vuoksi testeissä laskettiin tarkka todennäköisyys aina, kun se oli mahdollista. Parametrittomia testejä suositellaan käytettäväksi erityisesti, jos parametristen testien taustaoletukset eivät ole voimassa (ks. tarkemmat menetelmätiedot Metsämuuronen 2004).

Tunteiden siirto

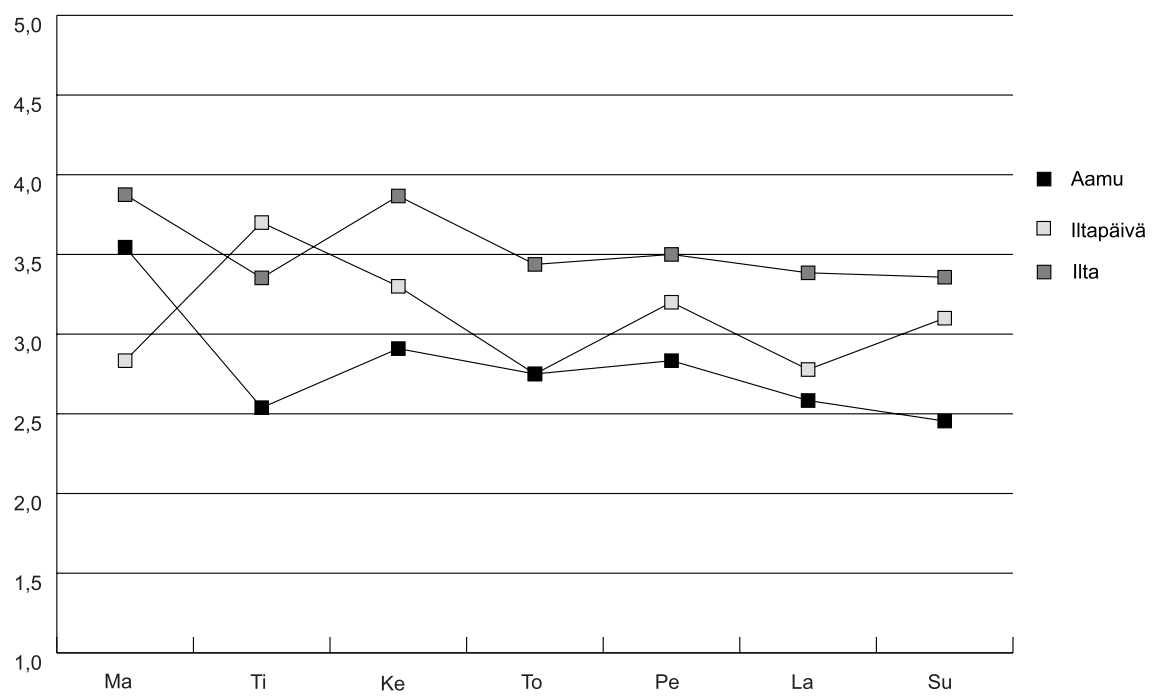
Perhe-elämässä tunteet ovat vahvasti läsnä jokapäiväisessä arjessa. Kukin perheenjäsen tuo mukanaan tunteita ja kokemuksia eri elämänalueilta, kuten esimerkiksi työstä. Työn ja perheen yhteen sovittamisen tutkimuksia on ohjannut siirtänteoria, jonka mukaan tunteita voi siirtää ensinnäkin siten, että yksilön kokemukset yhdeltä elämän alueelta (esim. työ) heijastuvat saman yksilön kokemuksiin toiselle elämänalueelle (esim. perhe). Toiseksi, tunteet siirtyvät myös silloin kun yksilön kokemukset heijastuvat puolisoon

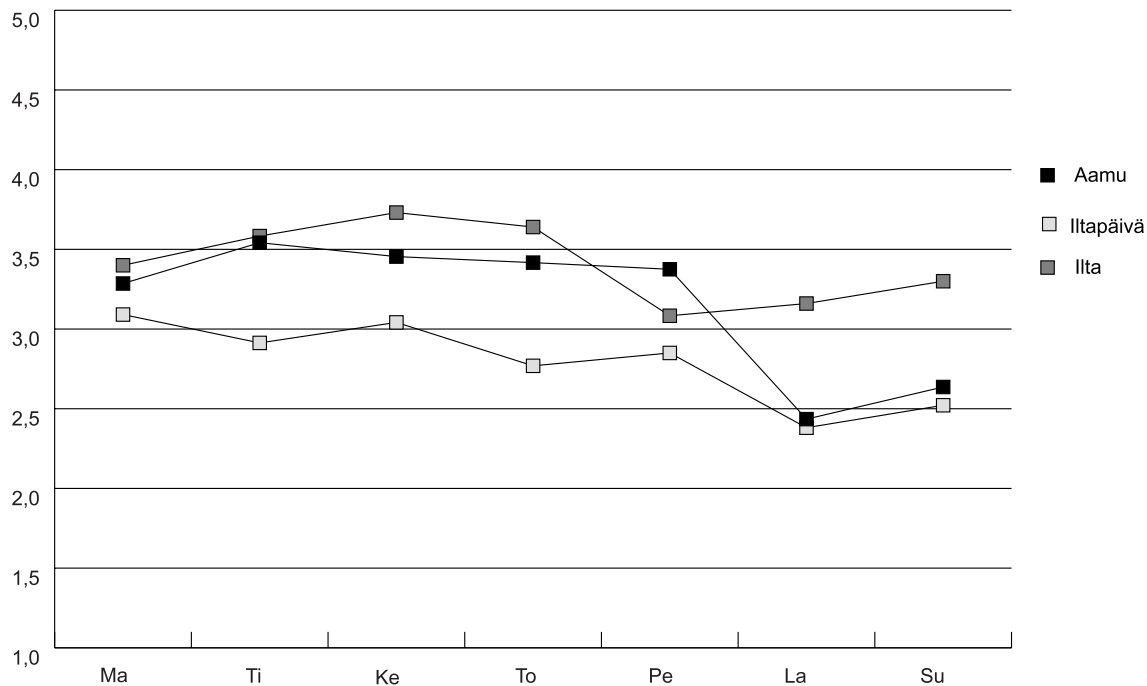

Kuvio 3. Väsyneisyys äideillä

Kuvio 4. Väsyneisyys isillä

Kuvio 5. Väsyneisyys nuorilla

tai johonkin toiseen perheenjäseneseen. Ensin mainittua tunteiden siirtoa kutsutaan *spilloveriksi* ja jälkimmäistä *crossoveriksi* tai *transmissioksi*. Spillover on siis yksilön sisäistä tunteiden ja kokemusten siirtymistä elämänalueelta toiselle, kun taas *crossover* ja *transmissio* viittaavat yksilöiden välillä tapahtuvaan kokemusten siirtymiseen.

Siirtoa voidaan selittää Mina Westmanin (2001) mukaan ainakin kolmella mekanismilla. Ensinnäkin on mahdollista, että perheen yhteiset stressitekijät (esim. yhteiset elämänmuutokset, taloudellinen stressi), joita tutkimuksissa ei ole kontrolloitu, selittävät tunteiden siirron. Toiseksi tunteet voivat siirtyä perheenjäseneltä toiselle epäsuorasti, välittävien mekanismien kautta, vaikkapa kielteisen vuorovaikutuksen välityksellä. Jos nämä selitykset on voitu sulkea pois, kolmas vaihtoehto voi olla suora tunteiden siirto, jossa toisen yksilön paha olo saa aikaan empaattisen reaktion toisessa puoliossa, mikä puolestaan lisää hänen pahaan oloaan. Vaikka tutkimuksissa on viitattu tähän selitykseen, selitykselle ei Westmanin (2001) mukaan ole olemassa empiiristä näyttöä, koska yleensä empaattisuutta ei ole tutkimuksissa mitattu. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että empaattisuuden perustuva mekanismi olisi kokemusten ja tunteiden siirrän prosessin taustalla.

Siirräntämalli

Työn ja perheen yhteen sovittamisen tutkimuskirjallisuudessa on käytetty niin sanottua kolmivaiheista siirräntämallia (esim. Galambos, Sears, Almeida & Kolaric 1995) tai perhestressimallia (esim. Conger, Rueter & Conger 2000) kuvaamaan sitä, miten vanhempien työolot ovat yhteydessä muiden perheenjäsenten elämään, etenkin lasten ja nuorten hyvinvointiin. Siirräntämallin mukaan epävakait työolot tai työpaineet altistavat työstressille, joka pitkittyessään voi välittyä vanhempien heikentyneen hyvinvoinnin (ahdistuneisuus, ärtyneisyys, masentuneisuus) kautta vanhemmuuteen sekä vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen. Kielteiset muutokset vanhemmuudessa, esimerkiksi sensitiivisyyden, hyväksynnän ja

valvonnan vähentyminen, ovat yhteydessä nuorten oirehtimiseen, kuten nuorten lisääntyneisiin koulunkäyntiongelmien, masentuneisuuteen ja alkoholin käyttöön. Vanhempien pitkiä ja kuormittavia työpäiviä pidetään keskeisenä lasten ja nuorten hyvinvointia heikentävänä riskitekijänä: pitkien työpäivien vuoksi vanhemmat eivät ehdi tai jaksa huolehtia jälkikasvunsa tarpeista, ja se näkyy lapsissa esimerkiksi masennusoireina. Siirräntämalli on saanut tukea useista eri tutkimuksista, joita on tehty lähinnä Yhdysvalloissa (esim. Crouter, Bumpus, Maguire & McHale 1999; Crouter, Bumpus, Head & McHale 2001). Myös tekeillä olevan väitöskirjani osatutkimuksessa saimme suomalaisaineistoilla osittaista tukea siirräntämallille (Sallinen, Kinnunen & Rönkä 2004). Kyseistä perhestressimallia on käytetty erityisesti kuvaamaan sitä, miten perheen epävakaa taloudelliset olot ulottuvat perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin ja viime kädessä lapsen hyvinvointiin (ks. esim. Conger ym. 2000; Solantaus, Leinonen & Punamäki 2004).

Kysymystä vanhempien työn ja lasten hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on tutkimuksissa tarkasteltu pääasiassa aikuisten kokemusten kautta. Vaikka lapset ovat toisinaan osallistuneet näihin tutkimuksiin, heidän kokemuksiaan vanhempien työstä ei ole juurikaan tiedusteltu; sen sijaan he ovat usein arvioineet kokemaansa vanhemmuutta ja omaa hyvinvointiaan (ks. esim. Leinonen 2004). Vasta viime vuosina tutkimuksissa on systemaattisesti kysytty lapsilta itseltään vanhempien työstä ja sen vaikutuksista heidän elämänsä. Ellen Galinsky (1999) sekä Reed Larson ja Maryse H. Richards (1994) olivat ensimmäisiä, joiden tutkimukset kohdistuivat siihen, mitä lapset ja nuoret Yhdysvalloissa ajattelevat vanhempien työstä ja sen vaikutuksista hyvinvointiin. Lapset ja nuoret toivat esille, että heitä on rasittanut erityisesti vanhempien väsymys ja huonotuulisuus työpäivien jälkeen. Galinsky huomauttaa, että nuoret ovat erityisen herkkiä havaitsemaan vanhempien kokemuksia työstä, ja he myös kehittävät omia keinojaan tulla toimeen vanhempiensa kanssa silloin kun nämä ovat työstään uupuneita. Galinskyn sekä Larsonin ja Richardsin tutkimukset osoittavat, että lapset ja vanhemmat havaitsevat vanhempien työn jossain määrin eri tavoin. Vanhempien oletus siitä, että lapset ja nuoret kärsivät erityisesti vanhempien ajan vähyydestä, ei pitänyt paikkaansa. Vain 10 prosenttia nuorista toivoi lisää aikaa äidiltä ja 15,5 prosenttia isältä. Sen sijaan nuoret halusivat, etteivät vanhemmat olisi niin stressaantuneita ja väsyneitä: 34 prosenttia toivoi tätä äidiltä ja 27,5 prosenttia isältä (ks. myös Rönkä, Kinnunen & Sallinen 2005).

Myös Elisabet Näsman (2004) ja Lorna McKee kollegoineen (2004) ovat tutkineet lapsen näkökulmaa vanhempien työhön sekä työn ja perheen yhteen sovittamiseen. He toteavat, että vanhemman työssä tapahtuvat muutokset heijastuvat usein lapsiin. McKee kollegoineen havaitsi, että lapset saattoivat tuoda yhtäaikaaisesti esille sekä myönteisiä että kielteisiä seikkoja vanhempiensa työstä. Esimerkiksi vanhemmat voivat olla sekä väsyneitä että onnellisia työssään tai että työ voi herättää heissä niin ärtymystä kuin innostustakin.

Stressin ja mielialan väliset yhteydet

Stressin vaikutukset yksilön mielialaan näyttivät olevan päiväkirja-aineistossamme melko lyhytkestoisia. Saman päivän yhteyksiä löytyi lähinnä stressin ja illan mielialojen välillä siten, että mitä vähemmän stressiä koettiin, sitä parempi mielialakin oli. Työ- ja perhestressi aiheutti samana päivänä lähinnä äitien ahdistuneisuutta ja väsyneisyyttä. Isillä puolestaan ainoastaan työstressi oli yhteydessä saman illan mielialaan, erityisesti väsyneisyyteen. Nuorten kokemalla stressillä oli yhteyksiä selvästi useampiin samanaikaisiin mielialoihin kuin vanhemmilla, mutta saman päivän koulustressi heijastui kuitenkin nuoren mielialaan vasta illalla (Härmä & Tiainen 2005).

Merkille pantavaa oli, että nuorten stressaantuneisuus heijastui heidän seuraavan aamun ja iltapäivän mielialoihinsa, kun taas äideillä ja isillä stressin vaikutukset eivät ulottuneet enää seuraavan päivän mielialaan. Näitä yhteyksiä tutkimme parametrittomalla Spearmanin korrelaatiokertoimella sekä binomitestillä saadaksemme selville yhteyksien suunnan ja merkitsevyyden.

Monitasoisempaa tarkastelua: saiko siirrätämälli tukea?

Päiväkirja-aineiston erityispiirteinä on sen hierarkkisuus. Aineisto koostuu kahdesta tasosta, yksilötasosta eli äidit ja nuoret yksilöinä tai dyadeina (*within*-taso) sekä ryhmätasosta eli äidit ja nuoret ryhminä (*between*-taso), minkä vuoksi aineiston analysoinnissa tarvitaan erityisiä analyysimenetelmiä. Seuraavat tulokset on saatu käyttämällä monitasomalleja; toisin sanoen tuloksia tarkastellaan sekä perheiden sisäisellä että perheiden välisellä tasolla.

Halusin erityisesti tarkastella työstressin, nuoren ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen sekä nuoren masentuneen mielialan välisiä yhteyksiä eli pyrin testaamaan edellä mainitun kolmivaiheisen siirrätämällin sopivuutta aineistossamme. Tarkastelin kuitenkin myös muuttujien päinvastaisia yhteyksiä, esimerkiksi sitä, selittääkö nuoren masentunut mieliala äidin työstressiä. Analyysit suoritettiin siten, että ensiksi analysoitiin yksilötason vastaukset, jotka muodostuivat seitsemän mittauskerran ”aikasarjasta” ja tämän jälkeen tarkasteltiin, voidaanko näitä tuloksia yleistää ryhmätasolle. Tähän tarkoitukseen soveltuu monitasoregressioanalyysi, jonka avulla datan ”kerroksellisuus” voidaan huomioida kausaalisuhteita selvitetäessä. Analyysit suoritettiin käyttämällä MPLUS-ohjelmaa (ks. tarkempi ohjelmakuvaus Muthén & Muthén 1998–2004).

Aineiston pienuus asetti kuitenkin monenlaisia rajoitteita tutkimiselle. Isiä ei voitu ottaa mukaan monitasoanalyysiin, sillä heitä oli aineistossa vain 18. Näin ollen päädyin tarkastelemaan äitien työstressin yhteyttä nuoren ja äidin väliseen vuorovaikutukseen sekä nuoren masentuneeseen mielialaan. Lisäksi näissä analyyseissä ei voitu hyödyntää kahta muuta mittausajankohtaa, jotka oli kysytty vain päivätyötä tekevilta äideiltä. Pienen aineiston vuoksi analyysit jouduttiin rajoittamaan illan ajankohtaan, jolloin saatiin kaikkien 27 äidin vastaukset.

Tutkittujen muuttujien (stressi, vuorovaikutus, masentunut mieliala) välillä esiintyi ainoastaan yksi tilastollisesti merkitsevä yksilötason samanaikainen korrelaatio: vihamielinen vuorovaikutus saman päivän aikana oli yhteydessä lisääntyneeseen masentuneeseen mielialaan. Toisin sanoen, kun tietyn perheen äidin ja nuoren välinen vuorovaikutus oli heidän omaa keskimääräistä tasoa vihamielisempää, oli nuoren samanaikaisesti kokema masentunut mieliala nuoren omaa keskimääräistä tasoa korkeampaa. Mutta kun tarkastelin kyseisten muuttujien välisiä kausaalisuhteita, yksilötason yhteys oli päinvastainen: edellisenä päivänä arvioitu nuoren ja äidin välinen vihamielinen vuorovaikutus ennusti seuraavan päivän vähentynyttä masentunutta mielialaa nuorella. Kaiken kaikkiaan monitasoanalyysien perusteella voidaan siis todeta, että nuoren ja äidin välisten riitojen vaikutus nuoren mielialaan näytti olevan hetkellistä.

Siirrätämälli ei siis saanut tukea: äitien työstressillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä vuorovaikutukseen eikä nuoren mielialaan. Tästä syystä ja muistakin vähäisistä tilastollisesti merkitsevistä yhteyksistä johtuen halusin tarkastella aineistoa vielä hieman tarkemmin. Aluksi tarkastelin muuttujien vaihtelua yksilö- ja ryhmätasolla (varianssit) ja sen jälkeen muuttujan peräkkäisten päivien välistä ennustettavuutta (autokorrelaatiot). Sen lisäksi tarkastelin muuttujien peräkkäisten päivien välisiä yhteyksiä (ristiviivekorrelaatiot). Näiden analyysien perusteella havaitsin, että aineistossa oli paljon yksilöllistä vaihtelua: esimerkiksi kiinnostuksen kohteena olevien muuttujien (stressi, vuorovaikutus, masentunut mieliala) yksilöiden sisäiset varianssit olivat kolme kertaa yhtä suuret kuin yksilöiden väliset varianssit. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilöiden väliset erot olivat vähäisiä verrattuna yksilön sisäiseen mielialavaihteluun eri päivinä. Lisäksi, yksilölliset auto- ja ristiviivekorrelaatiot vaihtelivat suuresti. Toisin sanoen, niiden perusteella ei voitu havaita yleistettäviä trendejä muuttujan ennustettavuudessa tai muuttujien välisissä kausaalisuhteissa, vaan yksilöt sekä äidin ja nuoren muodostamat ryhmät erosivat toisistaan huomattavasti.

Kaiken kaikkiaan se, että korrelaatioissa näytti olevan paljon yksilöllistä vaihtelua ja muuttujien yksilölliset erot olivat suuret yksilöiden välisiin eroihin verrattuna, vaikutti varmasti tilastollisesti merkitsevien kausaaliyhteyksien vähyteen.

On tietenkin mahdollista, että tutkittavat halusivat antaa työssä jaksamisestaan ja perhe-elämästään paremman kuvan kuin mitä todellisuus on, mikä voisi myös selittää tilastollisesti merkitsevien yhteyksien vähäisyyttä. Edelleen, tutkimuksen äidit eivät olleet kovin stressaantuneita työstään, ainakaan kvantitatiiv-

Taulukko 2. Sisällönanalyysi päiväkirjojen vapaista kirjoituksista

Konteksti	Teema	Tuntemukset
Työ/koulu	Aika pois kotoa/perheeltä	Väsymys, huolet, syällisyys, stressi
	Pitkät työpäivät	
	Työmatkat	
	Epäsäännölliset ja joustamattomat työajat	Kiire, stressi, väsymys
	Lasten sairastelu	
	Tehtävistä suoriutuminen	Tyytyväisyys ja pärjäämisen tunne
Perhe/koti	Aika yhdessä perheenjäsenten kesken	Onni, ilo, "laatu aika"
	Rutiinit	Kiire, väsymys, stressi
	Riidat	Väsymys, ärtyneisyys, stressi
	Ei tarpeeksi aikaa perheelle/kotitöille	Kiire, huolet, syällisyys, väsymys, stressi
Vapaa-aika	Harrastukset	Ilo, virkistyminen, hauskuus
	Ystävät	
	Ei tarpeeksi aikaa harrastuksille/ystävälle	Kiire, väsymys, stressi, huolet, syällisyys
	Päällekkäiset aktiviteetit ja rutiinit	

visella mittarilla tarkasteltuna. On todettu, että koetun stressin tason tulisi olla suhteellisen korkea, tai ainakin kynnysarvon ylittyminen on välttämätöntä, jotta stressi siirtyisi muihin perheenjäseniin (Westman 2001). Lisäksi, tutkimuksen perheet näyttivät toimivan hyvin: nuoret eivät olleet keskimäärin kovin masentuneita, ja vuorovaikutus nuoren ja äidin välillä oli melko ystävällistä. Mahdollisesti myös se, että tutkituilla äideillä ja nuorilla näytti olevan hyvät sosio-emotionaaliset taidot, vaikutti tilastollisten yhteyksien vähyyteen.

Hyvin toimivissa perheissä kielteiset tunnetilat eivät herkästi siirry toisiin perheenjäseniin (Larson & Richards 1994), ja tämä puolestaan voi johtua hyvistä tunteiden käsittelytaidoista. Tutkimuksen äidit todennäköisesti pystyivät suodattamaan vähintäänkin riittävästi työstressin aiheuttamia kielteisiä tuntemuksia ennen kotiinpaluutaan. Väsymyksestä ja kiireestä huolimatta he osasivat taiteilla sekä tunne- että käytännön tasolla hankalien tilanteiden yli. Itse asiassa olemme kysyneet osalta samoilta äideiltä työstressin kokemuksista heti työpäivän jälkeen ja havainneet nuo stressiarviot korkeammiksi kuin myöhäisen illan arviot (ks. Sallinen, Rönkä, & Kinnunen 2004). Stressin kokeminen näyttäisi suodattuvan ajan myötä. Myös tutkimuksen lapset todennäköisesti pystyivät tarkastelemaan perheidensä elämää kokonaisvaltaisesti eli näkemään esimerkiksi äidin työn sekä hyvät että huonot puolet ja siten hyväksymään huonotkin päivät (vrt. Näsman 2004). Edelleen, perheet vaikuttivat melko yhtenäisiltä ja läheisiltä, joten riitoja tai väsymystä ei välttämättä koettu erityisen uhkaaviksi.

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston yhteisanalyysi

Edellä olen kuvannut päiväkirjatutkimukseni kvantitatiivisen osion ja siitä saadut päätulokset. Sekä tutkimusasetelma että analyysit perustuivat kolmivaiheisen siirräntämallin oletuksiin, joita emme pystyneet todentamaan kvantitatiivisella aineistolla. Siksi halusin tarkastella samaa asetelmaa päiväkirjan laadullisella aineistolla. Lähdin analysoimaan kvalitatiivisesti erityisesti sitä, mitä tutkittavat itse kirjoittavat arjestaan, ja millaisia tunteita työn ja perheen yhteen sovittaminen jokapäiväisessä elämässä herättää.

Vapaamuotoisissa päiväkirjakirjoituksissa keskeiseksi tekijäksi nousi aika ja erityisesti sen puute. Varsinkin äitien kuvauksista ilmeni jatkuva huono omatunto ja syyllisyys heidän ajankäytöstään (ks. myös Taulukko 2, edellinen sivu). Työtä pidettiin jokseenkin ”pyhänä” asiana; äidit ajattelivat, ettei työlle ja sitä koskevalle ajankäytölle ollut paljoakaan tehtävissä. Vanhemmilla työ ja nuorilla koulu herättivät kuitenkin jonkin verran huolta ja stressiä, mutta valtaosa äitien syyllisyyden tunteista kumpusi siitä, että työhön käytetty aika oli pois perheeltä ja kodilta. Yleisesti ottaen isät puhuivat äitejä enemmän ja myönteisemmin itse työstä. Äidit murehtivat kotiaskareiden laiminlyöntiä sekä sitä, ettei heillä ollut tarpeeksi aikaa muiden perheenjäsenten tarpeille ja toiveille – eikä heille itselleenkaan. Erityinen huoli oli (laatu)ajan vähyys päivittäisessä arjessa. Uskon, että äitien syyllisyyden tunne liittyy osin äitimyyttiin ja äitiyden ”kaikkivoipaisuuden” kuvitelmiin (Hays 1996; Wetherell 1995) sekä yhteiskunnassamme vuosituhannen vaihteessa syntyneeseen familistiseen käännökseen (ks. esim. Jallinoja 2004). Familistiselle eetokselle keskeistä on perhearvojen korostaminen ja niiden esiin nostaminen, erityisesti mediassa. Hyvää vanhemmuutta, äitiyttä ja ihannekuvaa perheestä sekä määriteltiin että annettiin keinoja niiden saavuttamiseen.

Väsymyksestä kirjoitettiin myös, ja se liittyi pääosin kiireeseen ja huoliin, jotka aikapula tai ajankäyttöongelmat olivat aiheuttaneet. Omia ja perheen aikatauluja tai rytmejä ei ollut helppo sovittaa muun elämän rytmeihin. Rutiineilla oli kirjoituksissa keskeinen rooli. Töistä kotiintulon vaihe koettiin olevan laadattu odotuksilla ja vaateilla: nälkäisiä perheenjäseniä odottamassa ateriala, kaikilla jotain kerrottavaa ja tarve saada huomiota, usein vielä kiire ehtiä harrastuksiin. Samaan aikaan äidit olivat väsyneitä työstä ja olisivat kaivanneet omaa hetkeä rauhoittumiseen. Rutiinit, jotka sinänsä koettiin myönteisiksi, häiriintyivät liian usein kiireen ja aikataulujen yhteen sovittamisen vuoksi ja värityivät siten kielteisesti (ks. myös Jokinen 1996; 2003; Smart & Neale 1997). Isien kirjoituksissa kotitöistä ei niinkään kirjoitettu mutta harrastuksista ja niihin kuljetuksista kylläkin.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että vaikka työn joustavuutta kritisoitiin, pääosin stressiä aiheutti se, ettei aikaa perheelle, kotitöille, vapaa-ajan toiminnoille ja itselle koettu jäävän tarpeeksi, mikä aiheutti edellä mainittuja syyllisyyden, huolen ja väsymyksen tunteita. Näin ollen tulkitseen, että siirräntämallin mukaista stressiä kyllä jossain määrin esiintyi perheissä, mutta ”syylliseksi” ei voida nimetä yksinomaan työtä, vaikka sen viemä aika onkin huomattava. Työn ja perheen yhteen sovittamisen tutkimuksissa arkielämää tulisi tarkastella laajemmin ja huomioida työn ohella myös muun elämän osat sekä niiden määrittely ja ”vaatima” aika. Arkipäivän ajankäyttöä ohjaavat työelämän ohella useiden eri instituutioiden aika- ja toimintarakenteet (Salmi 1996), ja juuri jokapäiväisessä elämässä eri aikojen yhteen sovittaminen on haasteellisinta. Lisäksi ”tunneskaalaa” tulisi laajentaa kvantitatiivisessa osuudessa käytettyjä muuttujia (stressi, vihamielinen vuorovaikutus) laajemmaksi. Tämän tutkimuksen laadullisen osuuden perusteella näyttää siltä, että arjen stressi aiheuttaa monenlaisia tunteita, jotka voivat ulottua vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen sekä vanhemman jaksamiseen (ks. Taulukko 2, edellinen sivu).

”Laatuaikaa” etsimässä

Tutkittavat haikailivat perheenjäsenten välisen laatuajan perään, ja yhteisen ajan tärkeydestä perheenjäsenten kesken oltiin selvästi yhtä mieltä. Tämä tuli esiin sekä vapaamuotoisissa päiväkirjakirjoituksissa että tutkimusviikkoa ennen täytetyssä kyselylomakkeessa. Mukavinta perheiden arjessa oli nuorten mie-

lestä sellainen yhdessäolo perheen kesken, jossa ikään kuin oleiltiin vapaasti ja kiireettömästi (ks. myös Inananen 2001). Lisäksi keskusteluja ja matkoja perheenjäsenten kesken pidettiin mukavina. Äidit kaipaivat kirjoituksissaan erityisesti kiireetöntä yhdessäoloa.

Työn ohella yhteistä aikaa söi suureksi osaksi vapaa-ajalle asetetut harrastukset, joita näissäkin lapsiperheissä näytti olevan. Sekä äideillä että nuorilla oli huomattavan tiukat aikataulut aamusta iltaan, ja levolle oli aikaa vasta myöhään illalla. Osin tämä voi tietysti johtua tutkimuksen luonteesta, eli päiväkirjaan kirjataan tapahtumat päivän varrelta, mutta tästä huolimatta kirjoituksissa oli varsin paljon ”minuuttiaikatauluja”. Jos kotona oleminen yhdessä perheenjäsenten kanssa on parasta arjessa, niin miksi sitä ei harrasteta? Voisiko joistakin harrasteista kenties luopua ja vastineeksi viettää sitä leppoosaa yhteistä aikaa? Vai onko niin, että laatuajalle asetetaan kohtuuttomia odotuksia?

Perheen niin sanotut lauluharrastukset eivät olleetkaan tutkimukseen osallistuville perheille laatuajan kriteeri, kuten ehkä yleisesti on ajateltu. Laatuajaksi hahmottui kiireetön yhdessäolo, jossa vanhempi on lapselleen sataprosenttisesti läsnä, mikä muistuttaa Arlie Hochschildin (1997) tutkimuksessa kuvattua ”kolmatta vuoroa”. Itse sain vaikutelman, että vanhemmat tekivät ja olivat varsin paljon yhdessä lastensa kanssa, eivätkä nuoretkaan raportoineet yhteisen ajan puutteesta. Nuoret olivat muutenkin melko tyytyväisiä perhe-elämäänsä. Päiväkirjassa kysyttiin yhdessä vietetyn ajan määrää päivittäin: aikaa vietettiin esimerkiksi yhteisen askareen parissa arkena tunnista puoleentoista ja viikonloppuna tätä enemmän. Tosin tämä yhdessäoloaika on noin tunnin vähäisempi kuin 10–18-vuotiaita koululaisia koskevassa ajankäyttö-tutkimuksessa raportoidut tulokset osoittavat (Pääkkönen 2005). Ajankäyttötutkimuksessa yhdessäoloajaksi raportoitiin sekä aika jotain yhdessä tehden että toisen/toisten kanssa oleillen. Tulkitsen tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien syyllisyyden kumpuavan suurimmaksi osaksi kohtuuttomien laatuajao-dotusten tai vaatimusten ja todellisuuden ristiriidasta liittyen myös edellä mainittuun familistiseen keskusteluun Suomessa (Jallinoja 2004).

Laatuajan suhde tunnetyöhön

Myönteisen perhe-elämän rakennusaineita ovat perheenjäsenten *tunnetaidot* eli heidän taitonsa tunnistaa, käsitellä, hallita ja suodattaa omia tunnetilojaan. Tärkeä osa tunnekykyä on myös taito tunnistaa ja ymmärtää muiden perheenjäsenten tunteita ja kokemuksia, erityisesti niitä reaktioita, joita oma toiminta toisissa perheenjäsenissä herättää. *Tunnetyö* puolestaan viittaa toimintoihin ja pyrkimykseen parantaa toisten perheenjäsenten hyvinvointia (England & Farkas 1986; Erikson 1993; Hochschild 1983; Strazdins 2000; Strazdins & Broom 2004). Perinteisesti on ajateltu, että kotityöt ja lastenhoito vievät aikaa ja voimia, mutta tunnetyön on kuviteltu tapahtuvan ikään kuin itsestään tai luonnostaan. Todellisuudessa tunnetyö vie aikaa, se voi olla hyvinkin vaativaa, ja lisäksi omista haluista tai tarpeista voi joutua luopumaan. Lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta vanhempien tekemä tunnetyö – vaikkapa tunteiden vastaanottaminen ja hyväksyminen – on tärkeää. Vanhemmat suuntaavat lasten tunteiden ilmaisua ja käsittelyä omalla esimerkillään ja palautteellaan. He muun muassa viestittävät, onko kaikkien tunteiden ilmaiseminen sallittua; he näyttävät, miten voimakkaita kielteisiä tunteita voidaan käsitellä; he antavat lapsille palautetta tunneilmaisun sopivuudesta sekä auttavat lapsia tunnistamaan ja ymmärtämään tunteita (ks. myös Sallinen, Rönkä & Kinnunen 2004).

Tunnetyötä ovat esimerkiksi arjen tilanteet, joissa yksilö on läsnä ja antaa aikaa toiselle, kuuntelee toisen murheita tai huolia, neuvoo tai ohjaa, auttaa puolisoa, osoittaa lämpöä ja hyväksyntää. Tämänhetkinen tutkimustieto viittaa siihen, että tunnetyö perheissä on etenkin pikkulapsiperheissä äitien vastuulla (esim. Erikson 1993; Duncombe & Marsden 1993). Jos perheessä vallitsee tällainen epätasapaino, on mahdollista, että se heijastuu kielteisesti naisen parisuhdeytyytyvyyteen ja yleiseen hyvinvointiin, esimerkiksi masentuneisuuteen. Tunnetyössä on siis kyse tärkeästä, mutta abstraktista ja huomaamattomasta asiasta, joka sekä vie että antaa energiaa. Mikä keskeisintä, sillä on mahdollisuudet sekä lisätä että heikentää hyvinvointia niin yksilö- kuin perhetasollakin.

Tunnettyö nivoutuu tavalliseen arkeen, ja sen väliin kovin dynaamiseenkin rytmiin. Erityisesti kouluikäisten ja nuorempien lasten perheissä arjen ”pakolliset” toiminnot vievät suuren osan päivästä verottaen leppoosaa yhdessäoloaikaa, jonka tutkimukseen osallistuneet äidit määrittivät ”laatuajaksi”. Kuitenkin arjen keskellä tehtävässä tunnettyössä voi juuri olla kyse laatuajasta, sanan varsinaisessa merkityksessä: tavallisten arkisten asioiden äärellä opetellaan ilmaisemaan, käsittelemään ja vastaanottamaan tunteita yhdessä vanhemman kanssa. Laatua tässä ajassa on nimenomaan sen lasta tukeva, ohjaava ja kasvattava näkökulma.

Kirjoitusten aihepiirit: perhesuhteet vai parisuhteet?

Kiinnostava seikka oli se, että äitien päiväkirjoissa ei juuri parisuhteesta puhuttu ainakaan työpäivinä, mutta joissakin isien kirjoituksissa sitä pohdittiin. Yleensä on ajateltu, että naiset ruotivat parisuhdettaan miehiä enemmän ja myös saattavat kokea sen muutokset herkemmin kuin miehet. On tietenkin mahdollista, että tutkimuksen äidit eivät joko halunneet puhua parisuhteestaan tai eivät ehtineet sitä edes ajatella. Todennäköisesti äidit viittasivat myös parisuhteeseen käytettävän ajan vähyyteen kertoessaan yhteisen ajan puutteesta. Lisäksi yksinhuoltajien osuus (9 äitiä) vaikuttaa osaltaan tähän asiaan. Yhtä lailla muiden teemojen kohdalla voidaan pohtia sitä, mistä tutkittavat minulle, tutkijalle, kirjoittivat, mistä he vaikenivat ja miksi. Halusivatko he antaa tietynlaisen kuvan perheensä arjesta ja toiminnoista? Kuinka paljon tutkimuksen tematiikka ja ohjeistukset rajoittivat vastauksia?

Esimerkiksi kiireen kokeminen on yhteiskunnassamme hyväksyttävää, joskus jopa toivottavaa, ja usein sen kautta yksilö voi kokea olevansa ”mukana” elämän kiihkeässä rytmissä. Erityisesti työelämän viitekehäyksessä kuuluu olla kiire, muuten ei ole ”kunnon työntekijä”. Laatuajasta puhuminen liittyy myös familismin läpimurtoon. Ainakin tutkimuksen vanhemmat olivat luullakseni sisäistäneet ja omaksuneet familistisen keskustelun sävyjä. Varmasti perhe-elämä tuntui myös ihan todellisesti kiireiseltä, mutta mittään yksiselitteistä vastausta ei voi antaa sille, mistä kiireen tuntu kumpusi. Olivatko vanhemmat tai erityisesti äidit asettaneet itselleen liian kovia vaatimuksia laatuajan ja arjen toimintojen suhteen, vai eikö aikaa työn ohella lapsiperheissä yksinkertaisesti ole tarpeeksi?

Vaikka työ vie paljon aikaa muulta elämältä, sen aiheuttama stressi ei riittäne ”syyksi” työn ja perheen yhteen sovittamisen ongelmien selittämiseen, ei ainakaan tämän tutkimuksen perusteella. Kenties on niin, että työtä on liikaa – sekä töissä että kotona – mikä aiheuttaa kiireen, väsymyksen ja riittämättömyyden tunteita. Mistä perheet voisivat saada avun arjen harmonisointiin, mitä voisi itse tehdä? Ajattelen työn ja muun elämän yhdistämisestä samansuuntaisesti kuin Minna Salmi (2004): arkielämän käytännöt muotoutuvat suurelta osin myös omien valintojen ja toimien tuloksena. Arvovalintoihin viittasin jo aiemmin pohtiessani vapaa-ajanvieton erilaisia tapoja. Lisäksi jokaisessa (lapsi)perheessä olisi syytä aika ajoin miettiä kotitöiden jakoa ja muiden perheen arjen pyörittämisessä tarvittavien ”velvollisuuksien” jakautumista vanhempien kesken. Salmen (2004) viittaamalla rakenteiden ja instituutioiden ehdoilla on kuitenkin suuri vastuu siitä, miten pitkälle arvovalintoja todellisessa arjessa voidaan tehdä ja onko mahdollista valita sekä työ että perhe.

Menetelmällisten ratkaisujen arviointia

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen eroista on keskusteltu jo pitkään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997). Eroja on korostettu ensinnäkin tutkimuskäytännöissä ja toiseksi periaatteellisissa kysymyksissä. Nämä kaksi tutkimussuuntausta voidaan kuitenkin nähdä myös toisiaan täydentävinä, esimerkiksi siten, että kvantitatiivinen vaihe edeltää kvalitatiivista vaihetta. Sovelsin itse tätä tapaa tutkimuksessani ja oletan, että näin voidaan saada laaja-alaisempi kuva perheiden elämästä kuin yhden aineiston ja menetelmän avulla (esim. Miles & Huberman 1994).

Päiväkirjatutkimuksen kvantitatiiviset tulokset antoivat melko myönteisen kuvan perheen arjesta ja perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. Stressiä ei juuri havaittu, ja sen yhteydet mielialaan näyttivät olevan melko lyhytkestoisia. Kvalitatiivisella tutkimusotteella tarkasteltuna kuva perheen arjesta värityi hieman monivivahteisemmaksi. Kvantitatiivisen osan erityispiirteet, eli aineiston hierarkkisuuden huomiointi ja hyödyntäminen, toivat esiin informaatiota, jota ei olisi tavallisessa kysely- tai seurantatutkimuksessa saatu selville. Päiväkirja-aineisto antaa mahdollisuuden sekä yksilö- että ryhmätason vertailulle ja dynaamisten ilmiöiden ekologisesti validille eli todellisessa tilanteessa tapahtuvalle tarkastelulle. Myös intensiivinen pitkittäistutkimusasetelma on päiväkirjatutkimuksen ehdoton etu, jota jatkossa tulisi nykyistä enemmän hyödyntää, jotta nopeasti muuttuvia ilmiöitä ja prosesseja saataisiin paremmin tutkittua. Kuitenkin saatavilla ollut pieni, valikoitunut (vapaaehtoisuuteen perustuva) aineisto ja suuret yksilölliset vaihtelut asettivat tulosten tulkintojen yleistettävyydelle tiukat rajat. Haasteena onkin saada riittävän suuret ja edustavat aineistot, jotta perheiden arjesta voitaisiin raportoida yleistettäviä tuloksia. Lupautuessaan päiväkirjatutkimukseen tutkittavat sitoutuvat usean päivän kestäväan urakkaan, joten nuoria tai perheitä voi olla vaikeaa saada mukaan. Silti mielestäni päiväkirjamenetelmällä voidaan parhaimmillaan saada melko vattomasti tärkeää ja olennaista tietoa nuoren arkipäivästä ja perhedynamiikasta.

Omassa tutkimuksessani oli pienen aineiston ja suuren yksilöllisen vaihtelun ohella myös muita puutteita, jotka vaikeuttivat yleistettävien tulosten saamista. Esimerkiksi se, että käytimme yksittäisiä väittämiä summamuuttujien sijaan, saattoi vaikuttaa asiaan. Voi myös olla, että emme tavoittaneet keskeisiä tunteita ja seikkoja perheenjäsenten arjesta, ja siksi tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä ei juuri syntynyt. Tutkimuskysymysten ja -asetelmien tarkka suunnittelu onkin erityisen tärkeää. Kännykän käyttö soveltuu hyvin tämäntyyppiseen tutkimukseen, eikä mobiilisovelluksessa ilmentynyt teknisiä ongelmia. Lisäksi tutkittavat pitivät kännykällä vastaamista helppona ja näppäränä, eikä vastaamisen juuri koettu häiritsevän arkea. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia eri lähestymistavoilla nuorten ja heidän perheidensä päivittäistä elämää esimerkiksi niin, että raportointi tapahtuisi signaalin mukaisesti (ts. ei sovittuina aikoina) tai tapahtumaperustaisesti. Tällöin myös tunteiden tutkimiseen saisi erilaisen lähtö- ja vertailukohtan. Mobiiliteknologisten sovellusten käyttö tutkimustarkoituksissa on selvästi lisääntynyt viime vuosina, ja Suomi on yksi johtava maa tällä saralla. Mahdollisuuksia lisääntyvään teknologian käyttöön ainakin on näköpiirissä. En ole tietoinen, että tekstiviestitoiminnolla olisi päiväkirjatutkimusta perhe- tai nuorisokontesteissa tätä ennen tehty, mutta vastaavaa tiedonkeruutapaa tutkimustarkoituksissa käytetään jo paljon.

Kvalitatiivinen aineisto täydensi tämän tutkimuksen kokonaisuutta hyvin siinä mielessä, että sen avulla pystyin syventämään näkemystäni näiden nuorten ja heidän vanhempiansa arjesta. Yksi vaihtoehto kirjoittamiselle voisi olla esimerkiksi vastaaminen ääniviestillä, jota on jo käytetty (esim. Palen & Salzman 2002). Tunteiden siirron näkökulmasta tarvitaan lisää tutkimustietoa välittävistä (mediaattorit) ja muuntavista (moderaattorit) tekijöistä esimerkiksi työstressin siirräntässä. Myönteisten tunteiden ja arkea helpottavien tekijöiden tarkastelu (mm. ruuhkatuntien helpottamiseksi) toisi myös tärkeän lisän työn ja perheen yhteen sovittamisen tutkimukseen (Gottfried, Gottfried, & Bathurst 2002).

Päiväkirjatutkimusmenetelmää voisi käyttää myös nuoriso- ja perheterapiatarkoituksessa. Perheiden ”itsehoitomuotona” se voisi toimia esimerkiksi siten, että perheet pitäisivät päiväkirjaa vaikkapa viikon ajalta, ja näiden päiväkirjojen pohjalta voitaisiin yhdessä ammattilaisen kanssa käydä keskustelua ja suunnitella jatkotoimenpiteitä. Myös terapian seurantaan päiväkirjamenetelmä sopii mainiosti. Lisäksi päiväkirjatutkimuksen ulkopuoliset hyödyt voisivat olla tänä päivänä avuksi ja iloksi monelle. Jotkut tutkimuksen nuoret esimerkiksi innostuivat päiväkirjan pitämisestä ja monet sanoivat, että on hyvä ”joskus miettiä näitä asioita”.

Loppupäätelmiä

Lähdin tutkimuksessani tarkastelemaan arjen sujuvuutta työn ja perheen yhteen sovittamisen näkökulmasta. Tutkimuksen edistymisen myötä havaitsin, että myös monet muut seikat ovat vahvasti mukana vaikuttamassa perheiden hyvinvointiin. Työn ja perheen yhteen sovittamisen sijasta pitäisi alkaa puhua

työn, perheen, koulun/päivähoidon ja vapaa-ajan yhteen sovittamisesta, jotta vanhempien työssäkäynti voitaisiin nähdä yhtenä osana laajempaa, moniulotteista sosiaalista kontekstia, jossa perheiden arki rakentuu. Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että vanhemmat ja perheet ovat tänä päivänä melko yksin, ja apujoukkoja eri elämänalueiden yhteen sovittamiseen kaivataan kipeästi. Työaikoihin kaivataan joustoa ja lyhennyksiä, jotta kodinhoitoon ja perheen yhdessäoloon jäisi enemmän aikaa ja energiaa (ks. myös Bardy, Salmi & Heino 2001).

Päiväkirjatutkimukseen osallistuneiden perheiden arki näytti sujuvan kuitenkin hyvin. ”Tavallinen arki” ei ollut vain harmaata eikä liioin jatkuvaa kaaosta. Huolimatta hektisestä päiväohjelmasta, riidoista ja arjen haasteista, työssä ja kotona perheen arkistressin helpotukseksi löytyi keinoja. Perheenjäsenet puhuivat yhdessä asioista ja vaalivat yhteisiä leppoisia hetkiä, mikä auttoi heitä säilyttämään riittävän harmonian arjessa.

Erityisesti perheen ajankäytöstä koettiin syyllisyyttä. Näyttää siltä, että erityisesti äitien on vaikeaa päästä tästä syyllisyydestä jokapäiväisessä elämässään eroon. Perheasiat, jotka ovat useimmille meille niin arvolutautuneita, esitetään joskus hyvin mustavalkoisina sekä julkisessa että yksityisemmässäkin keskustelussa. Vanhemmilta vaaditaan lujaa luottamusta omiin toimintakeinoihin ja valintoihin sekä vahvuutta puolustaa niitä. Samaa mustavalkoisuutta löytyy tutkimusmaailmastakin. Liian yksioikoinen tai kapea lähestymistapa (nuoriso)tutkimukseen ja sen menetelmiin voi aiheuttaa sen, että erilaiset tieteiden sisäiset kuppikunnat kasvavat ja kehittyvät. Syntyy helposti kaikkitietävyyttä ja totuuksia. Monitieteisellä ja menetelmärikkaalla tarkastelulla voidaan parhaiten saada edes hiukan kiinni siitä, mitä nuorille ja perheille todella kuuluu. Pyritään siis arkielämässä ja arkielämän asioiden aitoon ymmärrykseen ja otetaan mukaan ripaus suvaitsevaisuutta, sillä kultaiseen nuoruuteen on useita eri teitä.

Lähteet

- Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 263.
- Bolger, Niall & Davis, Angelina & Rafaeli, Eshkol (2003) Diary Methods: Capturing Life as It Is Lived. *Annual Review of Psychology* 54, 579–616.
- Conger, Katherine J. & Rueter, Martha A. & Conger, Rand D. (2000) The Role of Economic Pressure in the Lives of Parents and their Adolescents: The Family Stress Model. Teoksessa Lisa J. Crockett & Rainer K. Silbereisen (toim.) *Negotiating Adolescence in Times of Social Change*. New York: Cambridge University Press, 201–223.
- Crouter, Ann C. & Bumpus, Matthew F. & Maguire, Mary C. & McHale, Susan M. (1999) Linking Parents' Work Pressure and Adolescents' Well-Being: Insights into Dynamics in Dual-Earner Families. *Developmental Psychology* 35, 1453–1461.
- Crouter, Ann C. & Bumpus, Matthew & Head, Melissa R. & McHale, Susan M. (2001) Implications of Overwork and Overload for the Quality of Men's Family Relationships. *Journal of Marriage and Family* 63, 404–416.
- Duncombe, Jean & Marsden, Dennis (1993) Love and Intimacy: The Gender Division of Emotion and 'Emotion Work': The Neglected Aspect of Sociological Discussion of Heterosexual Relationships. *Sociology* 27 (2), 221–241.
- England, Paula & Farkas, George (1986) *Households, Employment, and Gender: A Social, Economic and Demographic View*. New York: Aldine.
- Erikson, Rebecca (1993) Reconceptualizing Family Work: The Effect of Emotion Work on Perceptions of Marital Quality. *Journal of Marriage and the Family* 55 (4), 888–900.
- Galambos, Nancy & Sears, Heather A. & Almeida, David M. & Kolaric, Giselle C. (1995) Parents' Work Overload and Problem Behavior in Young Adolescents. *Journal of Research on Adolescence* 5 (2), 201–223.
- Galinsky, Ellen (1999) *Ask the Children*. New York: Quill.
- Gottfried, Adele E. & Gottfried, Allen W. & Bathurst, Kay (2002) Maternal and Dual-Earner Employment Status and Parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) *Handbook of Parenting vol. 2, Biology and Ecology of Parenting*. London: Lawrence Erlbaum, 207–229.
- Hays, Sharon (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Hale: Yale University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hochschild, Arlie R. (1983) *The Managed Heart*. Berkeley: University of California.
- Hochschild, Arlie R. (1997) *The Timebind – When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York, Metropolitan Books.
- Härmä, Senja & Tiainen, Petra (2005) Perheenjäsenten kokemukset työ- ja perhe-elämästä: Päivittäiset stressikokemukset ja

- niiden yhteys mielialaan. Psykologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Innanen, Mikko (2001) Isyys ja äitiys nuorten kertomana. Lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. Jyväskylä: Likes.
- Jallinoja, Riitta (2003) Familistisen käänteen rakentajat. Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) 2000-luvun yhteiskuntateoria. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2003) Arjen kyseenalaisuus. Naistutkimus 1, 4–17.
- Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Larson, Reed & Almeida, David M. (1999). Emotional Transmission in the Daily Lives of Families: A New Paradigm for Studying Family Processes. *Journal of Marriage and the Family* 65 (1), 5–20.
- Larson, Reed & Richards, Maryse H. (1994) *Divergent Realities*. The Emotional Lives of Mothers, Fathers, and Adolescents. New York: Basic Books.
- Leinonen, Jenni (2004) Families in Struggle. Child Mental Health and Family Well-Being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, tutkimusraportteja, 143.
- McKee, Lorna, Mauthner, Natasha & Galilee, John (2004) Children's Perspectives on Middle-Class Work-Family Arrangements. Teoksessa An-Magritt Jensen & Lorna McKee (toim.) Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation. London and New York: Routledge, 27–45.
- Metsämuuronen, Jari (2004) Pienten aineistojen analyysi. Parametrittomien menetelmien perusteet ihmistieteissä. Metodologia-sarja 9. Helsinki: Gummerus.
- Miles, Matthew B. & Huberman, Michael A. (1994) *Qualitative Data Analysis*. An Expanded Source Book. (2. painos). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Muthén, L. K. & Muthén, B. O. (1998–2004) *Mplus User's Guide*. Third Edition. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Näsman, Elisabet (2004) Employed or Unemployed Parents. A Child Perspective. Teoksessa An-Magritt Jensen & Lorna McKee (toim.) Children and the Changing Family. Between Transformation and Negotiation. London & New York: Routledge, 46–60.
- Palen, Leysia & Salzman, Marilyn (2002) Voice-Mail Diary Studies for Naturalistic Data Capture Under Mobile Conditions. Paper Presented at the ACM Conference On Computer Supported Cooperative Work in New Orleans, Louisiana, USA.
- Pääkkönen, Hannu (2005) Yksin kotona. Teoksessa Hannu Pääkkönen (toim.) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus, 67–80.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka (2004) Päiväkirjamenetelmä perhepsykologisessa tutkimuksessa. *Psykologia* 3, 234–242.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka (2005) Vanhempien työ ja lasten hyvinvointi. Pyydetty käsikirjoitus. Teoksessa Pentti Takala (toim.) Onko meillä mallittia sijoittaa lapsiin. Kelan Perhepolitiikka 2005 -raportti, 170–180.
- Sallinen, Marjukka & Kinnunen, Ulla & Rönkä, Anna (2004) Adolescents' Experiences of Parental Work and Parenting: Connections to Adolescent Well-Being. *Journal of Adolescence* 27, 221–237.
- Sallinen, Marjukka & Rönkä, Anna, & Kinnunen, Ulla (2004) Tunteet perhesuhteissa. *Ryhmätyö* 35 (4), 12–17.
- Salmi, Minna (1996) Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 211–231.
- Salmi, Minna (2004) Joko-tai vai sekä-että: työn ja perheen suhde korkeakoulutetuilla. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 113–128.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) (2004) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Sauli, Hannele (1998) Perheet ja työ. Työ, aika ja elämänvaiheet. SVT, Työmarkkinat 9. Helsinki: Tilastokeskus, 81–83.
- Schimmack, Ulrich (2003) Affect Measurement in Experience Sampling Research. *Journal of Happiness Studies* 4 (1), 79–106.
- Scollon, Christie Napa & Kim-Prieto, Chu & Diener, Ed (2003) Experience Sampling: Promises and Pitfalls, Strengths and Weaknesses. *Journal of Happiness Studies* 4 (1), 5–34.
- Sheeber, L. & Sorensen, E. (1998) Family Relationships of Depressed Adolescents: A Multimethod Assessment. *Journal of Clinical Child Psychology* 27 (3), 268–277.
- Smart, C. & Neale, B. (1997) Tarpeeksi hyvä moraalisuus? Avioero ja postmoderni. *Oikeus* 26 (2), 151–163.
- Solantaus, Tytti & Leinonen, Jenni & Punamäki, Raija-Leena (2004) Children's Mental Health in Times of Economic Recession. Replication and Extension of the Family Stress Model. *Developmental Psychology* 40, 412–429.
- Strazdins, Lyndall (2000) Integrating Emotions: Multiple Role Measurement of Emotional Work. *Australian Journal of Psychology* 52, 41–50.
- Strazdins, Lyndall & Broom, Dorothy (2004) Acts of Love (And Work). Gender Imbalance in Emotional Work and Women's Psychological Distress. *Journal of Family Issues* 25 (3), 356–378.
- Westman, Mina (2001) Stress and Strain Crossover. *Human Relations* 54 (6), 717–751.
- Wetherell, Margaret (1995) Social Structure, Ideology and Family Dynamics: The Case of Parenting. Teoksessa John Muncie & Margaret Wetherell & Mary Langan & Rudy Dallos & Allan Cochrane (toim.) Understanding the Family. London: Sage Publications, 213–256.

NUORET, MATKAPUHELIN JA KULUTUSKULTTUURIT – VERTAILUSSA SUOMI JA RIO DE JANEIRO

TERHI-ANNA WILSKA

Tässä artikkelissa analysoin matkapuhelimen merkitystä nuorten kulutuskulttuureissa kahdessa hyvin erilaisessa ympäristössä: toisaalta Suomessa ja toisaalta Rio de Janeirossa, Brasiliassa. Tutkimusmetodina on kvantitatiivinen vertaileva tutkimus, jota tässä artikkelissa analysoin paitsi tulosten osalta, myös metodologisena ratkaisuna. Kansainvälistä vertailevaa tutkimusta tehdään nuorisotutkimuksessa nykyisin hämmästyttävän vähän, vaikka erilaiset globaalit ilmiöt aiheuttavat mielenkiintoisia muutoksia ihmisten arkielämässä eri puolilla maailmaa. Erityisesti uuden teknologian aiheuttamat muutokset vaikuttavat nimenomaan nuorten elämäntapoihin ja kulutuskulttuureihin eri puolilla maailmaa. Mielenkiintoiseksi kysymykseksi nouseekin muun muassa se, kuinka paljon yhteiskunnan kehitystaso ja rakenne vaikuttavat uuden teknologian omaksumiseen nuorten kohdalla. Onko esimerkiksi matkapuhelin aidosti globaali ilmiö? Ovatko nuorten kulutus- ja kommunikaatiokulttuurit universaaleja, vai määrittävätkö niitä pikemminkin paikalliset kulttuuriset ja sosiaaliset olosuhteet?

Tämän artikkelin pohjana oleva tutkimus alkoi Suomen osalta jo vuonna 2001, jolloin aloitettiin Nuorisotutkimusverkoston koordinoima ja ympäristöministeriön rahoittama tutkimusprojekti *Nuorten muuttuvat kulutuskulttuurit tietoyhteiskunnassa*. Projekti oli osa ympäristöministeriön laajempaa KESTY-hanketta (*Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys*). Projektissa kerättiin kyselyaineisto keväällä 2001, ja sen toteuttivat Minna Autio ja Terhi-Anna Wilska. Kyselyn teemoina olivat nuorten kulutus ja taloudellinen tilanne sekä heidän suhteensa teknologiaan ja kulutukseen yleisesti sekä ympäristö- ja eettisiin kysymyksiin erityisesti. Kohderyhmänä olivat noin 16–20-vuotiaat nuoret 12 lukiossa ja muussa keskiasteen oppilaitoksessa ympäri Suomea. Otokseen oli valittu tavallisten lukioiden ohkeen myös erikoislukioita (luonnontiede, tekniikka ja ympäristö). Muut oppilaitokset olivat kauppa- ja teknillisiä oppilaitoksia sekä palvelu- ja sosiaalialan ammattioppilaitoksia. Lopullinen otoskoko oli 637. Tutkimushankkeen yhteydessä Minna Autio keräsi myös laadullisen aineiston (ks. Autio 2006). Sekä kyselyaineiston että laadullisen aineiston tuloksia on raportoitu useissa kotimaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa (mm. Wilska 2002; Autio & Wilska 2003; Wilska 2003; Autio & Heinonen 2004; Autio & Wilska 2005; Autio 2006).

Edellä kuvattu kyselytutkimus tehtiin myös Rio de Janeirossa, Brasiliassa, vuosina 2003 ja 2004. Kyselylomakkeessa kysyttiin samoja kysymyksiä kuin Suomessakin, joskin joitain paikallisiin oloihin liittyviä kysymyksiä muun muassa turvallisuudesta lisättiin kyselylomakkeeseen. Lisäksi joitain kysymyksiä muokattiin paremmin paikallisiin oloihin soveltuviksi. Tutkimus tehtiin lukioissa 16–18-vuotiaille nuorille, ja kyselyn toteutti Sueila Pedrozo (ks. Pedrozo 2004; Pedrozo & Wilska 2004). Otokseen valittiin varakkaiden yläluokan perheiden suosimia yksityiskouluja, julkisia liittovaltion kouluja (*federal school*), joiden oppilaat edustivat lähinnä keskiluokkaa, sekä julkisia osavaltion kouluja (*state school*), joiden oppilaat edustivat väestön sosioekonomisesti alinta tasoa. Yksi liittovaltion kouluista oli teknologiapainotteinen. Kaikki koulut yhtä maaseutukoulua lukuun ottamatta sijaitsivat Rio de Janeirossa. Lopullinen otoskoko oli 987.

Nuoret, kulutus ja mobiiliteknologia

Nuorten kulutusta koskevissa tutkimuksissa painotetaan nykyisin voimakkaasti kulutuksen merkitystä nuorten identiteetin rakentumisessa. Viime aikoina uuden teknologian ja erityisesti matkapuhelimen rooli on entisestään korostunut. Postmodernien kulutusteorioiden mukaan nuorten kulutukselle on ollut tyypillistä itseilmaisu, yksilöllisyys, luovuus, taiteellisuus, viihteellisyys, leikkisyys sekä arvaamattomuus ja nopeat muutokset (mm. Miles 2000; Featherstone 1991; Gabriel & Lang 1996). Edellä mainitut ominaisuudet ovat myös uuden teknologian tuotteille ja palveluille tyypillisiä. Näin ollen sekä uuden teknologian kulutus että nuorten kulutus ylipäätään on helppo nähdä postmodernin elämäntyylinä (du Gay 1996; Langman 1992; Mäenpää 2003).

Osittain uuden teknologian myötä nuorten merkitys uusien kulutuskulttuurien muodostumisessa on kasvanut huomattavasti, joskin nuorten merkitys kulutuksen ja markkinoiden kohteena on ollut kasvussa jo 1980-luvulta lähtien (ks. mm. Wilska 1995). Uusi teknologia on nykyisin mahdollistanut kulutustyylien *ilmentämisen* lisäksi myös uusien kulutustapojen aktiivisen tuottamisen. Uudesta teknologiasta erityisesti matkapuhelin sekä mobiili internet ovat viime vuosina muuttaneet huomattavasti nuorten kommunikaatio- ja kulutustapoja. Vaikka mobiiliviestintää ja uutta teknologiaa nuorten elämässä ylipäätään on paljon kritisoitu (mm. Postman 1992; Sefton-Green 1998), mobiiliteknologian hyödyt toisaalta turvallisuuden ja toisaalta nuorten tuntemaan vapauden suhteen ovat melko kiistattomat. Nuoret kokevat voivansa viettää enemmän aikaa ystäviensä kanssa matkapuhelimen mahdollistaman joustavan kommunikaation avulla. Itse kommunikaatiokin pitää sisällään uudenlaista ”koodikieltä” esimerkiksi tekstiviestien muodossa (mm. Dant 1999; Kasesniemi & Rautiainen 2001). Toisaalta matkapuhelin on vanhemmille ”kaukosäädin”, jonka avulla vanhemmat voivat harjoittaa taloudellista ja sosiaalista kontrollia (Vincent 2005; Ling 2001; Lehtimäki & Suoranta 2003).

Matkapuhelimen ja kulutustyylien välistä yhteyttä on yllättävän vähän tutkittu, vaikka matkapuhelin itsessään on kulutuskohde, johon liittyy huomattavan paljon symboliarvoja. Matkapuhelimen yksilöllinen tyyllittely designin, värien, toimintojen ja lisäosien avulla kuvastaa paitsi käyttäjänsä elämäntyyliä, myös viiteryhmää tai alakulttuuria, johon hän kuuluu. Lisäksi viimeisimmän puhelinmallin ja suosituksen brändin omistaminen kertoo myös trenditietoisuudesta (Ling & Helmersen 2000). Eräiden tutkimusten mukaan ainakin Suomessa, Yhdysvalloissa ja Japanissa matkapuhelimen käytöllä sekä trendi- ja muotitietoisella kuluttamisella on selvä yhteys (mm. Wilska 2003; Katz & Sugiyama 2005).

Kaiken kaikkiaan matkapuhelimet ja mobiili kommunikaatio ovat tuottaneet ehkä merkittävimmät ja näkyvimmit muutokset nuorten kulutuskulttuureihin ja sosiaaliseen elämään viimeisen 10–15 vuoden aikana kaikkialla maailmassa, mutta erityisesti teollistuneissa maissa. Koska matkapuhelin yleistyy nykyisin yhä nopeammin myös kolmannen maailman maissa, on mielenkiintoista vertailla matkapuhelimen käytön ja kulutuskulttuurien muuttuvia merkityksiä sosiaalisesti ja kulttuurisesti erilaisissa yhteiskunnissa.

Suomi on alusta asti ollut pioneerimaa matkapuhelinten levinneisyydessä. Jo vuonna 1994 30 prosentilla 16–24-vuotiaista nuorista oli käytössään matkapuhelin. Viidessä vuodessa prosenttiluku kolminkertaistui, ja vuonna 1998 90 prosentilla nuorista oli matkapuhelin. (Kuure 2003.) Siitä lähtien matkapuhelimen käyttö on edelleen yleistynyt ja levinnyt yhä nuorempiin ikäryhmiin. Vuonna 2001 kolmanneksella 7–10-vuotiaista lapsista oli käytössään matkapuhelin (Suoranta & Lehtimäki 2003, 33–34). Vuonna 2005 noin 92 prosentilla kaikista 15–74-vuotiaista suomalaisista oli käytössään matkapuhelin. 15–29-vuotiailla nuorilla matkapuhelin on nykyisin lähes kaikilla (99 %).

Brasiliassa matkapuhelimet alkoivat yleistyä 1990-luvun lopulla. Vuonna 2003 matkapuhelin oli 20 prosentilla väestöstä, vuonna 2004 noin 30 prosentilla. Tämä tarkoittaa lähes 53 miljoonaa matkapuhelimen käyttäjää. Vaikka käyttäjätiheys ei ole lähellekään Suomen luokkaa, matkapuhelimesta on suurten luokkaerojen Brasiliassa tullut kuitenkin ”demokratisoiva” kulutustavara pienituloisen väestöosan keskuudessa. Etenkin prepaid-liittymien ostaminen on suosittua pienituloisten keskuudessa. Matkapuhelimet korvaavat kiinteitä puhelinlinjoja köyhällä maaseutualueella. Myös Brasiliassa nuoret ovat matkapuhelin-

ten edelläkävijöitä. Puhelinyhtiö *Telefónica's Brazilian* asiakkaista 40 prosenttia oli alle 25-vuotiaita vuonna 2004. Suurin vuotuinen kasvu oli 12–15-vuotiaiden käyttäjien keskuudessa (Pedrozo 2004; Wilska & Pedrozo 2007). Matkapuhelimen demokratisoivasta vaikutuksesta huolimatta Brasiliassa on huomattava ”digitaalinen jako” eri yhteiskuntaluokkien välillä.

Tässä artikkelissa pohdin 16–20-vuotiaiden nuorten keskuudessa kerätyn empiirisen vertailututkimuksen avulla, näkyykö digitaalinen jako myös nuorten matkapuhelimen käyttäjien keskuudessa. Analysoin lisäksi, kuinka selvästi digitaalinen jako Suomen ja Brazilian välillä näkyy nuorten kännykän käytössä ja kulutustyyleissä. Onko matkapuhelimen rooli suurempi jossain kulutuskulttuurissa kuin jossain toisessa? Voiko matkapuhelimen kaltainen uusi teknologia luoda kokonaan uudenlaisia kulutuskulttuureja? Kuinka sidonnaisia nuorten kulutuskulttuurit ovat heidän asuinmaansa kulttuuriin? Miten merkittäviä ovat esimerkiksi sukupuolierot nuorten kommunikaatio- ja kulutuskulttuureissa sosiaalisesti ja kulttuurisesti erilaisissa maissa?

Vertaileva lomaketutkimus Suomessa ja Brasiliassa

Kuten alussa mainitsin, Suomessa *Nuorten kulutuskulttuurit tietoyhteiskunnassa* -lomakekysely suoritettiin jo keväällä 2001. Otos ei ollut tilastollisesti edustava, sillä siihen valittiin harkinnanvaraisesti erilaisia lukioita ja keskiasteen oppilaitoksia ympäri Suomea. Otokseen pyrittiin kuitenkin saamaan oppilaitoksia Etelä-, Länsi-, Itä- ja Pohjois-Suomesta. Lisäksi otokseen valittiin sekä ”tavallisia” lukioita että erikoislukioita kuten myös kauppa-, teknillisen, sosiaali- ja elintarvikealan keskiasteen oppilaitoksia, niin ammattikorkeakouluja kuin ammatillisia oppilaitoksiakin. Joissain lukioissa tutkijat ja tutkimusapulainen kävivät henkilökohtaisesti, joissain (lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomessa) oppilaat täyttivät lomakkeet opettajille lähetettyjen ohjeiden mukaan. Lomakkeet täytettiin oppituntien aikana. Taustatietojen lisäksi lomakkeessa kysyttiin taloudellista tilannetta ja rahankäyttöä yleisesti, tietotekniikan ja matkapuhelimen käyttötapoja, asenteita tietotekniikkaa ja tietoyhteiskuntaa, ympäristöä ja kulutusta kohtaan. Lopuksi kysyttiin tulevaisuuden suunnitelmista ja elämäntavoitteista. Palkkioksi lomakkeen täytöstä arvottiin matkapuhelin niiden kesken, jotka antoivat yhteystietonsa erillisellä lomakkeella. Itse kyselylomakkeet täytettiin nimettöminä.

Kouluilta oli kysytty luvat tutkimuksen tekemiseen, ja oppilailla oli mahdollisuus myös kieltäytyä lomakkeen täyttämisestä. Lomakkeiden täytön ”tasossa” ei ollut näkyviä eroja siitä riippuen, oliko tutkija ollut paikalla vai ei. Lomakkeet oli yleisesti ottaen täytetty varsin hyvin siitä huolimatta, että ne olivat melko pitkiä. Vastajat tuntuivat ymmärtävän kysymykset hyvin, eikä epäselvyyksiä juurikaan ollut. Tämä johtunee siitä, että lomakkeet oli suunniteltu nimenomaan suomalaisen kulutuskulttuuriin sopiviksi. Eri-laisten koulujen välillä ei myöskään ollut olennaisia eroja kysymysten ymmärtämisessä tai edes tuloksissa. Tämä johtuu todennäköisesti suomalaisen koulujärjestelmän tasalaatuisuudesta: peruskoulun läpikäyneillä nuorilla on lähes kaikilla riittävät tiedot ja taidot tämänkaltaisten tutkimuslomakkeiden täyttämiseen ja niiden ymmärtämiseen. Sosioekonomisilta taustoiltaan nuoret edustivat melko hyvin keskimääräistä joukkoa.

Keväällä 2003 brasilialainen tutkija Sueila Pedrozo toisti lomaketutkimuksen kotikaupungissaan Rio de Janeirossa. Kyselylomake käännettiin ensin englanniksi ja siitä edelleen portugaliksi. Jotkut kysymykset oli pakko muokata paremmin paikalliseen kulttuuriin sopiviksi. Tällaisia kysymyksiä olivat esimerkiksi tietyt teknologian käyttöön liittyvät sekä ympäristöasenteisiin ja kierrätykseen liittyvät kysymykset. Lisäksi lomakkeeseen tehtiin uusia, turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä, sillä Rio de Janeiro on maailman rikollisimpia kaupunkeja, ja turvallisuustekijät vaikuttavat vahvasti kaikkien elämäntapoihin. Brazilian jyrkästä luokkajaosta ja suurista tuloeroista johtuen tutkittavat koulut piti valita eri perustein kuin Suomessa. Brazilian koulujärjestelmä eroaa sikäli suomalaisesta, että peruskoulua vastaava koulutus loppuu 14-vuotiaana. Sen jälkeen valtaosa nuorista menee lukioon. Varsinaista ammatillista koulutusta ei lukion vaihtoehtona ole, joten huomattava osa köyhimmästä väestönosasta ei ole enää koulussa 16-vuotiaana. Myös lukioiden

välillä on huomattavia eroja. Korkeatasoisimmat koulut ovat ylemmän keskiluokan ja yläluokan käyttämiä maksullisia yksityiskouluja (*private schools*). Näissä kouluissa käy kuitenkin vain pieni osa nuorista. Liittovaltion julkisissa kouluissa (*federal schools*) on seuraavaksi paras taso. Näihinkin kouluihin pääsee lähinnä keskiluokkaisia nuoria. Tämä johtuu erityisesti suurista eroista peruskoulujen välillä: köyhimmät oppilaat tulevat huonoimmista kouluista eivätkä pääse hyviin lukioihin (Pedrozo 2004; Wilska & Pedrozo 2007).

Vuonna 2003 kerätystä otoksesta oli mukana ainoastaan yksityiskouluja ja liittovaltion kouluja. Tutkija itse oli läsnä kaikilla oppitunneilla, joilla lomakkeita täytettiin. Lomakkeiden kysymysten ymmärtämisessä oli huomattavasti enemmän ongelmia kuin Suomessa. Osittain tämän tulkittiin johtuvan kulttuurisista eroista, osittain oppilaiden heikommasta tietotasosta. Lisäksi ”kulutus” käsitteenä sekä monet kulutukseen liittyvät asiat saattoivat ylipäättään merkitä riolaisille nuorille eri asioita kuin suomalaisille. Esimerkiksi eettiseen ja ympäristöystävälliseen kulutukseen liittyviä kysymyksiä ei kovin hyvin ymmärretty. Tämä saattaa johtua siitäkin, ettei ympäristökysymyksiä Brasiliassa ylipäättään koeta yhtä tärkeiksi kuin Suomessa (Pedrozo 2004). Uuteen teknologiaan ja matkapuhelimen käyttöön liittyvät kysymykset nuoret ymmärsivät sen sijaan melko hyvin.

Analysoitaessa tuloksia Rio de Janeiron osalta huomattiin, että vaikka liittovaltion koulut ovat maksuttomia, niiden oppilaat edustivat kuitenkin taustoiltaan voittopuolisesti keskiluokkaa. Näin ollen otos oli sosioekonomisesti hyvin vinoutunut eikä siten kovin hyvin vertailukelpoinen Suomen aineiston kanssa. Tämän vuoksi kerättiin talvella 2004 lisäaineisto valtion kouluista. Nämä koulut sijaitsevat köyhillä alueilla, joilla liikkuminen voi olla vaarallista. Näin ollen aineiston kerääminen ei ollut aivan helppoa. Lisäongelmia tuotti oppilaiden heikko tieto- ja taitotaso, joka vaikeutti kysymysten ymmärtämistä. Huonotasaisen opetuksen seurauksena valtion koulujen oppilaiden luku- ja kirjoitustaito saattoivat olla huonot. Näin ollen tutkijan tai tutkimusapulaisen piti olla paikan päällä koko ajan opastamassa lomakkeiden täyttöä ”kädestä pitäen”. Siitä huolimatta hylättyjä vastuksia tuli paljon, eikä tätä aineiston osaa voida pitää aivan yhtä luotettavana kuin muuta aineistoa. Sosioekonomisen kattavuuden saavuttamiseksi aineisto kuitenkin liitettiin alkuperäiseen aineistoon.

Suomen ja Brasilian aineistoa ei muun muassa aineistonkeruuseen liittyvien ongelmien, eri keruuaikojen ja sosiokulttuuristen olosuhteiden suurten erojen vuoksi yhdistetty, vaan niitä vertaillaan tässä ja muissakin aiheesta kirjoitetuissa artikkelissa erillisinä. Lisäksi tässä sekä muissakin aiheita käsittelevissä artikkelissa tuloksia tulkitaan varovasti, sillä kyseessä ei ole täysin aidosti vertaileva tutkimus, joka edellyttäisi samanlaisia aineistonkeruun olosuhteita sekä samalla tavalla muodostettua tutkittavaa otosta. Tämä ei kuitenkaan poista mahdollisuutta vertailla tuloksia tietyiltä osin, ottaen huomioon kuitenkin edellä mainitut eroavaisuudet ja suhtautumalla tuloksiin tietyin varauksin.

Tässä artikkelissa keskityn matkapuhelimen käytön ja sen merkityksen vertailuun Suomessa ja Brasiliassa sekä kulutustyylien ja sosioekonomisten taustamuuttujien vaikutukseen kulutustyyliin. Analyysimenetelminä käytän ristiintaulukointia, faktorianalyysia sekä monimuuttujaista varianssianalyysia (MANOVA).

Nuoret ja matkapuhelin Suomessa ja Brasiliassa

Aineistoa kerätessä Suomessa valtaosalla nuorista (91 %) oli käytössään matkapuhelin. Kolmanneksella vastaajista oli käytössään jo toinen tai kolmas puhelin, ja matkapuhelin oli omistettu yhteensä noin kahden ja puolen vuoden ajan. Keskimääräinen puhelinlasku oli noin 27 euroa, mikä todennäköisesti oli hieman aliarvioitu (vrt. Nurmela ym. 2000, 17). Puhelinlaskun suuruudessa oli kuitenkin huomattavan suuri hajonta. Noin puolelle nuorista vanhemmat maksoivat koko puhelinlaskun. Esimerkiksi Kaisa Cooganin ja Sonja Kankaan (2001) tutkimuksen mukaan vanhemmat eivät kuitenkaan ole vain nöyriä laskunmaksajia tässä suhteessa, vaan useimmissa perheissä on säännöt puhelimen käytölle. Saldorajoitusten käyttö on yleistä, samoin itse määritellyt laskun ylärajat, joista nuori saattaa jopa jäädä velkaa vanhemmilleen.

Suomalaiset vastaajat soittivat tai vastaanottivat 6–8 puhelua päivässä ja lähettivät tai vastaanottivat suunnilleen saman verran tekstiviestejä. Käytetyimpiä puhelimen lisäominaisuuksia olivat herätys, kalenteri, laskin, logot ja soittoäänät sekä maksulliset tekstiviestipalvelut. Yleisesti ottaen nuorten matkapuhelimen käyttö oli jo vuonna 2001 melko monipuolista aiempiin tutkimuksiin verrattuna (mm. Nurmela ym. 2000, 16). Nykyisin uusissa matkapuhelimeissa panostetaan erityisen voimakkaasti lisäominaisuuksiin. Nuorten merkitys keskeisenä kohderyhmänä on tässä suhteessa tunnistettu. Esimerkiksi Nokia on testannut uusia innovaatioitaan kuten kameraa ja kuvaviestejä nimenomaan nuorilla (Mäenpää 2003, 130).

Riolaisista nuorista 74 prosenttia omisti matkapuhelimen, mikä oli selvästi enemmän kuin matkapuhelimen omistus Brasiliassa keskimäärin. Noin puolelle matkapuhelimen omistavista nuorista puhelin oli jo toinen tai kolmas. Matkapuhelin oli nuorilla ollut käytössä keskimäärin kahden ja puolen vuoden ajan, samoin kuin Suomessakin. Toisin kuin Suomessa, suurimmalla osalla nuorista (69 %) oli kuitenkin prepaid-liittymä. Brasilialaiset nuoret soittivat ja vastaanottivat suunnilleen yhtä paljon puheluita kuin suomalaisetkin, mutta tekstiviestejä lähetettiin tai vastaanotettiin selvästi vähemmän, vain noin kaksi vuorokaudessa. Mielenkiintoinen yksityiskohta oli se, että alimmissa sosiaaliryhmissä nuoret käyttivät puhelinta lähes yhtä paljon kuin ylimmissä. Sen sijaan keskiluokkaiset nuoret käyttivät puhelinta vähiten. Selityksenä tähän voisi olla muun muassa se, että sosioekonomisesti alimpaan ryhmään kuuluvien nuorten kotona ei välttämättä ollut kiinteää puhelinlinjaa lainkaan. Sen sijaan keskiluokkaiset nuoret käyttivät suurimmaksi osaksi perheen kiinteää puhelinta ja yläluokkaiset sekä kiinteää että matkapuhelinta (Pedrozo & Wilska 2004).

Tutkimuksessa analysoitiin myös matkapuhelimeen käyttötapoja ja siihen liittyviä asenteita erilaisten väittämien perusteella. Asenteiden mittaamiseen käytettiin 5-portaista Likert-skaalaa (1=täysin samaa mieltä, 5=täysin eri mieltä). Asenteita mitattiin faktorianalyysin avulla. Faktorianalyysin tavoitteena on laskea yhteen muuttujien välisiä korrelaatioita ja näin tiivistää iso määrä muuttujia pienemmäksi määräksi faktoreita. Analyysin tuloksena syntyy havaittujen muuttujien lineaarisia yhdistelmiä, joista jokainen muodostaa faktorin. Faktorit muodostetaan korrelaatiomatriisista ja rotatoidaan tulkittavuuden lisäämiseksi. Faktorianalyysi on hyvä tilastollinen työkalu paljon muuttujia sisältävän aineiston tiivistämiseen. Analyysin vaarana on kuitenkin ylitulkinta ja liiallinen yksinkertaistaminen, etenkin jos sitä käytetään ainoana analyysimenetelmänä. Heikkouksista huolimatta faktorianalyysia käytetään yleisesti elämäntyyli- ja kulutustutkimuksissa (mm. Johansson 1992; Katz-Gerro & Shavit 1998). Tässä analyysissä sekä Suomen että Brasilian aineistossa käytettiin pääkomponenttimenetelmää faktorien muodostamisessa faktorien välisen varianssin maksimoimiseksi ja Varimax-rotatiota faktorien kompleksisuuden minimoimiseksi (Tabachnick & Fidell 2001, 610, 615).

Suomen aineistossa parhaaksi ratkaisuksi osoittautui kolmen faktorin asetelma. Nämä kolme faktoria selittivät 43 prosenttia kokonaisvaihtelusta (ks. Taulukko 1, seuraava sivu). Ensimmäisessä faktorissa latautuivat asenteet, jotka korostivat kännykän operatiivista merkitystä. Faktori 1 sai nimen ”Addiktiivinen käyttö”. Tällä faktorilla korkean latauksen saaneelle puhelimessa puhuminen ja viestien vaihtaminen olivat tärkeitä, vaikkei varsinaista asiaa olisi ollutkaan. Mikäli puhelin ei ollut saatavilla, olo oli epämukava. Addiktiiviseen käyttöön kuului myös saapuneiden puhelujen ja viestien jatkuva tarkistaminen, puhuminen julkisilla paikoilla ja vaikeudet selviytyä puhelinlaskuista.

Faktorin 2 nimi on ”Trendikäyttö”. Trendikäyttöfaktorilla puhelinlaite itsessään oli tärkeä. Sen täytyi olla uusi ja hieno sekä viimeisintä teknologiaa, mieluiten internet-yhteydellä varustettu. Sen lisäksi puhelimen piti sopia käyttäjänsä tyyliin ja imagoon. Myös operaattorilla ja liittymätyypillä oli merkitystä: niidenkin piti olla trendikkäitä.

Kolmannessa faktorissa, jonka nimi on ”Säästökäyttö”, latautuivat sellaiset väitteet kuin ”Puhelimessa perusmalli riittää” ja ”Hinta on tärkein tekijä puhelinta valittaessa”. Viimeisin tekniikka ja monipuoliset toiminnot eivät olleet tärkeitä. Puhelimen käyttö oli rajattu minimiin.

Rio de Janeiron aineistosta saadut asenneulottuvuudet olivat hämmästyttävän samanlaisia kuin Suomessa. Faktorianalyysi tehtiin samoin kuin Suomen aineistonkin kohdalla, ja parhaaksi faktoriratkaisuksi saatiin neljän faktorin ratkaisu. Myös tässä analyysissä ensimmäinen faktori latautui addiktiiviseen käyttöön viittaavilla väitteillä, mutta faktoriin yhdistyi myös teknologian korostaminen, ja se nimettiin ”Tekno-

Taulukko 1. Faktorianalyysi matkapuhelimen käyttötyyleistä Suomessa

	Faktori 1 Addiktikäyttö	Faktori 2 Trendikäyttö	Faktori 3 Säästökäyttö	h ²
Minulle on tärkeää saada paljon puheluja ja tekstiviestejä	,694			,566
Kirjoitan paljon tekstiviestejä	,679			,469
Tarkistelen viestejä ja puheluja vähän väliä	,614			,418
Soittelen usein ilman mitään erityistä asiaa	,557			,320
Oloni on hyvin epämukava, jos kännykkäni ei jostain syystä ole mukana	,553			,375
Minulla on usein vaikeuksia suoriutua puhelinlaskuistani	,549			,305
Puhun usein puhelimeen julkisilla paikoilla	,491			,380
Mielestäni on tärkeää, että puhelimeen on internet-yhteys		,719		,518
Minulle on tärkeää, että kännykkäni on viimeistä teknologiaa ja "hieno"		,671	-,409	,629
Minulle on tärkeää, että kännykkäni sopii vaatetukseeni ja imagooni		,619		,397
Kännykän käyttöni todennäköisesti lisääntyy tulevaisuudessa		,520		,275
Kolme vuotta vanha puhelin näyttää liian vanhanaikaiselta		,516		,414
Vaihdan usein logoa ja/tai soittoaäntä	,447	,443		,407
Jokin liittymätyyppi on mielestäni trendikkäämpi kuin muut		,440		,226
Minulle riittää puhelimeksi halpa perusmalli			,745	,683
Hinta on tärkein ominaisuus puhelinta valittaessa			,788	,623
Kännykkää tarvitaan vain asioiden hoitamiseen			,493	,321
Ominaisarvo	4,195	1,790	1,342	
Selitysaste (%)	24,678	10,531	7,893	43,102

logia-addiktikäytöksi”. Riolainen ”Teknologia-addiktikäyttäjät” sai korkeat faktoripistemäärät suunnilleen samojen väittämien kohdalla kuin Suomen aineistossakin, mutta lisäksi korostui internet-yhteys puhelimen teknisenä ominaisuutena ja puhelimen sopiminen omaan tyyliin ja imagoon. Toisessa faktorissa latautuivat trendikyyteen liittyvät väittämät, joten faktori nimettiin ”Trendikäytöksi”. ”Trendikäyttäjät” saivat korkeat faktoripistemäärät väitteille, joiden mukaan puhelimen pitää edustaa viimeistä teknologiaa ja olla trendikäs, puhelimen pitää sopia tyyliin ja imagoon ja lisäksi sen pitää olla aina saatavilla. Vanhan ja loppuun käytetyn puhelimen kohtalo ei kiinnosta.

Faktori 3 on nimeltään ”Kommunikaatio-addiktikäyttö”. Tässä faktorissa korkeat faktoripisteet saa käyttäjä, joka käyttää paljon sekä matkapuhelinta että kotipuhelinta. Faktorissa latautuvat puhelimen addiktiivinen käyttö mutta eivät puhelimen tekniset ominaisuudet. Neljäs faktori on nimeltään ”Säästökäyttö”, samoin kuin Suomen aineistossakin, ja faktorissa latautuvat puhelimen käytön rajoittaminen välttämättömään ja edullisen hinnan merkitys puhelinta valittaessa. (Ks. Taulukko 2, seuraava sivu.)

Matkapuhelimen käyttötapoihin ja merkitykseen vaikuttavat tekijät

Matkapuhelimen käyttöön mahdollisesti vaikuttavat taustamuuttujat olivat seuraava kiinnostava kysymys, ja niitä tutkittiin MANOVA-varianssianalyysillä (*multivariate analysis of variance*). MANOVA on laajennus yhden selitettävän muuttujan ANOVA-varianssianalyysistä, sillä siinä selitettäviä muuttujia on useampia (Pallant 2001, 219; Tabachnick & Fidell 2001, 322). Selitettävien muuttujien tulee olla jollain lailla yhteydessä toisiinsa, tai pitää olla jokin käsitteellinen syy siihen, että niitä analysoidaan samanaikaisesti (Pallant 2001, 219). Useiden selitettävien muuttujien yhtäaikainen analysointi muun muassa vähentää virhemahdollisuuksia ANOVA:an verrattuna. Myös selittävien muuttujien selitysvoinan suuruutta voidaan MANOVA:ssa vertailla monipuolisemmin. Faktoripisteitä pidetään yleensä hyvinä selitettävänä muuttujina MANOVA:ssa. (Tabachnick & Fidell 2001, 626.) Standardoituja faktoripisteitä, jotka oli luotu painottamalla faktorianalyysissä kussakin faktorissa korkeimpia latauksia saaneita väittämiä, käytettiin MANOVA:ssa selitettävänä muuttujina. Monimuuttujatestin (*multivariate test*) tulokset (Wilks’ n lambdan F-arvot) esitetään taulukoissa 3 ja 4 (ks. s. 107–108), joissa on myös esitetty yhden muuttujan F-arvot jokaiselle faktorille erikseen.

Suomen aineistossa sosioekonomiset tai taloudelliset taustamuuttujat eivät osoittautuneet merkittäviksi selittäjiksi monimuuttujatesteissä. Sen sijaan sukupuoli sekä jotkut itse arvioitut kulutustyyliä näyttävät merkittävänä selittäjinä. Kyselylomakkeessa oli pyydetty vastaajia itse arvioimaan omaa kulutustyyliään tuhlaus–säästäväisyys, impulsiivisuus–harkitsevaisuus, trenditietoisuus–”perässahihtäminen” sekä ympäristötietoisuus–”free-riderismi” -asteikoilla. Mitattaessa selittävien muuttujien vaikutusta matkapuhelimien käyttötyyleihin tutkitaan muuttujien parametriestimaatteja (B). Jokaisessa muuttujassa yksi arvo on kontrolliarvo (0), johon muiden arvojen vaihtelua verrataan (Tabachnick & Fidell, 2001, 51, 326). F-testisuureen p-arvo osoittaa, ovatko parametriestimaattien vaihtelut tilastollisesti merkittäviä. R²-arvot osoittavat selittävien muuttujien selitysprosenttia kussakin faktorissa.

Taulukosta 3 käy ilmi, että matkapuhelimen ”Addiktikäyttö”, jossa korostuu puhelimen käyttöarvo, on tyypillisempää tytöille kuin pojille. ”Trendikäyttö”, jossa korostuvat puhelimen muodikkaus ja tekniset ominaisuudet, on sen sijaan tyypillisempää pojille kuin tytöille. ”Säästökäyttö”-faktoria selitettäessä sukupuoli ei ollut merkittävä. Impulsiivinen ja trenditietoinen kulutustyyli olivat tyypillisiä sekä ”Addiktikäyttö”-että ”Trendikäyttö”-faktoreissa. ”Trendikäyttö”-faktori oli yhteydessä myös ympäristöasioista piittaamattomaan ”free-rider”-kuluttajuuteen, kun taas ”Säästökäyttö” oli yhteydessä ympäristötietoiseen kulutustyyliin. Trendistä piittaamattomuus eli ”perässahihtäminen” oli yhteydessä matkapuhelimen säästökäyttöön ja harkitsevaan kulutustyyliin. Näin ollen matkapuhelimen säästökäyttöä selitti selkeästi erilainen kulutustyyli kuin muita käyttötyylejä.

Taulukko 2. Faktorianalyysi matkapuhelimen käyttötyyleistä Brasiliassa

	Faktori 1 Teknologia- addikti	Faktori 2 Trendikäyttö	Faktori 3 Kommuni- kaatioaddikti	Faktori 4 Säästö- käyttö	h ²
Minulle on tärkeää saada paljon puheluja ja tekstiviestejä	0,652	0,332			0,592
Tarkistelen viestejä ja puheluja vähän väliä	0,642	0,221	0,333		0,573
Vaihdan usein logoa ja/tai soittoaäntä	0,626				0,408
Kirjoitan paljon tekstiviestejä	0,614				0,455
Mielestäni on tärkeää, että puhelimesta on internet-yhteys	0,502	0,381			0,418
Minulla on usein vaikeuksia suoriutua puhelinlaskuistani	0,496				0,274
Oloni on hyvin epämukava, jos kännykkäni ei jostain syystä ole mukani	0,424	0,336	0,404		0,457
Minulle on tärkeää, että kännykkäni on viimeistä teknologiaa ja "hieno"		0,787			0,652
Kolme vuotta vanha puhelin näyttää liian vanhanaikaiselta		0,725			0,549
Minulle riittää puhelimeksi halpa perusmalli		-0,681		0,349	0,590
Minulle on tärkeää, että kännykkäni sopii vaatetukseeni ja imagooni	0,346	0,581			0,480
En välitä, mitä tapahtuu loppuun käytetyille matkapuhelimelleni		0,394			0,246
Jokin liittymätyyppi on mielestäni trendikkäämpi kuin muut		0,336			0,218
Kännykän käyttöni todennäköisesti lisääntyy tulevaisuudessa			0,675		0,499
Käytän myös paljon kotimme lankapuhelinta			0,613	-0,313	0,480
Puhun usein puhelimeen julkisilla paikoilla	0,408		0,438		0,393
Hinta on tärkein ominaisuus puhelinta valittaessa				0,687	0,558
Soittelen usein ilman mitään erityistä asiaa	0,307			-0,508	0,403
Kännykkää tarvitaan vain asioiden hoitamiseen				0,506	0,286
Ominaisarvo	2,775	2,684	1,670	1,403	
Selitysaste (%)	14,605	14,125	8,790	7,383	44,903

Taulukko 3. Matkapuhelimen käyttötyylien selittäjät Suomen aineistossa MANOVA:lla analysoituna

		Faktori 1 Addiktikäyttö	Faktori 2 Trendikäyttö	Faktori 3 Säästökäyttö
		B	B	B
Sukupuoli (Wilks' lambda F=22,92***)				
Tyttö	310	,25	-,37	
Poika	237	0 ^(a)	0 ^(a)	
F		9,13**^(b)	21,25***	2,83
Trenditietoisuus (Wilks' lambda F=6,58***)				
1 Trenditietoinen	29	1,06	1,45	-1,06
2	174	,93	,97	-,78
3	241	,72	,63	-,43
4	79	,42	,22	-,19
5 "Perässähihtäjä"	24	0 ^(a)	0 ^(a)	0 ^(a)
F		8,45***	17,94***	10,26***
Impulsiivisuus (Wilks' lambda F=3,65***)				
1 Heräteostaja	45	,61	,66	-,80
2	130	,27	,19	-,20
3	152	,13	,27	-,31
4	162	-,15	-,02	-,13
5 Harkitseva	58	0 ^(a)	0 ^(a)	0 ^(a)
F		7,01***	5,03**	5,34***
Ympäristötietoisuus (Wilks' lambda F=1,94*)				
1 Ympäristötietoinen	22		-,34	,56
2	202		-,16	,61
3	239		-,02	,44
4	70		,10	,35
5 "Free-rider"	14		0 ^(a)	0 ^(a)
F		1,71	2,55*	2,86*
100R²		15,6	21,9	15,0

a. Arvo on 0, koska se on viitearvo

b. p <0,001*** p <0,01** p <0,05*

Taulukko 4. Matkapuhelimen käyttötyylien selittäjät Brasilian aineistossa MANOVA:lla analysoituna

		Faktori 1 Teknologia-addikti	Faktori 2 Trendikäyttö	Faktori 3 Kommunikaatio- addikti	Faktori 4 Säästökäyttö
		B	B	B	B
Sukupuoli (Wilks' lambda F= 8,96***)					
Poika	242			0,34	-0,32
Tyttö	315			0 ^(a)	0 ^(a)
F		0,86	3,20	16,57***	14,78***
Koulutyyppi (Wilks' lambda F= 5,64***)					
Yksityinen koulu	308	0,34	0,37	-0,29	0,29
Julkinen, liittovaltion koulu	157	0,48	0,51	-0,29	0,11
Julkinen, osavaltion koulu	92	0 ^(a)	0 ^(a)	0 ^(a)	0 ^(a)
F		6,84***	7,84***	3,27*	4,04*
Ilmpulsiivisuus (Wilks' lambda F= 2,56***)					
1 Heräteostaja	44	-0,42	-0,56	-0,55	
2	58	-0,54	-0,32	-0,11	
3	145	-0,21	-0,21	-0,30	
4	130	-0,13	-0,13	-0,06	
5 Harkitseva	180	0 ^(a)	0 ^(a)	0 ^(a)	
F		4,19**	3,51**	4,11**	2,35
100R²		5,9	5,3	6,6	5,6

a. Arvo on 0, koska se on viitearvo

b. p <0,001*** p <0,01** p <0,05*

Myös Brasilian aineistossa puhelimen käyttötyylejä analysoitiin MANOVA:lla ja selitettävänä muuttujina käytettiin neljän aiemmin saadun faktorin faktoripisteitä. Taulukosta 4 käy ilmi, että sukupuoli selitti ”Kommunikaatioaddikti”- ja ”Säästökäyttö”-faktoreita, mutta siten, että pojille oli tyypillisintä addiktikäyttöä ja tytöille säästökäyttöä. Koulutyyppi selitti myös merkitsevästi käyttötyylejä kaikissa faktoreissa. Liittovaltion kouluissa ja yksityiskouluissa opiskelevat saivat tyypillisemmin korkeita faktoripisteitä kaikissa muissa faktoreissa paitsi ”Kommunikaatioaddikti”-faktorissa. Mielenkiintoista oli ero ”Teknologia-addikti”- ja ”Kommunikaatioaddikti”-tyylien selittävien muuttujien välillä: asenteet puhelinta kohtaan olivat osittain samantapaisia, mutta sosioekonomiset lähtökohdat todennäköisesti suuntasivat painopistettä puhelimen käytössä joko kommunikaatioon tai puhelimen merkitykseen teknologisenä välineenä (Pedrozo & Wilska 2004).

”Kommunikaatioaddikti”-faktorissa korkeita faktoripisteitä saaneet kävivät tyypillisimmin alempaan statukseen luokiteltuja osavaltion julkisia kouluja. Tyypillistä kännykän addiktiiviselle käyttötyyliille oli myös runsas kiinteän puhelinlinjan käyttö ja halu käyttää matkapuhelinta enemmän tulevaisuudessa, mikä osaltaan kertoi myös niukoista senhetkisistä resursseista. Kuten jo alussa mainitsin, Brasiliassa koulutyyppejä heijastelee melko suoraan vanhempien omaa koulutusta ja taloudellista asemaa. Kuitenkin mielenkiintoista oli, että kaikille faktoreille, joissa kulutustyylin impulsiivisuus oli merkitsevä selittäjä, tyypillisintä oli ei-impulsiivinen, harkitseva kuluttaminen. Muut kulutustyylit, kuten kulutuksen trendikkyys tai ympäristöstävällisyys, eivät monimuuttujatesteissä olleet merkitseviä selittäjiä, toisin kuin Suomessa. Näin ollen puhelimen käytön yhteys kulutustyyliin yleensä ei Brasiliassa ollut niin suora kuin Suomessa. Koska sosioekonomiset erot puhelimen käyttötyylien välillä eivät liioin olleet aivan yksiselitteisiä, voidaan päätellä, että matkapuhelin saattaa olla eräänlainen demokratisoiva kulutushyödyke Brasiliassa, etenkin nuorten keskuudessa. Tämä johtuu osittain siitä, että matkapuhelin voi tulla pienituloisille perheille halvemmaksi kuin kiinteä linja. Etenkin prepaid-liittymät ovat Brasiliassa suosittuja nimenomaan pienituloisten puhelimen käyttäjien keskuudessa (Pedrozo & Wilska 2004).

Johtopäätöksiä

Tässä artikkelissa olen tarkastellut nuorten matkapuhelimen käyttötylejä ja niitä selittäviä tekijöitä Suomessa ja Rio de Janeirossa, Brasiliassa. Tulokset osoittavat, että etenkin Suomessa matkapuhelin ei ole nuorten kulutustyylien erillinen osio vaan linkittyy selkeästi muuhun kulutukseen (ks. myös Wilska 2003; Oksman & Rautiainen 2001, 24–25). Rio de Janeirossa merkittävimmäksi puhelimen käyttöä selittäväksi tekijäksi osoittautui koulutyyppejä, joka on vahvasti yhteydessä perheen taloudelliseen ja sosioekonomiseen asemaan.

Mielenkiintoista tuloksissa oli sukupuolen melko stereotyyppinen selittävyys Suomen aineistossa sekä matkapuhelimen, tietotekniikan että kulutustyylien suhteen (ks. myös Autio & Wilska 2003; Wilska 2002). Pojille puhelimen tärkein merkitys oli olla tekninen laite, kun taas tytöille tärkeämpää oli kommunikaatio. Lisäksi pojille tyypilliseen kännykän käyttöön liittyi ei-ympäristöstävällinen kulutus sekä impulsiiviset ja trenditietoiset kulutustavat, joita on yleensä totuttu pitämään naisellisina tai tyttömaisina kulutustapoina. ”Miehisen” teknologian ja ”naisellisen” kulutuskeskeisyyden yhdistelmä osoittaa nuorten miesten ja poikien muuttuvaa suhdetta kulutusta kohtaan. Kuluttaminen ei markkinoijillekaan ole enää vain ”tyttöjen juttu”, vaan nuoriin miehiin ja poikiin kohdistuva markkinointi ja heille suunnattu tuotetarjonta ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina. Lisäksi viimeisimpien tutkimusten mukaan esimerkiksi tuotemerkit ovat pojille tärkeämpiä kuin tytöille, etenkin teknologian suhteen (ks. esim. Wilska 2006; Edwards 2000, 135; Campbell 1997; Ruohonen 2001). Myöskään tyttöjen kulutuksen väitetyistä ”teknologisoitumisesta” ei ole kovin hyvää näyttöä. Vaikka tytöt ovat ahkerampia kännykän käyttäjiä kuin pojat, teknologia itsessään kiinnostaa heitä selvästi vähemmän kuin poikia (esim. Kangas 2002; Oksman 1999; Suoninen 2003; Turkle 1988; Wilska 2002).

Rio de Janeiron aineistossa sukupuoli ei ollut lainkaan niin yksiselitteinen taustamuuttuja kuin Suomen aineistossa, mikä on mielenkiintoista, sillä sukupuoliroolit ovat kuitenkin Brasiliassa perinteisemmät kuin Suomessa. Myöskään koulutyyppejä, joka osoitti sosioekonomista asemaa, ei liittynyt pelkästään trenditietoiseen vaan myös säästävään kännykän käyttöön. Ainoastaan ”Kommunikaatioaddikti”-käyttötyyli oli tyypillisintä alempien sosiaaliryhmien kouluja käyville nuorille, mikä saattaa olla osoitus nuorten ”wannabe”-kommunikaatiokulttuurista; vaikka ei ole varaa teknologisesti korkeatasoisiin ja trendikkäisiin puhelimiin, mobiili kommunikointi itsessään saattaa toimia statusta lisäävänä ja demokratisoivana elementtinä Brasilian kaltaisessa, sosioekonomisesti hyvin epätasa-arvoisessa maassa (ks. Pedrozo 2004).

Tämänkaltaisessa vertailevassa tutkimuksessa on toki omat puutteensa. Otokset eivät olleet kummassakaan maassa tilastollisesti edustavia, vaan ne kerättiin harkinnanvaraisista kouluista. Keruuajan-

kohtien välillä oli myös pari–kolme vuotta eroa, mikä on mobiiliteknologian kehityksen ja levinneisyyden suhteen melko pitkä aika. Lisäksi Riossa köyhien alueiden koulujen oppilaiden kyky ymmärtää kyselylomaketta sekä motivaatio täyttää sitä oli siinä määrin huono, että kerätyn aineiston luotettavuus on voinut tämän vuoksi heikentyä. Myös kulttuuriset erot esimerkiksi kuluttamisen, ympäristöasenteiden tai teknologian määritelmien ja niiden ymmärtämisen suhteen ovat voineet vääristää tuloksia. Kuitenkin aineistosta löytyi varsin mielenkiintoisia ja uskottaviakin samankaltaisuuksia: matkapuhelimen merkitykset nuorille olivat viime kädessä melko samanlaisia kummassakin maassa. Lisäksi Brasiliassa myös köyhien nuorten keskuudessa voitiin löytää jonkinasteisia yhteyksiä kännykän käytön ja kulutustyylien välille. Yllättävää oli myös se, että vaikka sosioekonomisesti valikoituneet koulut selittivät eroja kännykän käytön välillä, kovin selkeitä sosioekonomisia tai taloudellisia eroja ei Brasiliastakaan löytynyt.

Voidaan pohtia, kertovatko edellä esitetyt tulokset matkapuhelimen universaalista roolista nykynuorten elämässä, hyvinkin erilaisissa kulttuurisissa ja sosiaalisissa oloissa? Uuden teknologian tuotteiden avulla nuoret voivat luoda hyvin samankaltaisia kuluttajaidentiteettejä eri puolilla maailmaa. Vain taustalla vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat erilaisia – eivätkä ne digitaaliaikana välttämättä rajoita elämäntapoja aivan samalla tavalla kuin ennen.

Lähteet

- Autio, Minna (2006) Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Autio, Minna & Heinonen, Visa (2004) To Consume or Not to Consume? Young People's Environmentalism in the Affluent Finnish Society. *Young, Nordic Journal of Youth Research* 12 (2), 137–153.
- Autio, Minna & Wilska, Terhi-Anna (2003) Vihertävät tytöt, vastuuttomat pojat – nuorten kuluttajien ympäristöasenteet. *Nuorisotutkimus* 21 (2), 3–18.
- Autio, Minna & Wilska, Terhi-Anna (2005) Young People in Knowledge Society – Possibilities to Fulfill Ecological Pursuits. *Progress in Industrial Ecology* 2 (3–4), 403–426.
- Campbell, Colin (1997) Shopping, Pleasure and the Sex War. Teoksessa Pasi Falk & Colin Campbell (toim.) *The Shopping Experience*. London: Sage Publications, 166–176.
- Coogan, Kaisa & Kangas, Sonja (2001). Nuoret ja kommunikaatioakrobatia. 16–18-vuotiaiden kännykkä- ja internet-kulttuurit. Helsinki: Elisa Tutkimuskeskus, raportti 158.
- Dant, Tim (1999) *Material Vulture in the Social World*. London: Open University Press.
- du Gay, Paul (1996) *Consumption and Identity at Work*. London: Sage Publications.
- Edwards, Tim (2000) *Contradictions of Consumption*. Buckingham: Open University Press.
- Featherstone, Mike (1991) *Consumer Culture & Postmodernism*. London: Sage Publications.
- Gabriel, Yannis & Lang, Timothy (1995) *The Unmanageable Consumer. Contemporary Consumption and its Fragmentations*. London: Sage Publications.
- Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik (1992) *Do the Right Thing – Lifestyle and Identity in Contemporary Youth Culture*. Malmö: Graphic Systems.
- Kangas, Sonja (2002) ”Mitä sinunlaisesi tyttö tekee tällaisessa paikassa?” Tytöt ja elektroniset pelit. Teoksessa Erkki Huhtamo & Sonja Kangas (toim.) *Mariosofia. Elektronisten pelien kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus, 131–152.
- Kasesniemi, Eija-Liisa & Rautiainen, Pirjo (2001) *Kännyssä piilevät sanomat. Nuoret, väline ja viesti*. Tampere: Tampere University Press.
- Katz, James E. & Sugiyama, Satomi (2005) *Mobile Phones as Fashion Statements: The Co-creation of Mobile Communication's Public Meaning*. Teoksessa Rich Ling & Per E. Pedersen (toim.) *Mobile Communications: Re-negotiation of the Social Sphere*. Surrey: Springer.
- Katz-Gerro, Tally & Shavit, Yossi (1998) Stratification of Leisure and Taste: Classes and Lifestyles in Israel. *European Sociological Review* 14 (4), 369–386.
- Kuure, Tapio (2003) *Teknologisoitua nuoruus tilastoina*. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Teknologisoitua nuoruus. Nuorten elinolut -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 11–27.
- Langman, Lauren (1992) *Neon Cages: Shopping for Subjectivity*. Teoksessa Rob Shields (toim.) *Lifestyle Shopping. The Subject of Consumption*. London: Routledge, 40–82.
- Ling, Rich (2001) ”We Release Them Little by Little”: Maturation and Gender Identity as Seen in the Use of Mobile Telephony. *Personal and Ubiquitous Computing*. Springer 5 (2), 123–136

- Ling, Rich & Helmersen, Per E. (2000) "It Must be Necessary, It Has to Cover a Need": The Adoption of Mobile Telephone Among Pre-adolescents and Adolescents". Presented at the Conference on the Social Consequences of Mobile Telephony, 16 June, Oslo, Norway.
- Mäenpää, Pasi (2003) Mitä nuoret edellä... Teoksessa Tapio Kuure (toim.) Teknologisoitua nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 128–131.
- Miles, Steven (2000) Youth Lifestyles in a Changing World. Buckingham: Open University Press.
- Nurmela, Juha & Heinonen, Risto & Ollila, Pauli & Virtanen, Vesa (2000) Matkapuhelin ja tietokone suomalaisen arjessa. Helsinki: Tilastokeskus. Katsauksia 2000/2.
- Pallant, Julie (2001) SPSS Survival Manual. Buckingham: Open University Press.
- Oksman, Virpi (1999) "Että ei niinku tykkää ollenkaan tietokoneista...on vähän niinku outsider". Tyttöjen tulkintoja tietotekniikasta. Teoksessa Päivi Eriksson & Marja Vehviläinen (toim.) Tietoyhteiskunta seisakkeella. Teknologia, strategia ja paikalliset tulkinnat. Jyväskylä: SoPhi, 173–186.
- Oksman, Virpi, & Rautiainen, Pirjo (2001) "Tää on mun elämänpäiväkirja". Matkaviestintä lasten ja nuorten arjessa. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus no. 3, 24–28.
- Pedrozo, Sueila (2004) Information Technology and Consumption Habits among Young People from Rio de Janeiro. Teoksessa Timo Toivonen & Taru Virtanen (toim.) From Time to Place: Interpretations from Sociology. Turku: Publications of the Turku School of Economics and Business Administration, Series KR 2004:3, 131–155.
- Pedrozo, Sueila & Wilska, Terhi-Anna (2004) Mobile Communication and Young People's Consumer Identities. A Comparative Study of Finland and Brazil. Presentation in ESA Research Network "Sociology of Consumption" Conference in Royal University of Veterinary and Agriculture. Copenhagen 26.–28.8.2004.
- Postman, Neil (1992) Technopoly. The Surrender of Culture to Technology. New York: Knopf.
- Ruohonen, Sinikka (2001) Nuorten pukeutuminen. Erottautumista, elämyksiä, harkintaa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Sefton-Green, Julian (toim.) (1998) Digital Diversions: Youth Culture in the Age of Multimedia. London: UCL.
- Suoninen, Annikka (2003) Tietokone taipuu moneksi – mihin sitä käytetään. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) Teknologisoitua nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 56–73.
- Suoranta, Juha, & Lehtimäki, Hanna (2003) Verkostososiaalisuus ja nuoret. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) Teknologisoitua nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes, 30–38.
- Tabachnick, Barbara G., & Fidell, Linda S. (2001) Using Multivariate Statistics. Boston: Allyn & Bacon.
- Tilastokeskus (2006) Suomalaiset tieto- ja viestintätekniikan käyttäjinä. Kuviot 2005. Matkapuhelin omassa käytössä keväällä 2005, prosenttia 15–74-vuotiaista ikäryhmän ja sukupuolen mukaan. http://www.stat.fi/til/sutivi/2005/sutivi_2005_2006-06-12_kuv_007.html (viitattu 6.9.2006)
- Turkle, Sherry (1988) Computational Reticence: Why Women Fear the Intimate Machine. Teoksessa Cheris Kramarae (toim.) Technology and Women's Voices. Keeping in Touch. London: Routledge, 41–61.
- Vincent, Jane (2005) Examining the Use of Mobile Phones and other ICTs by Teenies aged 11–16. Young People & New Technologies Conference. University College Northampton, 7.–9.9.2005.
- Wilska, Terhi-Anna (1995) Born to be Consumers? Consumption Patterns of Young People between 1981 and 1990. Publications of Turku School of Economics. Serie D–4:1995.
- Wilska, Terhi-Anna (2002) Laiteniilot ja perässähiihtäjät. Nuorten kulutustyyli ja teknologiasuuntautuminen. Teoksessa Minna Autio & Ilpo Eresmaa & Visa Heinonen & Virpi Koljonen & Petri Paju & Terhi-Anna Wilska: Pakko riittää – Näkökulmia nuorten kulutukseen ja maksuhäiriöihin. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 24, 144–175.
- Wilska, Terhi-Anna.(2003) Mobile Phone Use as Part of Young People's Consumption Styles. Journal of Consumer Policy 26 (4), 441–463.
- Wilska, Terhi-Anna (2006) Teknopoijat ja tyylitytöt. Sukupuolen tuottaminen kulutuksen avulla. Teoksessa Hanna Lehtimäki & Juha Suoranta (toim.) Kasvattajan brändikirja. Jyväskylä: FinnLectura.
- Wilska, Terhi-Anna & Pedrozo, Sueila (2007) New Technology and Young People's Consumer Identities: A Comparative Study between Finland and Brazil. Accepted for Publication and Forthcoming in journal Young. Nordic Journal of Youth Studies.

ENGLISH SUMMARY

TERHI-ANNA WILSKA AND JAANA LÄHTEENMAA

This collection of articles is based on the Finnish Youth Research Network's research project, *15-19-year-old young people in Finnish Society*, which was conducted during the years 2003–2005. In this project different dimensions of the lives of 15-19-year-old Finnish young people were analysed in terms of young people's own social environment on the one hand, and in terms of the space defined by structural aspects of society on the other. The project included a wide variety of subject areas: the culturally defined age structure and overcoming it, multiculturalism and racism in young people's everyday life, the significance of youth projects in social work, the effects of residential areas and family background on young people's academic careers, the effects of parents' work on young people's well-being, and changes in young people's consumption cultures in the information society. New sub-projects were also attached to this project, continuing into 2006.

The academic fields of sociology, pedagogy and psychology were represented within the project, with research methods including evaluation and action research, participant observation, individual and group interviews, media analyses, textual analyses, and survey and statistical analyses. Because of the diversity of fields and methods involved, the articles in this publication concentrate on presenting the methodology used in each study.

The collection includes four articles which are based on qualitative research. The applied research methods, their foundations and the associated theoretical considerations, however, diverge from one another in such a way that the articles open many different perspectives regarding qualitative research. The articles here take into consideration the multiple phases of concrete research processes, ethical questions associated with the research and its subject area, and possibilities to draw conclusions on the basis of the data that has been collected and analysed.

Sinikka Aapola-Kari's research approach is discourse analysis with a particular object: public images of successful young people, smoothed down for research. In her article, *Young Heroes and Heroines? Successful Young People in the Media Spotlight*, Aapola-Kari notes that discourse analysis is not a method which can be automatically and uniformly applied; it must rather be sensitive to the subject area in question and it always bears something of a resemblance to the researcher applying it. She presents her own application with its grounds and nuances in a precise and enlightening manner. Particularly interesting within the analysis is the way in which Aapola-Kari tracks the image of "the average young person" implicitly given in contrast to the media image of young success stories. In addition to age, gender is taken in here as a particular element of analysis.

Anne-Mari Souto's research project, which her article is based on, has its roots in the study of the racist youth culture in the city of Joensuu, and in Exit – a recent intervention project there conducted by youth workers and researchers. Souto has continued the study of racism and everyday multiculturalism at school in Joensuu. In her article, *Everyday Racism and Participatory Youth Research in the Everyday Life of a Multicultural School*, she describes the demands ethnographic research in a school places on a researcher. Souto justifies her approach with an ethically challenging emphasis on interventionist action research being the only morally acceptable, and methodologically possible, approach for this sort of research target – at least for her personally. Her descriptions of the field work phases in the study – conflicts, provocations, cries for help, being challenged in two multicultural schools – open a living, even intervening picture of everyday racism at school and the anti-racist researcher's encounters and conceptual pressure conflicts there.

In her article, *Young People in a Racist Culture – Using Ethnographic Interviews as a Research Tool*, Sini Perho describes, considers and weighs her methodological choice of using an ethnographic interview technique – and the field work that goes with it in terms of being with the interview subjects and getting to know them – in relation to her object of research: the racist youth culture in Joensuu. In her article, Perho brings out important themes regarding the production of interview data. She considers, among other things, how ethnographic interviews mean the production of information together with the young people being interviewed, respecting the young people's own expertise, but also challenging their viewpoints at times. Many concrete examples from her research diary and quotes from interviews shed light on Perho's careful considerations. In her article Perho also presents her research findings regarding young people's different ways of relating to the racist sub-culture and its – rather surprising – core element: "ordinariness". According to Perho, "ordinariness" for these young people in particular means placing immeasurable value on not being different from others.

Jaana Lähteenmaa's subject is more marginal than mainstream in Finnish youth research, but her method, superficially speaking, is quite a common one. In her article, *A Home in the Countryside – Young People's Perspectives on East, West and South*, Lähteenmaa broadly considers the limits of the data acquired using her choice of methods. Lähteenmaa has studied the images young people have of the different sorts of rural areas they come from around Finland – isolated regions, traditional agricultural areas and areas which are effectively satellites of Helsinki. The primary data for this study comes from essays written by young people on the subject, with the research background coming from the author's previous study involving extended participant observation in a particular municipal youth center. The themes of the essays were formulated by Lähteenmaa herself, based on initial hypotheses which arose out of her observation experience. In this article she progresses from considering ethical problems towards an actual analysis, and then to a presentation of its problem areas. What ultimately is at issue in essays about a sensitive subject written to order for a researcher by school children? What conclusions can and cannot be drawn from them? Lähteenmaa also presents her research findings, i.e. the key elements of young people's images of and ways of relating to their home towns.

In terms of research based on quantitative methods there are three articles in this publication. Timo Kauppinen has studied the educational career choices of young people living in different districts of Helsinki based on registry statistics, i.e. Statistics Finland's longitudinal data file of employment statistics. In his article, *Analysing the Influence of Districts through Multilevel Analysis*, Kauppinen has analysed educational choices according to residential district on the one hand, and according to family background on the other. As a method of statistical analysis he uses multilevel analysis. Using multilevel analysis enables one to relate variations between districts to variations between individuals. Kauppinen's results show that although there seem to be regional differences in young people's average level of academic accomplishment, the region itself is not a significant factor in explaining these differences. Family background has a far greater value than the educational structure of one's residential area in predicting the academic careers of individual young people in Helsinki. On the other hand, the local educational structure provided a nearly complete explanation for regional differences in educational accomplishment which remained after factoring for family background in Kauppinen's study. This shows that families which have risen above a certain level of education tend to choose to live in particular parts of the city, at least to some extent.

In her article from the field of psychology, *Young People in the Family: A Diary Study of Everyday Family Life as Experienced by Working Parents and their School-age Children*, Marjukka Sallinen analyses young people's and parents' relationships as seen within the family. This article looks at the everyday life of working parents and their school-age children by studying their diaries. Special items of interest in this article are integrating work and family life, emotional transfer and family well-being. These matters are investigated using both quantitative and qualitative materials and methods. In addition to matters of content, Sallinen describes the diary method, which uses mobile communications technology, considering its suitability for youth and family studies. On the basis of quantitative analysis, families

appear to be quite functional and healthy. Qualitative analysis (content analysis), for its part, gives a more complicated picture of families' everyday life. The primary factor in the dynamics of everyday life, especially where mothers are concerned, was seen to be time and especially the lack thereof. Sallinen states, however, that work alone does not seem to cause stress to such an extent that it can be seen in the children's fundamental well-being. On the basis of Sallinen's research, everyday life seems rather to be a challenging matter of strategically dividing one's time between work, family and leisure.

In the final article here, *Young People, Mobile Phones and Consumer Cultures – Comparing Finland and Rio de Janeiro*, Terhi-Anna Wilska has analysed the significance of mobile phones in young people's consumer cultures in two very different environments: Finland and Rio de Janeiro, Brazil. The research method used here is quantitative comparative research; the analytical methods, factor analysis and multi-variable variance analysis. Important questions in this article include how much the social structure and developmental level of the society influence young people in adopting new technology. The research results show that young people give mobile phones remarkably similar meaning in both cultures. Furthermore, especially in Finland, the mobile phone is not so much a significant individual part of young people's consumer style but it is rather clearly linked to other forms of consumption. In Rio de Janeiro the most significant explanatory factor in telephone use turned out to be the type of school being attended, which in turn is strongly connected with one's family's socio-economic status. However the explanatory value of socio-economic status in Rio was surprisingly low considering the radical class differences which exist there. Using new technological products then, young people on opposite sides of the world create very similar consumer identities. While the social and cultural background factors are different, they do not necessarily limit the lifestyles of the digital age as they did those of previous generations.

The articles in this publication reveal the diversity of young people's life circles: in a changing society family, environment, school, consumer cultures, new technology, membership groups, reference groups, differences between cultures and ethnic groups, as well as working life and hobbies present continually growing challenges in the lives of young people these days. As the pace of life gets faster and faster, many traditional structures are in a state of change. Young people end up continuously repositioning themselves in relation to their immediate circles and various institutions. Live paths are no longer as straight as before. On the one hand, diversity is indeed an asset and a possibility. Young people these days have more open doors before them than any previous generation has had. On the other hand, contemporary society also expects more of young people, on the individual level in particular. At the same time, differences between individuals in terms of social and economic starting points have grown. In spite of its numerous opportunities, youth is no longer a "golden" interim period of waiting for adulthood with its responsibilities to arrive. One of the greatest challenges for youth research these days is to map out young people's ever diversifying life circles as broadly as possible, using a variety of different methods. That has been the goal of our research project and also of this publication.

Translated by David Huisjen

KIRJOITTAJAT

Sinikka Aapola-Kari, VTT, dosentti. Työskentelen Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella Nuorisotutkimuksen yliopistoverkoston koordinaattorina. Suuntautumisalueitani ovat iän ja sukupuolen tutkimus, kasvatus- ja koulutussosiologia, nuoriso- ja naistutkimus sekä kulttuurintutkimus. Olen perehtynyt erityisesti kvalitatiivisiin menetelmiin, muun muassa tekstiaineistojen analysointiin, diskurssianalyysiin, haastatteluihin ja muistelutyömenetelmään.

Timo M. Kauppinen, VTT. Toimin Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella yliopistonlehtorina. Tutkimustoimintani on kohdistunut erityisesti väestörakenteen alueellisiin eroihin kaupunkien sisällä, näiden erojen selittämiseen ja alueiden vaikutuksiin erilaisiin ilmiöihin, kuten nuorten koulutusuriin, kuolleisuuteen ja yksilöiden ansiotuloihin.

Jaana Lähteenmaa, VTT, sosiologi. Olen tehnyt viimeksi tilaustutkimuksen kauppaja- ja teollisuusministeriölle nuorten kulutusluottojen käytöstä kvantitatiivisella tutkimusotteella. Suurimman osan tutkimuksistani olen tehnyt kvalitatiivista tutkimusotetta soveltaen. Niiden aihepiirien kirjossa on rockia, nuorisokulttuuria, ehkäisevän päihdetyön nuorisokuvia ja syrjäseutunuorten kotipaikkamielikuvia.

Sini Perho, YTM. Työskentelen tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa ja viimeistelen väitöskirjaa joensuulaisten nuorten rasistisesta nuorisokulttuurista Joensuun yliopiston sosiologian laitokselle sekä teen arviointitutkimusta koulujen tukioppilastoiminnasta Mannerheimin Lastensuojeluliitolle.

Marjukka Sallinen, PSM, kuntoutuspsykologi, Punkaharjun Kuntoutuskeskus Kruunupuisto Oy. Tutkimukseni käsittelee työn ja muun elämän ja perheen yhteensovittamista perheen (arjen) näkökulmasta. Tutkimusta teen tällä hetkellä työn ohella.

Anne-Mari Souto, KM. Työskentelen tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa ja valmistelen väitöskirjaa suomalais- ja maahanmuuttajanuorten suhteista ja arkipäivän rasismista koulussa. Lisäksi toimin tutkijana Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeessa.

Terhi-Anna Wilska, Ph.D. (soc), dosentti. Työskentelen taloussosiologian tutkijana Turun kauppakorkeakoulussa. Tutkimusteemoihini kuuluvat lasten, nuorten ja perheiden kulutus ja taloudellinen toiminta, sukupolvien väliset taloudelliset-sosiaaliset suhteet, kulutusyhteiskunnan muutokset sekä nuorten elämäntyylien muutokset tietoyhteiskunnassa.